

รายงานการวิจัย

ผูกโยด

(วิธีและพลังของการผูกเกลอ ผูกดองและขนบนิยมอุปถัมภ์)

อาคม เดชทองคำ

รัฐประศาสนศาสตร์

สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

งานศึกษาวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
โครงการ “โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา”
ของเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์
โดยการสนับสนุนของ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เมษายน 2544

คำนำ

ความจริงเชิงประจักษ์ ได้รายงานให้ทราบว่า งานศึกษาวิจัยจำนวนไม่น้อยที่ยังคงปริศนาได้ไปสื้อมีอยู่กับการทางไว้ซึ่งความขลังในฐานะที่เป็น “คัมภีร์ผู้กระเจก” ในขณะที่การศึกษาวิจัยเรื่องผูกโบคจะต้องขอสมานด้วยสัมมาคารวะต่อสาธารณะว่า ไม่ประสงค์จะดำรงอยู่ในฐานะดังกล่าว จึงได้แสดงให้เห็นถึงปฏิกิริยาทางวิชาการผ่านมิติต่าง ๆ เช่น วิธีการคิด รูปแบบการเข้าสู่แหล่งข้อมูล รวมถึงตลอดถึงภาษา ลีลาและท่าทีในท่วงทำนองเดียวกันกับหัวเชือกวัวชน หัวเชือกวัวชนได้เพียรพยายามอธิบายไว้ในบทที่ 2 ว่า การพัฒนาต้องเริ่มจากมูลเหตุภายใน จนต้องคิดและเชื่อว่าประเพณีไม่เป็นอุปสรรค ดังนั้นมธุรสวาจาเกี่ยวกับการพัฒนาบนเวทีการทูตระหว่างประเทศน่าจะมีท่าทีแบบ “May Be” มากกว่า “Yes หรือ No” โดยไม่มีการเฟ้นสรรค์

การศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโบคผ่านกรณีศึกษาของวิถีและพลังการผูกเกลอ ผูกคอง ในครั้งนี้กำลังอธิบายว่า กลไกเชิงโครงสร้างทางสังคมเกี่ยวกับการผูกเกลอผูกคองของผู้คนบริเวณชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา (นครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุง) ในมิติของการพัฒนาจะมองข้ามไปไม่ได้โดยเด็ดขาด เพราะการมองข้ามกลไกดังกล่าวควบคู่กับการเพิกเฉยความทันสมัยตามแนวคิดตะวันตกครั้งแต่ละจะทำให้ยิ่งด้อยพัฒนา ดังนั้น จะว่าไปทำไมที่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จำเป็นต้องกล่าวว่า ทรายที่ชนชั้นนำไทยยังไม่รู้สึกรู้สา ในการกำหนดกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาโดยการยึดคัมภีร์ของคนขาว (ฝรั่ง) ว่าไป ก็รังแต่จะนำพาประเทศและผู้คนให้ต้องพืดพึงและพืดพาเขาว่าไปเช่นกัน เพราะผลพวงของการไม่เฟ้นสรรค์ได้ทำให้ภูมิคุ้มกันของสังคมไทยบกพร่องเกินกว่าที่จะทัดทานการครอบงำของต่างชาติที่นับวันจะแยบยลขึ้นทุกที เพื่อพิเคราะห์การเคลื่อนเปลี่ยนจากสงครามร้อนไปสู่สงครามเย็น จากสงครามเย็นไปสู่สงครามทางการค้า จากสงครามทางการค้าไปสู่สงครามวัฒนธรรมเพื่อครอบงำวิถีชีวิตของชนชั้นล่าง (Grass Root People) ของสังคมผ่านองค์กรอิสระที่รู้จักกันในนาม “ NGO ” (Non Government Organization) ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างลุ่มลึกและแล้วการครอบงำอย่าง “ ยั่งยืน ” จะต้องเกิดขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัยทรายที่ชนชั้นนำไทยสำนึกแต่ “ ไม่ปฏิบัติ ” นี่คือพฤติกรรมของ “ ปีสายในคราบน้ำบุญ ” ยี่หื้อฝรั่งที่เราคลังไคล้

จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่การศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโบคจะย้อนแย้งให้เห็นว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเริ่มต้นและใส่ใจกับกลไกเชิงโครงสร้างภายในให้มากกว่าปัจจัยที่นำเข้าจากภายนอก ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จึงได้จำแนกเนื้อหาสาระออกเป็น 5 ตอน ตามลำดับคือ 1) บอกกล่าวเล่าเรื่อง 2) เปิดตำราหาหัวโบค 3) สาวย่านหาโบค 4) พลังและอำนาจของย่านและโบค และ 5) เสียย่านสูญโบค ทั้งนี้เพื่อโต้แย้งแนวคิดที่แตกต่างและสนับสนุนแนวคิดในทำนองเดียวกันนี้ว่าการผูกโบคโดยการผูกเกลอ ผูกคองที่มีขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับของผู้คนชายขอบรอบ

ทะเลสาบสงขลา ที่ฝั่งรูปช้อนตัวอยู่ภายในนั้นจะมองข้ามไม่ได้โดยเด็ดขาด เพราะพลังและอำนาจของกลไกดังกล่าวมีมากเกินไปข้อสรุปอันเกิดจากวิวาทะสาธารณะของผู้คน ณ ร้านน้ำชายามเช้าอย่างแน่นอน เนื่องเพราะถ้าเมื่อกลุ่มเกลอ กลุ่มคองนำพลังไปใช้ในทางสร้างสรรค์ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติอย่างใหญ่หลวง ในทางกลับกันถ้ากลุ่มเกลอและคองนำพลังและอำนาจไปใช้ในทางที่ไม่สร้างสรรค์ เช่น รวมกลุ่มกันสร้างอิทธิพลท้องถิ่น กฎหมู่อยู่เหนือกฎหมาย สุมหัวกันโกงบ้านกินเมือง ฯลฯ ก็เกิดโทษต่อทั้งตัวเอง สังคมและประเทศชาติอย่างมหันต์ด้วยเช่นกัน

กระนั้นก็ตามผู้ศึกษาวิจัยตระหนักดีว่า แม้ว่าจะทำการศึกษาวิจัยมาบ้างแล้วก็ตามแต่ก็ยัง “ใจไม่ถึงพอที่จะเข้าถึง การวิจัยที่แท้จริงกรอไปกับมือไม่ถึงอีกหนึ่ง จึงทำให้เรื่องงานไม่แหลมคม สมบูรณ์อยู่หลายส่วนตามที่วาดหวัง ฉะนั้นข้อคิดจึงเพื่อเติมเต็มจากกัลยาณมิตรวิชาการ จึงเป็นเสมอถึงขบวนการที่ผลักดันให้ผู้ศึกษาวิจัยเพียรหาความสมบูรณ์ทั้งอรรถและสาระในกาลภายหลังหน้า ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้เจงนักระดับของความภาคภูมิใจในงานวิจัยครั้งนี้ไว้ที่ “แม้ว่าจะไปไม่ถึงดวงดาวที่เปรียบประดุจดั่งได้ไปสัมผัสดอกซากุระบนยอดเขาฟูจิยามา แต่ก็พอใจที่จะเป็นเพียงก้อนหินเล็ก ๆ ณ เชิงเขาแห่งนั้นเพื่อให้คนอื่นได้ย่ำเดินและได้เดินต่อไป...”

อาคม เดชทองคำ

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนาในส่วนของการผูกโดยผ่านการผูกเกลอ ผูกคอง ที่จะมีขนบนิคมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ ทั้งนี้เพื่อที่จะค้นหาคำตอบให้กับห้าคำถามหลักคือ 1) เพราะเหตุใดที่คนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาจึงต้องผูกเกลอ และผูกคอง 2) เขาเหล่านั้นมีวิธีการในการผูกเกลอ ผูกคองกันอย่างไร 3) พลังและอำนาจของการผูกโยคโดยการผูกเกลอ ผูกคองเป็นเช่นไรและได้นำไปใช้เพื่อสิ่งใด ในทางกลับกันถ้าไม่มีการผูกเกลอ ผูกคอง กันไว้จะเกิดสิ่งใดขึ้นในสังคมแบบ “อโคจร” ของผู้คนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาในขณะนั้น(รัชสมัยของ ร.4 – ร.5) 4) กระนั้นก็ตามได้มีเหตุปัจจัยใดทำให้คนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาต้องลดการผูกโยคโดยการเป็นเกลอ เป็นคองและอุปถัมภ์กันจนสูญหายไปในเวลาต่อมา (2544) และ 5) ท่ามกลางความเป็นจริง ที่มีอยู่จริงในปัจจุบัน (2544) คือการดำรงอยู่แบบแยกส่วนที่มีหัวโยค ย่านและโยคอยู่เบื้องหลัง ฉะนั้นภาครัฐและ/หรือทุกส่วนที่เกี่ยวข้องจะกำหนดนโยบายและแผน เพื่อการพัฒนาที่เป็นเช่นไรจึงจะบรรลุผล

ภายใต้กระบวนการค้นหาคำตอบดังกล่าวได้เป็นไปภายในขอบเขตและข้อจำกัดด้านต่าง ๆ ดังนี้ (ก) ขอบเขตด้านเวลา 3 เดือน ตามสัญญา 10 เดือน ตามความเป็นจริง (มิถุนายน 2543 – มีนาคม 2544) (ข) ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาจาก 3 จังหวัดชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา (นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา) เมื่อครั้งที่นครศรีธรรมราช เป็นศูนย์กลาง (ค) ขอบเขตด้านเนื้อหา มี 5 ตอนคือ 1) บอกกล่าวเล่าเรื่อง 2) เปิดตำราหาหัวโยค 3) สวดย่านหาโยค 4) พลังและอำนาจของย่านและโยค และ 5) สูญย่านเลียบโยค ผ่านการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลหลักแบบเจาะลึก ผังตัว กับผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ตีพิมพ์ไปก่อนหน้านี้จำนวน 5 เรื่อง คือ เรือเหนือฯ โดยไพรินทร์ รุขแก้ว, การค้าทางเรือรอบทะเลสาบสงขลา โดยปก แก้วกาญจน์, ภูมิปัญญาการปราบปรามของพ.ต.ด ชุนพันธ์รักษ์ราชเดช โดยวีระ แสงเพชร, ตามรอยช้างแลได้ โดยสารูป ฤทธิ์ชู และโจรพัทลุงฯ โดยล้อม เฟื่องแก้ว ประมวล มณีโรจน์ เป็นปัจจัยสนับสนุน

ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษาในครั้งนี้มี 7 กลุ่มหลักในสามจังหวัดคือ นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา ผ่านกรณีศึกษาเพื่อสวดย่านหาโยค (บทที่ 3) ตามลำดับดังนี้คือ 1) เรือเหนือในฐานะลำนำรักแห่งลำน้ำในพื้นที่สามระนาบ (กรณีนครศรีธรรมราช) 2) การค้าทางเรือรอบทะเลสาบสงขลา เพื่อสวดย่านหาโยคระหว่างเพื่อนพ้องสองฝั่งฟาก (กรณีพัทลุงกับสงขลา) 3) ตัวตนของความเป็นอริปัตย์ที่แสดงให้เห็นถึงปฏิกริยาอันอหังกาจากทุ่ง คอนทราย ถึงพี่น้องแสงเอิบค (กรณีพัทลุง) 4) ขวักขวานบาตรที่ได้สร้างสาขญาต์ฝ่ายหลวงตา จากกรณีศึกษาของตระกูลเกตุ

ชาติ (นครศรีธรรมราช) ในขณะที่บทที่ 4 มีสามกรณีศึกษาที่ตั้งหัวข้อเกี่ยวกับพลังและอำนาจของบ้านและโคได้แก่ 1) พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช : มือปราบร่างเดียวแต่หลายพลัง (กรณีนครศรีธรรมราช) พัทลุงและสงขลา 2) ช้าง : เหยียบหลังช้างแล้วต้องไม่ย่างหลังหมากกับการเป็นช้างพอมดีกว่าเสือผี (กรณีบ้านช่องช้าง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และพัทลุง) และ 3) จากขงแดง... ถึงดังแดง จึงได้มาแกงกันจนขาดบ้านและหมดโค (กรณีพัทลุงและสงขลา)

ผลการศึกษาพบว่า ภายใต้งานไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองในช่วงสมัยของรัชกาลที่ 4 – 6 ประชาคมชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาเป็นสังคมแบบ “อโคจร” ที่หมายถึงอำนาจรัฐเข้าได้ในระดับที่ “ไม่ทั่วและไม่ถึง” ภายใต้อุดมคติเปลี่ยนหักเหระหว่างระบบการเมืองกับระบบมณฑลเทศาภิบาล ที่มีตะกอนตกค้างจากระบบกึ่งเมือง จนทำให้ผู้คนเดือดร้อน จนไม่เป็นอันทำมาหากินกันแทบทุกห่อหมก ดังที่ปรากฏในรายงานของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เมื่อคราวที่ได้มีโอกาสมาตรวจราชการครั้งสำคัญในปักษ์ใต้ ของพระสถลภูทิพจนกรณ์ พระวิจิตรวรศาสตร์ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ฯลฯ จนต้องทำให้เด็กชาบุตร พันธรักษ์ แห่งบ้านอำเภิเชียวมุขที่ 5 ตำบลคอนตะโก อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ต้องเป็นทั้งนักปราชญ์และปราบจรรชนผู้ชั่วร้ายทั่วทั้งภาคใต้และภาคกลางบางส่วนในฐานะนายตำรวจสัญญาบัตรจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจห้วยจรเข้มะเข้ในขณะนั้นหรือโรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพรานจังหวัดนครปฐม ในปัจจุบัน (2544) จึงต้องใช้วิธีการผูกเกลือกกับคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญประการหนึ่ง ในขณะที่กรณีศึกษาเกี่ยวกับเรือเหนือ ในฐานะที่เป็นลำนำรักแห่งลำน้ำ ของผู้คนสามระนาบพบว่า สัมพันธภาพระหว่างชาวเหนือ กับชาวนอกเป็นไปแบบสมานภาพเพราะต่างฝ่ายต่างก็ขาด – เกิน ระหว่างข้าวกับของ จึงต้องเติมเต็มกันและกันในขณะที่นั้น จนกระทั่งถึงเรือเหนือเที่ยวสุดท้ายได้ปิดฉากลงอย่างสมบูรณ์ เกินกว่าคำสั่งของผู้เฒ่าผู้แก่ ของทั้งชาวเหนือและชาวนอกว่า “พวกสู้อย่างทั้งกัน” จะหักทวนได้กระทั่งถึงความในที่บ่งบอกถึง ความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ของชาวนอกคนหนึ่ง ในปัจจุบันว่า เดิมทีชาวนอนั้น “เสดสา” แต่ต่อมาเป็น “เศรษฐี”

กล่าวเฉพาะการค้าทางเรือบริเวณชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา นั้นพบว่า ได้ก่อให้เกิดย่านและโค ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากรณีศึกษาอื่นระหว่างเพื่อนห้องสองฝั่งปากเมื่อนายนาว คงปราบ ผู้ที่มีทั้งความยาวและความใหญ่ในทุกระนาบ จึงได้มาเป็นเกลือกกับเพื่อนคนหนึ่ง ณ ฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา (บ้านภูซุด) ในฐานะพ่อค้าจำเป็น จนกระทั่งมีภรรยาเป็นชาวภูซุดในที่สุดและในทำนองเดียวกันเพื่อนเกลอชาวภูซุดก็ได้ไปมีภรรยา อยู่ที่ฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา (บ้านป่าบอนดำ) ในปัจจุบันเป็นการทดแทนในฐานะเพื่อนแท้ที่ต้องดูแลกันในทุกกรณี จนถึงที่สุดยิ่งไปกว่านั้นกรณีศึกษาเกี่ยวกับปฏิกิริยา อันอหังกาของชุมโจรพัทลุง จากรุ่ง คอนทราย ถึงพี่น้องเงื้อมมือได้แสดงให้เห็นว่า คนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาในอดีต (ร.4 - ร.6) จำเป็นต้อง

เป็นโจรเพื่อให้ “อยู่รอด อยู่ได้และอยู่ดี “ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ชาวชุมชนกล้าที่จะปฏิเสธรัฐ โดยการประกาศห้ามมิให้สมาชิกในชุมชนติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และจ่ายเงินรับอุปการะ ดังเช่นกรณีของรุ่ง คอนทราย และคำ ห้วแพร เป็นต้น ในขณะที่กรณีข้าวกันบาตร : สายญาติฝ่ายหลวงตามือศึกษาจากสายสัมพันธ์ของตระกูลเกษตรกับวัดเพชรจริกหนึ่งในศาสนสถานเขตเทศบาลนคร นครศรีธรรมราช ปัจจุบันพบว่านายเหมีย เกตุชาติได้เป็นเพื่อนเกลอกับพระพุทธรังษิธ (รื่น ยสปาโล) ในฐานะคนบ้านเดียวกันมาก่อน (ค.บ้านราม อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช) จึงได้ให้ลูกมาอยู่กับเพื่อนในขณะที่เรียนหนังสือตั้งแต่ลูกคนหัวปี ก็อนายเขวง เกตุชาติ และคนต่อ ๆ มา จนกระทั่งถึงนิเวศน์ เกตุชาติ ซึ่งเป็นบุตรชายคนที่ 2 ได้เป็นตัวตั้งตัวตี ในการอุปถัมภ์ ในทุกกรณีเพื่อทดแทนข้าวกันบาตร จึงได้สร้างพระประธานไว้ในอุโบสถและตั้งว่าทุกศพอจะต้องทำการมาปนกิจ ที่วัดเพชรจริก ทั้งที่ตัวเองได้ร่วมทำการมาปนกิจและละโลกไปแล้ว

ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อได้ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างทั้งที่บ้านช่องช้างและโรงช้าง จึงได้พบว่า ช้างเป็นสัตว์ใหญ่ที่เป็นทั้งสัญลักษณ์ของทั้งอำนาจและโอกาสทางเศรษฐกิจ และการเมือง ฉะนั้นเมื่อตระกูลขงักคี แห่งบ้านโรงช้างจังหวัดพัทลุง หนูศรีแก้ว แห่งบ้านช่องช้างสุราษฎร์ธานี กับขุนพิบูล แห่งนครศรีธรรมราช ได้เป็นเจ้าของช้างรายใหญ่ในอดีต ย่อมหมายถึงเขาเหล่านั้นได้เป็นทั้งเจ้าเขาและเจ้าป่าในสมัยสังคมบ้านป่าและป่าเป็นนา ภายใต้ข้อสรุปของผู้คนชาวช่องช้าง ที่มีชาวฉวางและปากพนังกับหนูศรีแก้วในฐานะเจ้าของพื้นที่ว่า “เลือกแล้วไม่รีบว ช้างกลัวไฟและลูกธนู “ ดังนั้นเมื่อต้องมาอยู่ในคงเสียดช้าง ณ บ้านช่องช้าง จึงต้องไม่กลัวทั้งเสือและช้าง ในขณะที่ผู้คนชาวโรงช้าง มีคติว่า การผูกเกลอ ผูกคอง เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการก่อเกิดทั้งความยาวและความใหญ่

ดังนั้นเมื่อชนกลุ่มใดได้เป็นเจ้าของช้าง ย่อมหมายถึงเป็นผู้มีเกียรติมีศักดิ์ศรีที่อุปมาในการศึกษารั้วนี้ว่า “เมื่อเหยียบหลังช้างแล้วต้องไม่ย่างหลังหมา กับการต้องเป็นช้างพอมดีกว่าเสือ” แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไปกลับพบว่า คำอุปมาดังกล่าวได้เปลี่ยนไปในทางตรงกันข้าม กระทั่งถึงโอกาสของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้ปักธงแดง... ถีบลงเขา เผลลงถ้ง (ถ้งแดง) จึงได้มีตำนานของสุพร อ่อนเรื่องในฐานะ “นายอำเภอคอมฯ” และวรรณ ศรีศักดิ์ ลูกสาวคนโปรดวัย 18 ปี ของสังเวช ศรีศักดิ์ ในที่สุดกล่าวเฉพาะการสูญหายเสียชีวิต (บทที่ 5) นั้นจากการศึกษาพบว่า เมื่อเวลาเปลี่ยนไปนอกจากความหวาดระแวงแข่งขันกันเองในแวดวงแล้ว ยังมีแนวคิดแบบตะวันตกเข้ามาเสริมเร่งให้ฆ่าแกงกันจนสูญหายเสียชีวิตในที่สุด ดังเช่นกรณีความขัดแย้งระหว่างเสือเอื้อน ปราบด้วง กับกำนันสมปอง แก้วทงกั บุตรชายของกำนันเลื่อน แก้วทงกั ในฐานะคู่เกลอในระยะเริ่มแรก แต่ก็ได้กลายเป็นคู่พยายบาท จึงได้ฆ่าฟันกันเองจนต้องเสียชีวิตทั้งคู่ในที่สุด

ที่สุดของการศึกษาวิจัยเรื่องผูกโบก ในฐานะที่เป็นอนุเทพหนึ่ง ของโครงการศึกษาวิจัย เรื่องโครงสร้าง และพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้ กับการพัฒนาจะต้องตอบคำถามสุดท้ายเมื่อค้นพบว่า กลไกเชิงโครงสร้างของประชาคมปักษ์ใต้ชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา ได้มีการผูกเกลอ ผูกคอง เพื่อจะได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (อุปถัมภ์) ทั้งในยามปกติและวิกฤตเมื่อเกลอได้ถูกนิยามว่า “เพื่อนแท้” ที่ให้กันได้แม้กระทั่งชีวิตในยามวิกฤต ได้กลายเป็นแบบแผนของวิถีการคิด จนตกผลึกเป็น คติชาวบ้านร้านถิ่นว่า “เพื่อนเป็นทรัพย์ แต่คงยิ่งกว่าเพื่อน” รวมไปถึงรักนาย (เจ้าหน้าที่ของรัฐ) เหมือนเลือกอด ไม่รบนายไม่หาขจน หน้าใหญ่ใจโต จึงได้มีวัฒนธรรมในการรักษาหน้าจน ต้องยอมนิบหนายขยนา เพราะไม่ยอมเสียหน้าเสียคำพูด ดังนั้นวิถีคิดจึงมีแนวโน้มไปในทางที่ไม่ ยอมจำนน ยอมหักมากกว่าที่จะยอมงอ ... ฯลฯ ฉะนั้นถ้าจะพัฒนาประชาคมปักษ์ใต้ภายใต้ทัศนะ ชุมชนแบบนี้ งานศึกษาวิจัยครั้งนี้กำลังจะเสนอแนะว่า น่าจะเป็นไปตามหลักของการมีส่วนร่วมระดับ พื้นฐานดังนี้ 1) พูจาแบบตรงไปตรงมา ไม่ทำแบบมือซ้อนได้ผ้าเพื่อให้เกิดรักกันและกัน 2) ให้ หลีกเลียงการใช้อำนาจเพื่อหวังกดขี่ข่มเหง 3) ต้องแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่เหนือกว่า 4) ต้อง แสดงให้เห็นในเชิงประจักษ์ว่าจริงใจเพราะคนปักษ์ใต้เป็นคนชอบสงสย และไม่วางใจใครง่าย ๆ แต่ให้วางใจแล้วรักใครรักจริง ในขณะที่เกลียดใครก็เกลียดจริงเช่นกัน 5) ต้องอดทนต่อการคัดค้าน เพราะส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความจืดจาง จับไวในการตั้งประเด็นโต้แย้ง 6) หึงทะนงสูง อ่อนน้อมถ่อมตนต่ำ (เมื่อเปรียบเทียบกับคนภาคอื่นทั่วไป) 7) รักพวกพ้องสูงจนได้รับสมญานาม ว่า “ตะต่อสามัคคี” ฯลฯ ที่ไม่พึงมองข้ามโดยเด็ดขาด เพราะกลไกเชิงโครงสร้างดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาจริยชนวนให้น่าสงสยเสมอเมื่อจากผลการเลือกตั้งทุกครั้งที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลือกตั้งครั้งล่าสุด (2544)

ABSTRACT

The objective of this research was to study the cultural structures and by namics in relation to development with specific reference to the establishment of relations by entering upon camaraderie and kinship based on the tradition of patronage. The study sought answers to the five principal questions: 1. Why did the marginal people around the Songkhla Lagoon find it necessary to establish camaraderie and kinship relations? 2. How did they effect such relations? 3. How were the energy and power of such relations and for what purposes did they serve, and conversely, if there had been no such relations what world have happened in the “unruly” society of those people during that period (the Fourth and Fifth Reigns of the Bangkok period). However, subsequently certain factors caused the people to de-emphasize such relations progressively until the present (B.E.2544 or 2001 A.D.). 5. Under the existing circumstances (B.E. 2544), with the said relations in the background, how would all organizations concerned, state and otherwise, set policies and plans for development that would yield results?

The process of inquiry as stated above was subject to the following scope and limitations: (a) the time limit of three months as per the contract and 10 months in reality (June 2000-March 2001); (b) the area of the study covered the three provinces of Nakornsri thammaraj, Songkhla, and Pattalung which border on the Lagoon, with Nakornsri thammaraj as center at the time; (c) the scope of content consisted of five parts: 1. Introduction, 2. Literature search about the origin, 3. Lineage tracing to discover relations, 4. The energy and power of lineage and relations, and 5. Loss of lineage and relations. The process involved in-depth interviews main data sources, and benefited from the findings of the five research topics published earlier, namely, *The Love Boat* by Pairin Ruikaew, *Trade by Boat around the Songkhla Lagoon* by Pok Kaewkan, *The Wisdom of Suppression Measures of Police Major-General Khun Phuntarakrajadej* by Weera Saengpet, *Looking at the South through the Elephant” s Spoors* by Saroop Ritchoo, and *The Bandits of Pattalung* by Lom Pengkaew and Pramuan Maneeoj.

The target groups of the population of the study were seven in the three provinces (Chapter 3) : 1. The lover boat as an expression of love of waterways in the triangular area (specifically the case of Nakornsri thammaraj), 2. The trade by boat around the Songkhla Lagoon, to trace lineage and find relations between the people of both banks (the case of Pattalung and

Songkhla), 3. Self-identity as power unto itself that found expressions in acts of arrogance from Rung Donsai to the Seng-ind brothers (the case of Pattalung), 4. The leftover rice from the monk's bowl that served to foster a kinship relation between a beneficiary and the monk, a case study of the Ketchat family (Nakornsriathammaraj). Chapter 4 consisted of three case studies that attempted to explain the energy and power of lineage and relations: 1. Police Major-General Khun Puntaharakrajadej: suppression expert with one body and several sources of energy (a case touching all the three provinces), 2. Elephant: on having ridden an elephant no longer condescends to ride a dog, and the idea of better being a thin elephant than a fat tiger (the case of Ban Chong Chang and the three provinces), and 3. From the red flag to the red barrel, cases of killing to the point of extermination of lineage and relations (cases of Pattalung and Songkhla).

Following are the findings. Under the economic, social, and political conditions of the Fourth-Sixth reigns, the society of the marginal people around the Songkhla Lagoon was an "unruly" one, which means that the power of state did not touch it fully and consistently in the period of transition from the rule of absolute power by the governor to one of administrative region with remnants of the old system. Under such a system, the people suffered widely and found it impossible to make a normal living, as reported by some senior officials on their inspection trips through the South, such as Phra Saritpochankorn, Phra Wijitworasasana, and H.R.H. Prince Damrong. As Khun Phuntarakrajadej carried on his work, he made use principally of camaraderie and kinship in dealing with local people. Then the case of love boat revealed relationships based on equality and mutual assistance. While those of a senior generation cautioned their young not to desert each other, also reflected was a feeling of deprivation from The Love Boat expressed by a member of a marginal group against the phenomenon of a member of the inner society having risen from commoner to millionaire.

With reference to the boat trade, it was found that lineage and relations were established no less than in other cases. A case in point was one of Mr. Nao Khongprab, a big man in all respects, befriended a person on the east coast of the Lagoon (Ban Khookhd) as a trader by necessity. Both he and the friend wedded wives from the Khookhud community, the friend having settled down on the west coast of the Lagoon (Ban Pabon Tam). Their relationships were indicative of reciprocity and mutual care to the utmost. In addition, the case study of acts of arrogance among the bandits from Rung Donsai to the Seng-iad brothers shows that the people of

the time were forced to become bandits to "survive, exist, and live well". It is therefore not surprising that they dared negate the state by prohibiting contact between their people and state officials and refusing to pay a personal tax, as in the cases of Rung Donsai and Dum Huaprae. In the case of leftover rice from the monk's bowl, a study of the relations between the Ketchat family and Petcharik Monastery in the Nakornsriathammaraj Municipality found that Mr. Mia Ketchat had been a friend of Phra Phuttisarnthera (ne Rin Yasapalo) as natives of the same community (Banram Billage, Huasai District, Nakornsriathammaraj Province). The former put his children in the care of the latter so that they could be schooled properly. The second son, Niwes Ketchat, took a lead in having the chief Buddha image created for the chapel of the monastery, among many things he did to repay the debt of leftover rice he owed the monk. He also left the instruction for all of his family in case of demise to be cremated at the monastery.

Concerning the elephant raisers, it was found that the elephant, being animal of great size, was the symbol of economic and political power and opportunity. So the Kochaphakdee family of the elephant district of Pattalung, the Noo Srikaew family of the elephant district of Suratthane, and Khun Pipoon of Nakornsriathammaraj, all prominent elephant owners of old, signified their dominance over their entire territories. As it was said that "a tiger feared a stick and an elephant feared fire and arrows", the people in the environment where tigers and elephants abounded could not afford to fear either tiger or elephant. It was their belief that camaraderie and kinship could extend as well as strengthen their dominance.

Thus the fact that any groups owned elephants signified honor for such group. As the saying went, "one having ridden an elephant would not condescend to be on a dog's back" and "to be a thin elephant is better than a fat tiger". As time passed, it was found that the reverse was true. During the period when the communist party of Thailand was active, with cases of pushing suspected culprits down a hill or of burning them in barrels, myths emerged about Suporn Onruang as "the communist chief district officer" and about Wanna Srisakda, 18-year-old favorite daughter of Sungwej Srisakda. Eventually with reference to the loss of lineage and relations (Chapter 5), it was found that, besides suspicion and rivalry among people themselves, a trend based on some Western ideas accelerated mutual destruction with the loss of lineage and relations. An example of this was the conflict between the bandit Iuan Prabduang and the village chief

Sompong Klaewthanong. The two started out as close friends and later turned mortal enemies, who eventually fought each other to destruction.

Finally, the last question had to be answered. The structural mechanism of the marginal community around the Songkhla Lagoon involved the camaraderie and kinship relations for mutual assistance in happy times as well as times of hardship. Such relations make for "true friends" who are ever ready to give even life for friend in a time of crisis. This became a pattern of thought that crystallized into the folkway: "Friends are a source of wealth, while kin are even more than friends; being a favorite of a state official is like being embraced by a tiger; there is no way out of poverty unless one fights one's superior; and being big in both appearance and heart." The last resulted in the culture of saving face at the expense of one's material possessions, as face must be saved and words kept. So the way of thinking tended toward no surrender, more breaking than bending. Based on the above findings, then, this research study intends to suggest that the development of southern communities should take into account the following basics: 1. straightforward talk to honor each other, with no hands under the table; 2. Avoidance of the use of power for suppression and subjugation; 3. Superior wisdom must be demonstrated; 4. Proof of evidence of sincerity, as southern people are suspicious and do not easily trust anyone, but on the other hand of their trust is won their faithfulness is absolute, as would be their hater if they are so motivated; 5. A high degree of tolerance of cross-examination is necessary, for most southerners are aggressive and quick-witted in raising arguments; 6. Southerners are high in arrogance and low on modesty (compared to locals of the other regions of the country in general); 7. A high sense of group loyalty so much so that southerners are characterized as being "united singularly by Sa-taw (vegetable originally found native to the South), which must never be overlooked, for this phenomenon has given rise to miracles of some wonder, as evidenced by the results of all past elections, especially the most recent one (2001)

กิตติกรรมประกาศ

หลังจากที่ผลการศึกษาวิจัยเรื่องหัวเชือกวัวชนได้ดีพิมพ์ไปก่อนหน้านี้ระยะหนึ่ง (2543) ผู้วิจัยจำต้องศึกษาวิจัยเรื่องใหม่คือ ผูกโยค ในช่วงปลายของโครงการโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนาที่มีศาสตราจารย์สุริยวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ เมธีวิจัยอาวุโสส่วนภาคใต้เป็นผู้ดูแลภายใต้ข้อจำกัดของทั้งเงื่อนไขเวลา ประสิทธิภาพ สถิติและปัญญา ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงเปรียบประจักษ์ได้กับไม้สามของการวิ่งผลัด 4 x 100 เมตร เนื่องจากไม้หนึ่งและสองต่างก็ได้รับเกียรติอันสูงส่ง เมื่อท่านหนึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็น กกด. จังหวัดนครศรีธรรมราช ในขณะที่อีกท่านหนึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรองอธิการบดีสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ด้วยเงื่อนไขเหตุดังกล่าวได้ทำให้ผู้วิจัยต้องทำการศึกษาวิจัยเรื่องผูกโยคในฐานะ ไม้สามและสี่ และแล้วการศึกษาวิจัยเรื่อง การผูกโยคก็เริ่มต้น เมื่อ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2543 ภายใต้แรงเหวี่ยงกระแทก (Swing Effect) ของหัวเชือกวัวชนที่ดีพิมพ์ไปก่อนหน้านี้ไม่น้อย จนเกิดปฏิกิริยาสาธารณะเหนือความคาดหมาย (Cook and Bull story) รวมทั้งได้ผ่านการพิพากษาจากศาลเคีย (Gangaroo Court) ศาลแล้วศาลเล่า ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะยืนยันสนับสนุนว่า “หัวเชือกวัวชน” ที่ดีพิมพ์ไปก่อนหน้านี้ไม่ใช่ “อุบัติเหตุ” หรือ “ดอกไม้ไฟ” หากแต่ต้องเป็น ดวงเทียน ในแวดวงการศึกษาวิจัยปี 2001 ที่คู่ออกจะสุมเสี่ยงต่อคำพิพากษาของนักวิจัย (บางกลุ่ม/คน) ที่โหยหาแต่หนหลัง เพราะนอกจากจะเป็นปรากฏการณ์สวนกระแสแล้วยังเป็นมือวางไร้อันดับอีกด้วย

กระนั้นก็ตามผู้วิจัยไม่รู้ลึกพรั่นพริ้งต่อกรณีดังกล่าวแต่กลับ “เร่ร้อนและเร่โรจน์” กว่าเรื่องแรก จึงทำให้รู้สึกประหนึ่งว่า นั่นคือจุดเปลี่ยนของคำท้าทาย (Turning Point of the Challenge) เพราะมิฉะนั้นแล้วผู้ศึกษาวิจัยจะต้องตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหาคนหนึ่ง ณ ทุ่งสังหาร (Killing Field) ในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพพระนาบใหม่อย่างแน่นนอน ภายใต้ข้อจำกัดด้านต่าง ๆ ในเบื้องต้น ได้ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกประหนึ่งว่า “มีเศษแก้วที่กั้นก๊อก” เพราะเป็นพะวงทุกเยี่ยงอย่างที่ขำเดินตลอดช่วงเวลาที่ทำการศึกษา แต่แล้วก็สำเร็จจนได้ด้วยความเอื้ออาทรของกัลยาณมิตรวิชาการ ดังนี้ คือ นิเวศน์ เกตุชาติ วีระ แสงเพชร สาธิต ฤทธิรัฐ ผศ.ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ ผศ.ณรงค์ อุ้ยหนอง อ.วิเชียร ณ นคร รศ. อำนวย ยัสโยธา ผศ.ละออง แก้วเกาะจาก และที่สำคัญกว่าใครอื่นก็คือ คุณเบญจวรรณ บัวขวัญ ในฐานะแม่บ้านของโครงการฯ และกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์สุริยวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ที่กรุณาเขียนบทที่ 5 “สูญย่านเสียบโยค” เป็นบทส่งท้าย และสุดท้ายนี้ผู้ศึกษาวิจัยใคร่ขอขอบพระคุณอุปการะทุกท่าน ทุกกรณี ไว้ ณ โอกาสนี้

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ข
กิตติกรรมประกาศ	ฐ
บทที่ 1 ขอบกล่าวเล่าเรื่อง	1
จุดมุ่งหมายในการศึกษาวิจัย	6
ขอบเขตในการศึกษา	6
กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา	7
นิยามศัพท์	8
สมมติฐานในการศึกษา	9
เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	9
พื้นที่เป้าหมายและสภาพแวดล้อมที่ทำการศึกษา	10
การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดในการศึกษา	12
กระบวนการในการศึกษาวิจัย	13
ผลและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	16
การเสนอผลการศึกษาวิจัย	17
อ้างอิง	19
บทที่ 2 เปิดตำราหาหัวโศด	29
ทฤษฎีองค์รวมสะลอก	31
ทฤษฎีระบบอุปถัมภ์	37
ทฤษฎีพึ่งพิงและพึ่งพา	46
ทฤษฎีเกี่ยวกับสถานะของเมืองหลักชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา	51
ทฤษฎีองค์รวมเชิงกระบวนการระบบ	59
อ้างอิง	71

เรื่อง	หน้า
บทที่ 3 ชาวย่านหาโชค	80
เรือเหินือ : ลำนำรักแห่งลำน้ำในพื้นที่สามระนาบ	80
การค้าทางเรือรอบทะเลสาบสงขลา : ย่านและโชคของเพื่อนพ้อง สองฝั่งปาก	92
ตัวตนของความเป็นอริปัตย์ : ปฏิกริยาอันอหังกาจากรุ่ง คอนทราย ถึงพี่น้องเส็งเอียด	104
ข้าวกันบาตร : สายญาติฝ่ายหลวงตา	114
อ้างอิง	119
บทที่ 4 พลังและอำนาจของย่านและโชค	136
พล.ต.ต. ขุนพันรักษ์ราชเดช : มือปราบร่างเดียวแต่หลายพลัง	137
ช้าง : เหยียบหลังช้างแล้วต้องไม่ย่างหลังหมากับการเป็นช้างผอม ดีกว่าเสือพี	146
จากขงแดง...ถึงถังแดง... จึงได้มาแกงกันจนขาดย่านหมดโชค	163
อ้างอิง	172
บทที่ 5 ฐานย่านเดียวโชค	176
บรรณานุกรม	182
บุคลากร	187
อติฐานศัพท์	190

บทที่ 1

บอกกล่าวเล่าเรื่อง

ถ้าเราไม่กำเริบเลียบสานจากความจริงจนเกินไป ก็น่าจะกล่าวในทำนองประจักษ์วาตะว่า เราต่างก็ชื่นชมในความสำเร็จของผู้นำประเทศกันอย่างออกนอกหน้านอกอกตาต่อการนำพาประเทศผ่านโค้งสุดท้ายเข้าทางตรง เพื่อเบียดกันเข้าเส้นชัยของความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ตามมาตราวัดของทฤษฎีกระแสหลัก¹ (Conventional Theory) จากตะวันตกในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากไม่ว่าเราจะกล่าวอ้างถึงประชาคมไทย ณ พ.ศ. นี้ (2544) ด้วยลีลาไหน ท่วงทำนองใด หรือด้วยวัตถุประสงค์อะไร ต่างก็หลบเลี่ยงไม่พ้นที่จะสรุปว่า “หลงทิศและหลงทาง” ในการพัฒนาสืบมา เพราะความดั้งเดิมของทฤษฎีกระแสหลักที่เน้นการพัฒนาแบบแยกส่วน ผลิตและบริโภคแบบสิ้นเกิน (Over production and Eonsumption) เน้นการทำงานหนักเพื่อเพิ่มรายได้ เน้นการผลิตเพื่อส่งออก ให้ความสำคัญแก่เทคโนโลยีมากกว่าคุณค่าของมนุษย์และเชื่อว่าประเพณีเป็นอุปสรรค

สถานการณ์ดังกล่าวได้ทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยอยู่ในระดับสูงเฉลี่ยถึง 7.8 ต่อปี รายได้ต่อหัวของคนไทยเพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาทใน พ.ศ. 2504 เป็น 68,000 บาท ใน พ.ศ. 2538 (สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ส่วนที่ 1 : 15 – 16) แต่ความสำเร็จดังกล่าวได้ทำให้ชนชั้นนำของไทยจิตใจได้ปลื้มกับมรดกจากตัวแทนบริษัทข้ามชาติ² และองค์กรสำรวจความเชื่อมั่นระหว่างประเทศได้ไม่นาน ความเกราะเกรงของตะกอนตกค้างทางสังคมก็เกิดขึ้น เพราะร่องรอยของความแปลกแยกกระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับชุมชน ชุมชนกับชุมชน ชุมชนชนบทกับชุมชนเมือง ทรัพยากรถูกทำลาย สูญเสียคุณค่าในความเป็นมนุษย์ปรากฏอยู่ดาษดื่นภายใต้ข้อสรุปที่ว่า “เศรษฐกิจ ก้าวหน้า แต่สังคมมีปัญหา และพัฒนาไม่ยั่งยืน”

เมื่อย้อนยุคศึกษาพบว่าการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนในสังคมไทยได้ส่อเค้าขึ้นขอบมาตั้งแต่ไทยต้องจำยอมเซ็นสัญญาเบาว์ริง³ (Bowring Treaty) กับประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 ได้ทำให้ไทยต้องเปิดประเทศท่ามกลางความไม่พร้อมในสี่เรื่องหลัก คือ ทุน เทคโนโลยี ผู้ประกอบการและการจัดการผลสืบเนื่องจากข้อบังคับในสัญญาในครั้งนั้น ได้ทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเศรษฐกิจแบบพอเพียง⁴ (Self-sufficient Economy) ไปเป็นระบบเศรษฐกิจเพื่อการตลาด⁵ (Marketing Economy) และยิ่งเมื่อมีปัจจัยเสริมเร่ง เช่น ปฏิวัติ 2475⁶ การขยายตัวของสงครามเย็น⁷ (cool war)

การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีองค์การสหประชาชาติและธนาคารโลกอยู่เบื้องหลัง การเปิดเสรีทางการค้าและการบริการ⁸ ตลอดจนการเข้าเป็นสมาชิกขององค์การระหว่างประเทศประเภทต่าง ๆ ฯลฯ มาหมุนเนื่องอย่างเป็นลูกโซ่สืบมา ได้ทำให้สังคมไทยขยายตัวเติบโตอย่างสวนตาบฉาบฉวยและขาดภูมิคุ้มกันจนหนี้เสีย⁹ (NPL : non - performance loan) ท่วมแผ่นดิน เพราะมีหลักฐานทางวิชาการอย่างน้อยสองแหล่งที่แสดงให้เห็นถึง “วิวัฒนาการหนี้ต่างประเทศ” ของประชาคมไทย ตามลำดับดังนี้

แหล่งที่ 1 ขนาดของหนี้ต่างประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2525 เมื่อรวมหนี้ต่างประเทศของภาคเอกชนและของภาครัฐเข้าด้วยกัน จะทำให้ทราบถึงขนาดของหนี้ต่างประเทศทั้งสิ้นของไทย ตัวเลขอย่างเป็นทางการชี้ว่า เมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2525 หนี้คงค้างชำระของภาคเอกชนและภาครัฐ (เฉพาะจำนวนเบิกใช้แล้ว) มีจำนวนรวมกัน 8,374.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ^๙ (หรือ 192,618.1 ล้านบาท / 1 ดอลลาร์ = 23 บาท) เมื่อรวมหนี้ส่วนที่ยังไม่ได้เบิกใช้ (3,567.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) ของภาครัฐเข้าไปด้วย ยอดหนี้คงค้างชำระก็จะกลายเป็น 11,942.3 ล้านดอลลาร์ สหรัฐ (หรือ 274,672.9 ล้านบาท)

ตัวเลขยอดรวมหนี้ต่างประเทศในปี พ.ศ. 2525 กล่าวได้ว่าน่าใจหาย เมื่อเปรียบเทียบกับปีแรก (2504) ที่ไทยเริ่มมีแผนพัฒนา ฯ มียอดหนี้คงค้างทั้งของภาคเอกชนและภาครัฐรวมกัน 223.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (หรือ 4,685 ล้านบาท) และในปี พ.ศ. 2513 ซึ่งมียอดหนี้รวม 749.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (หรือ 15,670.1 ล้านบาท) นับว่าในห้วงระยะ 22 ปี (2504 – 2525) ของการมีแผนพัฒนา ฯ ประเทศไทยมีหนี้ต่างประเทศสูงถึง 37.5 เท่าตัว แสดงว่า การพึ่งพิงเงินกู้มีระดับสูงขึ้นกว่าตอนเริ่มมีแผน ฯ เป็นจำนวนมาก ข้อมูลที่เสนอข้างต้นเป็นแค่เพียงเฉพาะหนี้ระยะยาวเท่านั้น (อายุเกิน 1 ปี) ถ้ารวมหนี้ระยะสั้นเข้าไปด้วย ก็พบว่า ประเทศไทยมีหนี้ต่างประเทศคงค้างชำระรวมทั้งสิ้น 13,688.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (11,942.3 + 1,745.9) (วิวัฒน์ชัย อัดถากร, 336 – 337, 2528 : 337)

และถ้าเมื่อนับรวมถึงกรณีหนี้ของ 56 ไฟแนนซ์¹⁰ (Finance) ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การธนาคารกรุงไทย และสถาบันการเงินอื่น ๆ เข้าไปด้วยแล้ว ทำให้สามารถใช้เพียงแต่จินตนาการอนุมานก็จะพบว่า การพึ่งพิงและพึ่งพาทุนจากต่างประเทศจนเคยตัวได้ทำให้สยามประเทศย่อยยับอับจนจริง แต่ก็ไม่สามารถชี้วัดด้วยตัวเลขที่แน่นอนได้เพราะรัฐไม่เคยบอกตัวเลขจริงกับสาธารณะ จึงจำต้องพึ่งพิงและให้เขาพาไปรำไป จนกระทั่งถึงสมัยที่นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังปี พ.ศ. 2543 (คนับ เอกมहाสวสดี รายการคอลัมน์นิสต์ ของ ITV ที่มีอัญชลี ไพรีรัก ผู้ผลิตและดำเนินรายการ 13 ต.ค. 2543) ในขณะที่คุณปิ่น (ไม่ทราบนามสกุล) นัก

วิเคราะห์การเมือง วิทยู CNN 96.5 F.M ให้สัมภาษณ์ในรายการคอลัมน์นิสต์ของ ITV ที่มีคุณอัญชลี ไพร่รัก เป็นผู้ผลิตและดำเนินรายการว่า “ประเทศไทยต้องเว้นวรรค” ด้วยเช่นกัน

แหล่งที่ 2 ขนาดของหนี้ต่างประเทศปัจจุบัน (2543) ที่แถลงโดยนายชายชาญ มุลิก-นิศากร ผู้ตรวจราชการกระทรวงการคลัง ผ่านคอลัมน์ “คนไทยกระอักหนี้สาธารณะพุ่ง 53% จีดีพี” และ “คลัง สุดมึนหนี้สาธารณะพุ่งไม่หยุด” ทั้งในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์และไทยรัฐ ประจำวันพฤหัสบดีที่ 19 พ.ศ. 2543 ต่างก็ยืนยันตรงกันว่า ณ สิ้นเดือน ก.ค. พ.ศ. 2543 มียอดทั้งสิ้น 2,731,649.06 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากเดือน มิ.ย. 86,817.56 ล้านบาท โดยแบ่งออกเป็นหนี้สินคงค้าง ซึ่งประกอบด้วย

(1) หนี้คงค้างที่รัฐบาลกู้โดยตรง 1,078,027.33 ล้านบาท จำแนกเป็นหนี้ต่างประเทศ 386,742.03 ล้านบาท หรือ 9,296.08 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจากเดือน มิ.ย. 25,245.86 ล้านบาท หรือ 92.06 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เนื่องจากมีการเบิกถอนเงินกู้ต่างประเทศมากกว่าชำระหนี้คืน และหนี้ในประเทศมี 691,285.30 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากเดือน มิ.ย. ปีที่ผ่านมา 20,147 ล้านบาท

(2) หนี้คงค้างของรัฐวิสาหกิจที่ไม่เป็นสถาบันการเงิน 879,680.63 ล้านบาท แยกเป็น 1) หนี้ที่รัฐบาลค้ำประกัน 750,398.26 ล้านบาท ประกอบด้วยหนี้ต่างประเทศ 410,414.38 ล้านบาท หรือ 9,865.09 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจากเดือน มิ.ย. ปี พ.ศ. 2542 20,818.27 ล้านบาท หรือ 54.38 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และหนี้ในประเทศมี 339,938.88 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากเดือน มิ.ย. ปี พ.ศ. 2542 15,749.06 ล้านบาท และ 2) หนี้คงค้างที่รัฐบาลไม่ค้ำประกันมีจำนวน 129,282.37 ล้านบาท ประกอบด้วยหนี้ต่างประเทศ 49,801.34 ล้านบาท หรือ 1,197.07 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจากเดือน มิ.ย. พ.ศ. 2542 1,829.36 ล้านบาท หรือ 24.34 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และหนี้ในประเทศ 79,481.03 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากเดือน มิ.ย. พ.ศ. 2542 3,028.01 ล้านบาท

(3) หนี้ของกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงินมีจำนวน 773,941.10 ล้านบาท ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับเดือน มิ.ย. พ.ศ. 2542 โดยค่าเงินบาทเมื่อเทียบกับดอลลาร์สหรัฐฯ ในช่วงเดือน มิ.ย. พ.ศ. 2542 อยู่ที่ 39.27 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐฯ และเดือน ก.ค. ค่าเงินบาทอยู่ที่ 41.60 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐฯ

จากข้อมูลทั้งสองแหล่งที่อ้างถึงในเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลา 40 ปี ที่ผ่านมา การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยตามแนวทางทุนนิยมเสรีตะวันตก ภายใต้โครงสร้างจำเพาะแบบ หลวม ๆ ของสังคมไทยที่คิดถึงความพึงพอใจของตัวเองเป็นสำคัญและยึดถือปัจเจกบุคคลเป็นหลัก (Individualism and Patronage Clientship) ได้ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรายได้มากขึ้น สัดส่วนระหว่างรายได้ของคนรวยกับคนจนได้ขยายเพิ่มจาก 1 : 8 เป็น 1 : 19 ทั้งนี้ความมั่งคั่งของผู้คนบางกลุ่มเกิด

จากการดูดซับทรัพยากรธรรมชาติ งบประมาณและระบบภาษี ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยที่ความมั่งคั่งส่วนหนึ่งได้ถูกดูดออกไปเป็นกำไรของเมืองแม่ ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งถูกกันไว้เป็นทุนสำรองของสถาบันการเงินและทุนสำรองเงินตราระหว่างประเทศมากกว่า 30,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ทริศักดี นพเกษร , 2541 : 2)

เนื่องเพราะการสั่งสมจนหมักหมมของหนี้สาธารณะดังกล่าว ได้ทำให้สยามประเทศต้องตกอยู่ในกรงเล็บของ ไอ เอ็ม เอฟ¹¹ (IMF : International Monetary Fund) แบบเจ้าเข้าครอง¹² ในที่สุด การเจ็บป่วยด้วยโรคหนี้สินเรื้อรังในครั้งนี้ใหญ่หลวงนักเพราะ ได้ก่อให้เกิดแรงสั่นสะเทือนย้อนหลัง¹³ในทางที่ไม่พึงประสงค์ในทุกส่วนเสี้ยวของสังคมไทย จนเหลือวิสัยของกษัตริย์ “การกู้เสรี ลงทุนเสรี และการค้าเสรี ” ที่มุ่งเน้นให้สังคมไทยมีแต่ความทันสมัย¹⁴ แต่ไม่พัฒนาของสูงเขม¹⁵ อีกต่อไป ฉะนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องยืนยันโดยไม่ลังเลว่า แนวคิดในการพัฒนาในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาถึงเวลาต้อง “ทบทวน”

การศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโยค โดยผ่านกระบวนการเชิงระบบของการผูกเกลอ ผูกคองที่มีขนบนิยมนิยามอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ เป็นเพียงปริเฉทหนึ่งของโครงการ “โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา ” ได้มีมิติการมองที่แตกต่างไปจากงานวิจัยฉบับฉาบฉวย (บางฉบับ) ที่ไม่กล้าแกร่งพอที่จะสร้างปรากฏการณ์ “พระจันทร์สีน้ำเงิน” (Once in the blue Moon) ในการอธิบายกับสาธารณะว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเริ่มต้นจากระดับรากเหง้าภายในที่มีสามทุน คือ ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) และทุนเบี้ย (Contract Capital) รองรับเป็นสำคัญตามแนวคิดของทฤษฎีแบบอิงรากอิงโคน¹⁶ (Radical Theory)

การผูกโยคหรือการประสานประโยชน์ระหว่างกันและกันโดยการผูกเกลอ ผูกคองทั้งในระดับปัจเจกและกลุ่มเป็นกลไกโครงสร้างเชิงระบบประการหนึ่งที่ฝังตัวซ่อนรูปอยู่ใน ประชาคมปักษ์ใต้มานับนาน นานจนตกผลึกเป็นคติชาวบ้าน (folklore) และบรรทัดฐานชุดหนึ่ง (aset of norm) ที่สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์และชีวทัศน์ในส่วนของความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ฯลฯ ทั้งนี้เพราะขนบนิยมนดังกล่าวได้ผ่านการ “พิสูจนซ์” ด้วยการเรียนรู้ สังสม สืบทอด หักล้างและสร้างใหม่ แล้วจึงได้ผ่องถ่ายจากรุ่นสู่รุ่น รุ่นแล้วรุ่นเล่า ที่น่าจะไม่หวั่นไหวเกินไปนักกับการยกย่องให้การผูกโยคโดยการผูกเกลอ ผูกคองที่มีขนบนิยมนิยามอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นชั้นสูงเพื่อการอยู่รอดภายใต้สภาพชีวิตของภูมิเขตและอาณาเขตจำเพาะในระดับที่เป็น “อโคจร” ในขณะนั้นในที่สุด

มีความเป็นไปได้ที่คติจำเพาะของคนปักษ์ใต้ชุดดังกล่าว (ผูกโยคหรือประสานประโยชน์โดยการผูกเกลอ ผูกคองโดยมีขนบนิยมนิยามอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ) จะถูกกล่าวหาจากคนต่างกลุ่มต่าง

วัฒนธรรมด้วยวิธีการมองที่แตกต่างว่าเป็นการต่อยอดเสริมแต่งให้ผู้คนมีนิสัย “ปกครองยาก หัวหมอ สะดอสามัคคี ฯลฯ” ที่อธิบายความว่า รักพวกรักห้องจนเกินเหตุที่มักจะปรับเปลี่ยนไปเป็นอุปสรรคประการหนึ่งในการพัฒนาในเวลาต่อมา ไม่ว่าใครจะมีวิธีการมองที่เป็นเช่นไร แต่งานวิจัยนี้ขอยืนยันว่า การผูกเกลอ ผูกคองเป็น “ภาวะจำเป็นจำเพาะ” ที่น่าเห็นอกเห็นใจมากกว่าที่เขายืนยันและย้ำยี่เมื่อเชื่อในหลักแห่งอทิปปัจจยตาว่า “สรรพสิ่งย่อมมีเหตุเป็นแดนเกิด” ดังนั้น การกล่าวอ้างถึงการผูกเกลอ ผูกคอง ที่เป็นระบบคิดจำเพาะของคนปักษ์ใต้เพื่อให้อยู่ได้และอยู่รอดโดยการสร้างเครือข่ายทางสังคมในอดีต จึงไม่ใช่ข้อบ่งชี้ที่แน่นอน เพราะข้อค้นพบของเมธีทองถิ่นในฐานะเพชรเม็ดงามอย่าง ประมวล มณีโรจน์ที่กล่าวว่า “ไม่ว่าจะกล่าวถึงลักษณะจำเพาะของคนปักษ์ใต้ด้วยท่วงทำนองใด บนเวทีไหน และต้องการสื่อสารอะไร จึงเป็นการไร้ประโยชน์โดยสิ้นเชิงถ้าเมื่อไม่มีการวิเคราะห์ถึงที่มาและต้นตอของปัญหา เพราะการกล่าวถึงต้นตอ และที่มา “ของปัญหาดังกล่าวที่จะนำมาซึ่งความเข้าใจ - เข้าใจจนสามารถจำแนกฐานะของปรากฏการณ์และยังลึกลงไปสู่รากฐานของปัญหา แม้ว่าปัญหาจะรอคอยการแก้ไข แต่ทุกปัญหาย่อมรอความเข้าใจก่อนเป็นเบื้องต้น” ชุมชนยิ่งแก้แก้ปัญหายิ่งซับซ้อน การเข้าใจพื้นเพความเป็นมา พื้นฐานการศึกษา ข้อจำกัดทางการรับรู้ ความเชื่อถือศรัทธา วิธีคิด ตลอดจนวิถีและการเคลื่อนเปลี่ยนของวัฒนธรรมแห่งชุมชน จึงเป็นสู่ทางเดียวที่จะทำให้การแก้ปัญหาถึงที่สุดลงได้ เพราะเมื่อกล่าวถึงที่สุดแล้ว “วิธีการมองและจุดยืนที่แตกต่างกันจะต้องมีฝ่ายถูกและฝ่ายผิดอย่างแน่นอน” และ “...วีรบุรุษผู้กล้ากับจารชนผู้ชั่วร้ายมักจะเป็นคนเดียวกันเสมอจากมุมมองที่แตกต่างกัน” (ประมวล มณีโรจน์, 2537 : 57,64) นี่คือการค่าประการสำคัญของการศึกษาชุมชนที่ต้องมีทั้งวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และคติชนวิทยาสามมิติประกอบกัน

จริงอยู่แม้ว่าวัฒนธรรมในการผูกโยค (ผูก/ประสานประโยชน์) โดยการผูกเกลอ ผูกคองที่มีขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับได้ส่อแววว่าแผ่บางในระดับที่เรียกได้ว่า “ของคดีย้ายไป” เพราะได้รับแรงเหวี่ยงกระแทกอันเชียวกรากจากการไหลทะลักเข้าสู่สังคมไทยของวัฒนธรรมตะวันตกที่เน้นความเป็นอิสระแบบแยกส่วน ส่วนใครส่วนมัน ยกย่องการแข่งขันเพื่อความเป็นเลิศเฉพาะทางจึงต้องตกอยู่ในฐานะ “ผู้ถูกระทำและข่าวยี่” ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าธรรมเนียมประเพณี ขนบประเพณีและจารีตประเพณีประเภทอื่นแต่ประการใด กระนั้นก็ตามภายใต้ “คำเพรียฆานของกาลเวลา” ได้ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้หาญกล้าที่จะบอกว่า การผูกโยคโดยการผูกเกลอ ผูกคอง ที่มีขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับยังทรงไว้ซึ่งคุณค่าและพลานุภาพมากพอที่จะปรับเปลี่ยนสถานะจากคดียาวบ้านทั่วไป เป็นหัวข้อการศึกษาวิจัยที่ยิ่งใหญ่อยู่ถาวร โดยมีวัตถุประสงค์เป็นตัวจำแนกและกำกับ

จุดมุ่งหมายในการศึกษา

สืบเนื่องจากการศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโยดเป็นปริศนาหนึ่งของโครงการศึกษาวิจัยหลัก คือ “โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา” ที่ตั้งหมายว่าจะค้นหาคำตอบให้กับสามคำถามหลักคือ 1) ทำไมคนปักษ์ใต้จึงต้องผูกเถล ผูกคอง และต้องอุปถัมภ์กันและกัน 2) มีวิธีในการผูกเถล ผูกคองและอุปถัมภ์กันอย่างไร และ 3) พลังและอำนาจของการผูกเถล ผูกคอง และอุปถัมภ์จะส่งผลต่อการดำรงอยู่ของผู้คนภายใต้ระบบนิเวศวัฒนธรรมแบบ “อโคจร” ในขณะนั้นอย่างไร ภายใต้ข้อกังขาในสามเรื่องดังกล่าวจึงได้ตั้งจุดมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาหาสาเหตุของการที่ผู้คนชาวปักษ์ใต้ต้องผูกโยดโดยการผูกเถล ผูกคอง ผ่านกระบวนการเชิงระบบอุปถัมภ์
2. เพื่อศึกษาวิถีหรือวิธีของการผูกโยดโดยการผูกเถล ผูกคอง ผ่านกระบวนการตามที่กล่าวอ้างในข้อ 1
3. เพื่อศึกษาพลังและอำนาจทั้งในส่วนเด่นและส่วนด้อยของการผูกโยด โดยการผูกเถล ผูกคองว่ามีผลต่อการก่อเกิด ดำรงอยู่และเป็นไปที่มีพลังของความเป็นพลวัตของสังคมปักษ์ใต้ในลักษณะใดและอย่างไร
4. เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มในอนาคตของการผูกโยด โดยการผูกเถล ผูกคองที่มีชนบทนิยมอุปถัมภ์อยู่เบื้องหลัง

ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ยืนยันทั้งในทางโต้แย้งหรือสนับสนุนคำกล่าวที่ว่า คนปักษ์ใต้มีจิตสำนึกแบบ “อธิปไตยนิยม” สูง โดยแสดงออกผ่าน “...การใช้การมัจฉานในการตั้งข้อสังเกตและโต้แย้ง หยั่งทะนงสูง อ่อนน้อมถ่อมตนต่ำ หัวหมอ สะดอสามัคคี...” กระทั่งถึงคนได้ปกครองยากและคบยากนั้นเป็นความจริงเพียงใด และถ้าศึกษาพบว่าคติดังกล่าวมีอยู่ในจิตสำนึกคนปักษ์ใต้จริง ภาครัฐจะกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาอย่างไร

ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นไปภายในขอบเขตและข้อจำกัดของบริบทด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. จะทำการศึกษาภายในระยะเวลา 3 เดือน คือจากเดือนกรกฎาคม – กันยายน พ.ศ. 2543 เท่านั้น (ตามสัญญา)
2. จะทำการศึกษาจากกลุ่มประชากรในสามเมืองหลักชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลาที่มีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางในอดีตเท่านั้น

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษานางานศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นดังนี้ คือ

1. สายสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับช้าง ได้แก่ กลุ่มบ้านช่องช้าง และโรงช้าง ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและพัทลุง จากข้อค้นพบของสารูป ฤทธิ์ชู เป็นแหล่งข้อมูลหลัก
2. สายสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอาชีพการค้าทางเรือรอบทะเลสาบสงขลา โดยมีขอบทะเลสาบฝั่งตะวันตก จังหวัดพัทลุง กับขอบทะเลสาบฝั่งตะวันออก จังหวัดสงขลา ของปก แก้วกาญจน์ เป็นแหล่งข้อมูลหลัก
3. สายสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ค้า “เรือเหินือ” ของผู้คนในพื้นที่ต่างระนาบระหว่างที่ราบสูงเชิงเขานครศรีธรรมราช (ลานสกา พรหมคีรี ฉวาง พิปูน) กับกลุ่มคนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โดยกำหนดให้ นายแมน หนูมาศ¹⁷ บ้านลานสกาใน อ. ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช และนางปิ่น เวชพิศ¹⁸ บ้านปึกป่าย อ.ลานสกา อาจารย์บาร์ณี ถาวระ บ้านหนองบัว อ.เมือง และ มณฑา มนต์เลี้ยง¹⁹ ต.บางจาก อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช เป็นแหล่งข้อมูลหลัก
4. ภูมิปัญญาการปราบปรามของ พล.ต.ต. ชุนพันธ์รักษาราชเดช โดยมี พล.ต.ต.ชุนพันธ์รักษาราชเดช และวีระ แสงเพชร เป็นแหล่งข้อมูลหลัก
5. โจรพัทลุง : ดำเนินโจรแห่งตำบลคอนทราย ที่มีข้อค้นพบของประมวล มณีโรจน์ ล้อม เพ็งแก้ว และสมเจตนา มณีโมโนย เป็นแหล่งข้อมูลหลัก

นิยามศัพท์

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเรื่องผูกโยค เป็นการศึกษาวิถีจำเพาะของรูปแบบการ ปฏิสัมพันธ์ของผู้คนชาวปักษ์ใต้ ดังนั้นภาษาถิ่นจึงต้องถูกนำมาใช้ในการอธิบายเพื่อให้ได้ทั้งอรรถและสาระอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ในที่นี้จะอธิบายเฉพาะคำสำคัญ (key word) ที่ปรากฏในหัวเรื่องเท่านั้น ส่วนคำอื่นๆ ที่นอกเหนือจากนั้น จะอธิบายไว้ในส่วนของ “อ้างอิงและอภิธานศัพท์”

1. ผูกโยค เป็นภาษาถิ่นใต้ เป็นไวยากรณ์ของคำ 2 คำ คือ

(1) โยค หมายถึง ดันตอ รากเหง้า หัวใจ ปม ราก ในความหมายนี้สามารถเปรียบได้กับไม้เถาชนิดหนึ่งที่ต้องมีหัวหมก กกกอก ก่อในเบื้องดิน แล้วค่อยๆ แดกเป็นข่าน โย กิ่ง ก้าน ใบ และดอกผลในเวลาต่อมา ซึ่งก็ไม่แตกต่างจากการเริ่มต้นและขยายเครือข่ายของสังคมมนุษย์ที่ต้องเริ่มต้นจากกกอก คือ ปู่ – ย่า – ตา – ทวด แล้ว จึงได้เกิดลูก – หลาน – หลิน – เหลน และสาแหรก

อื่น ๆ ในเวลาต่อมา ดังนั้นชนกลุ่มใดที่มีหัวใจหรือต้นตอ กกอกที่ใหญ่และแข็งแรงจนสามารถแตกตัวให้มีย่านโยได้กว้างใหญ่ไพศาลก็จะทำให้เครือข่ายสายสัมพันธ์กว้างใหญ่ไพศาลตามไปด้วย

2. ประโยชน์ (อ่านออกเสียงเป็น “โยค” หรือ “โยคค” มีรากศัพท์มาจากคำในภาษาสันสกฤต คือ “โยชน” ที่มีความหมายว่าไม่ว่าผู้คนจะสร้างเครือข่ายสัมพันธ์ระหว่างคนในโยคเดียวกันหรือผูกประโยชน์กับคนต่างโยคโดยการผูกเกลอ (ผูกมิตร) ผูกคอง (ผูกญาติ) ในกรณีของคนต่างเพศต่างกกอกจึงแต่งงานกันได้ที่มีจุดหมายปลายทางสำคัญคือ ต้องอุปถัมภ์ ช่วยเหลือเกื้อกูลตอบสนองทดแทนและเติมเต็มกันและกัน ดังนั้นคนปักษ์ใต้จึงมักจะได้อินคำเหล่านี้อยู่เนื่อง ๆ เพราะมิใช่กันทั่วไป โดยเฉพาะคนปักษ์ใต้ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของความทันสมัย ได้แก่ แม่โยค หัวโยค เป็นย่านเป็นโยค สาวโยค ทำโยคค เป็นโยคค ต่อโยคค/ต่อโยค และนับโยค ฯลฯ

3. วิถี หมายถึง แนวทางหรือลู่ทางที่เรียกกันว่า “มรรค” ในทางพุทธศาสนาและ Means ในภาษาอังกฤษที่จะทำให้เกิดเครือข่ายสายสัมพันธ์ระหว่างคนในระดับต่าง ๆ ตามที่กล่าวอ้างในข้อ 1 ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ต่างตอบแทน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในยามปกติและวิกฤติทั้งทางตรงและทางอ้อม

4. พลัง หมายถึงอำนาจในการกำหนด ชี้นะ ชี้นำ กำหนดสถานภาพและบทบาทให้กับผู้คนในการก่อเกิดประโยชน์ระหว่างกันและกันโดยผ่านกระบวนการผูกเกลอ ผูกคอง ที่มีขนบนิยมอุปถัมภ์อยู่เบื้องหลัง

5. ผูกเกลอ หมายถึง สัมพันธภาพระหว่างบุคคลกับบุคคลที่มีระดับของความสัมพันธ์ลึกซึ่งแนบแน่นกว่าสัมพันธภาพของบุคคลทั่วไป จนสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในยามปกติและวิกฤติจึงได้กลายเป็นสัญญาประชาคมของผู้คนในแวดวง แต่ทั้งนี้จะไม่นิยมกระทำการกันกับผู้ที่ป็นญาติจริง (ญาติตามสายเลือด) หากแต่นิยมกระทำการในมวลหมู่ของญาติสมมติ

6. ผูกคอง หมายถึง การสร้างสายสัมพันธ์โดยการให้บุตร-ธิดา แต่งงานกัน ที่มีผู้เฒ่าผู้แก่ของแต่ละฝ่ายรู้เห็นเป็นใจจึงได้เป็นทั้งผู้ชี้นะ ชี้นำ เห็นด้วยและเห็นดีในฐานะประจักษ์พยาน ที่วางแผนและไตร่ตรองไว้ก่อน ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้มีสายสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างกันและกันนั่นเอง

7. ขนบนิยมอุปถัมภ์ หมายถึง ระเบียบวิธีที่ผู้คนปักษ์ใต้ได้กระทำกันมาเพื่อความอยู่รอด อยู่ได้ และอยู่ดี ท่ามกลางความต่างในด้านอำนาจและโอกาสทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่มีระบบต่างตอบแทนมีส่วนสนับสนุน ซึ่งก็มีอยู่ในสังคมไทยทั่วไป แต่ในประชาคมปักษ์ใต้คมเข้มกว่าภูมิภาคใด ๆ

สมมติฐานในการศึกษา

1. การผูกโยคเป็นแบบแผนในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกันประเภทหนึ่ง ในการหาทางออกให้กับตนเองและหมุ่คณะให้อยู่รอดและปลอดภัยของผู้คนใน 3 จังหวัด ชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาที่เคยมีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง

2. การผูกโยคเป็นผลมาจากการเรียนรู้แบบสั่งสมและสืบสานชนิดหนึ่งว่าจะเป็นรู้ทางของการอยู่รอดและปลอดภัยภายใต้สถานการณ์เสี่ยงของคนชายขอบที่ยากต่อการเข้าถึงหรือเข้าถึงแต่ถูกเอารัดเอาเปรียบและกดขี่ของอำนาจรัฐที่มีรากเหง้ามาจากการปกครองโดยระบบ “กินเมือง” มาก่อน

3. การผูกโยคเป็นการรวมกลุ่มขนาดย่อมที่ฝังตัวซ่อนรูปอยู่ในกลุ่มขนาดใหญ่ของสมาชิกในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มกับกลุ่มที่มีพลังอำนาจมากพอในการขับเคลื่อนสังคมให้เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ถ้านำไปใช้ “อย่างถูกต้อง ถูกที่และถูกทาง” ในทางกลับกันก็จะเป็นตัวทำลายและเป็นอุปสรรค ถ้านำไปใช้ในทางที่ตรงกันข้าม

4. การผูกโยคมักจะเริ่มต้นจากความสัมพันธ์ส่วนตัวก่อนในเบื้องต้น หลังจากนั้นจึงค่อย ๆ ขยายเครือข่ายออกทั้งแนวกว้างและแนวลึก มากน้อยตามระดับของความสูง – ต่ำ ในการควบคุมทรัพยากรทุกชนิด ทั้งภายในและภายนอกในระบบที่มีระบบอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ

5. การผูกโยค โดยการผูกเกลอ ผูกคอง ที่มีกฎเกณฑ์ของศีลธรรม จริยธรรมของระบบอุปถัมภ์ในอดีตมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดลง หากได้ลงไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนในทางวัตถุ แต่ก็คับแคบและสั้นลงกว่าเดิมเพราะบริบททางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมมีลักษณะเปิดมากขึ้น

6. การผูกโยคโดยการผูกเกลอ ผูกคองของคนได้ยังคงเป็นโครงสร้างหลักอยู่ในจิตสำนึกที่บ่งบอกถึงปัจจัยและพลังจำเพาะท่ามกลางความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรม ฉะนั้นทุกส่วนเสี้ยวของการพัฒนาภาคใต้ทั้งที่เกิดจากภายในและนำเข้าจากภายนอกจะมองข้ามปัจจัยและเงื่อนไขจำเพาะดังกล่าวไปไม่ได้โดยเด็ดขาด

เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บและรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นไปภายใต้มิติการมองคิดและเชื่อเฉพาะตัวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นไม่มีเครื่องมือชนิดใดหรือข้อใดจะมีพยาน-ภาพและศักยภาพมากยิ่งขึ้นไปกว่า “ตัวผู้ศึกษา” เพราะตัวผู้ศึกษาที่สามารถถอดรหัสออกจากความเป็น “สมมติบัญญัติ”²⁰ ในความเป็นข้าราชการที่ทำตัวเป็น “นายคน” จนเคยตัวให้ไปเป็น “หนึ่งเดียว” กับสิ่งที่ศึกษา

“ได้ถูกกำหนดให้เป็นเครื่องมือที่สำคัญเป็นอันดับแรก สุราและเมรัยทุกประเภทและทุกระดับชั้นที่เป็นที่พึงประสงค์ของแต่ละชุมชนที่ทำการศึกษาก็ได้ถูกกำหนดค่าให้เป็นเครื่องมือเป็นประการที่สอง เพราะสุราจะเป็นทั้งตัวดูดและตัวเปิดในเวลาเดียวกันเพราะถ้าเมื่อผู้ศึกษาวิจัยรู้จักใช้ให้ “ถูกที่ ถูกต้องและถูกทาง” ก็จะเป็นตัวดูดผู้คน กล่าวคือ ถ้าผู้วิจัยนั่งดื่มอยู่กับผู้คนระดับแกนนำในชุมชนเพียงคนเดียวก่อนในเบื้องต้น บุคคลระดับแกนนำก็จะกลายเป็นตัวดูดแทบทุกคน (เฉพาะคนที่ชอบดื่มเหล้า) ทั้งที่เดินทางผ่านไป – มา ทั้งที่ร้านขายของชำในชุมชนและ/หรือที่บ้านของผู้คนระดับแกนนำเองหลังไหลเข้าโดยวิถีธรรมชาติและปริยาย กล่าวเฉพาะการเป็นตัวเปิด (open minded) อธิบายความได้ว่า เมื่อคนดื่มทั้งสุราหรือเมรัยที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนควบก็จะเป็นตัวกดประสาทระดับจิตสำนึกให้แปรเปลี่ยนไปเป็นความพยายามทั้งอำนาจ โอกาส และข้อมูลในทางลึกเพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าสิ่งที่ตัวเองพูดนั้นฟังได้ เข้าใจได้ และเป็นจริงในที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้เครื่องมือดังกล่าวที่ผ่านการพิสูจน์ซ้ำ ได้ทำให้ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นเครื่องมืออันสำคัญในขั้นต้นได้ข้อมูลในเวลาทีรวดเร็วและรวบรัด ชนิดที่นักวิจัยบางคนเข้าไม่ถึงเป็นประการที่สอง ในขณะที่การพิสูจน์เอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ บันทึกเสียง บันทึกภาพและการมีส่วนร่วมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้ถูกกำหนดให้เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในฐานะปัจจัยสนับสนุนกระบวนการสืบค้นเท่านั้น ดังนั้นผู้ศึกษาวิจัยจึงได้กำหนดค่าตัวเองให้ต้องไม่เป็น “ข้าราชการ” หากแต่ต้องเป็นเสมือนหนึ่ง ลูก หลาน หลง ป้า น้า และอา ของผู้คนในฐานะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของทุกกลุ่มประชากรหลักที่ทำการศึกษา ได้แก่ ตระกูลที่เกี่ยวข้องกับช้าง การค้าทางเรือรอบทะเลสาบสงขลา กลุ่มผู้ค้าเรือเหินือ เกลอของ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช และอดีตโจรบางคนที่ยังหลงเหลืออยู่จากตำนานโจรบ้านคอนทราย จ. พัทลุงในปัจจุบัน จึงต้องใช้ชีวิตเหมือนชาวบ้านทั่วไปทุกประการในทุกครั้งที่ออกภาคสนามและต้องพักค้างคืนตามบ้านของแหล่งข้อมูลข้างต้นจำนวน 4 วันกับ 3 คืน ต่อหนึ่งสัปดาห์ ระหว่างเดือนมิถุนายน – สิงหาคม พ.ศ. 2543 ภายใต้คำสั่งของสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ที่ 776 / 2543 เรื่องให้ไปราชการเพื่อทำการศึกษาวิจัยเรื่องผูกโยดในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลาเป็นวิธีที่สาม

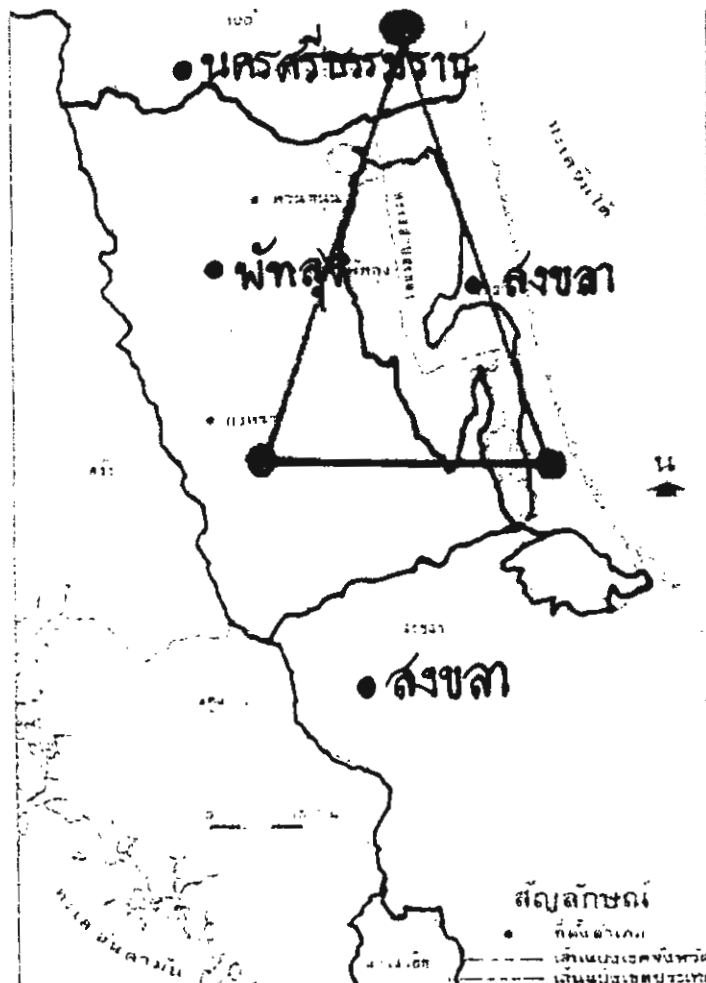
พื้นที่เป้าหมายและสภาพแวดล้อมที่ทำการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะทำการศึกษาคู่มือสร้างและพลวัตของวัฒนธรรมการผูกโยดโดยการเป็นเกลอ เป็นคองของบุคคลและเครือข่ายใน 3 จังหวัดภาคใต้ คือ นครศรีธรรมราช พัทลุงและ

สงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่รอบทะเลสาบสงขลาที่เคยมีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางทางการปกครอง วัฒนธรรม อันมีศาสนจักรเป็นแกนในการจรรโลงอาณาจักรจนมีอิทธิพลต่อผู้คน วัฒนธรรมนครหลวงเป็นปัจจัยทำให้เกิดปัจเจกลักษณะจำเพาะพื้นที่เป้าหมายในระดับท้องถิ่นคือ 1) อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา 2) อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง และ 3) อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ทั้งนี้ ได้หมายรวมถึงอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดดังกล่าวที่มีกระบวนการเป็นเกลอเป็นดองเกี่ยวข้องด้วย

อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้มีลักษณะจำเพาะประการหนึ่งตรงที่เป็นพื้นที่เชิงซ้อนสามมิติในเวลาเดียวกัน กล่าวคือเป็นทั้งพื้นที่เขตการปกครอง เขตวัฒนธรรมและเขตกำหนดจำเพาะของชนกลุ่มหนึ่งบริเวณรอยต่อของสามจังหวัดรอบๆทะเลสาบสงขลาที่เรียกได้ว่าเป็นพื้นที่วัฒนธรรมระดับ “อโคจร”²¹ ได้เลยทีเดียวเพราะเป็นพื้นที่ที่ห่างไกลทุรกันดาร จึงเป็นการยากของอำนาจรัฐที่จะเข้าถึง ดังนั้นผู้คนจึงต้องหาหนทางในการปกป้องคุ้มครองกันเอง และปฏิเสธรัฐ (เมื่อมีโอกาส) จึงมีแหล่งช่องสุ่มของโจรกลุ่มต่าง ๆ ในเวลาต่อมาอธิบายด้วยภาพได้ดังนี้

แผนที่รอยต่อของสามจังหวัดภาคใต้รอบทะเลสาบสงขลา

(ตัดตอนจาก : เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต หน้า 24)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการภายใต้การกำหนดเกณฑ์รหัสเพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการกำหนดความหมายจากความจริงที่พึงมีพึงได้จากภาคสนามแล้วตีความตามทัศนะของคนใน (insider's view) โดยการแยกแยะและเจาะจงแล้วสังเคราะห์พฤติกรรมออกมาเป็นหมวดหมู่ที่ผ่านการพิสูจน์ซ้ำทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม และแหล่งข้อมูลคนสำคัญ²² (key informant) มาเป็นฐานในการวิเคราะห์ตีความกระบวนการพรรณนาวิเคราะห์ (analytical interpretation process) อีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้เป็นไปภายใต้ปรัชญาการคิดและความเชื่อเฉพาะตัวว่า “หาใคร่คนอื่นใดไม่ที่จะล่วงรู้ความเป็นจริงภายในมากไปกว่าเจ้าของพฤติกรรม” (Reality is socially constructed) ดังนั้นทฤษฎีแม่บท 3 ประการ คือ 1) หลักโยนิโธมนธการ²³ 2) หลักกาลามสูตร²⁴ และ 3) หลักอัทธปปัจจยตา²⁵ จึงต้องถูกนำมาใช้อย่างไม่ด้อยลงเลย

ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิจัยเรื่องผูกโบศ โดยผ่านกระบวนการผูกเกลอ ผูกคองในครั้งนี้เป็นไปภายใต้ข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

1. การใช้ภาษาในการอธิบาย มีความจำเป็นอยู่ไม่น้อยที่จะต้องใช้ภาษาถิ่นได้ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการสื่อความหมายของผู้คนต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรม แต่ก็สามารถเข้าใจได้โดยการดูในอ้างอิงและอภิธานศัพท์
2. เป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้ของสาม เมืองหลักรอบทะเลสาบสงขลา คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา
3. มุ่งเน้นศึกษามิติทางประวัติศาสตร์ของสามเมืองหลักรอบทะเลสาบสงขลาที่มีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางทั้งก่อนและหลังการปกครองส่วนภูมิภาคแบบมณฑลเทศาภิบาล

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ข้อจำกัดในด้านเวลาที่ทางโครงการ โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กำหนดให้เพียง 3 เดือนเท่านั้น
2. การได้มาซึ่งข้อมูลจากแหล่งข้อมูลคนสำคัญ (key informant) ในทางลึกลับนั้นหาได้ยากยิ่ง เนื่องจากคนดังกล่าวส่วนใหญ่เสียชีวิต

3. แหล่งข้อมูลคนสำคัญส่วนหนึ่งที่ยังคงมีชีวิตอยู่ แต่ก็ประสบกับความล้มเหลวในชีวิตหรือมีคิติดัด หรือไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมปัจจุบัน มักจะไม่เปิดเผยตัวและปกปิดความจริงบางประการ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้ข้อค้นพบในงานวิจัยชิ้นนี้ขาดความเชื่อมั่นลงได้ระดับหนึ่ง

4. เอกสารอ้างอิงที่เป็นลายลักษณ์ของทั้งบุคคลและตระกูลหลักที่ทำการศึกษามีจำนวนจำกัด ดังนั้นข้อมูลที่พึงมีพึงได้จึงต้องอาศัยคำบอกเล่าด้วยวิธีการทางมุขปาฐะเสียเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุดังกล่าวอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งของความไม่คมชัดในสาระตามที่ตั้งหวังและตั้งหมายเพราะคนข้อมมื่ออารมณ์เป็นส่วนควบอยู่ด้วยเสมอ

กระบวนการในการศึกษาวิจัย

คล้อยหลังจากการเซ็นสัญญากับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในส่วนของภาคใต้ที่มี เมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์สุวิทย์ พงศ์ไพบุลย์ เป็นผู้ดูแลเพียงหนึ่งสัปดาห์ กระบวนการสืบค้นภาคสนามก็เริ่มต้นด้วยความ “ทุรารณ” เป็นอย่างยิ่งเพราะเงื่อนไขเวลาที่ระบุในสัญญาว่าจะต้องเสร็จภายในสามเดือน ผู้ศึกษาวิจัยตระหนักดีว่าการศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโคขวิดบริเวณเขตรอบคอกของสามจังหวัดรอบทะเลสาบสงขลาในครั้งนี้ มีความอ้ำว้างและอลวนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นพื้นที่ที่กว้างใหญ่ สลับซับซ้อนที่เงื่อนไขหนึ่งต้องอ่านคัมภีร์แผ่นดินเรื่องเดียวสามตอนจบ ทำให้ผู้วิจัยต้องเฝ้าระวังรักษาลักษณะของความเป็น “มือวางไรอันดับ” อย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดอาการกำเริบเสิบสานในขณะที่ลงภาคสนาม ด้วยคาดหวังว่าข้อมูลที่ผ่านการถอดรหัสและตีความแล้วจะสามารถ “หยุดคู่ต่อสู่ลงในคาบเดียว” โดยผ่านทางกาหาคำตอบให้กับ 3 คำถามหลัก คือ 1) ทำไมผู้คนในเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษาดึงผูกโคขวิดโดยการผูกเกลอ ผูกคอง 2) เขามีวิธีการเป็นเกลอ เป็นคองกันอย่างไร และ 3) มีพลังและอำนาจประเภทใดอยู่ในการผูกเกลอ ผูกคอง

แม้ว่าผู้ศึกษาวิจัยจะมีข้อจำกัดด้านเงื่อนไขดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น แต่ผู้ศึกษาก็ยังปรารถนาที่จะเป็นผู้สร้างความอลังการทางวิชาการให้เกิดขึ้น จึงต้องกล้าและแกร่งพอที่จะกำหนดคำตอบเองให้เกินทั้งวิศวกร สถาปนิกและศัลยกรรมสังคมเพื่อจะทำการ “ผ่าตัด ถัดสรร และสร้างเสริม” ประกอบกัน ด้วยเหตุนี้ทั้งกลุ่มประชากรและเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษาก็มีความเหลื่อมซ้อนกันทั้งระบบ เครือญาติ ความคิด ความเชื่อและขนบนิยม ได้ทำให้ผู้ศึกษาต้องกำหนดคำตอบเองให้เป็นตัวแปรตามทีไวต่อความรู้สึกสัมผัสในทุกหน่วยพฤติกรรมของกลุ่มประชากร ในขณะที่กลุ่มประชากรเป็นตัวแปรต้นที่เป็นประหนึ่งแม่เหล็กอันอุดมไปด้วยพลังงานศักย์จนสามารถดูดซับผู้วิจัยผ่านทั้ง “คำชวนและ

บัตรเชิญ²⁶ เนื่องในงานประเพณีท้องถิ่นของทุกกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาดลอดเวลา 3 เดือนที่ผ่านมา ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวได้ทำให้สมมติฐานที่ตั้งไว้ในเบื้องต้นมีลักษณะเพียงเพื่อให้กรอบคอกของการเสนอเค้าโครงการศึกษาวิจัยเท่านั้น เพราะความตึงหว้งในห้องสี่เหลี่ยมมักจะเกิดความผกผันแปรปรวนไปในทางตรงกันข้ามกับความจริงเชิงประจักษ์ในภาคสนามเสมอ

เป็นการไม่ง่ายเลยทีเดียวในการศึกษาเรื่องการผูกโยคโดยการผูกเกลอ ผูกคอง ที่มีขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับในครั้งนี้อยู่เพราะจริงอยู่แม้ว่าวัฒนธรรมดังกล่าวได้มีความเป็นมา เป็นไปในฐานะที่เป็นกลไกโครงสร้างหลักและมีความเป็นพลวัตมาเนิ่นนาน แต่เท่าที่ศึกษาสืบค้นได้กลับไม่พบองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาที่เป็นกระบวนการเชิงระบบ หากแต่ได้ปรากฏอยู่ในรูปของการผ่องถ่ายทางมุขปาฐะ สารคดี บทความ ปริศนาคำทาย นิทานพื้นบ้าน ฯลฯ เสียเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของสามคำถามหลักที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น ผู้ศึกษาจึงต้องนิยามและแทนค่าตัวเองให้เป็น “คนใน” ของทุกกลุ่มประชากร ใน 3 อำเภอ ของ 3 จังหวัด ภายใต้ปรัชญาที่ว่า ผู้ศึกษาความจริง (Subjective) กับความจริงที่ถูกศึกษา (Objective) จะแยกออกจากกันไม่ได้

เพราะถ้าเมื่อใดที่ผู้ศึกษากำหนดตัวเองให้เป็น “คนนอก” (Outsider) ไม่สัมผัสศึกษาแบบเจาะลึกฝังตัวและสังเกตระยะยาว (Long Term Participation and Observation) ย่อมไม่มีทางที่ความจริงจะปรากฏชัดแก่เราได้ เพราะสังคมมนุษย์ทั้งระดับจุลภาคและมหัพภาคมีกลไกที่สลับซับซ้อน มีพลังพลวัต กลไกแต่ละตัวต่างก็มีสหสัมพันธ์และเป็นปฏิปักษ์ต่อกันและกัน (Relational and Dialectical) จึงไม่มีพลังอำนาจใด ๆ ที่จะมาทำให้หรือสมมติให้สังคมเป็น “ภาวะคงที่” (Static) เพื่อหามาตรวัดในเชิงปริมาณได้ ดังที่กล่าวแล้วในการค้นหาคำตอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นไปภายใต้ข้อสรุปเพื่อที่ตอบคำถามว่า 1) มันคืออะไร (What is it ?) 2) มันเป็นอย่างนั้นได้อย่างไร (How was it happen ?) หรือมีอะไรอยู่เบื้องหลังสถานการณ์นั้น (What is the beyond of the situation ?) และ 3) การให้คุณค่าว่ามันควรจะเป็นอย่างไร (What ought to be ?) (อุทัย ดุลยเกษม, 2527 : 17) ซึ่งพอจะประมวลขั้นตอนของการปฏิบัติการเชิงรุกเข้าสู่สภาพแวดล้อมและกลุ่มเป้าหมาย (Gain Entree) เป็นสองระยะดังนี้

ระยะที่หนึ่ง การเข้าสู่แหล่งข้อมูลในฐานะ “คนใน” ของสายตระกูล “แก้วพลับ”²⁷ ได้เริ่มต้นขึ้นโดยพลันหลังจากที่เซ็นสัญญาได้เพียงหนึ่งสัปดาห์ดังที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น เพราะแท้จริงแล้วการเข้าสู่แหล่งข้อมูลได้เริ่มต้นตั้งแต่เมื่อผู้วิจัยพอจะรู้จัก “ประสีประสาและจ่านรรจาเป็น” ได้เลยทีเดียว เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างตระกูลแก้วพลับ ซึ่งเป็นต้นตระกูลของผู้วิจัยกับฝ่ายอักษะในขณะนั้นยังคงฝังแน่นอยู่ในสนามความจำของผู้ศึกษาวิจัยอย่างมั่นคง เพราะได้ผ่านการพิสูจน์ซ้ำและ

ดอกขำโดยการปรึกษาหารือกันระหว่าง ปู่ ลุง ป้า น้า อา และลูกหลาน หลิน เหลนสืบมา ทุกครั้งที่มีการปรึกษาหารือจะต้องมีการเอ่ยอ้างถึงเครือข่ายระดับหัวโขดคือ นายรุ่ง ศรีกรรค บ้านตรงเคียง นายปาน แก้วพลับ บ้านบางป่อ นายเข้ม ภาณุมาศ บ้านทะเลปึงและนายเพชร จันทรัฐ บ้านรามแก้ว ให้ได้ยินเสมอ แต่เป็นความโชคไม่ดีของงานวิจัยชิ้นนี้ที่ทุกคนที่กล่าวอ้างเสียชีวิตแล้วทั้งหมด

จะเน้นการเข้าถึงข้อมูลในฐานะคนในจึงเป็นภาระหน้าที่ของนายสอด ภาณุมาศ บุตรชายคนหัวปีของนายเข้ม ภาณุมาศ นายเพิ่ม แก้วพลับ ในฐานะบุตรชายคนเดียวของนายปาน แก้วพลับ ที่มีวิธีการคิดแบบ “พี่น้องถูกรังแก ภูไม่ยอม” และนายภพ จันทรัฐ ซึ่งเป็นบุตรชายคนหัวปีของนายเพชร จันทรัฐ (ปัจจุบันมีฐานะเป็นบรรพชิตอยู่ที่วัดนิมิตลดา อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช) มีฐานะเป็นเกลอกับนายเพิ่ม แก้วพลับ ซึ่งเป็นน้ำของผู้วิจัยเอง กล่าวโดยสรุปว่าการเข้าถึงแหล่งข้อมูลในฐานะที่เป็นคนใน ได้ทำให้เกิดความได้เปรียบคนอื่น ๆ ไม่น้อยตรงที่ได้รับรู้เหตุการณ์ แต่ไม่ได้ “ร่วมสร้างและร่วมใช้” เพราะต้องออกจากพื้นที่เพื่อศึกษาเล่าเรียนในระดับที่สูงขึ้นตั้งแต่จบชั้นประถมศึกษาปีที่สี่ที่โรงเรียนวัดสว่างอารมณ์ ทั้งนี้เพราะน่าจะเนื่องมาจากบิดาของผู้วิจัยมีศักดิ์เป็น “ทิด” ในขณะนั้นที่หมายถึง “บัณฑิต” ในปัจจุบัน จึงได้กันตัวผู้วิจัยออกจากสภาพแวดล้อมดังกล่าว ทั้งนี้อาจจะตั้งใจหรือไม่ก็ลำบากใจที่จะทำนายใจ แต่ที่แน่ ๆ ก็คือผู้วิจัยได้เข้าถึงแหล่งข้อมูลคนสำคัญโดยไม่ต้องแรงนับสถานะว่าผู้ศึกษาวิจัยกำลังทำการศึกษาวิจัย

จะเน้นการเข้าสู่แหล่งข้อมูลระยะที่หนึ่งของงานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นเพียงแต่การกล่าวอ้างชื่อของคนบางคนในตระกูลแก้วพลับกับสายสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องก็จำเป็นจะเป็นการเพียงพอในการเป็นใบเบิกทางไปสู่แหล่งข้อมูลอื่นด้วยความราบรื่น เพราะมีตัวบ่งชี้บางประการว่าท่ามกลางความสับสนทางสังคมที่ทันสมัย แหล่งข้อมูลคนสำคัญในปัจจุบันที่สามารถเข้าได้และเข้าถึงกลับรู้สึกภาคภูมิใจ เปรมปรีดีที่ได้มีโอกาสพูดถึงความยิ่งใหญ่แบบย้อนยุคโดยที่ไม่มีร่องรอยของความสูญเสียที่ต้อง “สูญเสีย” บ้างบางส่วนในอดีตแม้แต่น้อย

ระยะที่สอง การเข้าสู่แหล่งข้อมูลในฐานะผู้ศึกษาวิจัยเรื่องผูกโยมมีความสะดวกมากขึ้นด้วยอาานิสงฆ์อย่างน้อยสองประการประกอบกันคืองานศึกษาวิจัยเรื่องหัวเขือกัวชนที่ได้นำเสนอต่อสาธารณะไปก่อนหน้านี้ (3 สิงหาคม 2543) จนกลายเป็นวิวาทะสาธารณะในระดับ “ทอล์ค ออฟ เดอะ ทาวน์” (Talk of the Town) อยู่หนึ่งเดือนเต็ม เนื่องจากสามารถก้าวกระโดด (Take Off) ผ่านปรากฏความเข้าใจไปได้ด้วยมิติการคิด การมองที่แปลกใหม่แต่ปลื้มใจและเห็น “คน” เป็นประการแรกกับความเป็นผู้มีนิสัย “เบื่อความซ้ำซาก” ที่ได้ผ่านการย่อยสลายและถอดรหัสแล้ว ได้ทำให้กลายมิติทางวิชาการชี้บอกแหล่งข้อมูลคนสำคัญในห้องถิ่นให้ดังนี้

1. วิเชียร ณ นคร ได้แนะนำให้ไปหานายเมี้ยน หนูมาศ ที่บ้านลานสกาใน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ในฐานะตัวแทนของคนสองพื้นที่ต่างระนาบคือที่ราบลุ่มปากพ่องกับที่ราบสูงเชิงเขา (ลานสกา พรหมคีรี ฯลฯ)

2. เกษร ร่องเดช ได้ชี้แนะให้ไปหานายป้อม และนางผิว เวชพิศ ที่บ้านปากปายและนางกิมเคียง บ้านวัดโคก อ. ลานสกา และนางมณฑา มนต์เลี้ยง ที่บ้านบางจาก ต. บางจาก อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช ในฐานะตัวแทนของแม่ค้าเรือเหินือที่สามารถอธิบายถึงสายสัมพันธ์โดยมีการผูกเกลอ เป็นตอ้ง ได้สักทางหนึ่งระหว่างคนในเขตลุ่มน้ำปากพ่องกับที่คนในที่ราบสูงเชิงเขา

3. นัตรชัย สุกระกาญจน์ แนะนำให้ไปหาอาจารย์จับ พงศ์ทองเมือง อดีตอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนวัดท่ายาง ที่บ้านควนกรัง หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อศึกษาสายสกุลขุนพิปูน

4. ในขณะที่สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ ได้แนะนำให้ไปหาพี่ชายคือนายนิค พงศ์ไพบุลย์ ที่บ้านลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เพื่อศึกษาสายสกุลขุนตะเคียนะตระกูลเขต

ผลสืบเนื่องจากการเข้าสู่แหล่งข้อมูลระยะที่สองได้ทำให้ผู้วิจัยต้องโอดแค้นอยู่ในพื้นที่รอบต่อของสามจังหวัดที่ทำการศึกษาอยู่หนึ่งเดือนเต็ม จึงต้องประพุดิตนประหนึ่งเร่ค้าที่จับจองพฤติกรรมในทุกกระดบความถี่ภายใต้ปรัชญาการคิดที่ว่า “เอาใจเข้าไปให้ถึง เอาตัวออกมาให้รอด” เพราะมีแหล่งข้อมูลบางคนที่ส่อแววว่าสงสัยในบางคำถามของผู้วิจัยตามวิสัยของวัวสันหลังหาวะ “แต่ก็เอาตัวรอดและปลอดภัยได้ทุกครั้งภายใต้เกราะคุ้มกันของทั้ง “คนใหญ่และคนเคยใหญ่” ในพื้นที่การข้อนรอยทั้งดอยและรูกกลับ ไป - มาหลายครั้งทำให้ภาพของประชากรกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ทำการศึกษาแทบและคมเข้มข้นในบัดดล

ผลและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโยคโดยการผูกเกลอ ผูกคองที่มีขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับของผู้คนบริเวณรอบต่อรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลาที่เคยมึนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางจะก่อให้เกิดผลและประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ดังนี้

1. จะได้ทราบถึงสาเหตุของสายสัมพันธ์โดยการผูกเกลอ ผูกคองที่มีระบบขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นส่วนควบหรือคล้าย ๆ กับจะหาคำตอบให้กับคำถามในเชิงตรรกว่า “เพราะเหตุปัจจัยใดผู้คนในเขตพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องผูกเกลอและผูกคอง”

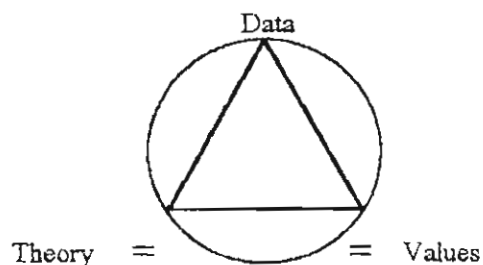
2. จะได้ทราบว่าการผูกเกลือ ผูกคองของบุคคลกลุ่มดังกล่าวมีวิธีการ แนวทาง ปัจจัยประกอบแวดล้อมที่เป็นเช่นไรจึงจะสามารถผูกเกลือเป็นคองกันได้จนกลายเป็นกลไกหนึ่งของโครงสร้างที่มีพลวัตของสังคมปักษ์ใต้ระดับฐานรากในอดีต

3. จะได้ทราบถึงพลังและอำนาจของกลไกการผูกเกลือ ผูกคองทั้งสองด้านคือ พลังในการผลักดัน อำนาจในการ “ชี้แนะ- ชี้นำ” ให้สังคมดำรงอยู่และขับเคลื่อนไปข้างหน้า เพราะสามารถจัดการกับแรงเสียดทานทางสังคมทั้งที่เกิดขึ้นจากภายในและภายนอก เป็นประการแรกกับพลังและอำนาจในส่วนของการก่อให้เกิด “อุปสรรค” อันเกิดจากแรงเหวี่ยงกระแทกจนกลายเป็นภาวะ “เหนียวรั้ง” ในการพัฒนาสังคมปักษ์ใต้เป็นประการที่สอง

4. จะก่อให้เกิดประโยชน์อันสูงส่งต่อการพัฒนาภาคใต้เมื่อได้ย้อนหาอดีตแล้วพบว่าระบบเครือข่ายสายสัมพันธ์โดยการผูกเกลือ ผูกคอง เป็นโครงสร้างที่แข็งแกร่งของชุมชนปักษ์ใต้ ถ้าได้นำเข้าไปมีส่วนในการกำหนดนโยบายและแผนในการพัฒนาท่ามกลางการไหลทะลักของวัฒนธรรมต่างชาติผ่านกลไกเชิงระบบของสังคมข้อมูลข่าวสาร (Information Technology) ในโลกที่ไร้พรมแดนในปัจจุบัน

การเสนอผลการศึกษาวิจัย

ด้วยเหตุแห่งจุดมุ่งหมายและวิธีการศึกษาเรื่องการผูกโบในครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งจะจุดประกายงานวิจัยในปี พ.ศ.2001 ที่หมายถึงความกล้าหาญในการแหกโค้งฉีกบรรทัดฐานที่ซ้ำซากโดยการไม่ยอมเป็น “นกแก้วในกรงของใคร” ในมิติของการคิด การมอง การนำเสนอและศิลปทางภาษา จึงต้องหาญกล้า คืบคลานและเลิ่บงูในการนำเสนอที่อาจจะไม่เข้าหูเข้าตาของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางที่ยึดเอาจารีตของการศึกษาวิจัยแบบดั้งเดิมเป็นสาระ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องนำเสนอผลการศึกษาวิจัยควบคู่กันไปกับเกร็ดปราชญ์ผลภายใต้หลักการที่ว่า ทฤษฎีไม่จำเป็นต้องมรกนเกิดภาวะกฎเกณฑ์ล้นเกิน (Too Theory) และข้อมูลไม่ใช่เครื่องประดับตามแนวคิด “ข้อมูลและทฤษฎีต้องดีค่า” (DTV : Data Theory and Values) ดังภาพ เพราะถ้างานศึกษาวิจัยชั้นใดก็ตามที่มีการรวบรวมข้อมูล แล้วส่งผ่านซากศพอันซ้ำซากของแนวคิดและทฤษฎีที่เคยกล่าวอ้างจนนับครั้งไม่ถ้วนโดยไม่มีการตีความ งานวิจัยชั้นนั้นก็ ไม่แปลกต่งไปจากกระดาดเปื้อนหมึกชั้นดีแต่ประการใด ฉะนั้นข้อมูลในงานวิจัยชั้นนี้ต้องถูกตีความ

(ชัยวัฒน์ สถาอานันต์ : แกรนด์ปาร์ก , 23 - 24 เมษายน 2542)

โดยแทนค่าให้ D เป็นข้อมูลที่นำเสนอ T เป็นแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และ V เป็นคุณค่า อันเกิดจากการตีความข้อมูลในเชิงวิเคราะห์ภายในกรอบทฤษฎีที่กำหนดค่าบังคับแล้วเพราะถ้าข้อมูลมีค่าเสมอเพียง “เครื่องประดับ” ก็ไม่แตกต่างไปจากดอกไม้พลาสติกที่บรรจงวางไว้บนฉากศพของงานวิจัยเกี่ยวกับการผูกโบว์ชิ้นล่าสุดที่มีสถานะไม่แตกต่างไปจากบทความ สารคดี ปรัชญาคำทาย เพลงกล่อมเด็ก ฯลฯ แต่ประการใด เพราะไม่ว่าจะเพียรพยายามวางให้บรรเจิดเพริศแพรวอย่างไร ก็ไม่มีทางที่จะเห็น “ชีวิต วิธีการคิดและพลังของการผูกเกลอและผูกคอง” ได้

ทั้งนี้เพื่อที่จะนำผลของศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไปอธิบายในเชิงสนับสนุนหรือโต้แย้งว่า มาตรการในการผูกเกลอ ผูกคอง ของผู้คนบริเวณรอยต่อของสามจังหวัดที่ทำการศึกษามีเหตุผลในการปกป้องดูแลตัวเองมากน้อยเพียงใดจึงหาญกล้าในการปฏิเสธรัฐสืบทอดที่มีความขัดแย้งมาก - น้อย ตามแผนนโยบายแห่งรัฐไทยกลางจวบจนปัจจุบัน ฉะนั้นไม่ว่าผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นประการใด การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงต้องกำหนดเงื่อนไขภายใต้ข้อกำหนดของ “เงื่อนไขเจตนา” ที่ว่า แม้จะว่านอกจากจะใช้สิ่งที่เกิน “อรรถ”²⁸ (Means) เพื่อที่จะค้นหาสิ่งที่เกิน “อรรถ”²⁹ (Ends) โดยผ่านการพิสูจน์ซ้ำด้วยหลักวิชาแล้วก็ตาม แต่ข้อสรุปของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ก็เป็นข้อสรุปที่ไม่ตายตัว³⁰ (Non-Stereotype) จึงต้องรอการพิสูจน์ซ้ำ จากงานศึกษาวิจัยเรื่องต่อไปที่อาจจะมีข้อค้นพบใหม่มาหักล้างข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นว่าวัฒนธรรมการเป็นเกลอ ผูกคอง เป็นปัจจัยและมีน้ำหนักเพียงใดต่อการพัฒนาภาคใต้ให้สัมฤทธิ์ผล

อ้างอิง

- 1 ทฤษฎีกระแสหลัก เป็นแนวคิดและทฤษฎีของกลุ่มประเทศตะวันตกที่ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยในช่วงสามสิบปีที่ผ่านมา เป็นทฤษฎีที่ใช้วัตถุและเงินตราเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จในชีวิต กล่าวคือถ้าใครมีเงินมากก็จะมีอำนาจและโอกาสในการจัดซื้อจัดหา เครื่องอำนวยความสะดวกสบายในชีวิตมากขึ้น คนจึงต้องทำงานหนัก ทำงานแบบแยกส่วนตามความสามารถเฉพาะทาง เน้นการส่งออกเพื่อการได้มาซึ่งเงินตราต่างประเทศ ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีมากกว่าคุณค่าของความเป็น “คน” และเชื่อว่าประเพณีเป็น “อุปสรรค” ในการสนองตอบเจตนารมณ์ดังกล่าว
- 2 บรรษัทข้ามชาติ เป็นคำศัพท์กลางเก่ากลางใหม่ที่มีรากศัพท์มาจากคำว่า “บริ” ที่แปลว่า “รอบ ๆ” และ “ษัท” แปลว่า “หมู่พวก” โดยมีคำว่า “บริหารและบรรหาร” ในภาษาบาลีและสันสกฤตมีความหมายเหมือนกัน ฉะนั้นเมื่อนำคำดังกล่าวมาใช้ในความหมายของคำว่า “บรรษัทข้ามชาติ” จึงต้องหมายถึง การรวมทุนขนาดใหญ่เพื่อแสวงหากำไรไปทั่วโลก ดังเช่นกรณีของการร่วมทุนในนามบริษัท “Amway และ AIA” ในทุกภูมิภาคของโลกรวมถึงประเทศไทยด้วย ฯลฯ
- 3 สัญญาเบเวริง (Bowring Treaty) เป็นสัญญาแห่งภาวะจำยอมของรัฐบาลไทยที่ต้อง “จำยอม” เซ็นสัญญากับประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 โดยมีทูตสันทอนตรีมาขอเจรจาทำสัญญาทางการค้า พร้อมด้วยเรือรบติดอาวุธหนักมารองรับอยู่ปากอ่าว ภายใต้อาณัติการอันคับขันดังกล่าว รัฐบาลไทยในขณะนั้นไม่มีโอกาสจะพูดคำว่า “No” หรือ “May be” แม้แต่ครั้งเดียว หากแต่ต้องพูดคำว่า “Yes” เท่านั้น สำคัญของสัญญาดังกล่าวสรุปได้ว่ารัฐบาลไทยในขณะนั้น (2398) ต้องปฏิบัติตามบัญญัติ 5 ประการโดยสังเขปดังนี้ คือ
 - (1) ยกเลิกกรมพระคลังสินค้า ซึ่งเคยเป็นหน่วยงานที่ผูกขาดการค้า ทั้งในและต่างประเทศมาก่อน
 - (2) ให้พ่อค้าต่างชาติมีเสรีภาพในการเดินทางไปทำการค้า และลงทุนได้ทุกแห่งในราชอาณาจักร
 - (3) ยกเลิกการห้ามส่งข้าวออกนอกประเทศ

- (4) ให้คิดภาษีศุลกากรได้ไม่เกินร้อยละ 3 ของราคาสินค้าทั้งเข้าและออก
- (5) ให้มีการนำโลหะของมีค่า และเงินตราเข้าและออกนอกประเทศอย่างเสรี (ทั้งนี้เพื่อให้บริษัทต่างประเทศสามารถนำเงินเข้ามาลงทุน และเอาเงินผลกำไรออกไปได้โดยไม่ถูกจำกัด)

- 4 เศรษฐกิจแบบพอเพียง (Self - Sufficient Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจไทยที่ดำรงอยู่ก่อนที่รัฐบาลไทยจำยอมต้องเซ็นสัญญาเบาว์ริงกับประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 เป็นระบบเศรษฐกิจที่ผลิตเพื่อพอกินและพอใช้ในครัวเรือนเท่านั้น หากมีส่วนเกินจากการผลิตอยู่บ้างก็จะแบ่งปันให้กับญาติพี่น้องในชุมชน ดังนั้นการผลิตดังกล่าวจึงต้องเป็นไปในทำนองที่เรียกกันตามภาษาถิ่นปักษ์ใต้ว่า “สวนสมรม” ที่หมายถึง การปลูกพืชหลายพันธุ์ พันธุ์ละนิดพันธุ์ละหน่อยในพื้นที่เดียวกันตามแต่ความจริงของชีวิตจะเป็นตัวกำหนด ฉะนั้นภายใต้ระบบเศรษฐกิจดังกล่าว จึงไม่จำเป็นต้องมีพลังทางการผลิตคือ เครื่องจักรกลในฐานะเทคโนโลยี เงินตราในฐานะสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนและกลไกการตลาดในฐานะตัวกำหนด “ราคา” จะไม่มีโอกาสให้ผู้คนก่อนปี พ.ศ. 2398 ต้องทุกข์ทนอยู่กับวังวนของหนี้สินเหมือนกันผู้คน (บางกลุ่ม) หลังปี พ.ศ. 2398
- 5 เศรษฐกิจเพื่อการตลาด (Marketing Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่เกิดขึ้นหลังจากที่ประเทศไทยต้องเซ็นสัญญาเบาว์ริงกับประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 เกษตรกรไทยจึงต้องทำการผลิตเพื่อสนองตอบความต้องการของตลาดภายนอกและจึงต้องพึ่งพาทุน เทคโนโลยีและกลไกราคาที่ไม่แน่นอนจึงมีหนี้สินเรื้อรังท่วมแผ่นดินมาจนถึงปัจจุบัน
- 6 ปฏิวัติ 2475 เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชไปเป็นระบบประชาธิปไตยที่ดำเนินการโดยบุคคลกลุ่มหนึ่งที่รู้จักกันในนาม “คณะราษฎร” ด้วยสาเหตุสำคัญโดยสรุปดังนี้
 - (1) คนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากยุโรปเชื่อว่า ถ้าได้นำรูปแบบการปกครองของ ตะวันตกมาใช้แล้วจะทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศ

- (2) รัชกาลที่ 7 ทรงมอบอำนาจและความไว้วางใจให้กับเชื้อพระวงศ์และคณะอภิมนตรีมากเกินไปจนคนทั่วไปมองเห็นว่าอ่อนแอและยอมอยู่ใต้อำนาจของอำมาตย์ทั้งปวง
- (3) มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมมาก จากการที่บุคคลในเชื้อพระวงศ์ได้มีโอกาสเลื่อนตำแหน่งฐานะในทางราชการมากกว่าประชาชนทั่วไป จึงทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้น
- (4) ฐานะทางการเงินและการคลังของประเทศเสื่อมโทรมลงอย่างหนักตามภาวะเศรษฐกิจโลก พระมหากษัตริย์ทรงแก้ไขโดยการเพิ่มอัตราภาษีให้สูงขึ้น ปลดคนออกจากตำแหน่ง ซึ่งโดยมากมักจะเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยแต่จะไม่เกิดขึ้นกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
- (5) การใช้ข้าราชบริพารของชนในกลุ่มเชื้อพระวงศ์และขุนนางจึงก่อให้เกิดการเปรียบเทียบกับชนชั้นจนเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน กลุ่มคนหัวก้าวหน้าเชื่อว่าไม่มีทางอื่นที่จะทำให้ความเสมอภาคขึ้นได้ นอกจากโค่นระบบเจ้าเท่านั้น

“คณะราษฎร” ชุดก่อนการประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ คือ นายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) หลวงพิบูลสงคราม (แปลก จิตะสังกะ) นายประยูร ภมรมนตรี พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ พ.ต.หลวงสินธุสงครามชัย พ.ต.หลวงศุภชัยอาศัย ร.อ.หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และนายควง อภัยวงศ์

หลังจากที่บุคคลคณะหนึ่งได้รวมตัวกันเข้าที่เรียกว่า “คณะราษฎร” มีจำนวนมากพอสมควร การปฏิวัติก็เริ่มขึ้นในตอนเช้าตรู่ของวันที่ 24 มิถุนายน 2475 งานทุกส่วนได้ดำเนินไปตามความคาดหมายของคณะปฏิวัติทุกประการ ไม่มีผู้ใดถึงกับเสียชีวิตได้ใช้เงินไปเพื่อการนี้เพียง 5000 บาทเท่านั้น และในที่สุดคณะรัฐบาลและรัฐธรรมนูญฉบับถาวรก็เสร็จลงในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2475 ได้มีการพระราชทานรัฐธรรมนูญกันในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2476 กล่าวโดยสรุปได้ว่าเมื่อมีการพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเกิดขึ้น รัฐบาลชุดถาวรในขณะนั้นก็ได้เกิดขึ้นตามมา

ด้วย ซึ่งก็ได้แก่คณะรัฐบาลชุดรักษาการชั่วคราวเดิมนั่นเอง โดยมีการแต่งตั้งให้พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก และมีคณะผู้แทนการทั้งหมดร่วมรัฐบาล

- 7 สงครามเย็น (Cool War) เป็นสงครามรูปแบบหนึ่งที่พัฒนามาจากสงครามร้อน (Hot War) ที่หมายถึงการใช้อาวุธหนัก มีศักยภาพและแสนยานุภาพในการทำลายล้างสูง เช่น รถถัง ระเบิดนิวเคลียร์ ฯลฯ เข้าเผชิญหน้ากันคั้งที่ปรากฏในสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ได้ยังผลให้เกิดหายนะทั้งผู้ชนะและผู้แพ้ ประสบการณ์อันเจ็บปวดจากยุทธวิธีดังกล่าวได้ทำให้มหาอำนาจปรับเปลี่ยนท่าทีไปสู่การรบแบบใหม่ที่เรียกกันว่า “สงครามเย็น” ที่หมายถึง การทำสงครามจิตวิทยาระหว่างคู่สงครามโดยการปล่อยข่าวเป็นระยะ ๆ ว่า แต่ละฝ่ายต่างก็ได้คิดค้นและสะสมอาวุธนิวเคลียร์ประเภทต่าง ๆ ไว้มากมายแต่ก็จะไม่กดปุ่มโดยไม่จำเป็นอีกต่อไป นอกจากความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าด้วยอาวุธหนักดังกล่าวแล้ว สงครามเย็นยังกินความรวมถึงสงครามทางการค้า โดยการกำหนดมาตรฐานสินค้า (ISO) ทั้งในการนำเข้าและส่งออกไปยังประเทศมหาอำนาจในฐานะประเทศคู่ค้าอีกด้วยและที่ล้าลึกไปกว่านั้นก็คือสงครามทางวัฒนธรรมที่หมายจะครอบงำวิถีชีวิตของผู้คนในประเทศด้อยพัฒนาให้เบ็ดเสร็จถ้วนทั่ว

- 8 การเปิดเสรีทางการค้าและบริการ เป็นกลยุทธการครอบงำโลกของกลุ่มประเทศที่เราเชื่อกันว่าพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น ฯลฯ ดังนั้น จึงได้พยายามผลักดันให้มีการเจรจาเรื่องดังกล่าว ในช่วงท้ายของการเจรจาแกตต์ (GATT) รอบโตเกียว โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ สมฤทธิ์ผลในการประชุมแกตต์รอบอุรุกวัย ในปี พ.ศ. 2529 ได้ยังผลให้มีการรับรองปฏิญญาระดับรัฐมนตรี (Ministerial Declaration) ในฐานะตัวแทนของรัฐบาลว่าจะตกลงเปิดเสรีทางการค้าและบริการร่วมกัน กระทั่งถึงการเจรจารอบเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ในปี พ.ศ. 2536 ได้นำไปสู่ข้อตกลงต่าง ๆ เพื่อเปิดเสรีทางการค้าและบริการ ทรัพย์สินทางปัญญา รวมไปถึงการจัดตั้งองค์การการค้าโลก (WTO : World Trade Organization) ทั้งหมดทั้งปวงเหล่านี้หาเป็นอันไปไม่ได้ไม่นอกเสียจากประเทศมหาอำนาจได้พยายามหาช่องทางโดยการสร้างองค์การ เจนีวาและกลไกในการดูดซับทรัพยากรจากประเทศด้อยพัฒนา ให้ดูประหนึ่งว่าชอบธรรมเท่านั้น โดยการกำหนดนิยามของคำว่า การค้าบริการระหว่าง

ประเทศว่า หมายถึง การให้บริการ (Supply of Services) ซึ่งแบ่งรูปแบบการให้บริการ (Mode of Delivery) ได้เป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

- (1) Cross Border Supply หมายถึง การให้บริการจากประเทศของผู้ให้บริการข้ามพรมแดนมายังประเทศของผู้รับหรือผู้ใช้บริการและผู้ซื้อบริการต่างก็อยู่ในประเทศของตน แต่สามารถซื้อขายกันได้โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น บริการทางด้านการสื่อสาร บริการโอนเงินข้ามประเทศ
- (2) Consumption Abroad หมายถึง การค้าบริการที่ผู้ซื้อบริการจากประเทศหนึ่งสามารถเข้าไปซื้อบริการในประเทศอื่นได้ เช่น การท่องเที่ยว การศึกษา การแพทย์ เป็นต้น
- (3) Commercial Presence หมายถึง การให้บริการของผู้ให้บริการจากประเทศหนึ่งเข้าไปจัดตั้งหน่วยธุรกิจในอนาคตของอีกประเทศหนึ่ง เพื่อทำการค้าบริการในประเทศตนได้ เช่น บริการการเงินการธนาคาร และบริการประกันภัย
- (4) Presence of Natural Persons หมายถึง การให้บริการของบุคคลธรรมดาโดยที่บุคคลธรรมดาของประเทศหนึ่งเข้าไปทำงานในอาชีพในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการค้าบริการในอีกประเทศหนึ่งที่ตนถนัดได้ เช่น บริการวิศวกรที่ปรึกษาและบริการก่อสร้าง (คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542 : 1 – 2)

9 หนี้เสีย (NPL) เป็นภาษาของชาวบ้านร้านถิ่นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า เป็นหนี้ที่ไม่มีโอกาสเรียกคืนได้หรือเรียกคืนได้น้อยมาก ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Non – Performance Loans อธิบายความได้ว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2537 – 2539 เป็นปีที่เศรษฐกิจไทยขยายตัวสูงสุด ทำให้ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ก่อหนี้ไว้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชนได้ก่อหนี้ต่างประเทศไว้ในอัตราสูงกว่าภาครัฐหลายเท่าตัวเพื่อมาลงทุนในภาคธุรกิจฟุ่มเฟือย เช่น สนามกอล์ฟ รีสอร์ท และการเก็งกำไรในที่ดิน ฯลฯ ที่เรียกกันว่า “เศรษฐกิจฟองสบู่” ครั้นเมื่อฟองสบู่แตก หนี้ของภาคเอกชนดังกล่าวต้องตกเป็นภาระของภาครัฐในฐานะผู้ค้ำประกันที่มีความรับผิดชอบไม่น้อยในการที่จะเรียกกลับคืนจึงน่าจะไม่มีผิดเลยที่เดิยวที่จะเรียกหนี้ดังกล่าวว่า “หนี้เสีย” ในที่สุด

10 ไฟแนนซ์ (Finance) เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารเงินของทั้งระดับบุคคลและองค์กรที่ต้องจัดหาหรือบริหารเพื่อให้ได้เงินมาใช้ขายหรือลงทุน ดังนั้น คำว่า “ไฟแนนซ์” หรือการเงินจึงต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการ การตลาด เครื่องมือและสถาบัน

ต่าง ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อจะส่งเม็ดเงินผ่านไปยังบุคคล กลุ่มบุคคล กลุ่มธุรกิจและภาครัฐ เพื่อให้เกิดผลกำไรตอบแทนที่มีความมั่นคงและปลอดภัย การเงินจึงแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ การบริหารการเงิน (Financial Service) กับการจัดการการเงิน (Managerial Finance) (ภาพร สุทกาทิน, 2541 : 1 – 2)

- 11 ไอเอ็มเอฟ (IMF) เป็นกองทุนของการเงินระหว่างประเทศที่เกิดจากการรวมทุนของประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกลุ่ม G8 มีชื่อเต็มว่า International Monetary Fund โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประเทศสมาชิกที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจได้กู้ยืมไปเพื่อฟื้นฟูประเทศในระยะแรก แต่ดูออกจะเป็นการค้ำไถ่จากการปล่อยกู้ในระยะหลัง ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีปัญหาเศรษฐกิจอย่างรุนแรงจนต้องกู้ยืมเงินจาก IMF มาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2539
- 12 – 13 เข้าแทรกครอง – แรงสั่นสะเทือนย้อนหลัง เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า ผลสืบเนื่องจากการที่ประเทศไทยต้องกู้ยืมเงินจาก IMF นั้นทำให้รัฐบาลไทยต้องสูญเสียอิสรภาพในการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ ตามมา เช่น ต้องขึ้นภาษีมูลค่าเพิ่มจากร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 10 ต้องจัดทำงบประมาณแบบขาดดุล ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับเจ้าหนี้ว่ารัฐบาลไทยสามารถจ่ายหนี้คืนตามเวลาที่กำหนด ดังนั้น รัฐบาลต้องมีวินัยทางการเงินและการคลังอย่างเคร่งครัด จึงเปรียบได้กับเจ้าคือ ผู้ยิ่งใหญ่หรือมีอำนาจเหนือกว่าที่เข้าครองเมืองใดแล้วข่มขู่ต้องบังคับและขับไล่ให้เป็นไปตามความประสงค์ของเขา ผลสืบเนื่องในฐานะที่เป็นแรงสั่นสะเทือนย้อนหลังก็คือ การขาดสภาพคล่องจนธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กต้องปิดกิจการ ต้องชลดโครงการขนาดใหญ่ (บางโครงการ) คนว่างงานและปัญหาสังคมประเภทอื่น ๆ ตามมามากมายชนิดที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน
- 14 ความทันสมัย (Modernization) เป็นการพัฒนาแนวหนึ่งที่มีมุ่งเน้นพัฒนาวัตถุเพื่ออำนวยความสะดวกสบายในชีวิต เช่น ถนน ศูนย์การค้า โทรทัศน์ พัดลม เป็นต้น ในขณะที่มองข้าม ละเลยที่จะพัฒนาคนด้านคุณธรรม จริยธรรมและมนุษยธรรม แนวคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีกระแสหลัก (Conventional Theory) จากกลุ่มประเทศตะวันตกที่เชื่อว่าคนต้องทำงานหนักแบบแยกส่วนเฉพาะด้านเพื่อให้ได้เงินมาตอบสนองความต้องการในเบื้องต้น สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่ถูกครอบงำโดยวิถีคิดดังกล่าวจนมีปัญหาสังคมตามมามากมายในปัจจุบัน ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวพึงเรียก

ได้ว่าเป็นความทันสมัยแต่ไม่พัฒนา เพราะเมื่อการพัฒนา (Development) หมายถึง การพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กัน

15. ลุงแซม เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า “Unclesam” มีประวัติความเป็นมาโดยสังเขปว่า ลุงแซมเป็นชาวอังกฤษรุ่นแรก ๆ ที่เดินทางโดยเรือเพื่อไปตั้งรกรากในสหรัฐอเมริกาหลังจากที่มีผู้ค้นพบแผ่นดินใหม่ โดยเรือเข้าเทียบท่าที่บริเวณปากน้ำ River Protomac มลรัฐวอชิงตัน ว่ากันว่าในบรรดาผู้อพยพทางเรือในครั้งนั้น “ลุงแซม” เป็นผู้มีอาวุโสสูงสุด ลุงแซมจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้คนชาวอเมริกาที่โหยหาในฐานะ “ตำรวจโลก” ในแทบทุกด้านในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน
16. ทฤษฎีแบบถึงรากถึงโคน (Radical Theory) เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิดตรงกันข้ามกับทฤษฎีกระแสหลัก (ดูอ้างอิงหมายเลข 1) ตรงที่ว่าได้ให้ความสำคัญกับกลไกเชิงโครงสร้างของสังคมท้องถิ่น ฉะนั้นระบบคิด คตินิยม ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่ก่อเกิด สังคมสืบทอดของผู้คนระดับรากหญ้าของสังคมเป็นสิ่งที่ต้องใส่ใจในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา ในขณะที่ทฤษฎีกระแสหลักเชื่อว่าการพัฒนาต้องมุ่งเน้นที่วัตถุ แสดงให้เห็นถึงความทันสมัย ล้นเกินด้วยเครื่องอำนวยความสะดวกสบายในชีวิต จึงได้นิยามว่าคติชนในท้องถิ่นทุกประเภทไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ขาดเหตุผลและเป็นอุปสรรคในการพัฒนา
17. นายเมืง หนูมาศ อายุ 78 ปี อยู่บ้านเลขที่ 86/1 หมู่ที่ 3 ตำบลลานสกาใน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช
18. นางปัม เวชพิศ อดีตแม่ค้าเรือเหินือ บ้านเลขที่ 608/1 หมู่ที่ 4 บ้านปากปาย ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
19. มณฑา มนต์เลียง บ้านเลขที่ 1/40 ตำบลบางจาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
20. สมมติบัญญัติ เป็นกฎระเบียบทางสังคมประเภทหนึ่งที่ผู้คนในสังคมยอมรับจึงได้ถือปฏิบัติกันตามสภาพของแต่ละสังคมและยุคสมัย แต่อย่างไรก็ตามกฎระเบียบดังกล่าวก็อาจจะไม่จริงแท้แห่งนิรันดร์ จึงต้องเรียกกฎระเบียบดังกล่าวว่า “สมมติบัญญัติ”
21. พันธุ์โคจร ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงพื้นที่วัฒนธรรมไว้ว่ามี 3 เขตหลักคือ
 - 1) เขตการปกครอง 2) เขตวัฒนธรรม และ 3) เขตกำหนด ภายใต้พื้นที่วัฒนธรรมดังกล่าว จำแนกออกเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะตรงกันข้าม ดังนี้คือ พื้นที่เอื้ออาทรกับพื้นที่แข่งขันช่วงชิง พื้นที่เกษตรกรรมกับอุตสาหกรรม อาณาเขตกับเสรีเขต ชุมชน

เมืองกับชุมชนชนบท สาธารณะกับกรรมสิทธิ์ และโคจรกับอโคจร กล่าวเฉพาะพื้นที่ “อโคจร” นั้นเป็นพื้นที่ที่ตรงกันข้ามกับพื้นที่ “โคจร” กล่าวคือ พื้นที่โคจรหมายถึง พื้นที่ที่มีทั้งคน อำนาจอธิปไตยผ่านได้ตลอดเวลา ในขณะที่พื้นที่อโคจรเป็นพื้นที่ปิด เส้นทางคมนาคมเป็นไปด้วยความลำบาก ทุรกันดาร จึงเป็นการยากที่ทั้งคนภายนอกและอำนาจอธิปไตยจะเข้าถึง ผู้คนในพื้นที่อโคจรดังกล่าวจึงต้องมีวัฒนธรรมจำเพาะของตัวเอง จนอาจจะถูกตีความว่าผิดจากคนต่างวัฒนธรรม

- 22 แหล่งข้อมูลคนสำคัญ (Key Informance) หมายถึง แหล่งข้อมูลที่มีความยากลำบากอยู่อย่างน้อย 2 ประการคือ 1) หายากเพราะส่วนใหญ่เสียชีวิตเมื่อต้องศึกษาวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับอดีต และ 2) เข้าถึงยากเพราะการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องราวของผู้คนในพื้นที่ที่เป็น “อโคจร” มักจะถูกตีตราว่าเป็นผู้คน “นอกกฎหมาย” จึงไม่ค่อยจะได้พบเจอ หรือแม้ว่าจะพบเจอแต่ก็มักจะ ไม่เปิดเผยตัวและปิดบังความจริงทำให้บางส่วนเสนอ
- 23 โยนีโสมนสิการ เป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สอนว่าพึงพิจารณาสภาพ-การณ์ทั้งปวงที่ต้องการศึกษาให้ถ้วนถี่เพื่อให้รู้ดี - ชั่วด้วยอุบายที่ชอบ
- 24 หลักกาลามสูตร หมายถึง หลักการที่ควรแก่การนำไปสอบสืบสิ่งที่ชวนให้น่าสงสัย 10 ประการคือ 1) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา 2) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบต่อกันมา 3) อย่าปลงใจเชื่อด้วยคำเล่าลือ 4) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำรา 5) อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรก 6) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান 7) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการไตร่ตรองตามแนวเหตุผล 8) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว 9) อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะว่าน่าจะเป็นไปได้ 10) อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณนี้เป็นครูของเรา
- 25 หลักอทิปปัจจยตา เป็นหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่ได้ยืนยันให้เห็นว่า สรรพปรากฏการณ์ทั้งมวลที่เกิดขึ้นบนพื้นพิภพนั้น ไม่ใช่ “อุบัติเหตุ” หากแต่ต้องมี “สาเหตุ” ดังนั้นการแก้ปัญหาให้บรรลุผลในทุกกระบวนการทำบรรดาจึงพึงล่วงรู้แก่เหตุเป็นปฐม
- 26 คำชวนและาตรเชิญ เป็นวัฒนธรรมสัมพันธ์ของผู้คนชาวปักษ์ใต้ที่มีแบบแผนแตกต่างกันไปตามระดับความสนิทสนม กล่าวคือ ถ้ามีความสนิทสนมกันมากพอที่จะชักชวนกันด้วยวาจาเพื่อไปร่วมงานบุญหรืองานประเพณีของกันและกันก็เพียงพอแล้ว แต่ถ้ารู้จักแต่ไม่มักคุ้นกันมากนักก็จะนิยมใช้บัตรเชิญอย่างเป็นทางการ ยกเว้นงานศพที่คนปักษ์ใต้

นิยมไปร่วมที่แม้ว่าจะไม่มีคำชวนและบัตรเชิญเพราะถือว่าเป็นงานบุญที่แสดงถึงความกตัญญู ผู้วิจัยได้รับทั้งคำชวนและบัตรเชิญในช่วงเวลาที่ย่อภาคสนาม

- 27 ตระกูลแก้วพลับ เป็นตระกูลหนึ่งของบ้านบางป่อ หมู่ที่ 8 ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีหัวโขนเพียง 2 คนพี่น้องคือ นายหนูคำ กับนายปาน แก้วพลับ นายหนูคำ มีภรรยาชื่อนางท่ม แก้วพลับ มีบุตร - ธิดาจำนวน 7 คน ในขณะที่นายปาน มีภรรยาชื่อนางนำ แก้วพลับ มีบุตรธิดาจำนวน 4 คน คือ 1) นางมิตร เดชทองคำ (แก้วพลับ) ผู้ซึ่งเป็นมารดาของผู้วิจัย 2) นายเพิ่ม แก้วพลับ 3) นางกาญจนา (เกล้า) นิลรัตน์ (แก้วพลับ) และ 4) นางสาว กงตุก (แก้วพลับ) กล่าวเฉพาะนายเพิ่ม แก้วพลับ บุตรชายคนเดียวของนายปาน แก้วพลับ เป็นคนที่ชาวบ้านร้านถิ่นนับถือในคำพูดสูง เพราะเป็นคนมีนิสัย “ขอมหักไม่ขอมงอ” และมีการคิดเฉพาะตัวว่า “ใครรังแกพี่น้อง - ญาติไม่ยอม”
- 28 - 29 อวสย (Means) - อวสาน (Ends) เป็นคำที่สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวไว้ในทฤษฎีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ว่า อวสย (Means) คือ การหาเส้นทางหรือวิธีการหรือมรรคในทางพุทธศาสนาเพื่อเข้าถึงแหล่งข้อมูล คือ “คน” ผู้มีวัฒนธรรมปรุงแต่งเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปหรือเรียกว่า “อวสาน” ในเรื่องที่ศึกษาให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด หรือผิดพลาดน้อยที่สุด
- 30 ข้อสรุปที่ไม่ตายตัว (Non - Stereotype) เป็นแนวคิดของนักจิตวิทยาทั่วไปเกี่ยวกับการนิยาม ดีความและสรุปความหมายของสิ่งเร้าประเภทต่าง ๆ เช่น บุคคล สถานการณ์ ฯลฯ ที่มากกว่าพบมีอยู่ 4 แบบ คือ 1) Stereotyping เป็นแบบหนึ่งของการสรุปตัดสินโดยการยึดเอาทัศนคติดั้งเดิมมาเป็นบรรทัดฐานร่ำไป เช่น ก. เกลียด ข. เพราะ ข. พุดโกหก ก. ก็จะเกลียด ข. ร่ำไป แม้ว่า ข. จะพูดความจริงในครั้งต่อมา ส่วน Non - Stereotype ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะตรงกันข้าม คือ จะไม่สรุปตัดสินด้วยภาพที่ตายตัวร่ำไป 2) Halo Effect คือ การให้นิยาม ความหมาย และตีค่าสรุปเกี่ยวกับสิ่งเร้าที่มากกว่าพบว่า ต้องเป็นเหมือนที่ตนคิด ซึ่งไม่เป็นความจริงเสมอไป เพราะบางครั้งก็เป็นไปในทางตรงกันข้าม 3) Perceptual Defense คือ ความรู้สึกต่อต้านคนอื่น เพื่อปกป้องตัวเอง ให้รอดพ้นจากผลกระทบที่เกิดจากสถานการณ์หรือบุคคลภายนอก ซึ่งอาจจะกระทำโดยการปฏิเสธการรับรู้ในลักษณะต่าง 4) Projective

เป็นทัศนคติที่มีต่อตัวเองว่าเก่ง สำคัญเหลือค่ากว่าใครอื่น จึงมักจะขึ้นชั้นสนับสนุนว่า
ความคิดของตนถูกต้อง

บทที่ 2

เปิดตำราหาหัวใจ

มรรควิธีในการสืบค้นความจริงทางสังคมที่มี “คน” เป็นส่วนควบให้ปรากฏในเชิงประจักษ์ อนุমানโดยผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยนั้น ผู้ศึกษาจะต้องมีความมุ่งมั่น และหมั่นเพียรในการเก็บและรวบรวมข้อมูลอย่างมีระเบียบวิธี ถ้วนถี่และมีเป้าหมาย เพื่อที่จะลดภาวะของความเป็น “จินตนาการ อนุমান” ให้มากที่สุดเท่าที่สติปัญญาและประสบการณ์จะพึงมี ทั้งนี้เพราะปรากฏการณ์ทางสังคมเป็น “สภาวะ”¹ ที่ไหลเลื่อนตลอดเวลาในระดับที่อยู่เหนือพลังอำนาจของทุกเหตุทุกปัจจัยในการที่จะกำหนด ให้หรือสมมติให้ปรากฏการณ์ทางสังคมหยุดนิ่งจนสามารถคิดคำนวณด้วยมาตรวัดที่ตายตัวได้ อธิบาย ความอีกนัยหนึ่งได้ว่า ภายใต้สถานการณ์ที่ขัดแย้ง แปรปรวน ไหลเลื่อนและหลากหลาย ได้ทำให้ ปรากฏการณ์ทางสังคมมีความเหลื่อมซ้อนกันอยู่หลายมิติตามไปด้วย

ภายในกรอบแห่ง “**ตั้งจะบัญญัติ**”² ดังกล่าว จึงต้องอยู่ในวิสัยที่งานวิจัยทุกชิ้นจะต้องนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบายสนับสนุน ทั้งนี้นอกจากจะใช้เป็นฐานราก กำหนดแนวทางและกรอบในการวิเคราะห์แล้ว ยังช่วยบอกทิศทาง มิติการมอง จุดยืนและจุดเน้นในการศึกษาวิจัยนั้น ๆ อีกด้วย ดังนั้นการศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโยค ก็ต้องไม่ละเว้นที่จะนำเอาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มาเป็นตัวกำหนดกรอบความคิดในการอธิบายด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ก็เพื่อปรับระดับคุณค่าอันพึงมีจากการ ศึกษาวิจัย ให้ก้าวกระโดดข้ามกำแพงประเพณีอันเกรงเกรงในการนำผลการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ที่ มักจะเป็นได้แต่เพียงดอกไม้ไฟให้ไปเป็นทั้ง “กระชกและตะเกียง” มากกว่าทั้งที่เป็นมาและเป็นอยู่

โดยทั่วไปการผูกโยคโดยการผูกเกลอ ผูกคอง ได้มีมิติการมอง จุดเน้น จุดยืน และการ กำหนดคุณค่า รวมตลอดไปถึงชื่อที่เรียกมีความแตกต่างกันไปตามขนบนิยมของแต่ละถิ่นที่ ดังเช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวไว้ในมติชนสุดสัปดาห์ เรื่องการผูกเสี่ยว ผูกเกลอ ในภาคอีสานในช่วง เทศกาลเลือกตั้งครั้งล่าสุด (2543) ว่า “ในบรรดาเครื่องมือเหล่านี้ การผูกเสี่ยวผูกเกลอก็เป็นเครื่องมือ ที่สำคัญอย่างหนึ่ง แต่เป็นเครื่องมือสำหรับแต่ละครอบครัวใช้ มากกว่าเป็นเครื่องมือสำหรับชุมชนทั้งหมด เพื่อการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่กว้างไกลออกไป” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543 : 47) แต่ ไม่ว่าใครจะมีมิติการมอง มีจุดยืนและเรียกชื่ออย่างไร บริบทดังกล่าวได้ถูกกำหนดค่าให้เป็น เพียง “ปัจจัยสนับสนุน” ในงานวิจัยชิ้นนี้เท่านั้น ในขณะที่ “วิธีการและพลังอำนาจ” ของการผูก

โชคอันเกิดจากทั้งแรงปะทะโดยตรงและแรงเหวี่ยงกระแทก (Swing Effect) ที่มีต่อโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนาได้กำหนดค่า และให้ความสำคัญไว้เป็นอันดับแรก ดังนั้นเพื่อให้คุณค่าของงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้มีสถานะเป็นทั้งกระจกและตะเกียงที่คู่เคียงกับสังคมปักษ์ใต้ จึงได้กำหนดทฤษฎีแม่บท (Core Theory) ไว้ 5 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีองค์รวมละลอก (A Whole - System Holistic Process Wave) เป็นแนวคิดที่พยายามจะชี้ให้เห็นว่า กลไกเชิงโครงสร้างในทุกส่วนเลี้ยวต่างก็มีสหสัมพันธ์กันและกัน ซึ่งเป็นแนวคิดที่สนับสนุนทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไปที่จะกล่าวถึงในทฤษฎีที่ 5 คำว่า “กลไกเชิงโครงสร้างในทุกส่วนเลี้ยวต่างก็มีสหสัมพันธ์กันและกัน” อธิบายความได้ว่า กลไกเชิงโครงสร้างทางสังคมที่นับตั้งแต่ระดับท้องถิ่น (Local) อำเภอ (District) จังหวัด (Province) และระดับชาติ (National) ต่างก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงสนับสนุนและเป็นปฏิปักษ์ (Connection and Dialectics) กันและกันที่สามารถตรวจสอบไป - มาได้ กล่าวคือถ้าสังคมระดับชาติเข้มแข็งก็หมายถึง สังคมฐานรากคือท้องถิ่นระดับชุมชน หมู่บ้าน อำเภอ จังหวัดไม่อ่อนแอ ในทางกลับกันถ้าเมื่อตรวจสอบแล้วพบว่าสังคมประชาชาติอ่อนแรงก็ย่อมหมายถึง สังคมระดับฐานรากไม่เข้มแข็งนั่นเอง เพราะทั้งหมดเป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่มีสหสัมพันธ์กันและกันในระดับที่แยกส่วนออกจากกันไม่ได้

2. ทฤษฎีระบบอุปถัมภ์ เป็นแนวคิดฐานรากที่มีเครือข่ายครอบคลุมในทุกมิติของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนทั้งที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน แต่จะปรากฏชัดเจนในส่วนที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งในระดับปัจเจกและกลุ่ม โดยการจำแนกให้เห็นถึงเบื้องหลัง นิยาม รูปแบบ ลักษณะจำเพาะฐานทรัพยากร ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของทั้งผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ ทั้งนี้เพื่อที่จะยืนยันสนับสนุนว่า การผูกโชคด้วยการผูกเกลอผูกต้องเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้คนชาวปักษ์ใต้ด้วยประการหนึ่ง

3. ทฤษฎีการพึ่งพิงและพึ่งพา (Dependency Theory) เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงสิ่งสืบเนื่องจากการที่ทั้งปัจเจกบุคคล กลุ่มคนรวมตลอดไปถึงระดับประเทศและนานาชาติที่มีสถานะ อำนาจ และโอกาสในการควบคุมทรัพยากรด้านต่าง ๆ (เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม) ที่ไม่เท่าเทียมกัน จึงได้เป็นปัจจัยผลักดันอันสำคัญในการก่อให้เกิดปรากฏการณ์สัมพัทธภาพเชิงพึ่งพิงและพึ่งพาตามมาในที่สุด เพราะทั้งการพึ่งพิงและพึ่งพาจะตีความเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้นอกจากจะหมายถึงการไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองของคนที่มีอำนาจและโอกาสต่ำกว่าในการควบคุมทรัพยากร ฉะนั้นการสร้างสัมพัทธภาพพิเศษโดยการผูกเกลอ ผูกต้อง ของผู้คนชาวปักษ์ใต้ในเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษา จึงเป็นทางเลือกหนึ่งของการอยู่ได้ อยู่ดีและอยู่รอด

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับสถานะของนครศีรธรรมราช พัทลุง และสงขลา ในฐานะที่เป็นเมืองบนคาบสมุทรและรัฐชายขอบ เพื่อชี้ให้เห็นว่าระบบนิเวศน์แบบรัฐชายขอบที่อยู่ห่างไกลจากอำนาจรัฐแบบรวมศูนย์³ จะต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอดอย่างโดดเดี่ยวทั้งด้วยเหตุแห่งภูมิเขตและอาณาเขต (กลไกแห่งอำนาจ) แห่งยุคสมัย ได้ทำให้ผู้คนกลุ่มดังกล่าวต้องหาทางออกโดยการสร้างเครือข่ายทางสังคม⁶ (Social Network) โดยการผูกเกลอ ผูกคอง ภายใต้ขนบนิยมอุปถัมภ์เพื่อการได้มาซึ่งเครือข่ายของความปลอดภัย⁷ (Safety Network) ในที่สุด

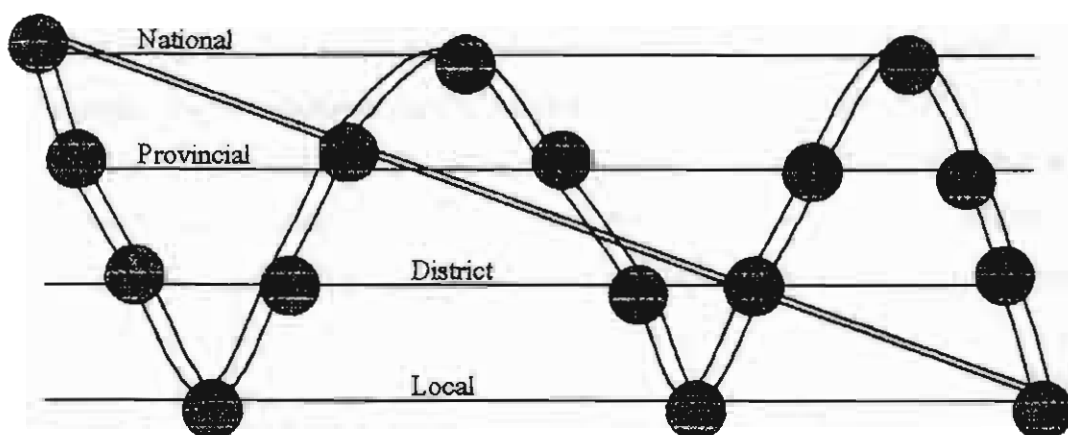
5. ทฤษฎีสัมพันธภาพเชิงกระบวนระบบ เป็นการนำเอาหลักการของฟิสิกส์แนวใหม่มาอธิบาย “สสารสังคม” ตามแนวคิดของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ที่เชื่อว่า จะต้องมองสสารทุกชนิดแบบองค์รวมในฐานะผู้สำเร็จทาง “รหัสยัญหรือผู้รู้แจ้ง”⁸ (Mystics) ฉะนั้นเอกภาพของสสารทุกชนิดจะไม่ถูกนิยาม ดีความและสรุปว่าเป็นเครื่องจักรที่ประกอบขึ้นด้วยวัตถุจำนวนมากและพิจารณาแบบแยกส่วนได้ ตามแนวคิดของเดส์คาร์ทส์และนิวตันอีกต่อไป หากแต่ประกอบขึ้นจากองค์รวมที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ มีความเคลื่อนไหวในตัวของมันเอง ปฏิสัมพันธ์กันและกัน ดังที่นิลส์ บอห์ร ได้กล่าวไว้ในจุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ 1 : ทศนะแม่บทเพื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมแบบใหม่ (The Turning Point) ของ พริตจ็อฟ คาปรั่า ว่า “อนุภาคของวัตถุที่ดำรงอยู่อย่างเป็นเอกเทศนั้นไม่มีแต่คุณสมบัติของสสารบางประเภทสามารถให้คำจำกัดความและสังเกตได้ก็ต่อเมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์ของมันที่เกี่ยวข้องกับระบบอื่นๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อที่จะยืนยันสนับสนุนว่า กลไกเชิงโครงสร้างของสังคมทุกส่วนทั้งที่เป็นกายภาพและจิตภาวะ ทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค ประเทศและโลก ต่างก็ยึดโยงร้อยรัดกันเป็นระบบที่แยกออกจากกันไม่ได้

1. ทฤษฎีองค์รวมและลอก (A Whole – System Holistic Process Wave)

เป็นแนวคิดที่พยายามจะชี้ให้เห็นว่า กลไกเชิงโครงสร้างของสสารทุกชนิดบนเอกภาพต่างก็มีสหสัมพันธ์และเป็นปฏิปักษ์กันและกัน ในระดับที่แยกออกจากกันไม่ได้ โดยนัยนี้เมื่อสังคมมนุษย์ได้ถูกกำหนดและตีค่าให้เป็นสสารชนิดหนึ่ง คือ สสารสังคมที่มีความจริงจากประสบการณ์อันเจ็บปวดว่า การพัฒนาแบบแยกส่วนตามแนวคิดของทฤษฎีกระแสหลักจะทำให้ภาวะของความด้อยพัฒนาระดับไปเป็นภาวะที่พัฒนาแล้วนั้นไม่เป็นความจริง เพราะไม่ได้มองแบบองค์รวม แต่กลับมองแบบแยกส่วนออกพัฒนาเพื่อหวังความเป็นเลิศเฉพาะทาง ผลพวงของการไม่มองแบบองค์รวมแต่แยกส่วนได้มีการกล่าวอ้างถึงความล้มเหลวของวิธีคิดและทำในทำนองเดียวกันนั้นอย่างซ้ำซาก ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการแต่ไม่เคยนำไปสู่การปฏิบัติเลยสักที

งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องขอเป็นแนวร่วมฉบับล่าสุดที่ต้องยืนยันว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเริ่มต้นจากฐานรากคือชุมชนระดับหมู่บ้าน เพราะถ้าเมื่อชุมชนระดับหมู่บ้านเข้มแข็งก็จะแพร่กระจายความเข้มแข็งต่อไปยังชุมชนระดับอำเภอ จังหวัดและประเทศในที่สุดอย่างเป็นสละสลวยที่ไม่แตกต่างกันไปจากบริเวณอื่นในมหาสมุทรที่ส่งพลังต่อจากคลื่นลูกที่หนึ่ง ไปยังคลื่นลูกที่สองและสามตามลำดับจนกระทั่งถึงฝั่งละลอกแล้วละลอกเล่าเป็นนิรันดร์ ฉะนั้นไม่ว่าจะตรวจสอบไปมาสักกี่ครั้งก็จะปรากฏผลเป็นเช่นเดียวกัน อธิบายได้ด้วยภาพดังนี้

A WHOLE-SYSTEMS HOLISTIC PROCESS WAVE

Mr. Jarn Loubster ผู้เชี่ยวชาญ UNDP แนวคิด Holistic People Centre.

จากภาพแสดงให้เห็นถึงสหสัมพันธ์กันและกันระหว่างกลไกเชิงโครงสร้างของสังคมแบบองค์รวมที่ประกอบด้วย 4 ส่วนหลักต่างระนาบ คือ 1) ระดับท้องถิ่น 2) ระดับอำเภอ 3) ระดับจังหวัด และ 4) ระดับประเทศชาติ โดยที่แต่ละระดับต่างก็มีศักยภาพและหน้าที่ที่จะต้องกระทำอย่างเท่าเทียมกันทั้งในส่วนที่เป็นบทบาทเฉพาะตัวกับบทบาทที่จะต้องกระทำในส่วนของการมีสายสัมพันธ์กับส่วนอื่นของระบบทั้งในแนวดิ่งและแนวราบแบบรอบด้าน เพราะความจริงได้ชี้ให้เห็นว่าไม่มีกลไกเชิงโครงสร้างส่วนใดที่จะสามารถดำรงอยู่ด้วยการปฏิเสธระบบเพื่อแยกส่วนอยู่อย่างอิสระไม่ว่าจะตรวจสอบไป - มาจากต่ำไปหาสูงหรือจากสูงไปหาต่ำสักกี่ครั้งก็ตาม จำแนกอธิบายได้ดังนี้

1.1 ระดับท้องถิ่น (Local) เป็นประชาคมระดับฐานรากที่มีพลังอำนาจในการอธิบาย ที่บอกถึงศักยภาพของความเป็นตัวตน มีเอกลักษณ์และศักดิ์ศรีเฉพาะถิ่นที่ กล่าวเฉพาะชุมชนระดับ

ท้องถิ่นไทยนั้นว่าได้ตั้งอยู่บนฐานของความเป็นสังคมเกษตรกรรมเขตศูนย์สูตร พระพุทธศาสนา ระบบศักดินา การปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้วยมูลเหตุ เจื่อนใจ และข้อจำกัดดังกล่าวทำให้ชุมชนระดับท้องถิ่นไทยมีลักษณะพิเศษจำเพาะในระดับที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่นอย่างโดดเด่น ดังนั้น ถ้าเมื่อนำชุมชนระดับท้องถิ่นไทยไปนิยามและตีค่าให้เท่ากับและ / หรือ เปรียบกับชุมชนอื่น ที่มีทั้งเจื่อนเหตุและเจื่อนใจแตกต่างกันก็จะทำให้เป็นการสับสนเสียต่อการสรุปอยู่ไม่น้อย แต่จะอย่างไรก็ตามในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ชุมชนระดับท้องถิ่นถูกมองข้ามความสำคัญและถูกแยกให้โดดเด่นยดลยดลมา ผลพวงของการมองข้ามความสำคัญชุมชนระดับท้องถิ่นตลอดช่วงเวลา 40 ปีที่ผ่านมา ได้กลายเป็นที่มาของความเคลื่อนไหว “ชุมชนเข้มแข็ง” อยู่ในปัจจุบัน (2543)

1.2 ชุมชนระดับอำเภอ (District) เป็นชุมชนที่มีเครือข่ายครอบคลุมกว้างใหญ่กว่าชุมชนระดับท้องถิ่น ที่มีผู้คนต่างวัฒนธรรมและวิถีการปกครองที่เป็นสุขาภิบาล (ก่อนการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540) เป็นผู้ดูแล แต่ทั้งนี้ความหลากหลายในความเป็นชุมชนระดับอำเภอที่แสดงออกทั้งในเชิงปริมาณ (ขนาด) และคุณภาพ (ความกินคือผู้ดีมีคุณภาพ) ย่อมเกี่ยวเนื่องกับฐานราก คือ ชุมชนระดับท้องถิ่นที่แตกต่างกันก็แต่เพียงอำนาจในการปกครองเท่านั้น

1.3 ชุมชนระดับจังหวัด (Province) เป็นชุมชนที่ต้องอาศัยฐานรากจากระดับที่ 1 และ 2 ดังกล่าวแล้วในข้อ 1 และ ข้อ 2 อธิบายความโดยสรุปได้ว่าไม่ว่าชุมชนระดับที่ 1 และ 2 จะมีภาวะและสภาวะเป็นเช่นไร ก็น่าจะเป็นตัวบ่งบอกว่าชุมชนระดับที่ 3 จะต้องเป็นไปตามนั้นทั้งนี้ไม่รวมถึงบางจังหวัดที่มีคนในระบบได้นำอำนาจทั้งในและนอกระบบไปใช้เพื่อสร้างความทันสมัยให้กับจังหวัดของตนภายใต้ระบบต่างตอบแทนที่มีโครงสร้างแบบหลวม ๆ อยู่เบื้องหลัง

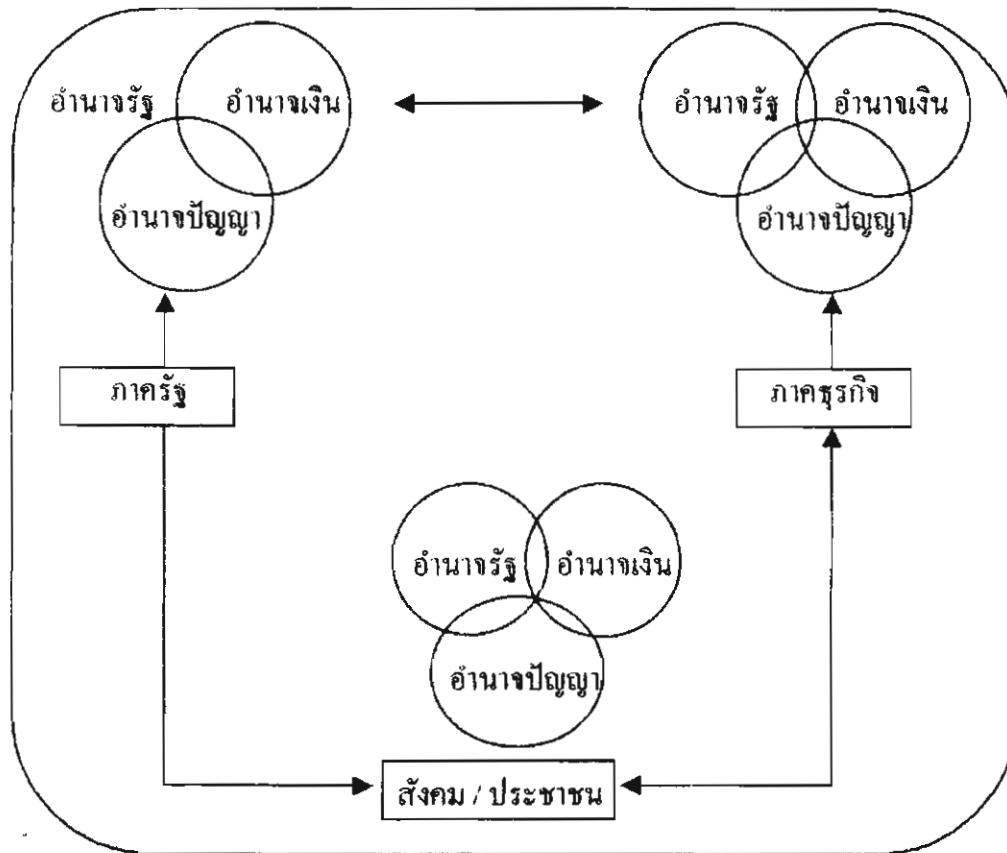
1.4 ชุมชนประชาชาติ (National) เป็นชุมชนกระแสที่มีพลังในการอธิบายและสะท้อนสภาพการณ์ทั้งหมดของชุมชนระดับที่ 1 – 3 มากกว่าการที่จะเป็น “ตะเกียงและดอกไม้ไฟ” อย่างแน่นอน อธิบายความได้ว่า ชุมชนระดับชาติที่อ่อนแอ ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้จึงต้องจำยอมพึ่งพิงและพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก ย่อมมีผลมาจากชุมชนระดับฐานราก คือ 1 – 3 อ่อนแอด้วยเช่นกัน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าสังคมไทยในปัจจุบัน (2544) มีสถานะเป็นตัวอย่างของความอ่อนแอที่จวนเจียนจะล่มสลายก็ไม่น่าจะเกินจากความเป็นจริงแต่ประการใด

ในขณะที่เดียวกันถ้าเมื่อตรวจสอบสัมพันธภาพระหว่างกลไกเชิงโครงสร้างของชุมชนจากบนลงล่างแบบองค์รวมคือ จากประชาคมประชาชาติไปสู่ประชาคมระดับท้องถิ่นก็จะปรากฏผลที่ไม่แตกต่างกัน ที่เปรียบประดุจดังการตรวจสอบศักยภาพของต้นไม้ต้นหนึ่งจากปลายสุดของลำต้นคือผลและ

เมื่อถ้าพิสูจน์ได้ว่า ผลไม้ใหญ่ได้ขนาด เติบโตขึ้น ก็น่าจะเป็นตัวสะท้อนย้อนกลับให้เชื่อได้ว่า ยอด ใบ กิ่งก้าน ลำต้น และรากทุกประเภทต่างก็มีความสมบูรณ์แข็งแรงและร่วมมือเชื่อมประสานกันอย่างเป็นระบบโดยองค์รวมด้วยเช่นกัน ฉะนั้นการศึกษาวิจัยเรื่องผูกโยดโดยผ่านการผูกเกลอ ผูกคอง ที่มีขนบ นิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ ซึ่งเป็นกลไกเชิงโครงสร้างของประชาคมระดับท้องถิ่นของพื้นที่บริเวณ รอยต่อสามจังหวัดในภาคใต้ต้องมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประชาคมระดับอื่น ๆ ที่สูงกว่า

เนื่องเพราะถ้าปราศจากเส้นซึ่งกลไกเชิงโครงสร้างของประชาคมระดับท้องถิ่นแล้ว หากมีวัน ไม้ที่ประชาคมระดับที่สูงกว่าจะดำรงสภาพอยู่ได้ แต่ทั้งนี้ทุกส่วนเสี้ยวของกลไกเชิงโครงสร้างแบบ องค์รวมดังกล่าวจะต้องบริหารจัดการภายใต้หลักการสำคัญ 4 ประการ ประกอบกัน คือ 1) การ ตระหนักถึงในคุณค่าของทรัพยากรร่วมกัน (Shared Resources) 2) มีจิตสำนึกรับผิดชอบร่วมกัน (Joint Responsibility) 3) คิดและทำร่วมกัน (Co - Accountability) และ 4) โปร่งใสและตรวจสอบ ได้ (Total Transparency) จึงสามารถกล่าวแบบรวบ ๆ ในเชิงสหวิทยาการได้ว่า หลักการที่สำคัญ 4 ประการข้างต้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือแบบไตรภาคีระหว่างองค์ประกอบพื้นฐานสาม ประการอย่างสมดุลย์ คือ 1) ภาครัฐ 2) ภาคประชาชน และ 3) ภาคธุรกิจ โดยที่วางน้ำหนักในการ บริหารจัดการไว้ที่โครงสร้างอำนาจในชุมชน อธิบายด้วยภาพได้ดังนี้

ภาพแสดงความเชื่อมโยงและดุลยภาพของโครงสร้างอำนาจชุมชน

ดัดแปลงตัดตอนจาก กรมการปกครองกอบบ้านผู้เมือง (ทวีศักดิ์ นพเกษร, 2541 : 7)

จากภาพอธิบายความได้ว่า สังคมทุกสังคมประกอบด้วยกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ที่ต่างก็ถักทอกันอยู่อย่างแน่นแฟ้นยาวนาน การจะแก้ไขวิกฤตในสังคมจำเป็นต้องเข้าใจโครงสร้างอำนาจในสังคม หากพิจารณาถึงโครงสร้างอำนาจในสังคมแล้ว อาจแบ่งเป็น 3 ประการสำคัญ คือ

ประการแรก ภาครัฐเป็นภาคที่ใช้อำนาจตามกฎหมายในการสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคม เป็นภาคที่มีทั้งอำนาจรัฐ อำนาจเงิน และอำนาจปัญญา ในช่วง 2 – 3 ศตวรรษที่ผ่านมา ภาครัฐไทยได้เติบโตขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในลักษณะรวมศูนย์อำนาจแต่ก็มีอุปสรรคที่เต็มไปด้วยขั้นตอนและระเบียบมากมายจนขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องความไม่โปร่งใสและการแสวงหาผลประโยชน์รวมอยู่ด้วย ปัญหาดังกล่าวทำให้ภาครัฐขาดประสิทธิภาพที่จะแก้ไขปัญหาวิกฤตในสังคมซึ่งซับซ้อนขึ้นทุกวันจนมีผู้ให้ข้อสังเกตว่า “รัฐ เล็กและไร้ประสิทธิภาพ

ในการแก้ปัญหาใหญ่ ในขณะที่ตัวกันรัฐใหญ่ก็ทะเลาะทะเลาะกันแก้ปัญหาเล็กไม่ได้” ซึ่งในโลกยุคโลกาภิวัตน์ หรือโลกไร้พรมแดนทุนและข้อมูลข่าวสารสามารถผ่านเส้นกันพรมแดนมาได้อย่างเสรีก็ยิ่งทำให้ อำนาจอธิปไตยยังมีประสิทธิภาพน้อยลงทุกที

ประการที่สอง ภาคธุรกิจ เป็นภาคที่มุ่งทำกิจกรรมเพื่อกำไร ภาคธุรกิจจะค่อย ๆ สะสมอำนาจเงินมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นภาคที่มีอำนาจเงินและอำนาจปัญญาสูงสุด และถึงแม้จะไม่มีอำนาจรัฐ แต่ก็สามารถอาศัยอำนาจเงินในการเชื่อมโยงกับภาครัฐ เพื่อให้มีการใช้อำนาจรัฐ เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกิจได้ ด้วยเจตจำนงที่มุ่งหากำไรเป็นหลัก ภาคธุรกิจจึงดำเนินการทุกวิถีทาง โดยความร่วมมือของภาครัฐ ในการอำนวยความสะดวกทางธุรกิจซึ่งนำไปสู่ปัญหาในสังคม ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม จราจร อาชญากรรม โสเภณี รวมทั้งปัญหาโรคเอดส์ด้วย

ประการที่สาม ภาคประชาชนหรือสังคม ประชาชนที่ผ่านมามีลักษณะเป็นผู้ตาม ขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐเป็นหลัก ขาดทั้งอำนาจรัฐ อำนาจเงิน อำนาจปัญญา ภาคประชาชนจึงเป็นผู้แบกรับปัญหาทุกอย่างในสังคม โดยไม่สามารถแสดงบทบาทพร้อมในการแก้ไขอย่างจริงจัง โครงสร้างอำนาจทั้งสามนี้ ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงจะต้องผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การควบคุมกำกับ ระบบภาษี การลงทุน บริจาคอุดหนุน ทำลาย กดกัก และต่อรองด้านการเมือง รวมทั้งการสร้างอำนาจต่อรองและกดดันด้านสาธารณะด้วย (ทวิศักดิ์ นพเกษร, 2541 : 6 - 7)

ในสถานะปัจจุบัน โครงสร้างอำนาจทั้ง 3 กลุ่มนี้ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างขาดดุลยภาพ การขาดดุลยภาพแห่งโครงสร้างสังคมดังกล่าว จึงนำไปสู่วิกฤตต่าง ๆ ในสังคม ฉะนั้นทางออกหนึ่งก็คือการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเริ่มต้นที่ชุมชนระดับหมู่บ้านในฐานะที่เป็นฐานราก เพราะถ้าเมื่อชุมชนระดับฐานรากเข้มแข็ง ผลพวงของความเข้มแข็งเกร่งก็จะแพร่กระจายไปยังชุมชนอื่นทั้งในแนวดิ่งและแนวราบรอบทิศทางให้มีความเข้มแข็งแบบลูกโซ่ โดยนับนี้เองที่แม้ว่าการศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโซ่ โดยการผูกเกลอผูกคองที่มีชนบทนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับจะเป็นเพียงปริศนาหนึ่งของโครงการโครงสร้างและพลวัตรชนภาคได้กับการพัฒนาที่ต้องการจะพิสูจน์ซ้ำให้เห็นว่า การผูกโซ่โดยการผูกเกลอ เป็นคองของผู้คนบริเวณรอบต่อสามจังหวัดชายขอบ รอบทะเลสาบสงขลา เป็นโครงสร้างอำนาจชุมชนที่แข็งแกร่งในอดีตและมีความเป็นพลวัตสืบมาจวบจนปัจจุบันที่จะต้องยืนยันว่า ถ้าจะพัฒนาภาคได้ให้สัมฤทธิ์ผลนั้น เครือข่ายและสายใยของกลไกโครงสร้างเชิงซ้อนซ้อนรูปดังกล่าวจะมองข้ามไปไม่ได้ เพราะการมุ่งพัฒนาเฉพาะส่วนบนของโครงสร้างเหมือนเช่นที่ผ่านมารั้งแต่จะก่อให้เกิดภาวะเสียสมดุลย์ระหว่างสามอำนาจ (เงิน รัฐ และปัญญา) รั่วไปและสังคมประเภท "สมานภาพ" ที่เราหวลหาจะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นโดยเด็ดขาด

2. ทฤษฎีระบบอุปถัมภ์ (Patronage System)

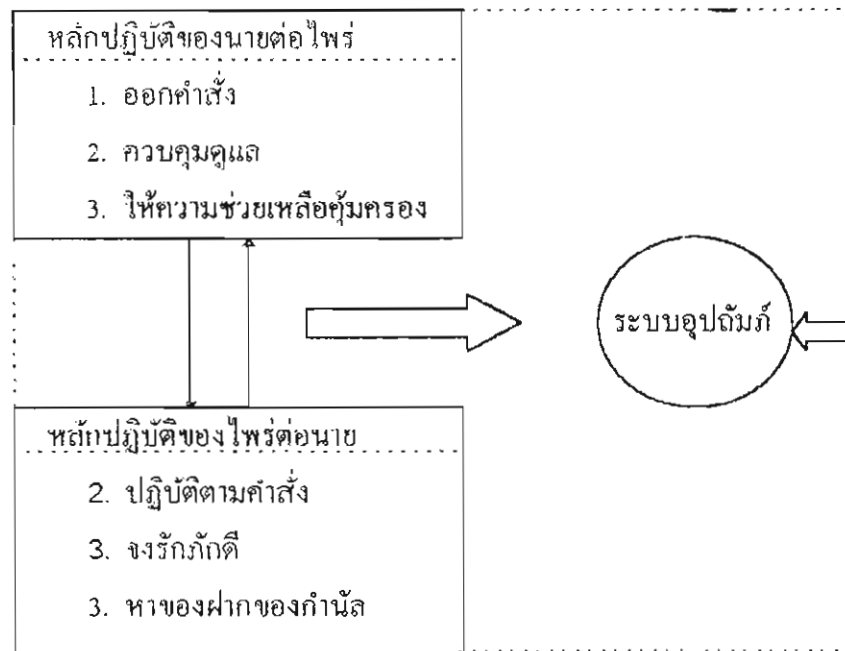
นับได้ว่าเป็นประกาศอันอสังการที่ จอห์น เอฟ. เอ็มบรี (John F. Embree) กล่าวว่า สังคมไทยเป็นปฏิสัมพันธ์ภายใต้ “โครงสร้างแบบหลวม ๆ” (Thailand Loosely Structured Social System) พลั้งและอำนาจของคำกล่าวดังกล่าวได้ทำให้เกิด“ปฏิกริยา”จนกลายเป็น “วิวาทะสาธารณะ” ในมวลหมู่ผู้รู้วิชาการไทยได้เคลื่อนไหวศึกษาเกี่ยวกับสังคมของตนเองมากขึ้น นำเสียดายก็ตรงที่ คนไทยไม่หาญกล้าที่จะกำหนดค่าและนิยามสังคมไทยโดยคนไทยเอง จึงทำให้โอกาสในการอธิบายสังคมไทยมักจะเริ่มต้นนำร่องโดยฝรั่งก่อนเสมอ เข้าทำนองที่คอลัมน์นิสต์คนหนึ่งได้กล่าวไว้ในมติชน สุดสัปดาห์อย่างน่าฟังว่า นักวิชาการไทยนั้นถ้าได้ “ลอกตาม อ้างอิงเพื่อนมากนั้นถือว่าฉลาด แต่ถ้าคิดเองแล้วไม่” งานศึกษาวิจัยเรื่อง ผูกโบดโดยการผูกเกลอ ผูกคอง ที่มีขนบนิคมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ จึงได้เพียรพยายามที่จะคิดเองแม้จะถูกตีค่าว่า “โง่”

ว่ากันว่าระบบอุปถัมภ์ในสังคมได้มีมิติการมองที่แตกต่างกันหลากหลายที่ต่างก็ได้โต้แย้งไปมาเช่นว่า “แนวคิดระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยเป็นแนวคิดที่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์สังคมไทยในระดับจุลภาคมากกว่าที่จะนำไปอธิบายสังคมไทยทั้งหมด” (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา ฤวิทรพันธุ์, 2539 : 1) ฯลฯ ไม่ว่าใครจะมีมิติการมอง นิยามและตีความว่ารูปแบบความสัมพันธ์ของชนชั้นสังคมไทยเป็นเช่นไร การศึกษาวิจัยเรื่องผูกโบดโดยผ่านกระบวนการผูกเกลอ ผูกคองที่มีขนบนิคมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับขอเป็นผู้บริโภคแนวคิดดังกล่าวเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงของการสนับสนุนว่า “สังคมไทยมี โครงสร้างที่เน้นให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ในทุกกระนาบสังคม” เพราะไม่ว่าจะมองจากสังคมระดับมหัพภาคหรือจุลภาคต่างก็มีร่องรอยของการอุปถัมภ์ให้ตรวจสอบได้ทั้งสิ้น เพียงแต่ระดับของส่วนควมด้านจริยธรรมและคุณธรรมมีไม่เท่าเทียมกันเท่านั้น กล่าวคือ ถ้าเป็นการอุปถัมภ์ในระดับทุติยภูมิก็จะปรากฏชัด ในขณะที่การอุปถัมภ์ระดับปฐมภูมิด้วยการผูกเกลอ ผูกคองนั้นมีจริยธรรมและคุณธรรมที่สูงกว่าจนดูประหนึ่งว่า ไม่มีการอุปถัมภ์อยู่ภายใน

จริงอยู่แม้ว่าแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ได้มีนักวิชาการคนสำคัญทั้งชาวไทยและต่างชาติ เช่น อคิน รพีพัฒน์ ได้ทำการศึกษาเรื่องระบบอุปถัมภ์และโครงสร้างชนชั้น สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อมรา พงศาพิชญ์ ศึกษาเรื่องระบบอุปถัมภ์ (บรรณาธิการ) สมหญิง สุนทรวงษ์ ศึกษาเรื่องระบบอุปถัมภ์กับการกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนาชนบท : กรณีศึกษาหมู่บ้านในเขตชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ในขณะที่ธีรยุทธ บุญมี ได้กล่าวไว้ในสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1-7 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา และฝรั่งคนอื่น ๆ อีกมากมายแต่จะกล่าวอ้างเท่าที่จำเป็นในงานวิจัยครั้งนี้ ดังนั้นเพื่อความกระจ่างชัดเกี่ยวกับแนวคิดระบบอุปถัมภ์จึงต้องเริ่มต้นด้วย “นิยาม” ของ

ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์” เป็นปฐม ซึ่งการผูกเกลอผูกคอง เป็นความสัมพันธ์ที่มีชนบนิคมอุปถัมภ์เป็นส่วนควบด้วยรูปแบบหนึ่ง โดยกำหนดค่าให้แนวคิดของธีรบุท นูญมี เป็นแนวคิดหลัก

2.1 กำเนิดระบบอุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์ได้ถือกำเนิดขึ้นแถบเมดิเตอร์เรเนียนและลาตินอเมริกาในเบื้องต้น แล้วได้ขยายวงครอบคลุมไปทั่วทุกภูมิภาคของโลกภายใต้อิทธิพลของสังคมแต่ละแห่ง กล่าวเฉพาะประเทศไทยได้ปรากฏตัวในรูปของระบบศักดินาอย่างเป็นทางการในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อพระองค์ได้ทรงตรากฎหมายฉบับหนึ่งชื่อ “กฎหมายพระอัยการตำแหน่งนาพลเรือนและนาทหารหัวเมือง” ในปี พ.ศ.1998 ได้กำหนดลำดับชั้นของคนออกเป็น 4 ระดับ 2 ชั้น คือ เจ้าขุนนาง ไพรและทาส เจ้าและขุนนางอยู่ในชนชั้นนาย ในขณะที่ไพรและทาสอยู่ในชนชั้นไพร เส้นพารณาพระหว่างชนชั้นนายกับไพรเป็นไปท่ามกลางความเหลื่อมล้ำ จึงต้องเติมเต็มให้แก่กันและกัน โดยที่แต่ละฝ่ายต่างก็มีหลักปฏิบัติต่อกันและกันจนก่อให้เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นกล่าวโดยสรุปดังนี้

วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธ์ “วิวัฒนาการสังคมไทย” ในไทยคดีศึกษา (อารยธรรม หน่วยที่ 1 : 5 หน้า 42 - 43).

จากภาพอธิบายความได้ว่า การที่ทั้งนายและไพร่ต่างก็มีหลักปฏิบัติเพื่อเติมเต็มกันและกันได้ทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นและได้เป็นฐานแรกของการก่อเกิดค่านิยมและลักษณะเด่นบางประการขึ้นในสังคมไทย เช่น เป็นสังคมที่มีความอะลุ่มอล่วยไม่มีความขัดแย้งที่แตกหักรุนแรง ชิด

ตัวบุคคลมากกว่าเหตุผลและกฎเกณฑ์ เน้นการพึ่งพาผู้อื่นเป็นสำคัญ ขอมรับฐานะความแตกต่างของบุคคลตามธรรมชาติโดยไม่โต้แย้ง มีการจำลองอำนาจกันเป็นทอด ๆ ผู้ที่จำลองอำนาจมักจะกลายเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ และมักจะเอื้อต่อการใช้อำนาจให้แก่ฝ่ายตนโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนพึงได้รับ นี่คือการเหงาของการที่ข้าราชการไทยชอบทำตัวเป็นนายประชาชน จริงอยู่แม้ว่าระบบศักดินาซึ่งเป็นที่มาของระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยได้ถูกประกาศยกเลิกไปตั้งแต่เมื่อครั้งสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ด้วยพลังอำนาจของการครอบงำที่ยาวนาน นานจนความจริงเชิงประจักษ์พบว่าพฤติกรรมของการอุปถัมภ์ การพึ่งพิงและพึ่งพาได้ฝังตัวซ่อนรูปอยู่ในทุกระนาบสังคมที่ไม่ละเว้นแม้กระทั่งการผูกเกลือ ผูกคอง

2.2 ความหมายของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ มีความหมายอยู่ 2 นัย คือ ความหมายเชิงประจักษ์กับความหมายเชิงสังคมวิทยา แต่ทั้งสองความหมายมีนัยที่สำคัญตรงกันว่า ผู้อุปถัมภ์คือบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีอำนาจและโอกาสในการควบคุมทรัพยากรด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่สูงกว่าผู้รับอุปถัมภ์ ในระดับที่สามารถทำให้ผู้รับอุปถัมภ์เชื่อ เชื่อใจ และหวังได้ว่าจะอยู่ได้ อยู่ดี อยู่รอดและปลอดภัย เมื่อได้สัมพันธ์กับผู้อุปถัมภ์ ภายใต้เงื่อนไขของการแลกเปลี่ยนที่สมดุล โดยมิถูกของศีลธรรมกำกับอยู่เบื้องหลัง กล่าวโดยสรุปได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์เชิงประจักษ์หรือสังคมวิทยาต่างก็เป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างคนหรือกลุ่มคนที่มีสถานะไม่เท่าเทียมกันของมวลหมู่ผู้อยู่นอกเหนือสายบังคับบัญชาที่เป็นทางการนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามในสังคมก่อนอุตสาหกรรม พฤติกรรมสัมพันธ์อุปถัมภ์มักจะแฝงตัวซ่อนรูปอยู่ในสายบังคับบัญชาที่เป็นทางการด้วยเช่นกัน

ในขณะที่ Jame Scott (อ้างในสมหญิง สุนทรวงษ์, 2532 : 15) ได้ให้คำจำกัดความความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ว่าเป็น ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างคนในสังคมที่มีฐานะและบทบาทต่างกัน จึงอาจพิจารณาเป็นแบบหนึ่งของความสัมพันธ์แบบ Dyadic ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 คน เป็นความผูกพันของมิตรภาพแบบประโยชน์ใช้สอย และสิ่งที่ตนมีอยู่ คู่ครองให้ผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง แก่ผู้มีฐานะต่ำกว่า (ผู้ถูกอุปถัมภ์) ที่ต้องตอบแทนด้วยการให้ความจงรักภักดีแบบช่วยเหลือตอบแทน ซึ่งทั้งนี้รวมทั้งการอุทิศตนรับใช้แก่ผู้อุปถัมภ์ ในขณะที่ Peter Blau อธิบายไว้ใน Exchange and Power in Social Life ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้อุปถัมภ์มักจะอยู่ในฐานะที่ให้วัตถุหรือบริการแก่ผู้อื่นได้อย่างสะดวกสบาย ผู้ที่รับวัตถุ หรือบริการ อาจจะเป็นครอบครัวชาวนาที่ยากจน วัตถุหรือบริการที่ได้เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับการอยู่รอดของตนหรือครอบครัว

ครัว การรับเอาวัตถุหรือบริการโดยไม่สามารถตอบแทนคืนได้เต็มที่ จะสร้างหนี้ทางใจที่ผูกพันผู้นั้น เข้ากับผู้อุปถัมภ์

2.3 รูปแบบความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ จำแนกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1) ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่สมมูลกับเสียสมมูลย์ อธิบายความได้ว่า สภาพการณ์ในเบื้องต้นอาจจะเริ่มต้นด้วยความเป็นเพื่อนที่เท่าเทียมกันในการควบคุมทรัพยากร แต่ถึ เกิดความผัดผวนแลกเปลี่ยนในตอนหลัง ก็จะทำให้คู่สัมพันธ์เปลี่ยนแปลงสถานะภายในได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้น Eric Woff จึงได้พยายามที่จะอธิบายถึงคุณลักษณะของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนของผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ ซึ่ง Eric Woff ได้กล่าวไว้ใน *Kinship, Friendship and patron – client relation in complent societies* ว่าในสังคมที่ซับซ้อนขนาดใหญ่ เครือญาติ และเพื่อนมีความสำคัญต่อบุคคลในการแสวงหาผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ระบบอุปถัมภ์จะเกิดขึ้นเมื่อการเกี่ยวพันระหว่างเพื่อนที่ร่วมรับผลประโยชน์กันมาถึงจุดที่เสียสมมูลย์ คือ เมื่อฝ่ายหนึ่งของคู่สัมพันธ์มีฐานะเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งในการเสนอสิ่งของและบริการต่างๆ ซึ่งเขาได้อ้างถึง Pitt – Rivers ในการพรรณนาถึงความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่มีลักษณะแบบมิตรภาพที่ไม่สมมูลย์ และข้อแตกต่างจากความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน โดยทั่วไปก็คือ ผู้อุปถัมภ์กับผู้ถูกอุปถัมภ์ การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการไม่อยู่ในลักษณะที่เท่าเทียมกันในทุกค่าของสิ่งของที่แลกเปลี่ยน บริการจากผู้อุปถัมภ์มีลักษณะที่ “ค่อนข้างชัดเจน” ซึ่งอาจจะเป็นการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และการปกป้องให้พ้นจากการถูกบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ทั้งที่เป็นและไม่เป็นไปตามกฎหมายในขณะที่ผู้ถูกอุปถัมภ์จะตอบแทนด้วยสิ่งที่ไม่ปรากฏรูปร่างแน่ชัด เช่น “การแสดงความเคารพนับถือ การเสนอข่าวสาร การหาเสียงสนับสนุนทางการเมือง” เป็นต้น (อ้างใน สมหญิง สุนทรวงษ์, 2532 : 16 – 17)

2) ความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนฐานของความรู้จักและอารมณ์เฉพาะตัวในการที่จะ “ตอบรับหรือปฏิเสธ” บุคคล กลุ่มบุคคลที่อยู่นอกเหนือรูปแบบความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ โดยมีการแลกเปลี่ยนที่ไม่สมมูลย์ในเบื้องต้นและสมมูลย์ในขั้นปลายอยู่เบื้องหลัง จึงทำให้เกิดพันธะกิจทางจิตใจขึ้น โดยการแสดงออกผ่านการ “เชื้อฟังกาตั้ง ให้ความจงรักภักดี และการเสาะหาของฝากของกำนัลจากผู้อุปถัมภ์ไปรดปราน” ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัวของคู่สัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่เสียสมมูลย์และมีอารมณ์เข้าไปมีส่วนควบ ยังได้ก่อให้เกิดการตอบรับและตอบโต้ด้วยคำนิยามท้องถิ่นบางประการ โดยการแสดงออกผ่านภาษาพูดบางประเภท ซึ่งคำพูดบางคำนิยามใช้กับญาติจริงในแวดวงเท่านั้น เช่น พ่อ ลุง พี่ น้อง ยาย ย่า และลูก ฯลฯ สังคมไทยสมัยก่อนก็มีคำศัพท์ที่แสดงถึงความผูกพันแบบตัวต่อตัวไปเป็นความสัมพันธ์แบบ

เครือญาติหลายอย่างด้วยกัน เช่น คำว่า “ลูกพี่ – ลูกน้อง ลูกเลี้ยง ลูกมือ” เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นลักษณะความสัมพันธ์แบบ พ่อ – ลูก หรือ ลูก – หลาน ทั้งหมดล้วนมีจุดประสงค์คล้ายคลึงกัน คือ การสร้างความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่มีมิติของความรู้สึกและอารมณ์เข้าไปเกี่ยวข้องจึงไม่แตกต่างกันไปจากรูปแบบความสัมพันธ์โดยการผูกโยคเพื่อเครือข่ายของประโยชน์โดยการผูกเกลือ ผูกคองแต่ประการใด

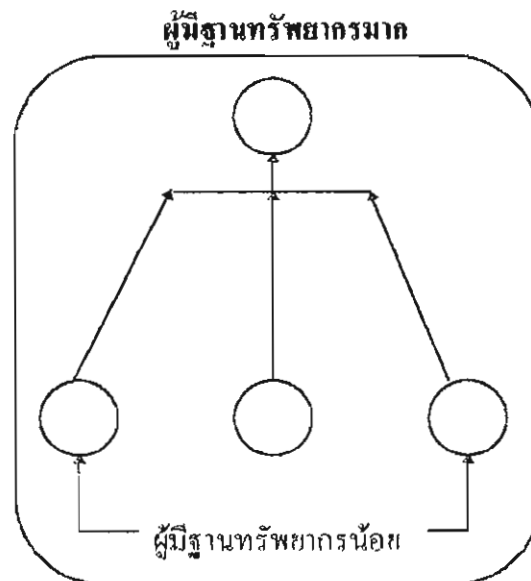
3) ความสัมพันธ์ที่เหลื่อมซ้อน หลากหลาย และรอบด้าน หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์และบริวารที่ติดหุ่ยน ผกผันแปรปรวนไปตามกาละ เทศะ และสถานการณ์ในระดับที่ไม่สามารถกำหนดค่าบังคับ ให้แน่นอนตายตัวได้ เช่น ก. ในฐานะผู้อุปถัมภ์ลูกชายของ ข. ให้ได้ศึกษาเล่าเรียนนั้นไม่ได้หมายความว่า ข. จะต้องทดแทน ก. ด้วยจำนวนเงินที่ ก. ใช้จ่ายไปให้ลูกของ ข. หากแต่ ข. หรือลูกของ ข. อาจจะต้องชดใช้ทดแทนด้วยกิจกรรม นานาชนิดที่หลากหลายรอบด้าน เช่น ถ้า ก. มีงานบวชนาค โกงจุก ทำงานในไร่นา หาคะแนนเสี่ยง เพื่อการเลือกตั้ง ฯลฯ ข. ก็จะต้องทำกิจกรรมดังกล่าวทุกรูปแบบตามฐานานุรูปแห่งคนที่พึงมี พึงได้ ซึ่งตรงกันข้ามกับความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือสัญญาเฉพาะด้านที่ระบุว่า คู่สัญญาจะต้องทดแทนกันและกันอย่างชัดเจนแจ้งตามแต่ละกรณี

4) ลักษณะจำเพาะของผู้อุปถัมภ์ ตัวบ่งชี้ลักษณะจำเพาะของผู้อุปถัมภ์ ประการสำคัญ คือ การมีอำนาจ โอกาสในการควบคุมและใช้ทรัพยากรด้านต่าง ๆ ที่เหนือกว่าบุคคลอื่นในชุมชน ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวคนอื่นในชุมชนจะถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ กับคนอื่นในชุมชนในฐานะผู้รับอุปถัมภ์ ลักษณะดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าผู้อุปถัมภ์นั้นแตกต่างไปจาก “เจ้าพ่อ นักเลงหัวไม้ คนกลางและหัวคะแนน” ทั้งจำนวนคน สถานภาพ และบทบาทในชุมชน แต่ในความเป็นจริงของสังคมก่อนอุตสาหกรรมนั้นยุ่งยากเป็นอย่างยิ่ง ที่จะแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้อุปถัมภ์กับคนอื่น ๆ ที่อ้างถึงในเบื้องต้นเพราะผู้บังคับบัญชาที่เป็นทางการอย่างเช่น นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ มักจะแสดงตนให้เห็นว่าเป็นทั้ง “ผู้อุปถัมภ์ นักเลง หัวคะแนน เจ้าพ่อ และคนกลาง” ควบคู่กันอย่างมีนัยสำคัญ

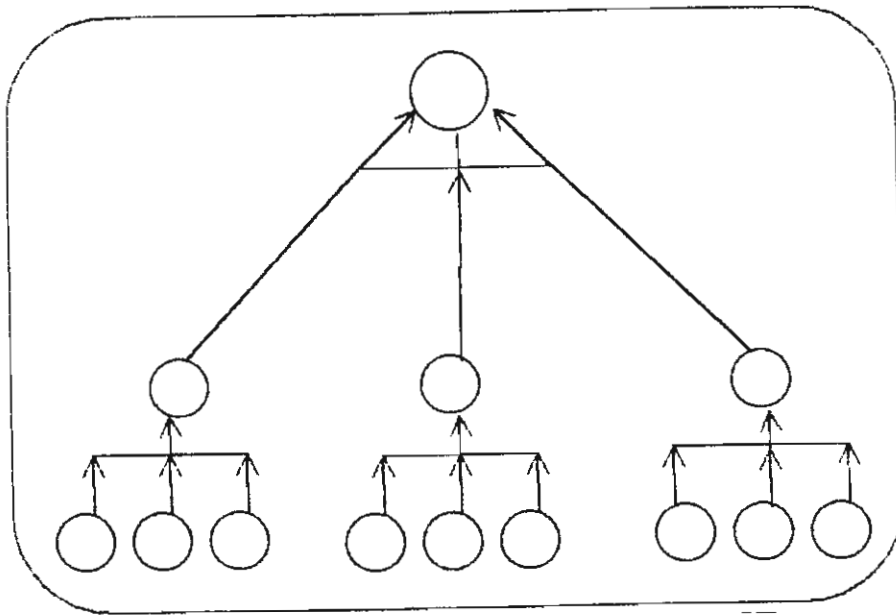
2.4 ฐานทรัพยากรของผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ มีความแตกต่างกันสุดขั้วแต่ไม่สิ้นเชิง ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ กล่าวคือ ผู้อุปถัมภ์มักจะมีทรัพยากรรวกวนอยู่ใน 3 เรื่องหลักคือ 1) ความรู้เฉพาะทาง เช่น ทนายนความ แพทย์ ครู ครุสอนศาสนา ฯลฯ 2) ทรัพยากรสิทธิในปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน เงินทุน เครื่องจักรกล ฯลฯ และ 3) ตำแหน่งที่เป็นทางการบางด้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล เกษตรตำบล เป็นต้น การมีทรัพยากรที่เหนือกว่าคนอื่นในด้านใดด้านหนึ่ง

หรือทั้งสามด้านของคนบางคนใน ชุมชน จะนำไปสู่การก่อเกิดของอำนาจและโอกาสที่เอื้อต่อการสร้างสายสัมพันธ์ส่วนตัวกับคนที่มีความทรัพยากรต่ำกว่าให้เข้าหาในฐานะผู้รับอุปถัมภ์ เพราะจากการศึกษาพบว่า ผู้รับอุปถัมภ์มักจะมีฐานทรัพยากรจำกัดอยู่เพียง 4 ด้านหลักคือ 1) แรงงานและวัตถุที่ต่างระดับ 2) การทดแทนในรูปแบบของการเลี้ยงดูเมื่อถ้าผู้อุปถัมภ์เป็นนักเลงหัวไม้ในท้องถิ่น 3) การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และ 4) ทดแทนโดยการเป็นหัวคะแนนและลงคะแนนในทางการเมืองเมื่อผู้อุปถัมภ์ถึงสมัยครบเลือกตั้งในแต่ละระดับ

2.5 ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและระยะห่างสัมพันธ์กับบริวารในแวดวง ดังที่กล่าวไว้เบื้องต้นว่าระบบอุปถัมภ์เป็นระบบความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลสองฝ่าย ที่มีฐานทรัพยากรไม่เท่ากันและมีอารมณ์เข้าไปมีส่วนควบ ดังนั้นความสัมพันธ์ของคนโดยทั่วไป (ยกเว้นกลุ่มเฉพาะ) จึงเป็นแนวจึง ตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์เป็นต้นมา ดังภาพ

จากภาพแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์แนวจึงระหว่างผู้มีทรัพยากรมาก - น้อย ต่างกันแบบตัวต่อตัว จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงซ้อนขึ้น อย่างน้อย 2 ประการ คือ 1) จำนวนบริวารในแวดวงมีความมากน้อย หลากหลอมกันไปตามจำนวนและความสำคัญเฉพาะด้านของทรัพยากร 2) ระยะใกล้และไกลของการเข้าถึงศูนย์กลางรวมของทรัพยากร (ผู้อุปถัมภ์) จะไม่เท่าเทียมกัน จึงต้องติดต่อผ่านบริวารในแวดวงรอบในเป็นทอด ๆ ทำให้เกิดเครือข่ายสายสัมพันธ์แบบ ปิรามิดขึ้น ที่ไม่ว่าฐานของบริวารในแวดวงจะขยายกว้างออกไปเพียงใด ผู้อุปถัมภ์ก็ยังคงดำรงไว้ซึ่งความเป็น "ศูนย์กลาง" ไม่เปลี่ยนแปลง ดังภาพ

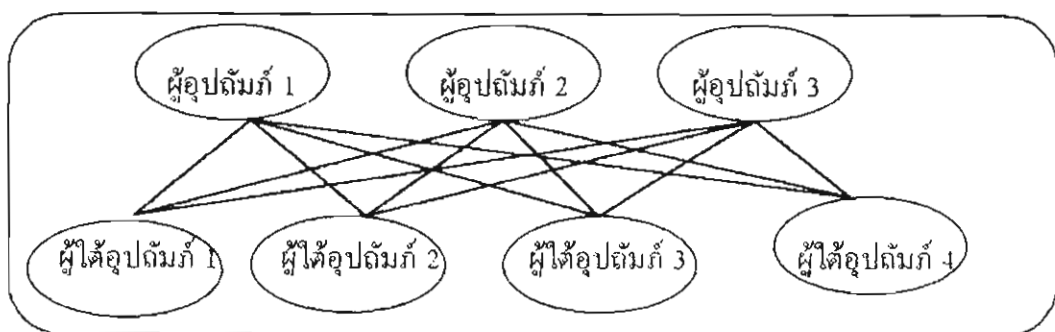

จากภาพนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความเป็นศูนย์กลางของผู้อุปถัมภ์แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงระยะห่างของสายสัมพันธ์ระหว่างบริวารในแวดวงที่ไม่เท่าเทียมกันกับผู้อุปถัมภ์อีกด้วย จึงทำให้นักสังคมวิทยาบางคนแบ่งกลุ่มบริวารออกเป็น 2 กลุ่มคือ บริวารรอบในกับบริวารรอบนอก (Core and periphery) อธิบายความได้ว่า พวกที่อยู่รอบในเป็นพวกที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้อุปถัมภ์มากกว่าพวกรอบนอก จนมีความผูกพันทางด้านความรู้สึกและอารมณ์ในระดับที่ “ร่วมเป็นร่วมตาย” กันได้ ซึ่งอาจจะเป็นลูก หลาน และ / หรือ เพื่อนร่วมอาชีพ ร่วมสถานการณ์และร่วมผลประโยชน์บางคนเท่านั้น ในขณะที่พวกรอบนอกมีความสัมพันธ์เชิงวัตถุเป็นหลักและจิตใจแบบลดหลั่น ดังนั้นถ้าผู้อุปถัมภ์มีฐานทรัพยากรที่เข้มแข็งและทรงพลังหรือมีตำแหน่งที่เอื้อต่อการก่อให้เกิดทรัพยากรสืบเนื่องตามมามากเท่าใด ก็จะเป็นปัจจัยเสริมแรงให้เครือข่ายของแวดวงขยายตัวอย่างรวดเร็วและกว้างใหญ่มากขึ้นเพียงเท่านี้ เช่นการเป็นรัฐมนตรีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนและบางกระทรวงของประเทศไทยที่มีเครือข่ายของอำนาจมาก บริวารทั้งรอบในและรอบนอกก็จะมากตามและจะมีการโยกย้ายถ่ายเทไปสู่ผู้อุปถัมภ์รายใหม่ที่มีฐานทรัพยากรสูงกว่าในอัตราที่รวดเร็วด้วยเช่นกัน

2.6 ความต่อเนื่องและแนวโน้มของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว ทั้งทางตรงสายเคเบิลของบริวารแควงรอบในกับการส่งผ่านเครือข่ายของแควงรอบ นอกเหนือจากผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์จะมีความต่อเนื่องยาวนานเท่าใด ขึ้นอยู่กับข้อสรุปที่ว่า “ถ้าผู้อุปถัมภ์ยังมีอำนาจและโอกาสในการครอบครองและผูกขาดทรัพยากรที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้รับอุปถัมภ์ จำนวนมากและหลากหลายเพียงใด ก็จะยิ่งทำให้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ยืนยาวและถาวรมากขึ้นเพียงนั้น แต่อย่างไรก็ตามท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดปัจจัยที่มีผลกระทบต่อนัยของความต่อเนื่องของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์จนสามารถมองเห็นแนวโน้มว่าได้เปลี่ยนแปลงไปเพราะ 4 ปัจจัย ดังนี้

1) การปฏิรูปทางการเมืองการปกครองที่นำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น อำนาจจะถูกกระจายไปยังส่วนต่าง ๆ ของสังคม สิทธิในการหักท้วงทวงถามเพื่อความโปร่งใสมากขึ้น ในขณะที่อำนาจและโอกาสในการผูกขาดทรัพยากรของคนบางกลุ่มลดลง 2) การปฏิรูประบบราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตั้งศาลปกครอง และกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 58 หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยที่ระบุว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น...” 3) พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์จะถูกตรวจสอบโดยสื่อและถูกควบคุมโดยกฎหมายเลือกตั้ง 4) การเปิดนโยบายการค้าและการเงินเสรี ได้ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวและมีความหลากหลายในทางเลือกมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากข้อสรุปของสมหญิง สุนทรวงษ์ ที่อ้างถึงผลจากการศึกษาของ Puenzalida อ้างโดย นลินี คันธวนิชย์ เรื่องความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในสังคมชนบทอินเดียว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์จะเปลี่ยนแปลงจากผู้มีอำนาจเต็มในชุมชนแต่เพียงผู้เดียวไปเป็นคนอื่น ๆ ด้วย ดังภาพ

ภาพแสดงการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่มีทางเลือกหลากหลาย

จากภาพอธิบายความได้ว่า เมื่อผู้อุปถัมภ์ได้รับแรงกระแทกจากปัจจัยหนึ่งปัจจัยใดหรือ ทั้งสี่ปัจจัยประกอบกันก็จะทำให้ผู้คนในชุมชนมีโอกาสติดต่อกับกลุ่มอำนาจภายนอกจึงทำให้มีทางเลือกมากขึ้น โดยนัยนี้ทำให้การผูกขาดในฐานะผู้อุปถัมภ์ถูกทำลายลงเพราะชาวบ้านมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น เปลี่ยนจากการครอบงำโดยผู้อุปถัมภ์คนเดียว ไปเป็นผู้อุปถัมภ์หลายกลุ่ม ข้อเสนอสรุปดังกล่าว จะมีความหมายมากขึ้นเมื่อมีความสอดคล้องสนับสนุนกันและกันกับข้อสรุปของธีรยุทธ บุญมีที่กล่าวถึงแนวโน้มของรูปแบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในเอเชียอาคเนย์ไว้ดังนี้

คุณลักษณะ	แบบดั้งเดิม	แบบสมัยใหม่
1. ความต่อเนื่องถาวร	ยาวนานกว่า	สั้นกว่า
2. ขอบเขตการแลกเปลี่ยน	กว้าง หลากหลาย	แคบ เข้า
3. ฐานทรัพยากร	ท้องถิ่น ส่วนตัว	จากภายนอก จากตำแหน่ง
4. คุณภาพระหว่าง การแลกเปลี่ยนเชิงวัตถุ / เชิงจิตใจ	เชิงจิตใจสูงกว่าเชิงวัตถุ	เชิงวัตถุสูงกว่าเชิงจิตใจ
5. การควบคุมทรัพยากรท้องถิ่น	เกือบเป็นการผูกขาด	ไม่ค่อยเป็นการผูกขาด
6. ความแตกต่างระหว่างกลุ่มอุปถัมภ์	ไม่ค่อยแตกต่าง	แตกต่างกันมาก

กล่าวเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัมพันธ์แบบผูกเกลือผูกคองในฐานะคู่อุปถัมภ์นั้นชี้ชัดได้ว่า การผูกเกลือ ผูกคองของผู้คนในประชาคมปักษ์ใต้เป็นส่วนหนึ่งของระบบอุปถัมภ์จริงภายใต้จักรวรรดิที่มีฐานะเป็นรัฐชายขอบในขณะนั้น ผู้คนจึงหาทางออกโดยการสร้าง “เครือข่ายสายสังคม” เพื่อให้ได้มาซึ่ง “เครือข่ายของความอยู่รอด” โดยการกำหนดค่าให้การเป็น “เกลือ” คือผู้ร่วมเป็นร่วมตายฝากผีฝากไข้กันได้ ในขณะที่การผูกคองเป็นทางเบี่ยงของผู้คนที่ไม่สามารถเป็นเกลือกันได้ จึงหาทางให้ลูกและ/หรือหลานแต่งงานกันเพื่อวัตถุประสงค์อันเดียวกันกับการผูกเกลือ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วการศึกษาเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ในรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมไทยได้มีมานานแล้ว ดังจะเห็นได้จากการศึกษา Quaritch Wales ในเรื่อง Ancient Siamese Government and Administration ในปี ค.ศ. 1934

นับว่าเป็นงานชิ้นแรกที่สุดถึงลักษณะของระบบราชการไทยในอดีตที่เกี่ยวพันกับระบบอุปถัมภ์และ Anderson ได้กล่าวถึง การปกครองของไทยในลักษณะที่แตกต่างไปจากสังคมอื่นๆ ตรง

ที่ว่า ในสังคมอื่นระบบอุปถัมภ์จะเป็นเพียงส่วนประกอบที่ช่วยเสริมการดำเนินการภายในระบบโครงสร้างใหญ่ แต่สำหรับสังคมไทยระบบอุปถัมภ์ได้รับการพิจารณาในแง่ที่เป็นส่วนสำคัญของระบบ ต่อมา Lucian Hanks ได้ทำให้ระบบอุปถัมภ์กลายมาเป็นทฤษฎีที่ใช้ศึกษาสังคมไทย โดยหนังสือเรื่อง Merit and Power in the Thai Social Order ได้พูดถึงสังคมไทยว่า เป็นระบบบริวารเชื่อมโยง ขกเว้นกลุ่มคนชั้นล่างสุด ในทัศนะของ Hanks แสดงให้เห็นว่า การจัดระเบียบสังคมของระบบอุปถัมภ์ยังคงอยู่และจะไม่เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะของกลุ่มถาวร หรืออีกนัยหนึ่งกล่าวได้ว่า ระบบบริวารจะพัฒนาไปในแนวทางที่แตกต่างจากวิวัฒนาการของสังคมทั่วไป (อ้างใน สมหญิง สุทรวรงค์, 2532 : 16)

3. ทฤษฎีการพึ่งพิงและพึ่งพา

เมื่อได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาในเชิงเปรียบเทียบระหว่างประเทศที่ด้อยพัฒนากับประเทศที่นิยมและนิยมกันว่า “พัฒนาแล้ว” มักจะพบว่าได้มีการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพิงและพึ่งพามาเป็นกรอบในการศึกษาด้วยเสมอ การศึกษาวิจัยเรื่องการผูกขาดโดยการผูกเกลือผูกคองที่มีงานานิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับก็ต้องนำแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพิงและพึ่งพามาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ด้วยเช่นกัน เพราะการเป็นเกลือเป็นคองก็เป็นพฤติกรรมชุดหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพึ่งพิงและพึ่งพากันและกันระหว่างคู่สัมพันธ์ของคู่เกลือคู่คองอยู่ไม่น้อย

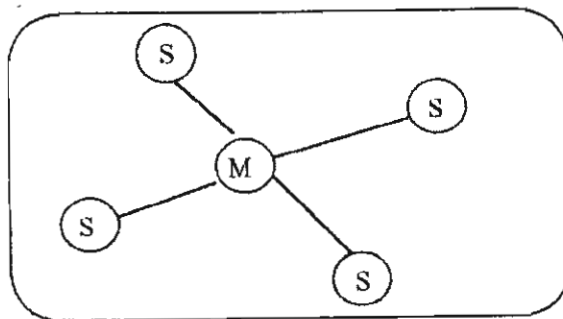
3.1 ความหมายของการพึ่งพิงและพึ่งพา อธิบายความได้ว่าเป็นแนวคิดหนึ่งที่พยายามอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันในทุกระดับนับตั้งแต่บุคคล กลุ่มคนและระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่ด้อยพัฒนา หรือล้าหลังหรือกำลังพัฒนา ไม่ว่าความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันจะเกิดขึ้นระหว่างคู่สัมพันธ์ประเภทใด ต่างก็ก่อให้เกิดภาวะผู้ครอบงำกับผู้ถูครอบงำขึ้นในทุกกรณีที่แสดงให้เห็นถึงสถานะของผู้ครอบงำขยายตัวได้ ในขณะที่ผู้ถูครอบงำมีสถานะในทางตรงกันข้าม หรือถ้าจะขยายตัวได้ก็เป็นแต่เพียงการสะท้อนให้เห็นภาพของการขยายตัวทางเศรษฐกิจของผู้ที่ครอบงำเท่านั้น (วิวัฒน์ชัย อัดถากร, 2528 : 332 - 333)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า คำว่า “การพึ่งพิงและพึ่งพา” เป็นคำที่มีความหมายและแปลความไม่แตกต่างกัน จะแตกต่างกันก็ตรงที่การพึ่งพิงเริ่มต้นก่อนแล้วการพึ่งพาจะตามมาทีหลังเท่านั้น เพราะทั้งการพึ่งพิงและพึ่งพามีที่มาจากรากศัพท์เดียวกันคือ “Dependence” ที่หมายความว่าถึงสภาพการณ์อันไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้จึงต้องพึ่งพาคนอื่นและ/หรือประเทศอื่นตามแต่สถานการณ์ ซึ่งคนที่เขาจะให้เราพึ่งพิงและพึ่งพาก็ต้องคิดคำนวณถึงผลประโยชน์ที่พึงได้จากการให้เราพึ่งและพึ่งเขา กล่าวคือ ถ้าเราให้ประโยชน์หรือปฏิบัติตัวดีถูกอกถูกใจเขา เขาก็จะให้เราพึ่งพิง ในทางกลับกันถ้าเราปฏิบัติตนไม่ถูกใจเขา เขาก็จะไม่ให้เราพึ่งพาจนต้องล้มทั้งยืน เพราะเคยชินกับการพึ่งพิงคนอื่นมา

จนเคยตัว สำหรับการพึ่งพาก็มีความหมายที่ชี้แนะให้เข้าใจได้ว่า ถ้าเราพึ่งพาเขาจนเคยตัว เขาก็จะลาก
 ทุ่งเราเพื่อพาเราไปตามทิศทางที่เขาประสงค์ ภายใต้เงื่อนไขที่หนักหน่วงกว่าก็คือ ถ้าเขาได้ประโยชน์
 ในการพาเราเขาก็จะพาไป ในทางกลับกันถ้าพาไปแล้วไม่ได้หรือเสียประโยชน์เขาก็จะทิ้งเราให้อยู่
 อยู่ตามลำพัง ซึ่งเป็นสถานการณ์ของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2539 – 2543 ที่ได้กำหนดค่าตัวเองให้
 เป็นทั้ง “ผู้พึ่งพิงและผู้พึ่งพา” ที่น่ารักของฝรั่งเป็นที่สุด

ภูมิหลังของทฤษฎีพึ่งพิงและพึ่งพาเกิดจากความเจ็บปวดของประเทศโลกที่สามทั้งในลาติน
 อเมริกาและเอเชียประกอบกัน ความเจ็บปวดเกิดจากความเสียเปรียบภายใต้ความเชื่ออย่างสนิทใจว่า
 การนำพาประเทศให้พ้นจากสภาพความด้อยพัฒนานั้น (ตามนิยามของฝรั่ง) จะต้องนำเข้าเทคโนโลยี
 ทุนและค่าจ้างของแรงงานที่ต่ำ ดังนั้นประเทศที่ด้อยพัฒนาทั้งในลาตินอเมริกา เอเชียและส่วนอื่น ๆ
 ของโลกจะต้องปรับเปลี่ยนสถาบันใหม่ (Institutional Innovation) ความคิด (Ideologies) ให้มีพลัง
 ย่นาจนสามารถทำลายอุปสรรคและความคิดดั้งเดิมที่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมนั้น
 ด้วย (วินิต ทรงประทุม, 2528 : 7) ในขณะที่บาราน เห็นว่า การลงทุนของต่างชาติที่มุ่งเพียงเพื่อจะ
 รักษาผลประโยชน์ของตนเองโดยการปิดกั้นการการแข่งขันกันทำระหว่างประเทศไว้ เพื่อที่ประเทศ
 ด้อยพัฒนาจะได้เป็นผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐมรายใหม่และต่อไป จึงเป็นช่องทางให้นักลงทุนต่างชาติกอบ
 โกยเอาผลประโยชน์และมูลค่าส่วนเกินจากประเทศบริวารรอบนอก ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้
 ความล่าช้าในกลุ่มประเทศที่ถูกผูกจากสังคมโลกพัฒนาว่าด้อยพัฒนายังคงมีอยู่ต่อไป (เล่มเดียวกัน,
 2528 : 17)

ในขณะที่แฟรงค์มีความเห็นสนับสนุนความคิดในเบื้องต้นว่า ความด้อยพัฒนานั้นไม่ได้
 เกิดจากความด้อยพัฒนาในประเทศด้อยพัฒนาเอง หากแต่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงครอบงำของ
 ประเทศพัฒนาแล้ว ฉะนั้นการแก้ไขความด้อยพัฒนาจึงต้องลดทอนหรือตัดความสัมพันธ์กับประเทศ
 ศูนย์กลางลง (เล่มเดียวกัน, 2528 : 19) เพราะความสัมพันธ์ดังกล่าวได้นำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เสียสม
 ดุลย์ (Unequal Exchanges) ระหว่างเมืองแม่กับเมืองบริวาร ตามทฤษฎีเมืองโลกอธิบายได้ด้วยภาพดังนี้

เมื่อ M (Metro – Politant) มีค่าเท่ากับเมืองแม่ และ S (Satellite) มีค่าเท่ากับเมืองบริวาร ด้วยความสัมพันธ์ที่เสถียรสมดุลง่ายได้ทำให้เมืองแม่ปรับเปลี่ยนท่าทีในการรักษาสัมพันธภาพ หลังจากการคืนเอกราชให้กับประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมของตนเองที่แบบยลยิ่งขึ้น และถ้าเมื่อมองตามแนวทาง Neo – Colonialism ก็พบว่า เอกราชหรือความเป็นอิสระที่ประเทศแม่มอบให้ก็เป็นแต่เพียงความเป็นอิสระทางการเมืองเท่านั้น ในขณะที่อำนาจทางเศรษฐกิจได้หลุดพ้นไปด้วยไม่ ดังนั้น ประเทศบริวารจึงต้องพึ่งพิงพึ่งพาและถูกครอบงำโดยเมืองแม่ในสามเรื่องหลัก คือ การพึ่งพาทางเศรษฐกิจ (Economic Dependency) การพึ่งพาทางเทคโนโลยี (Technology Dependency) และการพึ่งพาทางวัฒนธรรม (Cultural Dependency) อีกต่อไป การครอบงำและดูหมิ่นของเมืองแม่เป็นจริงอยู่ไม่น้อย เมื่อบรรณาธิการของวารสารการเงินธนาคารฉบับที่ 176 ปีที่ 15 ระบุว่า “กองทุนข้ามชาติฟันกำไรทวนกระแสเสี่ยงตลาดเอเชีย (บรรณาธิการ ; 2539 : 59) และ “เอ ไอ เอ เงินเหลือปีละหมื่นล้าน ช็อกปลอญตลาดสิ้นเชื้อเคหะ” (เล่มเดียวกัน, 2539 : 61) กล่าวเฉพาะกระบวนการครอบงำ (Dominate) โดยผ่านกระบวนการกลไกเชิงโครงสร้างระหว่างประเทศเป็นดังนี้

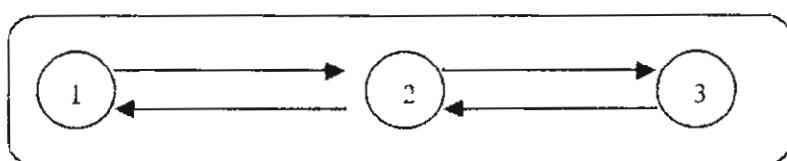
ประการแรก กลไกทางด้านเทคโนโลยีที่ต้องนำเข้าในลักษณะที่เป็น “เทิร์น คีย์” (Turn Key)⁹ ที่เชื่อว่าสักวันหนึ่งประเทศด้อยพัฒนาจะได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจนผลิตได้เองและวิผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ในความเป็นจริงได้ทำให้ อาร์มิน (Armin) และบาบารา (Pabara) สรุปว่า คราวเท่าที่เทคโนโลยีมีการเคลื่อนตัวในอัตราสูง ประเทศด้อยพัฒนาจะตามไม่ทันจึงต้องเป็นทั้งผู้พึ่งพิงและพึ่งพาอยู่ร่ำไป (ชมรมพัฒนาสังคม, 2534 : 68)

ประการที่สอง กลไกทางด้านทุน ที่มีการนำเข้าในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทุนข้ามชาติ¹⁰ (Transnational Capital) ที่เมืองแม่นำมาลงทุนเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมายสิ่งแวดล้อม วัตถุประสงค์และแรงงานราคาถูก ในขณะที่ทั้งทุนพึ่งพาและทุนอิสระ ที่เกิดจากการรอมภายในเมืองบริวารเองก็หาได้มีความเป็นอิสระโดยแท้จริงไม่ เพราะอย่างไรเสียก็ยังต้องพึ่งพาด้านเทคโนโลยี และตลาดขนาดใหญ่ของเมืองแม่อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ดังนั้นจึงต้องสรุปว่า แม้ว่าจะเป็นทุนอิสระแต่ก็อิสระเชิงสัมพันธ์¹¹ (Relation) ที่ไม่ใช่เชิงสัมบูรณ์¹² (Absolute)

ประการที่สาม กลไกด้านการดูหมิ่นซึ่งเป็นลักษณะของการดูหมิ่นแบบรอบทิศทางทั้งในการกำหนดตลาด (Price Maker) และกำหนดราคา (Price Taker) ของสินค้าที่ประเทศแม่จะนำเข้า และประเทศบริวารจะส่งออก (Under Value) โดยการตั้งกำแพงภาษี **มาตรฐานสินค้า**¹³ (ISO) และ **สิทธิพิเศษทางการค้า**¹⁴ ที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือ **การดูดซับทางปัญญา** (Brain Drain)¹⁵ โดยมีเงื่อนไข

ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมสอดคล้องกับโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของปัญญาชนผู้ซึ่งมีความคิดสร้างสรรค์ในระดับสูงที่เชื่อว่าเงื่อนไขข้างต้นของเมืองแม่จะทำให้เขาดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

กระบวนการครอบงำเชิงสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวได้ นำไปสู่การก่อเกิดทฤษฎีเมืองโลก (World Theory System) ขึ้นหลังจากที่เครือข่ายของการพึ่งพิงและพึ่งพาขยายตัวกลับซับซ้อนยิ่งขึ้น (กรรณิการ์ สุขเกษม, 2524 :) อธิบายได้ด้วยภาพดังนี้

เมื่อ (1) คือ เมืองศูนย์กลาง (Core Country) (2) เมืองระหว่างศูนย์กลาง (Semi - Peripheral Country) และ (3) คือ เมืองห่างไกล (Peripheral Country) ที่อธิบายความได้ว่าเมืองศูนย์กลางเป็นเมืองที่มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีในระดับสูง มีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน อัตราการเกิด - การตายต่ำ รัฐสวัสดิการเพียงพอและทั่วถึง กฎหมายเป็นหลักประกันในชีวิตและทรัพย์สินที่เชื่อถือได้ แต่ขาดแคลนแรงงานและทรัพยากรราคาถูก ในที่นี้หมายถึงกลุ่มประเทศ G8^{๑๖} ในขณะที่ (2) เป็นเมืองระหว่างศูนย์กลางที่มีองค์ประกอบดังกล่าวแล้วในระดับรองลงมาที่หมายถึง สิงคโปร์ ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน เพราะทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นประเทศคนกลาง ในขณะที่ประเทศไทยมีฐานะเป็นเมืองห่างไกล ซึ่งมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ในทางตรงกันข้ามกับเมืองศูนย์กลางในแทบทุกกรณี แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มประเทศทั้งสามก็ยังคงต้องพึ่งพิงกันต่อไป ส่วนการพึ่งพิงจะแปรสภาพไปสู่การพึ่งพาจนถูกเอาเปรียบหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการภายในของประเทศด้อยพัฒนาหรือเมืองห่างไกลเป็นสำคัญ

จากกรอบความคิดดังกล่าว ทำให้เห็นประวัติศาสตร์ของการพัฒนาในมวลหมู่ผู้ด้อยพัฒนาที่น่าสนใจหลายประการด้วยกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับพัฒนาดังต่อไปนี้

ประการแรก จากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่คล้ายคลึงกัน ประเทศด้อยพัฒนาต่างก็มีโครงสร้างทางการผลิตและการค้าเหมือน ๆ กันนั่นคือ **ผลิตสินค้าขั้นปฐม**^{๑๗} (Primary Goods) ออกสู่ตลาดโลกและโดยส่วนใหญ่ส่งไปยังประเทศทุนนิยมศูนย์กลาง เพราะคิดกันว่าหนทางก้าวไปสู่การ

พัฒนาในขณะนั้นก็คือ การมีส่วนร่วมในการค้าระหว่างประเทศ อาศัยการส่งสินค้าอุตสาหกรรม เข้ามาในประเทศเพื่อเสริมสร้างอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าทางด้านสินค้าอุปโภคบริโภค ซึ่งกระบวนการเช่นนี้ นำไปสู่ภาวะการพึ่งพาทางด้าน**สินค้าประเภททุน**¹⁸ (Capital goods) ที่ประเทศด้อยพัฒนามีต่อประเทศศูนย์กลาง

ประการที่สอง สาเหตุจากความพยายามในการพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาตกอยู่ในภาวะผูกพันกับการพึ่งพาประเทศทุนนิยมศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพาทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งภาวะการพึ่งพาชนิดนี้ได้จำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะสาขาอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่เป็นการพึ่งพาในทุก ๆ สาขาการผลิต ไม่ว่าจะเป็นการเกษตร การคมนาคม การศึกษา การแพทย์ และอื่น ๆ

ประการที่สาม การคืบรุกของนายทุนต่างชาติ (Foreign capitals) เข้าสู่สังคมด้อยพัฒนา ทั้งในรูปของการเข้ามาลงทุนโดยตรงและโดยอ้อม หรือโดยการเข้ามามีบทบาททางการผลิต และการค้าของบริษัทข้ามชาติ (Transnational Corporations) ก่อให้เกิดการสร้างรูปแบบการผลิตภายในสังคมด้อยพัฒนาขึ้นใหม่ พร้อมกับการเปลี่ยนรสนิยมด้านการบริโภค ครอบงำการตลาดและการสร้างผู้นำเฉพาะสาขา โดยผ่านโครงการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ อันเป็นกลไกเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสองกลุ่มนี้ที่สำคัญยิ่ง นับแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา

ประการที่สี่ ในระดับสังคมทั่วไป ก็มีลักษณะเงื่อนไขของการพึ่งพาทางด้านวัฒนธรรม จิตวิทยา สังคม และการเมืองอย่างกว้างขวาง ถึงแม้ว่าจะมีการให้อิสระทางการเมืองแก่ประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมมาก่อนก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาในทางเศรษฐกิจประเทศเหล่านี้ก็ยังตกอยู่ภายใต้การครอบงำของประเทศทุนนิยมศูนย์กลางอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ประการที่ห้า ปัญหาสำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นในประเทศบริวารคือ การที่รัฐมีอิทธิพลค่อนข้างจำกัดในการที่จะเข้ามาแทรกแซงหรือกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับภายนอก (External Economic Ties) ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของนายทุนระหว่างประเทศ (International Capital) ยังคงมีบทบาทผ่านการลงทุน เทคโนโลยี วัฒนธรรม ในขณะเดียวกัน สังคมด้อยพัฒนาส่วนใหญ่ยังคงอยู่ภายใต้การครอบงำของชนชั้นนายทุนภายในประเทศ (Internal Interests) ซึ่งมีสัมพันธภาพอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องกับนายทุนต่างชาติที่ต้องการแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้นของชนชั้นของตนมากกว่าประโยชน์ระยะยาวของชาติโดยรวม

กล่าวโดยสรุปว่า การกล่าวอ้างถึงทฤษฎีการพึ่งพิงและพึ่งพาระหว่างเมืองแม่กับเมืองบริวารที่หมายถึง ประเทศในโลกที่สาม ว่าได้ว่าถ้าจะมองโลกในแง่ร้ายก็ต้องยอมรับว่าการพึ่งพิงและพึ่งพานั้นมีอยู่จริง เพราะถ้าเมื่อมองจากระดับมหัพภาคก็จะพบว่าเมืองแม่ที่ทำตัวเป็นประหนึ่ง “นักบุญ” ให้คนอื่นได้พึ่งพิงแล้วจะค่อย ๆ “นำพา” ในเวลาต่อมาก็เป็นจริงอีกเช่นกัน ดังนั้น คำกล่าวสุนทรพจน์อันกึกก้องบนเวทีระหว่างประเทศเพื่อหยิบยื่นความช่วยเหลือในฐานะนักบุญผู้เห็นอกเห็นใจประเทศยากจนที่แผ่เร้นด้วยการครอบงำทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาและวัฒนธรรม เพื่อการก่อเกิด “จิตตานิกตะวันตก”¹⁹ (Western Relevance) ได้ปรากฏให้เห็นเสมอมา จึงไม่น่าแปลกที่ต้อง “แจก” เงินกู้เพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การท่าเรือ ฯลฯ) เสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกในการไหลเข้าของทุนต่างประเทศในฐานะบรรษัทข้ามชาติที่มีฉันทะโลกและสหรัฐอเมริกาอยู่เบื้องหลัง กล่าวถึงที่สุดก็คือ ประเทศด้อยพัฒนาต่างก็ตกอยู่ในวงล้อมของ “บ่วงหนี้” กันถ้วนหน้า (วิวัฒน์ชัย อัครการ, 2528 : 334 – 335) แต่ในทางกลับกันการศึกษาวิจัยเรื่อง การผูกโยดโดยการผูกเกลือ ผูกคองที่มีขนบนิคมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับกลับมองในทางตรงกันข้ามว่า แม้ว่าการผูกเกลือ ผูกคองจะเป็นการอุปถัมภ์ด้วยประการหนึ่ง แต่ก็เป็นการอุปถัมภ์ที่มีคุณธรรมขั้นสูงรองรับ

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับสถานะของเมืองหลักชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา ที่มีผลต่อการสั่งสมบ่มเพาะให้เกิดเครือข่ายสายสัมพันธ์ผ่านการผูกเกลือ ผูกคองโดยมีขนบนิคมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับเมื่อคราวที่นครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง

ท่ามกลางข้อถกเถียงในแวดวงบุคลากรทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้ทำให้เกิดข้อโต้แย้งที่ยังขาดต่อการหาข้อยุติว่า คนไทยและสังคมไทยได้ถือกำเนิดขึ้นครั้งแรก ณ ที่ไหนและเมื่อใด จึงทำให้ กาญจนี ละอองศรี หนึ่งในนักประวัติศาสตร์ร่วมสมัยสรุปแนวคิดเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของคนไทยว่ามีอยู่ 5 กลุ่ม²⁰ (กาญจนี ละอองศรี, 2528 : 9 – 10) ข้อกังขาจึงกล่าวถึงต้องตกเป็น “ภารกิจ” ที่ท้าทายของนักวิชาการรุ่นใหม่ต่อไป เพราะการด่วนสรุปว่า “ก่อนสมัยสุโขทัยได้มีชนชาติคั่นเป็นเจ้าของดินแดนแถบนี้มาก่อน น่าจะมีความสัมพันธ์ต่อความผิดพลาดพอ ๆ กันกับการด่วนสรุปว่า คนไทยได้เป็นเจ้าของดินแดนแถบนี้มาก่อนสมัยสุโขทัยนั่นเอง (สนั่น เมืองวงษ์, 2528 : 121) ฉะนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึง ไม่อยู่ในวิสัยที่จะเติมเต็มความซ้ำซากในส่วนดังกล่าวให้มีความเคลือบแคลงสงสัยมากไปกว่าที่เป็นมาและเป็นอยู่ จึงต้องแงะนัยตัวตนในเบื้องต้นไว้แต่เพียงขอเป็นผู้เฝ้ารู้เกี่ยวกับพัฒนาการอันเกรียงไกรของสยามประเทศกับเขาด้วยสักคนเท่านั้น

การอ้างอิงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสถานะของเมืองชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาที่มี นครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง ได้ถูกกำหนดค่าให้เป็นความพยายามหนึ่งในการตอบโต้เชิงสนับสนุนว่า ตัวตนหนึ่งของลักษณะจำเพาะทางสังคมวิทยา จิตวิทยาและการเมืองการปกครองที่มีความเป็น “อธิปัตย์”²¹ สูงนั้นไม่ใช่อุบัติเหตุหากแต่ต้องมีสาเหตุ หรือถ้าปฏิบัติตามหลักกัณฑ์-ปัจจัยดาของพุทธศาสนาก็ต้องสรุปว่า สรรพสิ่งย่อมมีเหตุเป็นแดนเกิด ทั้งนี้เพื่อจะตอบคำถามว่า “ปฏิปทาและมรรค” เฉพาะคนและกลุ่มที่มีกระบวนการเชิงระบบอัน “หลากหลาย” ภายใต้ระบบนิเวศวัฒนธรรมทั้งทางภูมิเขตและอาณาเขต ได้ทำให้ผู้คนชาวปักษ์ใต้มีวิถีในการคิด เชื่อและกระทำตามแบบฉบับของตัวเอง เพื่อให้ถูกใจได้และอยู่รอด โดยการ “ผูกโยค” ที่หมายถึง การสร้างเครือข่ายสายสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อนำไปสู่การก่อเกิด “เครือข่ายของความอยู่รอด” โดยใช้ “ทุนทางวัฒนธรรม” อย่างเป็นทางการหลักนั้นมีความเป็นจริงเพียงใด จำแนกอธิบายได้ดังนี้

4.1 สถานะทางประวัติศาสตร์ นครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดหนึ่งบนคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย ที่ได้มีวิวัฒนาการอันเกรียงไกรและสลับซับซ้อนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการก่อตัวของรัฐอิสระอื่นแห่งสยามประเทศในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยในอดีต โดยเริ่มต้นที่การเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย และเป็นรัฐอิสระร่วมสมัยกับแคว้นสุโขทัย ละโว้ (ลพบุรี) สุวรรณภูมิ (สุพรรณบุรี/ภาคกลาง) ศรีโคตรบูร (นครพนม) สีสันคามหุต (ล้านช้าง) นครราชสีมา (ภาคอีสาน) อยุธยา/ลำพูน ไนนก/เชียงใหม่ พะเยา (ภาคเหนือ) (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2526 : 22 – 65) หลังจากทีอาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมอำนาจในปลายพุทธศตวรรษที่ 18 นครศรีธรรมราชภายใต้ชื่อว่า “พมทวธิง”²² มีกษัตริย์ราชวงศ์ปัทมวงศ์เป็นผู้ปกครองในชื่อ “ศรีธรรมมาโคกราช” จนได้เป็นผู้ปกครองเมือง 12 นคร²³ ในเวลาต่อมา

ความเกรียงไกรในฐานะที่เป็นรัฐอิสระได้ซบดวลงเมื่อได้รับแรงกระแทกจากรัฐไทยทางเหนือ คือ อาณาจักรอยุธยาที่เชื่อกันว่ามีแสนยานุภาพมากกว่าในปีพุทธศตวรรษที่ 19 ได้ยังผลให้สถานภาพและบทบาทของนครศรีธรรมราชต้องผกผันแปรปรวนไปตามเหตุการณ์ทางการเมืองของราชสำนักอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (อุดม นิปรีชา, 2521 : 99) กล่าวโดยสรุปได้ว่า แรงกระแทกที่ทางราชธานีหยิบยื่นให้กับนครศรีธรรมราช ต้องผกผันแปรปรวนไปเป็นดังนี้ 1) เป็นเมืองเอกในรูปของ “เมืองในปกครอง” 2) เมืองประเทศราชในสมัยกรุงธนบุรี 3) เมืองประเทศราชในสมัยรัชกาลที่ 1 4) เป็นจังหวัดหนึ่งของมณฑลนครศรีธรรมราชในสมัยรัชกาลที่ 5 และ 5) เป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (รมย์ ณ นคร, 2531 : 2)

จะเห็นได้ว่า แม้ว่านครศรีธรรมราชมีแสนยานุภาพมากทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมืองในระดับที่สามารถกำกับดูแลหัวเมืองมลายูแทนราชธานี แต่ก็ไม่ว่าที่ทางราชธานีจะใช้กลยุทธ์ที่เป็น “อุบายและเพทุบาย”²⁴ เพื่อบั่นทอนความยิ่งใหญ่ของนครศรีธรรมราชทุกรูปแบบ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้สนับสนุนตระกูล ณ สงขลาขึ้นมาคานอำนาจเพราะความหวาดระแวงในความสัมพันธ์อันดี ระหว่างพระเจ้าตากสินกับพระยานคร (น้อย) (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2531 : 25) โดยการแต่งตั้งเจ้าเมืองสงขลาให้เป็นเจ้าพระยาวิเชียร (เม่น) ควบคู่กับการตัดหัวเมืองมลายู (กลันตัน ตรัง กานู และปลิศ) ที่เคยขึ้นต่อนครศรีธรรมราชให้ไปขึ้นกับสงขลา โฉนดเมืองสตูล กระที่ ตรัง ละเลี่ยน กาญจนดิษฐ์ คีรีรัฐนิคมและสมุยไปไว้กับกรุงเทพฯ (เล่มเดียวกัน, 2531 : 26)

ภายใต้ข้อจำกัดของบริบททางประวัติศาสตร์ดังกล่าวทำให้น่าเชื่อได้ว่า นครศรีธรรมราชยอมรับอำนาจของราชธานีแต่เพียงในนามเท่านั้น (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2531 : 393) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าอำนาจทางราชธานีกับนครศรีธรรมราชในขณะนั้นมีความยิ่งใหญ่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันนั่นเอง ดังนั้น สัมพันธภาพระหว่างราชธานีกับนครศรีธรรมราชในฐานะที่เป็นเมืองเอกทางภาคใต้จึงเป็นไปภายใต้เงื่อนไขของการประสานและช่วงชิงผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ และการเมืองของกันและกันตลอดมา (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2531 : 25) โดยเฉพาะในช่วงต้นของรัตนโกสินทร์ถึงรัชกาลที่ 5 จนกระทั่งถึงยุคเสื่อมของเจ้าเมืองเมื่อเจ้าพระยานคร (น้อย) ถึงแก่อนิจกรรมทางกรุงเทพจึงได้ใช้นโยบาย “แบ่งแยกแล้วปกครอง”²⁵ (Divided and Rule) จึงเป็นช่องทางของอำนาจท้องถิ่น เช่น สงขลาและพัทลุง ฯลฯ เกิดขึ้น (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2531 : 402)

หลังจากที่นครศรีธรรมราชได้มีสถานะเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทยจึงได้ดำรงอยู่ภายใต้การบริหารจัดการจากราชธานีที่มีการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (Centralization) ตามแนวทางการปฏิรูปการปกครองแบบ “เทศาภิบาล”²⁶ ในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้จัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้นประกอบด้วย 10 หัวเมือง คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา กับ **หัวเมืองประเทศมลายูอีก 7 เมือง**²⁷ โดยได้ตั้งที่ว่าการมณฑลอยู่ที่สงขลา มีพระยาสุภมนย์วินิต (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นคนแรก ในปี พ.ศ. 2439 (ณรงค์ นุ่นทอง, 2524 : 333)

4.2 สถานะทางภูมิศาสตร์ แบบคาบสมุทรและชายขอบรอบทะเลสาบ ด้วยเหตุที่สามเมืองหลักรอบทะเลสาบสงขลา คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา ตั้งอยู่บนคาบสมุทรทางภาคใต้ของประเทศไทยที่เป็นประหลาดธรรมชาติได้มีส่วนในการรู้เห็นเป็นใจในการก่อให้เกิดภาวะความ “ห่างไกลและล้าหลังแต่มีกั๊ก” เพราะมีลักษณะจำเพาะด้านภูมิฐานต่างระนาบ ความสูง – ต่ำ ของ

พื้นที่ที่เหลื่อมซ้อนต่างระดับ ได้ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์แบบ “บาร์เตอร์ ซิสเต็ม”²⁸ (Barter System) ระหว่างกันและกันอย่างลงตัวระหว่างชุมชน 3 ระนาบ คือ พื้นที่และชุมชนสันทรายชายทะเล ที่ราบลุ่มหลังสันทรายชายทะเล และที่ราบสูงเชิงเขา ในขณะที่ขั้วกันก็ต้องสัญจรไป - มา โดยทางน้ำแบบคาบสมุทรและลำน้ำสายสั้น ๆ ที่ไหลเชี่ยวกรากจากต้นน้ำที่ทอดตัวไหลลงทะเลตามแนวขวางกับคาบสมุทร จึงทำให้ยากลำบากในการที่จะติดต่อตอบโต้กับทั้งโลกภายนอกและภายในด้วยตนเอง กล่าวเฉพาะการเดินทางระหว่างเมืองตรงไปยังเมืองนคร เส้นทางโดยมากเป็นป่า ต้องเดินเท้า หรือไม่ก็ขี่ม้า เมื่อฝนตกถนนเป็นโคลนถึงแม้มีรถยนต์ใช้ทางนี้ก็ลำบาก ต้องเดินทางผ่านช่องเขาผ่าน กะปำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่องทางแคบตรงเขตรอยต่อสามจังหวัด คือ พัทลุง ตรังและนครศรีธรรมราช เป็นเส้นทางเดินเท้าผ่านช่องเขาที่กลุ่มโจรมักใช้ผ่านไปมาหรือใช้เป็นที่พัก “ควายลัก” จึงเรียกกันในหมู่นักเลงสมัยนั้นว่า “ทางเสือผ่าน” หรือ “ทางขุมควาย”

บริเวณรอยต่อระหว่างจังหวัดตรัง พัทลุง และนครศรีธรรมราช ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอรัษฎา จังหวัดตรังและบริเวณที่อยู่ในเขตอำเภอศรีบรรพต และบางส่วนของอำเภอบำพอง จังหวัดพัทลุง โดยเฉพาะบริเวณเขาปู่ เขาย่า ในช่วงรัชกาลที่ 6 เป็นถิ่นที่ทุรกันดารเป็นอย่างยิ่ง เป็นดงสัตว์ร้ายและดงโจร เข้าลักษณะไกลปืนเที่ยง ห่างไกลความเจริญจนเกิดเป็นสำนวนพูดว่า “พวกกินเคยนกกรง” เพราะกึ่งปลาจากแหล่งทะเลสาบเข้าไปได้ยากมาก ชาวบ้านต้องใช้นกกรงที่มีอยู่ชุกชุมทำกะปิ (เคย) แทนเคยกุ้งเคยปลา ผลไม้และของป่าจะนำออกมาขายหรือแลกเปลี่ยนกับชุมชนที่ห่างไกลออกไปหรือการติดต่อกับชุมชนอื่นทำได้ยากยิ่ง ถึงกับล้อเลียนกันว่าในคราวที่สูญพันธุ์ไล่ต้อนที่ให้เป็นแห่งและผสมสืออย่างลวกกวดเข้าไปขายในระยะแรก เด็กๆ บริเวณนี้บางคนกินสุนัขดังกล่าวโดยสำคัญผิดว่าเป็นขนม การติดต่อกับชุมชนภายนอกเพิ่งจะสะดวกขึ้นเมื่อรัฐบาลมีนโยบายการใช้เงินผัน โดยได้อาศัยเส้นทางที่ชาวบ้านเรียกว่า “ถนนศึกฤทธิ์” (ตามนโยบายพรรคกิจสังคมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์) นี้เอง (วีระ แสงเพชร, 2542 : 36)

การเดินทางระหว่างบ้านปากคลอง อำเภอควนขนุน กับบ้านทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง นั้นลำบากมากเพราะมีคลองใหญ่ขวางกลางอยู่ แต่ก็ค่อยสะดวกขึ้นบ้างหลังจากมีการสร้างสะพานข้ามเมื่อ ปี พ.ศ. 2465 ซึ่งปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 39 หน้า 1924 - 1922 วันที่ 8 ตุลาคม 2465 แจ้งความกระทรวงคมนาคม แผนกทาง ความตอนหนึ่งว่า “สะพานข้ามคลอง ปากคลอง” ระหว่างถนนสายทะเลน้อยผ่านหน้าว่าการอำเภอพนางตุงไปสถานีรถไฟปากคลอง จังหวัดพัทลุง ยังไม่มีสะพานที่ถาวร เป็นการลำบากแก่ประชาชนที่สัญจรไปมา นายอำเภอกับข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แลราษฎรจึงได้พร้อมใจกันบริจาคทรัพย์รวมเป็นเงิน 1,405 บาท 94 สตางค์ จัดการจ้างช่างทำ

สะพานข้ามคลองปากคลองขึ้นใหม่ กว้าง 4 เมตร ยาว 30 เมตร และได้ทำบุญฉลองเปิดให้ประชาชนสัญจรไปมาได้โดยสะดวก ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2465 ราชนามผู้บริจาคทรัพย์สร้างสะพานเป็นดังนี้ รองอำมาตย์ตรี เล็ก ณ นคร นายอำเภอ 150 บาท ขุนตระการตะเตรียะเขตร์ กำนัน 20 บาท ขุนเคณศรีพยอมวัน กำนัน นายนิมคนละ 15 บาท” และบุคคลอื่นๆ เช่น นายไข่ ขุนสาวันท์ นายขาด กำนันคนละ 14 บาท พันจัน กำนัน พันไข่ กำนัน พันทอง กำนัน พันนุ้ม กำนัน คนละ 10 บาท (ราชนามชื่ออื่นๆ อีกทุกราย ราชค่าสุดคนละ 2 บาท)

ขุนเคณศรีพยอมวัน คือ กำนันตำบลป่าพะยอม (ในขณะนั้น) ขุนตระการตะเตรียะเขตร์ คือ นายนุ้ม แก้วทนาง กำนันตำบลตะเตรียะ (ขณะนั้น) ซึ่งตำบลตะเตรียะขณะนั้นขึ้นกับอำเภอพนางดุง จนถึงปี พ.ศ. 2476 ถึงอำเภอรอนโคตต้องไปขึ้นกับอำเภอปละท่า จังหวัดสงขลา เพราะได้ยกฐานะเป็นอำเภอจึงได้โอนตำบลตะเตรียะไปขึ้นกับอำเภอรอนโคต จากสภาพท้องที่ที่กล่าวอ้าง จะเห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าวทศวรรษการเป็นอยู่อย่างนี้ จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ลำบากแก่การปกครองและเป็นเหตุให้ชุมชนบริเวณนี้ต้องพึ่งตนเองเกือบทุกกรณี

4.3 สถานะภาพทางด้านพระราชอาณาเขต เนื่องจากผลสืบเนื่องจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่กล่าวถึงในข้อ 4.2 ได้ทำให้รัฐไทยกลางในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 – 6 ดำเนินการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้รอบทะเลสาบสงขลาที่มีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางด้วยนโยบายเฉพาะกิจด้วยเหตุผลอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1) **การเกิดจุดอ่อนในระบบเดิม**²⁹ ซึ่งเป็นกลไกการควบคุมหัวเมืองต่าง ๆ ในพระราชอาณาจักรที่มีตัวบ่งชี้ประการว่า พฤติกรรมของเจ้าเมืองและกรมการมีอำนาจมากเกินไปจึงมีความเป็นไปได้ที่จะใช้อำนาจกดขี่ราษฎร และสั่นคลอนราชบัลลังก์ ดังเช่น กรณีของมณฑลนครศรีธรรมราช ในสมัยโบราณถือว่าเป็นหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลการคมนาคมติดต่อกับเมืองหลวงทศวรรษการมาก ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองหลวงกับหัวเมืองเหล่านี้จึงไม่ได้สนิทสนมกันเหมือนกับหัวเมืองอื่นทางเมืองหลวงได้ควบคุมโดยแต่งตั้งเจ้าเมืองออกไปดูแลหัวเมืองเหล่านี้เป็นครั้งคราว ถึงแม้ว่ารัฐบาลกลางจะพยายามควบคุมการปกครองหัวเมืองเหล่านี้เพียงใดก็ตาม แต่ก็ควบคุมได้แต่เพียงในนามเท่านั้น เพราะการที่อยู่ห่างไกลทำให้ดูแลได้ไม่ทั่วและไม่ถึง และไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมภายในของหัวเมืองภูมิภาค การแต่งตั้งเจ้าเมือง กรมการ มักแต่งตั้งคนในท้องที่เสียเป็นส่วนใหญ่ คนที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองจึงเป็นคนในตระกูลของเจ้าเมืองเก่าทั้งสิ้น ทำให้ดูประหนึ่งว่าตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นมรดกของวงศ์ตระกูลไป ด้วยเหตุดังกล่าวเจ้าเมืองจึงมีอำนาจและอิสระในการปกครองบ้านเมืองมาก

2) การคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยม เพราะเมื่ออังกฤษได้มลายูเป็นเมืองขึ้น ทำให้อังกฤษได้มีโอกาสเข้าประชิดแดนไทยในขณะเดียวกันก็ถือโอกาสแทรกแซงหัวเมืองประเทศราชมลายู เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางการค้าและขยายอิทธิพลทางการเมือง จากอันตรายดังกล่าวได้ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวิตกเป็นอย่างยิ่ง ได้ทรงวางวิเทโศบายที่จะปรับปรุงการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ให้รัดกุม และมีแบบแผนเพื่อจะให้มีประสิทธิภาพก้าวหน้าและเข้มแข็ง จนสามารถต่อรองกับฝ่ายอังกฤษได้ (เล่มเดียวกัน, 2524 : 2337) แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเปลี่ยนจากระบบกินเมืองไปเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาลเพื่อความมั่นคงในการปกครอง แต่ร่องรอยของความเล้าร้ายในภาคใต้ ในขณะนั้นก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่ค้ำคั่นเมื่อพิจารณาจากรายงานการตรวจราชการของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เช่น

รายงานพระวิจิตรวรสาสน์ ข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลาและพัทลุง ฉบับวันที่ 23 มีนาคม ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) กราบทูลพระเจ้าที่นั่งยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ความตอนหนึ่งว่า **“ราชการเมืองพัทลุงยังหนักใจเป็นอันเกล้าๆ ด้วยมองดูไม่เห็นด้วยเลย กรมการผู้ใหญ่ไม่ไปก็ผืน ไม่ผืนก็สุรา ประพฤติกันซึ่ง ๆ หน้าไม่ปิดบังอันใด เพราะฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดด้วยเกล้าๆ ว่าจำเป็นต้องใช้อำนาจบ้าง”** ความประพฤติดังกล่าวของกรมการผู้ใหญ่เมืองพัทลุงตามที่บ่งนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เมืองพัทลุงมีโจร ชุกชุม

4.4 บางแง่มุมของพฤติกรรมของ กรมการผู้ใหญ่ในการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้

จากข้อมูลที่กล่าวอ้างในเบื้องต้น ทำให้สามารถอธิบายได้ฟังได้และเข้าใจได้ว่า ด้วยเหตุแห่งภูมิเขตแบบรัฐชายขอบของคาบสมุทร ประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเขา เส้นทางคมนาคมทุรกันดาร อาณาเขตที่หมายถึงอำนาจรัฐครอบคลุมไปไม่ทั่วและไม่ถึง แม้จะมีบ้างบางส่วนที่ดำเนินไปโดยฝักค่อกันเป็นทอด ๆ ให้กรมการเมืองเป็นผู้ดูแล นานเข้าทั้งกรมการเมืองและเจ้าเมืองก็ใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงราษฎร อยู่เบื้องหลังบ่อนการพนัน กรมการผู้ใหญ่ไม่ไปก็ผืน ไม่ผืนก็สุรา ไม่บ่อนเบี้ยก็บ่อนไก่ เจ้าเมืองปล่อยให้โจรเต็มเมืองจนราษฎรผู้บริสุทธิ์ไม่เป็นอันทำมาหากิน ปล่อยให้บ้านร้างเพราะต้องใช้ชีวิตแบบหลบ ๆ ซ่อน ๆ สวมกับนักเลงอันธพาลเพื่อหาประโยชน์เข้าพกเข้าห่อให้กับทั้งตน พรรคและพวก ดังที่กล่าวอ้างแล้วในรายงานของผู้ตรวจราชการคนสำคัญบางท่าน เช่น พระสุมนนัชนิวัต พระสถูปภักจนการ พระวิจิตรวรสาสน์ และกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ฯลฯ ด้วยเงื่อนไขเหตุดังกล่าวทำให้ชี้ชัดได้ว่า ตาหนา รอยตำหนิ นิमितบ่งชี้ หรือนิสัยหรือสัณฐานของแต่ละคนหรือกลุ่มนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอยและไร้เหตุผล หากแต่ย่อมมีเหตุเป็นแดนเกิดตามหลักกิริยาปัจจัยตามนั้นเป็นจริง

ดังนั้น ผลสืบเนื่องจากการที่ผู้คนชาวปักกิ่งได้รู้สึกว่าโคดเคี้ยวและถูกทอดทิ้งจากภาครัฐทั้งเจตนาและไม่เจตนาไม่น่าเป็นน่าน ได้ก่อให้เกิด “ปฏิปทาและมรรค” เฉพาะคนและกลุ่มขึ้น ในฐานะผู้มีความเป็นอธิปไตยสูง จึงกล้าที่จะปฏิเสธรัฐ จนถูกกล่าวหาจากสาธารณะว่า “หัวหมอ สะดอสามัคคี...ตลอดไปถึงปกครองยาก” คู่อาจจะเป็นคำกล่าวอ้างที่เลื่อนลอยอยู่ไม่น้อยในการอธิบายเกี่ยวกับคนปักกิ่งได้ด้วยเหตุผลเชิงเดี่ยว (Single Cause) โดยมองข้ามบริบทอื่น ๆ บรรดาผีประกอบกัน ดังนั้นคำกล่าวอ้างของวีระ แสงเพชร ในการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาการปราบปรามของ พลตำรวจตรีขุนพันธรักษ์ราชเดช ล้อม เฟื่องแก้ว ประมวล มณีโรจน์ และสมเจตนา มูนิโมไนย ที่กล่าวไว้ในวารสารทักษิณคดี 4 (1) : มิถุนายน – กันยายน 2537 ส่วนมีน้ำหนักควรแก่การเชื่อถือได้ทั้งสิ้น

เพราะเมื่อได้ค้นพบ “ข้อค้นพบ” จากเหลี่ยมหลืบของประวัติศาสตร์ชุมชนของบุคคลดังกล่าวต่างก็ยืนยันตรงกันว่า “ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 เป็นต้นมาโจรได้มีอำนาจเหนือรัฐ เป็นผลทำให้เกิดชุมชนโจรขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ โจรจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จในพื้นที่ที่อยู่ในอิทธิพลของตน ดังจะเห็นได้จาก การจับกุมรายได้ การห้ามราษฎรติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ชุมโจรบ้านดอนทราย อำเภอลำสนธิ (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอกวนขนุน) จังหวัดพัทลุง เป็นต้น ทะเลน้อย ได้เกิดชุมชนโจรขนาดใหญ่ขึ้นคณะหนึ่ง มีรุ่งคอนทรายเป็นหัวหน้า คำ ห้วแพร เป็นรองหัวหน้า มีคนเกรและนักเลงหัวไม้จากท้องถิ่นใกล้เคียง จากหัวเมืองตรัง เมืองนครศรีธรรมราชเข้าร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก โจรกลุ่มนี้ได้ประกาศไม่ให้ชาวบ้านติดต่อกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง รวมทั้งห้ามเสียเงินรัชชูปการ รวมไปถึงภาษีอื่น ๆ อีกด้วย สร้างความหนักใจให้แก่เจ้าหน้าที่ปกครองเป็นอันมาก ท้องที่ใดมีคนเกรมาก ราษฎรเดือนร้อน ทางกรมเมืองจึงจะยื่นมือเข้าไปจัดการเป็นครั้งคราว การปราบปรามนั้นเจ้าหน้าที่อาจดำเนินการเองโดยตรง หรือไม่ก็ใช้วิธีให้โจรปราบโจรกันเอง ซึ่งทำให้มีปัญหาดิตตามมาอีกมากมาย เช่น มีการแก้แค้นฆ่าฟันสืบสายสกุล ชาวบ้านไม่ไว้วางใจ ข้าราชการ จนเกิดอคติต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมือง...” (ล้อม เฟื่องแก้ว, 2537 : 40)

4.5 ถึงสืบเนื่องจากพฤติกรรมของกรมการขึ้นผู้ใหญ่ ภายในภูมิภาคและอาณาเขตกล่าว
โดยสรุปได้ว่า ในช่วงระยะเวลาดังแต่ปี พ.ศ. 2494 จนถึงปี พ.ศ. 2442 หัวเมืองปักกิ่งได้อยู่ในช่องหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างการปกครองแบบ “กินเมืองกับมณฑลเทศาภิบาล” ซึ่งเป็นช่วงที่หัวเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการปกครองแบบเจ้าเมืองมีอำนาจแบบกินเมือง และจากสังคมที่เคยมีระบบทาส ระบบไพร่ มาสู่ระบบการปกครองโดยรัฐและราษฎรได้หลุดพ้นจากความเป็นทาสมาเป็นไทแล้ว อาชีพหลักของคนพื้นเมืองที่เป็นไท คือ การทำนาและเกษตรกรรมอื่น ๆ การคมนาคมส่วนใหญ่อาศัยเรือและการเดินเท้า การติดต่อกับตัวเมือง

หรือเมืองหลวงกระทำไม่ได้โดยยาก การศึกษายังด้อยอยู่มาก ฐานะของประชาชนส่วนใหญ่ยากจนต้องพึ่งพาตนเองและญาติมิตร ใครมีญาติมิตรมากก็มีโอกาสสูง ได้เปรียบผู้มีญาติและมิตรน้อย ปัญหาในการดำรงชีพของคนในชนบท นอกจากโรคภัยและความยากจน ยังมีปัญหาที่เกิดจากการถูกกดขี่ข่มเหงจากกลุ่มผู้มีอำนาจ ปัญหาอันเนื่องจากคนในอุปถัมภ์ของผู้มีอิทธิพล นักเลงหัวไม้และโจรร้าย คุกคามยังถูกรังแกและเบียดเบียนจากคนของราชการ จึงต้องอาศัยระบบอุปถัมภ์และ / หรือการเป็นนักเลงเพื่อแก้ลำนักเลง ภายใต้เงื่อนไขเหตุดังกล่าวจึงได้เป็นรากเหง้าของการเกิดค่านิยมบางประการ เช่น

- (1) การเลือกผู้นำชุมชน มักจะนิยมเลือกคนที่มีประวัติในทางโจรมาก่อน
- (2) ค่านิยมในการรักษาหน้า จึงต้องขอมินิบายหาขานา แต่ไม่ยอมเสียหน้าเสียคำพูด ไม่ยอมตกเป็นเบี้ยล่างของการถูกข่มเหงรังแกไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใครหรือยิ่งใหญ่เพียงใดก็ตาม
- (3) ผู้นำครอบครัวและผู้นำชุมชนจึงต้องเป็นคนกล้าหาญ เป็นคนสู้คนเป็นคนกล้าได้กล้าเสีย จึงจะสามารถปกป้องคุ้มครอง ชีวิต ทรัพย์สิน ที่ตนรับผิดชอบได้ จึงเกิดเป็นคตินิยม “คนนักเลง” อันเป็นคุณสมบัติที่สังคมพึงปรารถนา ถือเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้นำครอบครัว คนหนุ่ม ปักขี้ได้ ในอดีตจึงมักถูกทดสอบในเรื่องของความเป็นนักเลงจากพ่อแม่ของฝ่ายหญิงเมื่อต้องการจะขอเมียเสมอ
- (4) การเป็นเกลอ เป็นดอง เป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อสร้างเครือข่ายความอยู่รอดในสถานการณ์ที่ไม่วางใจรู้ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เป็น “คนใหญ่ – คนยาว” และเพื่อจะได้ต่อยาวสาวขีดกันตามบ้าน (สายใย) ตามโคก (ประโยชน์) ทั้งในยามปกติและคราวจำเป็น ทั้งของตนเองและญาติมิตรในชุมชนอย่างเป็นทางการ

จะเห็นได้ว่า ค่านิยมบางประการ เช่น การเลือกผู้นำชุมชน ผู้นำครอบครัว หรือแม้แต่ว่าการเลือกที่จะเป็นเกลอ เป็นดองกันก็ดี รำโนราห์ก็ดี การลักควายก็ดีเป็นบันไดขั้นแรก ๆ ของชายใต้ที่จะพิสูจน์ความเป็นนักเลง ครั้นเมื่อถูกกระแทกจากกลุ่มชนภายนอกรุนแรงขึ้นก็จะร่วมคิดร่วมแก้ปัญหา จึงเกิดเป็นชุมชนนักเลงเพื่อต่อต้านความไม่เป็นธรรมจากภายนอก เพื่อความอยู่รอดของพวกเขา ยังถูกบีบคั้นหนักก็ยิ่งต่อต้านแรงขึ้น จนบางชุมชนต้องกลายเป็นชุมชนโจร ดังนั้นถ้าเมื่อท้องถิ่นใดเจ้าหน้าทีฝ่ายปกครองของบ้านเมืองไม่อาจปกครองดูแลได้อย่างใกล้ชิดและทั่วถึง นักเลงจะทำหน้าที่ดูแลและจัดการเพื่อให้ท้องถิ่นเกิดความสงบพร้อมกับปกป้องรักษาผลประโยชน์และศักดิ์ศรีของตนโดยมีบริวารคอยปกป้อง ไม่ให้นักเลงหรือคนร้ายอื่นอื่นเข้ามารังแก หรือก่อความไม่สงบขึ้นในถิ่นที่ตนทำหน้าที่อารักขาอยู่อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้จะทำหน้าที่ประหนึ่งตุลาการหาทางปรองดองหรือชี้ขาด

ให้แก่ผู้กรณีที่แตกต่างกันอยู่ในความคุ้มครองของตน โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ผู้กรณีจำเป็นต้องให้ปากคำแต่เฉพาะความจริงด้วยความขำเกรง ด้วยเหตุและผลดังกล่าวจึงเป็นความชอบธรรมของคนได้ที่ต้องมีการผูกเกลอ ผูกคองโดยมีขนบนิยมนูปถัมภ์เป็นฐานรองรับ ที่มีโอกาสถูกมองในทางลบ แต่ก็สามารถหักล้างด้วยวลีที่ควรค่าแก่การสดุดีที่ว่า “วีรบุรุษผู้กล้ากับจารชนผู้ชั่วร้าย มักจะเป็นคนเดียวกันเสมอจากมุมมองที่แตกต่างกัน” (ประมวล นธิโรจน์, 2537 : 64)

5. ทฤษฎีองค์รวมเชิงกระบวนการระบบ

เป็นไปได้ที่งานศึกษาวิจัยเรื่องผูกโบด โดยการผูกเกลอ ผูกคอง ที่มีขนบนิยมนูปถัมภ์เป็นฐานรองรับจะเป็น “ราหูอบจันทร์” เพราะการไม่กล้าและเกรงพอที่จะชี้ชัดว่า การผูกโบดโดยการผูกเกลอ ผูกคอง เป็นคติเฉพาะของคนปักษ์ใต้กลุ่มหนึ่งอันชอบธรรมภายใต้เงื่อนไขและเงื่อนไขเหตุดังที่กล่าวแล้วในข้อ 4 ภายใต้กรอบคิดของม็องวไรอันฉบับจึงต้องเป็นไปตามทัศนะแม่บทของสมเจตนา มูนิโมไนบที่ว่า “ธรรมชาติ ระบบนิเวศน์เป็นระบบของความสัมพันธ์อันซับซ้อนของสรรพสิ่ง เช่น พืช สัตว์ น้ำ อากาศ ดิน ป่าเขา ท้องทะเลต่างล้วนก็พึ่งพิงกันและกันอย่างใกล้ชิด ทำหน้าที่สอดคล้องเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ จนมีดุลยภาพทั้งระบบ (สมเจตนา มูนิโมไนบ, 2537 : 15)

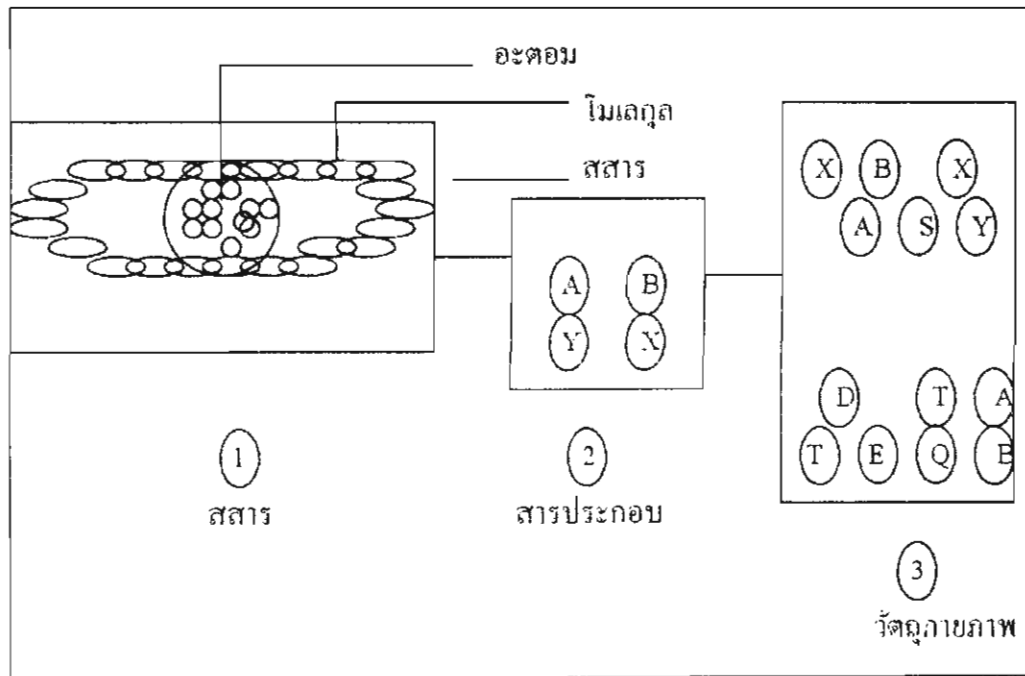
ด้วยเหตุแห่งความตึงหว้งดังกล่าว จึงเป็นไปได้ที่การศึกษาวิจัยเรื่องผูกโบด จะไม่นำเอาแนวคิดของทฤษฎีองค์รวมเชิงกระบวนการระบบมาเป็นปัจจัยสนับสนุนอีกแนวคิดหนึ่ง ที่ดูประหนึ่งว่าถ้าปราศจากเสียซึ่งการกล่าวถึงทฤษฎีดังกล่าวจะทำให้คุณค่าของทฤษฎีองค์รวมละลอก ทฤษฎีระบบอุปถัมภ์ ทฤษฎีการพึ่งพาและทฤษฎีเกี่ยวกับสถานะของเมืองหลักชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา ที่มีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางลดคุณค่าลงไปไม่น้อย ฉะนั้นการนำเอาแนวคิดของกระแสที่เปลี่ยนแปลงเส้นทาง ในจุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ จาก The Turning Point ของ Frit Job Capra มาประยุกต์ใช้ในฐานะ “ทัศนะแม่บทเพื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมใหม่” จึงเป็นภาวะที่สง่างาม สมความและสมค่าเป็นอย่างยิ่งที่เปรียบประดุจดัง “การได้เห็นแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์” เฉยทีเดียว ทั้งนี้เพราะแนวคิดของทฤษฎีองค์รวมเชิงกระบวนการระบบสามารถที่จะ “ย้อนข้า” ให้เห็นว่าแนวคิดของทุกทฤษฎีที่กล่าวถึงในเบื้องต้น ต่างก็บรรสานสอดคล้องต้องกันว่าการพัฒนาจะต้องมองแบบองค์รวมเชิงกระบวนการระบบ โดยที่มี “หยินกับหยาง” เป็นหน่วยในการศึกษาวิเคราะห์ จำแนกอธิบายได้ดังนี้

5.1 ที่มาของระบบคิดเชิงกระบวนการระบบ เป็นแนวคิดของไอน์สไตน์ ผู้พลิกจักรวาลด้วยทฤษฎีสัมพัทธภาพและสมการสะท้อนโลก $E = mc^2$ ³⁰ ที่ศรัทธาว่า “ความเหลื่อมซ้อนของสสารสังคมจะไม่สามารถใช้หลักตรรกเชิงพินิจแบบแยกส่วนด้วยแว่นวิเศษเฉพาะด้านอีกต่อไป” เพราะทั้งทฤษฎีองค์รวมละลอก ทฤษฎีระบบอุปถัมภ์ ทฤษฎีพึ่งพาและพึ่งพิง และทฤษฎีเกี่ยวกับ

สถานะของเมืองหลักชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา ต่างก็ยืนยันตรงกันว่าหาจะมีอะตอมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสสารตัวใดไม่ที่จะสามารถแยกออกอย่างใดเคี้ยวตามลำพัง ดังนั้นถ้าเมื่อการศึกษาวิจัยเรื่องการผูกมัดขอเพียงที่จะใช้หลักการของฟิสิกส์แนวใหม่มาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมว่า ตาหนา คดีชาวบ้าน ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ของผู้คนในเมืองหลักชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา เป็นกลไกเชิงโครงสร้างทางสังคมระดับท้องถิ่นที่ควรแก่การกำหนดค่าว่า สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากลไกในระดับที่สูงกว่าก็น่าจะไม่ไกลเกินจริงนัก

ทฤษฎีองค์รวมเชิงกระบวนการระบบตามแนวคิดของฟิสิกส์แนวใหม่ที่มี ไฮน์สไตน์เป็นผู้แจ้งแก่ชาวโลกว่า ทุกส่วนเสี้ยวของสสารไม่สามารถแยกออกพิจารณาได้เป็นส่วนเล็กน้อย จึงได้ปฏิเสธแนวคิดของเดคาสต์และนิวตัน เพราะเป็นแนวคิดที่เป็นไปในทางตรงกันข้ามที่รู้จักกันในนามทฤษฎีจักรกล (Mechanistic Theory) มีสาระสำคัญว่า จักรวาลเป็นหน่วยหนึ่งที่เกิดจากการรวมตัวของสรรพสิ่งหรือวัตถุกายภาพทั้งหลายเข้าด้วยกันอย่างเป็นเอกภาพ โดยถือกันว่าวัตถุเป็นพื้นฐานของสรรพปรากฏการณ์ โลกทางวัตถุถูกมองว่าเป็นเครื่องจักรขนาดใหญ่ที่ประกอบขึ้นจากวัตถุเป็นชิ้น ๆ จำนวนมากที่สามารถแยกจากกันได้ เชื่อกันว่ากลไกของเอกภพก็เป็นเหมือนเครื่องจักรที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ ประกอบด้วยหน่วยย่อยพื้นฐานต่าง ๆ ดังนั้นจึงเชื่อกันต่อไปว่า ปรากฏการณ์อันสลับซับซ้อนต่าง ๆ สามารถทำความเข้าใจได้โดยการลดส่วนแยกย่อยลงมาศึกษาหน่วยย่อยพื้นฐานของมัน และมองหากกลไกการทำงานของหน่วยย่อยเหล่านี้ ทศนคติที่นิยมการลดทอน (Reductionism) นี้ได้แทรกซึมอยู่ในวัฒนธรรมของเราอย่างกว้างขวาง จนถือกันว่าเป็นเอกลักษณ์ของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ศาสตร์สาขาอื่น ๆ ยอมรับทัศนะแบบกลไกและแบบแยกส่วนลดทอนของวิชาฟิสิกส์ดั้งเดิมนี้ และสร้างแบบจำลองของทฤษฎีต่าง ๆ ตาม เมื่อนักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา หรือนักเศรษฐศาสตร์ต้องการที่จะมีความเป็นวิทยาศาสตร์ ต่างก็จะหันเข้าหาความคิดพื้นฐานของวิชาฟิสิกส์แบบนิวตันโดยธรรมชาติ

จากนัยสำคัญของทฤษฎีจักรกลสรุปความได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เรียกกันว่าวัตถุกายภาพทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เคลื่อนที่ได้และเคลื่อนที่ไม่ได้ ส่วนแล้วแต่เป็นอนุภาคหนึ่งในระบบจักรวาลด้วยกันทั้งสิ้น สิ่งเหล่านี้ส่วนแล้วแต่มีการเกิดขึ้น ดำรงอยู่และเสื่อมสลายไปภายใต้กฎเกณฑ์อันเดียวกัน อธิบายได้ด้วยภาพดังนี้

- ① = การเกิดขึ้นของสารโดยเริ่มจากอะตอมหลายๆ อะตอมรวมตัวกันเป็นหนึ่งโมเลกุล หลายๆ โมเลกุลรวมตัวกันเข้าเป็นสาร
- ② = สารมักจะประกอบด้วยโมเลกุลต่างประเภท จึงเรียกว่าสารประกอบ โดยมีเงื่อนไขว่าการผสมผสานระหว่างสารนั้นต้องมีองค์ประกอบคงที่ และเป็นไปในอัตราส่วนที่คงที่
- ③ - วัตถุอันเกิดจากการรวมตัวของสารประกอบหลายๆ ชนิดเข้าด้วยกันเรียกว่า วัตถุภาพ

จากภาพเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเกิดและดำรงอยู่ของสารทุกชนิด ในเอกภพ ตามแนวคิดของเดคาสต์และนิวตันส์ที่เชื่อว่า แต่ละส่วนของสารซึ่งหมายถึงความรวมถึงสังคมด้วยสามารถพิจารณาความสัมพันธ์ของกลุ่มสัมพันธ์แบบแยกส่วนได้ แต่ในการศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโยงกลับมองในทางตรงกันข้าม เพราะเชื่อกฎตามแนวคิดของฟริตซ์ชopf คาปรั้า ใน "The Turning Point" ที่กล่าวไว้ในหนังสือ "The Tao of physics" (เต๋าแห่งฟิสิกส์) ว่าแนวคิดดังกล่าวเชื่อมโยงกับ "วัฒนธรรมแบบรหัส

ขันธ์” โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีของชาวตะวันออกที่นักฟิสิกส์โดยทั่วไปมีทัศนะว่า รหัสลับทั้งหลาย คือ สิ่งที่ไม่แจ่มชัด ลึกลับและไม่เป็นวิทยาศาสตร์ แต่ในการศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโยคหาญกล้าที่จะ ยืนยันว่า สสารสังคมย่อมประกอบด้วยสารประกอบทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็นตามแนวคิดของผู้ สำเร็จทาง “รหัสขันธ์” แห่งตะวันออกอีกแรงหนึ่ง ดังนั้น การนั่งทางใน การนั่งสมาธิ การสะเดาะ เคราะห์ฯ จะไม่ถูกมองว่าเป็นเรื่องของความเหลวไหล ไร้สาระและน่าหัวเราะเยาะอีกต่อไป ตามนัย แห่งญาณทัศนะ เพราะศาสตร์สาขารหัสขันธ์วิทยาที่กล่าวถึงรหัสขันธ์ที่ดูออกจะลึกลับและไม่เป็นวิทยาศาสตร์ตามแนวคิดของฟิสิกส์แบบดั้งเดิมต่างก็ได้เสนอปรัชญาที่ทึ่งเส้นทวนว่า การค้นพบของวิทยาศาสตร์ ในปัจจุบันล้ำแล้วแต่ต่างก็ประสานสัมพันธ์กันกับเป้าหมายทางจิตวิญญาณและความเชื่อทาง ศาสนาของมนุษย์

5.2 นวัตกรรมใหม่เกี่ยวกับสารประกอบทั้งในวัตถุกายภาพและสสารสังคม ในฐานะที่เป็น ส่วนหนึ่งของเอกภาพกับการพัฒนา การทดลองเกี่ยวกับอะตอมในต้นศตวรรษ ได้ก่อให้เกิดความ ตื่นเต้นและสิ่งที่ไม่คาดคิดมาก่อน เพราะอะตอมไม่ใช่อนุภาคที่แข็งแกร่งและทำลายไม่ได้ตามทฤษฎี เดิมอีกต่อไป แต่อะตอมกลับประกอบด้วยที่ว่างอันกว้างขวางและภายในที่ว่างนี้มีอนุภาคที่เล็กมากที่ เรื่อกว่า อิเล็กตรอน เคลื่อนที่อยู่รอบนิวเคลียส หลายปีต่อมาทฤษฎีควอนตัมได้ให้ความกระจ่างว่า เมื่อนิวภาคที่เล็กกว่าอะตอมเหล่านี้ได้แก่อิเล็กตรอน โปรตรอน และนิวตรอนในนิวเคลียสก็มีไว้ วัตถุแห่งต้นตารแนวคิดของฟิสิกส์ดั้งเดิม หน่วยที่เล็กกว่าอะตอมของสสารเป็นความจริงที่เข้าใจได้ ยาก โดยที่มีลักษณะที่ตรงกันข้ามสองลักษณะอยู่ในตัวของมัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีที่เราศึกษามัน บาง ครั้งมันก็ปรากฏในรูปของอนุภาค บางครั้งก็ปรากฏในรูปของคลื่น และธรรมชาติอันแตกต่างเป็นสอง ลักษณะเช่นนี้ก็ปรากฏอยู่ในแสงด้วย กล่าวคือ แสงอาจจะอยู่ในรูปของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าหรือ อนุภาคก็ได้ ไคลน์สไตน์เรียกอนุภาคของแสงนี้ว่า “ควอนตา” (quanta) ซึ่งกลายเป็นที่มา “ทฤษฎี ควอนตัม” และปัจจุบันเรียกอนุภาคของแสงนี้ว่าโฟตอน (phorons)

ทวีลักษณะของสสารและแสงนี้ เป็นสิ่งที่แปลกประหลาดมาก เป็นเรื่องที่แทบเป็นไปได้ไม่ได้ที่จะยอมรับว่าสิ่งหนึ่งเป็นได้ทั้งอนุภาคที่จำกัดตัวอยู่ในปริมาตรที่เล็กมาก และขณะเดียวกันก็เป็น คลื่นซึ่งมีลักษณะแผ่กระจายไปในอวกาศเป็นปริมาตรอันกว้างขวาง และนี่คือสิ่งที่นักฟิสิกส์ต้องยอมรับ ปรากฏการณ์ของความแผ่ผันขัดกันเช่นนี้เป็นเรื่องที่แทบจะหมดหวัง ตราบจนกระทั่งเริ่มมีการ ตระหนักขึ้นว่าถึงที่เรียกว่า “อนุภาค” และ “คลื่น” นั้นเชื่อมโยงกับความคิดแบบดั้งเดิม ซึ่งไม่เพียงพอในการอธิบายปรากฏการณ์ของอะตอม อิเล็กตรอนไม่ใช่ทั้งอนุภาคหรือคลื่น เพียงแต่จะปรากฏ คล้ายอนุภาคในสถานการณ์หนึ่ง และคล้ายคลื่นในอีกสถานการณ์หนึ่ง ในขณะที่มันปรากฏตัวใน

ลักษณะของอนุภาคมันก็สามารถที่จะพัฒนาธรรมชาติของความเป็นคลื่นจากธรรมชาติ ความเป็นอนุภาคของมันด้วย ในทำนองเดียวกัน มันจะมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง จากอนุภาคเป็นคลื่น และจากคลื่นมาเป็นอนุภาค นี่แสดงว่าทั้งอิเล็กตรอน และอนุภาคอื่น ๆ ของอะตอมไม่มีคุณลักษณะที่แท้จริงของตัวเองที่เป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อม ลักษณะที่ปรากฏตัวคล้ายอนุภาค หรือ คล้ายคลื่น ส่วนขึ้นอยู่กับสถานการณ์การทดลอง กล่าวคือขึ้นอยู่กับอุปกรณ์ที่จะทำให้มันมีปฏิกิริยาตอบโต้ออกมา

จากการกล่าวถึงปรากฏการณ์อะตอมและอิเล็กตรอนในเบื้องต้น ทำให้สามารถเชื่อมโยงได้ว่า คติความเชื่อ พิธีกรรม ไสยศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในสังคมนั้นมีอยู่จริงที่จะปรากฏเป็นหน่วยพฤติกรรมก็ต่อเมื่อได้ทำปฏิกิริยากับกลไกส่วนอื่นก่อนเท่านั้น ซึ่งตรงกับวัฒนธรรมรหัสนิยมอันเป็นสาระของศาสนาเป็นผลปรากฏของจิตใจแบบสำนึกเองที่เฉพาะเจาะจงอย่างยิ่งขุดอีกแบบหนึ่ง ดังนั้น นักฟิสิกส์จึงสามารถเสนอภูมิหลังทางวิทยาศาสตร์ให้แก่การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและระบบคุณค่า อันเป็นสิ่งที่สังคมของเราต้องการอย่างเร่งด่วน ในสังคมที่ถูกครอบงำโดยวิทยาศาสตร์ไว้ ถ้าหากเราสามารถได้เทียบบนพื้นฐานของวิทยาศาสตร์ ก็จะสามารถทำให้สถาบันต่าง ๆ เห็นด้วยง่ายขึ้นว่า การเปลี่ยนแปลงชั้นพื้นฐานเป็นสิ่งจำเป็น นักฟิสิกส์สามารถแสดงให้สาขาวิชาอื่น ๆ เห็นได้ว่าความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ไม่จำเป็นต้องเป็นแบบลดส่วน และแบบกลไกเสมอไป ทัศนะแบบนิเวศวิทยาและแบบองค์รวมก็มีความเป็นวิทยาศาสตร์ด้วยเช่นกัน

5.3 การพิจารณาองค์รวมตามวัฏจักรการขึ้น – ลง พึ่งพิงและพึ่งพาแบบหยินกับหยาง

การที่จะไปให้พ้นจากแบบจำลองชนิดดั้งเดิมได้ นักวิทยาศาสตร์จำเป็นจะต้องก้าวไปให้ไกลกว่าวิธีการแบบกลไกและแบบลดส่วนที่ได้เป็นมาแล้วในวิชาฟิสิกส์สมัยใหม่ และต้องพัฒนาทัศนะแบบองค์รวมและแบบนิเวศวิทยาขึ้นมาแทน แม้ว่าทฤษฎีของศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านี้ จำเป็นต้องสอดคล้องกับของฟิสิกส์สมัยใหม่ ดังนั้น การกำหนดระบบคุณค่าของวัฒนธรรมในการศึกษาวิจัยเรื่องผูกโยท จึงต้องยึดเอาความคิดพื้นฐานแบบจีนที่กล่าวไว้อย่างละเอียดในคัมภีร์ “อิจิง” โดยกำหนดให้หยิน – หยาง เป็นตัวแทนของแนวคิดสายตะวันออก

นักปราชญ์จีนมองความเป็นจริงว่าเป็นกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยเรียกสาระสุดท้ายของความเป็นจริงนี้ว่าเต๋า ปรากฏการณ์ทั้งหมดที่เราสังเกตเห็นล้วนแล้วแต่ร่วมอยู่ในกระบวนการของเอกภพที่วนนี้และดังนั้น สรรพสิ่งจึงมีพลังเคลื่อนไหวภายในตัวเอง ลักษณะหลักของเต๋าก็คือ ธรรมชาติการเคลื่อนไหวเป็นวัฏจักรอย่างไม่หยุดยั้ง พัฒนาการทั้งหมดในธรรมชาติแสดงออกในรูปของจิตใจและสังเคราะห์ขึ้นได้หาโครงสร้างที่แน่นอนให้แก่คดีเรื่อง วัฏจักรนี้ โดย

เสนอความคิดเรื่องคู่ตรงข้ามหยิน – หยั่งมาจำกัดขอบเขตวัฏจักรแห่งการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ “เมื่อหยั่งขึ้นถึงจุดสูงสุดก็จะเปิดทางให้แก่หยิน เมื่อหยินขึ้นถึงจุดสูงสุดก็จะเปิดทางให้แก่หยั่ง”

ในทัศนะแบบจีน ปรากฏการณ์ทั้งหมดของเต๋าเกิดจากความสัมพันธ์แบบพลวัตของคู่ตรงข้ามทั้งสองนี้ โดยจะใช้ภาพพจน์ของสิ่งตรงกันข้ามจากธรรมชาติ และจากชีวิตสังคมหลายอย่างมาอธิบาย ประเด็นสำคัญและยากแก่การเข้าใจสำหรับชาวตะวันตกก็คือ คู่ตรงข้ามนี้มีใช้ของสองสิ่ง แต่เป็นสองขั้วสุดของสิ่งเดียวกัน ไม่มีอะไรที่เป็นเพียง หยินหรือเป็นเพียงหยั่ง ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทั้งหมดเป็นการแสดงออกของการเคลื่อนไหวไปมาของสิ่งต่าง ๆ ระหว่างขั้วทั้งสองนี้ การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ และต่อเนื่องไม่ขาดสาย ระเบียบตามธรรมชาติก็คือภาวะสมดุลที่เป็นพลวัตระหว่างหยินกับหยั่ง โดยถือว่าหยินตรงกับสิ่งทั้งหมดที่มีลักษณะลดถอยลง เป็นฝ่ายรับและอนุรักษ์ ขณะที่หยั่งหมายถึง ทั้งหมดที่มีลักษณะขยายออกก้าวรุก เรียกร้องต้องการรวมทุกอย่างอื่น ๆ ต่อไปนี้ด้วยเป็นต้น

หยิน	หยั่ง
คืน	ฟ้า
พระจันทร์	พระอาทิตย์
กลางคืน	กลางวัน
ฤดูหนาว	ฤดูร้อน
ความชุ่มชื้น	ความแห้งแล้ง
ความเย็น	ความอบอุ่น
เนื้อใน	ผิวนอก

ในวัฒนธรรมจีน หยินหรือหยั่งไม่ได้ผูกติดอยู่กับคุณค่าด้านจริยธรรมในตัวเอง สิ่งที่ดีไม่ใช่หยินหรือหยั่ง แต่เป็นภาวะสมดุลที่เป็นพลวัตระหว่างสิ่งทั้งสอง สิ่งที่ดีหรือว่าเป็นโทษก็คิดสิ่งที่ไม่สมดุล ตั้งแต่สมัยแรกสุดของวัฒนธรรมจีน หกสิบผูกติดอยู่กับอติถิภาวะ (ความเป็นหญิง) และหยั่งกับปรีติภาวะ (ความเป็นชาย) ความเกี่ยวพันนี้ยากที่จะประเมินได้ในปัจจุบัน เพราะได้มีการที่ความใหม่และบิดเบือนในยุคต่อมาที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ในทางชีววิทยา ปรีติภาวะและอติถิภาวะไม่ได้แยกกันอย่างเด็ดขาดในตัวคนเรา แต่ว่ามีอยู่ร่วมกันในทั้งสองเพศ ในอัตราที่แตกต่างกัน ในทำนองเดียวกัน คนจีนโบราณเชื่อว่าคนเราทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชาย จะต้องก้าวผ่านช่วงต่าง ๆ ทั้งหยินและ

หยังบุคลิกภาพของชายหญิงแต่ละคนไม่ใช่สิ่งหยุดนิ่งตายตัว แต่เป็นปรากฏการณ์พลวัตอันเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างอิทธิภูมิต่างๆกับปฐพีสังคม ทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์เช่นนี้ผิดกันอย่างยิ่งกับความคิดในวัฒนธรรมของเรา ซึ่งถือกันอย่างตายตัวว่า “ผู้ชายจะต้องมีแต่ความเป็นชาย และผู้หญิงจะต้องมีแต่ความเป็นหญิงเท่านั้น” และได้บิดเบือนความหมายของคำเหล่านี้ โดยมอบบทบาทการนำและอภิสิทธิ์ทางสังคมส่วนใหญ่ให้กับผู้ชาย โดยเปรียบเทียบได้กับคู่สัมพันธ์ดังนี้

หยิน	หยาง
อิตถีภาวะ (feminine)	ปฐวีภาวะ (masculine)
การถอยลดเข้า (contractive)	การขยายรูกออก (expansive)
การถนอมรักษา (conservative)	การเรียกร้องต้องการ (demanding)
การรับ (responsive)	การรุก (aggressive)
การร่วมมือกัน (cooperative)	การแข่งขัน (competitive)
ญาณทัศนะ (intuitive)	เหตุผล (rational)
การสังเคราะห์ (synthesizing)	การวิเคราะห์ (analytic)

เราจะเห็นได้โดยง่ายจากตารางข้างบนนี้ว่า สังคมของเราเอนเอียงมายึดถือฝ่ายหยางอย่างเหนียวแน่น เราให้คุณค่ากับความรู้แบบเหตุผลเหนือปัญญาหยั่งรู้ วิทยาศาสตร์เหนือศาสนา การแข่งขันเหนือการร่วมมือ การล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติยิ่งกว่าการอนุรักษ์ ฯลฯ การเอนเอียงนี้กล่าวก่อให้เกิดความเสียหายแก่ใหญ่ และหนุนด้วยการครอบงำของ วัฒนธรรมนิยมวัตถุลดลอสตามศตวรรษที่ผ่านมา ได้นำไปสู่การเสียดุลอย่างลึกซึ้งในทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากเหง้าของวิกฤตการณ์ในยุคของเรา ทำให้เราพากันเสียดุลทางความคิด ความรู้ลึก ทางคุณค่าและทัศนคติ ตลอดจนโครงสร้างทางสังคมและการเมืองทั้งหลาย การอธิบายถึงการเสียดุลทางวัฒนธรรมนี้เราจึงควรเอาใจใส่ถึงพิษภัยผลกระทบต่อสุขภาพในความหมายกว้าง ที่ครอบคลุมถึงสุขภาพะทั้งของปัจเจกบุคคล สังคม และระบบนิเวศวิทยาทั้งหมด สุขภาพทั้งสามขั้นนี้เกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด และวิกฤตการณ์ของเราทั้งหมดได้ถูกความต่อสุขภาพะทั้งสามระดับนี้อย่างรุนแรง ทั้งสุขภาพของบุคคล สังคมและระบบนิเวศวิทยาที่เราเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในนั้นด้วย

การกระทำสองแบบนี้ สัมพันธ์ใกล้ชิดกับความรู้สองชนิด หรือจิตสำนึกสองลักษณะซึ่งถือกันว่าเป็นคุณสมบัติที่ต่างกันของจิตใจมนุษย์ที่ขอมารับกันมาทุกยุคทุกสมัย ความรู้แบบหนึ่งเรียกว่าญาณทัศนะหรือการสำนึกรู้เอง อีกอย่างหนึ่งเรียกว่าพุทธิปัญญาหรือความรู้แบบเหตุผล โดยที่อย่างแรกเกี่ยวข้องกับศาสนาหรือรหัสขันธ์ อย่างหลังผูกติดอยู่กับวิทยาศาสตร์ ถึงแม้ว่าเมธีจีนโบราณจะไม่ได้เรียกความรู้แบบแรกว่าเป็นหยินและแบบหลังเป็นหยาง แต่ก็ดูเหมือนว่า หากจะถือเช่นนั้น ก็จะเป็นการขยายอุปมาอุปไมยของคนโบราณออกไปตามธรรมชาติโดยไม่ขัดกัน และในการอภิปรายของเราที่จะยึดตามคตินี้

5.4 ผลสืบเนื่องจากการกำหนดค่าของคู่สัมพันธที่เสียดุลย ความรู้แบบเหตุผลและแบบการหยั่งรู้เองหรือญาณทัศนะ (Intuition) เป็นการทำงานเสริมกันสองด้านของจิตสำนึกของมนุษย์ การคิดแบบเหตุผลนั้นมีลักษณะเป็นเส้นตรง มีจุดศูนย์กลาง และเป็นแบบวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการทำงานของพุทธิปัญญา มีบทบาทในการแยกแยะ คำนวณ และจัดหมวดหมู่ ความรู้แบบนี้จึงมีแนวโน้มที่จะแบ่งออกเป็นแผนกย่อย ๆ ส่วนความรู้แบบญาณทัศนะนั้นเกิดจากประสบการณ์ทั้งรู้ความเท็จจริงโดยไม่คิด เกิดขึ้นได้โดยอาศัยขยายกำลังความรู้สึกตัว (สัมปชัญญะ) จึงมีลักษณะสังเคราะห์ องค์กรวมและไม่เป็นเส้นตรง เราจะเห็นได้ว่า ความรู้แบบเหตุผลมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดกิจกรรมแบบหยั่งหรือว่าเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง ขณะที่ญาณทัศนะเป็นพื้นฐานของกิจกรรมแบบหยินที่คิดถึงสิ่งแวดล้อมทั้งหมด

ดังนั้นความก้าวหน้าของเราจึงเป็นไปเฉพาะทางด้านเหตุผล และพุทธิปัญญาเป็นส่วนใหญ่ และวิวัฒนาการเชิงด้านเดิยเช่นนี้ ได้ก้าวมาถึงจุดอันตรายที่ก่อให้เกิดสถานการณ์ขัดแย้งในตัวเอง จนความผิดปกติด่าง ๆ ได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง เรามีความสามารถถึงขนาดส่งยานอวกาศไปลงบนดาวพฤหัสบดีดวงอื่นอย่างนั้นมวล แต่เรากลับไม่สามารถแก้ปัญหาวันพิชที่เกิดจากรถยนต์และโรงงานต่าง ๆ เรามีการเสนอโครงการชุมชนอุดมคติที่จะสร้างเป็นอาณานิคมขนาดยักษ์กลางอวกาศ แต่เราก็ไม่สามารถจัดการกับความอลหม่านในสังคมเมืองของเราให้เรียบร้อยได้ โลกธุรกิจทำให้เราเชื่อว่าโรงงานขนาดยักษ์ที่สามารถผลิตอาหารสัตว์สำเร็จรูปและเครื่องสำอางเป็นสัญลักษณ์แห่งมาตรฐานการครองชีพที่สูงส่ง ขณะที่นักเศรษฐศาสตร์พยายามบอกเราว่าเราไม่มีทรัพยากรเพียงพอที่จะจัดการรักษาพยาบาล การศึกษาและการขนส่งสาธารณะ วิทยาศาสตร์ทางด้านการแพทย์และเภสัชศาสตร์กลับกลายเป็นสิ่งถูกคามดูถูกของมนุษย์ กระทั่งวงกลมโหมกลับเป็นอันตรายร้ายแรงที่สุดสำหรับความมั่นคงปลอดภัยของชาติ ทั้งหมดนี้เป็นผลของการที่เราเน้นด้านหยั่งคิด ความเ็นผู้ขาย ด้านเหตุผล การวิเคราะห์และการขยายตัวของเรามากกว่าที่ควรจะเป็น

จากการสำรวจถึงทัศนะคติและคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างคร่าว ๆ ดังกล่าว เราจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของเรายกย่องและให้รางวัลกับธรรมชาติของมนุษย์ด้านหนึ่ง คือ ความเป็นชาย หรือการเสริมความสามารถส่วนตนอย่างยิ่ง โดยละเลยด้านหนึ่ง คือ ความเป็นหญิงหรือคุณค่าทัศนะ อย่างไรก็ตาม ทุกวันนี้เราเริ่มเห็นขบวนการวิวัฒนาการอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งแล้ว ณ จุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่เรา กำลังจะก้าวไปถึงมีหนึ่งในบรรดาหลาย ๆ สิ่งที่จะเกิดขึ้นก็คือ การแกว่งกลับเพื่อหาสมดุลระหว่าง หินกับหยิ่ง ดังที่ได้กล่าวไว้ในคัมภีร์จีนว่า “เมื่อหยิ่งเหวี่ยงไปถึงจุดสูงสุดก็จะเปิดทางให้กับหิน” ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดอนุกรรมการเคลื่อนไหวของปรัชญา การเมือง ศาสนาธรรม ที่ดูเหมือนจะก้าวไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งหมดต่อต้านการเน้นคุณค่าและทัศนคติแบบหยิ่งมากเกินไป และพยายามที่จะสร้างสมดุลระหว่างธรรมชาติของมนุษย์ด้านปุริ-สภาวะและอิตถีภาวะในฐานะที่เป็น “วัฒนธรรมทวนกระแส” ขึ้น

5.5 แนวโน้มและทางออกของการกำหนดคุณค่ากลไกในอนาคต การคำนึงถึงและเอาใจใส่ต่อนิเวศวิทยาได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีขบวนการประชาชนที่รวมตัวกันต่อสู้เรื่องสิ่งแวดล้อมและเรื่องทางสังคมหลายขบวนการ ต่างชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของการเติบโต ประกาศถึงจริยธรรมใหม่ในทางนิเวศวิทยา มุ่งพัฒนาเทคโนโลยี “เบา” ที่เหมาะสม ในทางการเมืองได้ก่อให้เกิด ขบวนการต่อต้านนิวเคลียร์อย่างได้ผล และกำลังจะกลายเป็นขบวนการทางการเมืองที่มีอำนาจมากที่สุดในทศวรรษนี้ ขณะเดียวกันก็มีการเคลื่อนไหวทางคุณค่าที่มีความหมายมาก จากการชื่นชมกับวิชาชีพและสถาบันขนาดใหญ่ไปให้คำนิยามกับความงามของขนาดเล็ก จากลัทธิบาบริโกลมาเป็นการเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย โห่ลมเม่หรีใจ จากการเติบโตทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี มาเป็นการเติบโตและพัฒนาชีวิตด้านใน ขบวนการศึกษาของมนุษย์ ขบวนการสุขภาพแบบองค์รวม และการเคลื่อนไหวทางศาสนาธรรมหลาย ๆ ขบวนการ กำลังช่วยกันส่งเสริมระบบคุณค่าเก่าแก่ และที่สำคัญที่สุดดูเหมือนว่าระบบคุณค่าแบบเก่า กำลังถูกท้าทายและเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งที่สุด จากการเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของความ เป็นหญิง ซึ่งกำเนิดมาจากการเคลื่อนไหวของขบวนการสตรี

คำว่าหินกับหยิ่งนี้มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการวิเคราะห์วัฒนธรรมที่เสียสมดุล โดยอาศัยทัศนะที่กว้างไกลทางนิเวศวิทยา ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่า เป็นทัศนะแบบกระบวนระบบ คือมองโลกในแง่ของความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความเป็นเหตุเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันของปรากฏการณ์ทั้งหมด และภายในกรอบโครงนี้ องค์รวมที่ประกอบกันขึ้นทั้งหมดจะมีคุณสมบัติเฉพาะ ที่ไม่สามารถย่อลงเป็นคุณสมบัติของส่วนย่อย ๆ แต่ละส่วนขององค์รวมนั้นได้ ที่เรียกว่าการมองลึกลงกระบวนระบบ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ สังคมต่าง ๆ ระบบนิเวศวิทยาต่าง ๆ ล้วนเป็นกระบวนระบบ

ทั้งสิ้น เป็นเรื่องน่าทึ่งมากที่คิดหับน - หย้งของชาวจีนโบราณมีความเกี่ยวเนื่องกับสาระสำคัญของระบบต่าง ๆ ตามธรรมชาติ ซึ่งเพิ่งจะเริ่มศึกษากันในวิทยาศาสตร์ตะวันตกเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง

ระบบต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิต ประกอบขึ้นจากโครงสร้างอันซับซ้อนมากมายหลายชั้น แต่ละชั้นประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ ซึ่งเป็นทั้งองค์รวมของส่วนย่อย และเป็นทั้งส่วนย่อยขององค์รวม เช่น โมเลกุลรวมกันขึ้นเป็นออร์แกเนลล์ ๆ รวมกันขึ้นเป็นเซลล์ ๆ รวมกันเป็นเนื้อเยื่อและอวัยวะ ซึ่งประกอบกันเป็นระบบใหญ่ขึ้นไปอีก เช่น ระบบย่อยอาหารหรือระบบประสาทเป็นต้น และระบบเหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นมนุษย์ชายหญิง แต่การจัดชั้นอย่างเป็นระเบียบ มิได้หยุดอยู่เพียงเท่านี้ ผู้คนรวมกันเป็นครอบครัว ชนเผ่า สังคมและประชาชาติต่าง ๆ แต่ละสิ่งที่กล่าวมานี้ เราสามารถถือได้ว่าต่างก็เป็นองค์รวมในแง่ที่ต่างก็เป็นสิ่งประกอบขึ้นจากสิ่งอื่น และขณะเดียวกันเราก็ถือได้ว่าต่างก็เป็นส่วนประกอบของระบบที่ซับซ้อนขึ้นไปด้วย ความจริงแล้วเราจะเห็นได้ว่าการเป็นส่วนประกอบและการเป็นองค์รวมในความหมายที่สมบูรณ์นั้น ไม่มีอยู่จริง

เพราะระบบย่อยต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งเป็นทั้งส่วนทั้งหมดและส่วนย่อยในเวลาเดียวกัน และย้ำว่า แต่ละโหนดมีแนวโน้มตรงข้ามกันสองอย่างในตัว คือ แนวโน้มที่จะเป็นส่วนรวมเพื่อทำหน้าที่เป็นส่วนย่อยของส่วนทั้งหมดและแนวโน้มที่จะเป็นส่วนของตัวเองเพื่อที่จะทำหน้าที่เฉพาะของตน ไม่ว่าจะเป็นระบบทางชีววิทยาหรือทางสังคม และสิ่งอื่น ๆ การค้นพบ ทวิลักษณ์ของสสารและบทบาทพื้นฐานของค่าความอาจเป็นไปได้ ได้ทำลายแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับวัตถุดัน ในระดับอนุภาคที่เล็กกว่าอะตอม สิ่งที่เป็นวัตถุดันตามวิชาฟิสิกส์ดั้งเดิมได้ละลายลงกลายเป็นแบบลักษณะของความอาจเป็นไปได้ซึ่งมีลักษณะเป็นคลื่นและแบบลักษณะดังกล่าวไม่ได้แสดงความอาจเป็นไปได้ของสิ่งต่าง ๆ แต่เป็นความอาจเป็นไปได้ในกาเกี่ยวข้องเนื่องกันของสิ่งต่าง ๆ มากกว่าการวิเคราะห์กระบวนการในการสังเกตของวิชาฟิสิกส์ที่เกี่ยวกับอะตอมอย่างรอบคอบแสดงให้เห็นว่า อนุภาคที่เล็กกว่าอะตอมไม่ใช่สิ่งที่เปี่ยมเอกเทศโดยตัวมันเอง แต่จะสามารถเข้าใจได้ก็แต่ในความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างกระบวนการต่าง ๆ ในการสังเกตทดลอง และการตรวจวัดผล นีลส์ บอห์ร กล่าวว่า "อนุภาคของวัตถุที่เป็นเอกเทศนั้นไม่มี คุณสมบัติของมันสามารถให้คำจำกัดความ และสังเกตได้ก็โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ของมันที่เกี่ยวข้องกับระบบอื่น ๆ เท่านั้น

อนุภาคที่เล็กกว่าอะตอมไม่ใช่ "สิ่งใดสิ่งหนึ่ง" แต่เป็นความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนที่โยงใย "สิ่งใดสิ่งหนึ่ง" เข้ากับส่วนอื่น ๆ ทั้งหมด ในทฤษฎีควอนตัมไม่มี "สิ่งใดสิ่งหนึ่ง" มีแต่โยงใยความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ นี่ก็ยสิ่งทีฟิสิกส์สมัยใหม่ได้เปิดเผยแก่เราถึงความเป็นหนึ่งเดียวของเอกภาพ มันได้แสดงให้เห็นว่าเราไม่สามารถย่อยโลกออกเป็นหน่วยเล็กที่สุดซึ่งแยกจาก

กัน เมื่อเราเจาะลึกลงไปในสสาร ธรรมชาติมิได้แสดงให้เห็นว่ามีหน่วยพื้นฐานที่เป็นเอกเทศ แต่กลับปรากฏต่อเราในลักษณะเป็นข่ายโยงใยอันสลับซับซ้อน ของความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของทั้งหมด ดังที่ไฮเซนเบิร์กกล่าวว่า “โลกปรากฏต่อเราในรูปของเส้นใยอันสลับซับซ้อนของเหตุการณ์ ซึ่งรวมเอาความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันเข้าไว้ มีลักษณะทั้งสลับไปมา ซ้อนเหลื่อมกัน หรือเชื่อมต่อกัน ความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นตัวกำหนดลักษณะโครงสร้างของทั้งหมด

ที่สุดของการเปิดคำรหาหวัชโยคก็ละเว้นไม่ได้ที่จะกล่าวว่า ทฤษฎีทั้งห้าคือ 1) ทฤษฎีองค์รวมสะลอก 2) ทฤษฎีระบบอุปถัมภ์ 3) ทฤษฎีการพึ่งพา 4) ทฤษฎีเกี่ยวกับสถานะของนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลาในฐานะที่เป็นเมืองบนคาบสมุทร และชายขอบและ 5) ทฤษฎีสัมพันธภาพเชิงกระบวนการระบบ ต่างก็ขึ้นกันสนับสนุนกันและกันว่า การพัฒนาจะต้องเป็นไปในท่วงทำนองแบบองค์รวมชนิดที่แยกส่วนออกจากกันไม่ได้ เนื่องจากไม่ว่าจะมองจากบนลงล่าง คือระดับจังหวัดถึงระดับท้องถิ่น ตามทฤษฎีองค์รวมสะลอกหรือทฤษฎีอุปถัมภ์และทฤษฎีพึ่งพาที่ว่าไว้ว่า ด้วยความสูง - ต่ำ มาก - น้อยทั้งในด้านอำนาจและโอกาสในการครอบครองทรัพยากรของทั้งบุคคล กลุ่มคนและชุมชนตั้งแต่ระดับท้องถิ่นกระทั่งถึงระดับนานาชาติ ต่างก็ต้องนำไปสู่การพึ่งพิงและพึ่งพาแล้มแต่กรณี ในขณะที่ทฤษฎีสัมพันธภาพเชิงกระบวนการระบบได้ให้ความเชื่อมั่นอย่างแจ่มแจ้งกันว่า “หามิสสารหรืออนุภาคที่เล็กไปกว่าจมองด้วยตาเปล่าไม่เห็นได้ไม่ที่จะดำรงสภาพอยู่ได้โดยปราศจากการมีสหพันธ์กับองค์ประกอบตัวอื่น” กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าสสารทุกชนิดทั้งที่เป็นผลพวงของพุทธิปัญญาและรหัสวิทยา ต่างก็ต้องอยู่ในภาวะยึดโยงแบบองค์รวมที่แยกส่วนหลุดออกจากรันไม่ได้นั่นเอง ในท่วงทำนองเดียวกันนี้ การศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโยค โดยการผูกเกลอ ผูกคองที่มีขนบนิมิตอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับกำลังซับซ้อนกว่า แม้ว่าการผูกเกลอ ผูกคอง จะเป็นกลไกเชิงโครงสร้างย่อยในท้องถิ่น แต่ก็มีความแข็งแกร่งพอที่จะส่งผลทั้งในทางบวกและทางลบต่อกลไกส่วนอื่นที่เหนือกว่าเมื่อเราเชื่อกันว่า “ทุกส่วนเลี้ยวต่างก็เป็นของกันและกันทั้งระบบ” ไม่ว่าจะพิจารณาจากทฤษฎีองค์รวมสะลอกพึ่งพา ฯลฯ รวมตลอดไปถึงทฤษฎีสัมพันธภาพเชิงกระบวนการระบบ เพราะเมื่อกล่าวถึงที่สุดก็คือทุกส่วนเลี้ยวของอนุภาคต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของเอกภาพที่ต่างก็เกี่ยวข้อง รั้อยรัด และยึดโยงกันและกันภายใต้หนึ่งเดียวของระบบแห่งเอกภาพ

และเมื่อถ้าใช้แนวคิดของทฤษฎีสัมพันธภาพเชิงกระบวนการระบบมาเป็นฐานในการพิจารณาเกี่ยวกับการพัฒนา ก็จะมีข้อชี้ชัดได้ว่าประเทศด้อยพัฒนามีข้อจำกัดอยู่หลายประการ จึงจำเป็นต้องพึ่งพิงและพึ่งพาประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ก็นั่นแหละ...ความจริงเชิงประจักษ์ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าหลักแห่งเจตนานั้นดีจนไม่มีที่นำดาหนิในเบื้องต้นที่พึงได้และเชื่อได้ ตามแนวคิดของอาร์มิน

(Armin) และบาบารา (Babara) ที่ว่าการฟังฟังด้านเทคโนโลยีแบบ “เทิร์น คีย์” (Turn Key) ประเทศที่พัฒนาแล้วจะทำการถ่ายทอดให้ประเทศด้อยพัฒนาจนผลิตได้เองและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ในที่สุด แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่า “ตราบเท้าที่เทคโนโลยีมีการเคลื่อนไหวในอัตราสูง ประเทศด้อยพัฒนาจะไม่มีโอกาสตามทัน ฉะนั้นที่สุดของความปรารถนาดีจากประเทศที่พัฒนาอื่นยังมีต่อประเทศด้อยพัฒนาก็คือ “กากเทคโนโลยี” เท่านั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีสัมพันธภาพเชิงกระบวนการระบบนั้นเป็นจริง เพราะไม่ว่าจะเป็นสารทั่วไปหรือสารสังเคราะห์ก็ต้องยึดโยงเข้าด้วยกันเพื่อการดำรงอยู่อย่างเป็นเอกภาพ ฉะนั้นการผูกเกลอ ผูกตอที่ต้องอุบถัมภ์กันและกันก็ไม่น่าจะมีนักสำคัญที่แตกต่างเพียงแต่ฟังเร็นไปบนฐานของความสมดุลที่มีคุณธรรมเป็นฐานรองรับเท่านั้น

อ้างอิง

1. สภาพะ หมายถึง สภาพการณ์ของการเกิดขึ้น ดำรงอยู่และเป็นไปของปรากฏการณ์ หรือสรรพสิ่งที่ เป็นไปตามธรรมชาติ ในขณะที่คำว่า “ภาวะ” มีความหมายตรงกันข้าม เนื่องจากถูก ดัดแปลง ประมวล โดยมนุษย์เพื่อสนองตอบวัตถุประสงค์บางประการ
2. สังขะบัญญัติ เป็นคำที่มีความหมายตรงกันข้ามกันกับ “สมมติบัญญัติ” ที่กล่าวไว้ในอ้างอิงบทที่ 1 ลำดับที่ 20 เพราะเป็นกฎระเบียบทางสังคมที่มีความจริงเป็นนิรันดร์
3. อำนาจแบบรวมศูนย์ (Centralization) เป็นระบบการบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จไว้ที่ส่วนกลางคือ ราชธานี ด้วยเหตุแห่งกรณีดังกล่าวจะไม่พักเสีเวลาให้นั้นยาวกับการที่ต้องสรุปว่า การบริหารจัดการในท้องถิ่นทุกประการต้อง “ขึ้นต่อ” การตัดสินใจของส่วนกลางเป็น สำคัญ แต่หลังจากนั้นการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์ดังกล่าว ก็ได้ถูกหักท้วงทวงถาม จนกระทั่งได้นำไปสู่การปฏิรูปการเมืองการปกครองในปี พ.ศ. 2540 อำนาจรัฐที่เคยเป็น ไปแบบรวมศูนย์ ได้ค่อย ๆ คลี่คลายไปสู่การกระจายอำนาจมากขึ้น
4. ภูมิเขต สุริวงค์ พงษ์ไพบูลย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง เขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ภูมิ อากาศ ธรณีสัณฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มีตามธรรมชาติ เหล่านี้ทั้ง มวลล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญต่อการก่อเกิด ดำรงอยู่และเป็นไปต่อวัฒนธรรมชุมชน ทั้งสิ้น
5. อาณาเขต หมายถึง เขตที่อยู่ในอำนาจ (อาณา เป็นภาษาบาลี หมายถึง อำนาจ ตรงกับคำว่า อาชญา ในภาษาสันสกฤต เขตที่มีการขีดครองหรือถือครอง ซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรม การถือสิทธิ์ การมีกรรมสิทธิ์ของผู้นั้น กลุ่มคนตามแต่ละยุคสมัย(สุริวงค์ พงษ์ไพบูลย์, 2542 : 27 – 29)
6. เครือข่ายทางสังคม (Social Network) เป็นลีลาท่าทีและวัตถุประสงค์จำเพาะของคนกลุ่มที่จำต้อง ขยายแวดวงและเครือข่ายไปสู่คน / กลุ่มคนเพื่อการสร้างความรู้จักมักคุ้น ทั้งนี้ก็เพื่อจะ ได้ผูกขาดทรัพยากรหรืออันจะนำไปสู่การอยู่ได้ อยู่รอดและอยู่ดีภายใต้ข้อจำกัดทั้งทาง เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเซบขอบแห่งคาบสมุทรไทยในอดีต กล่าวโดยสรุปได้ว่า ชนกลุ่มใดมีโยค ย่านและไข่มากก็ย่อมมีโอกาสในการอยู่ได้ อยู่รอดและอยู่ดีมากกว่าคน

ที่มีลักษณะตรงกันข้าม ภายใต้ข้อจำกัดของอำนาจรัฐไทยในขณะนั้นที่เข้าไปไม่ถึง และไม่ถึง

- 7 เครือข่ายของความอยู่รอดปลอดภัย (Safety Network) เป็นเครือข่ายและผลสืบเนื่องจากเครือข่ายทางสังคมที่กล่าวแล้วในข้อ 6 กล่าวคือ ถ้าคน / กลุ่มคนใดมีเครือข่ายทางสังคม (โยค บ่านและโย) มากก็就会有ความปลอดภัยสูงภายใต้ข้อจำกัดของอำนาจรัฐไทยในขณะนั้น พุคให้เข้าใจง่ายก็คือว่า ถ้ามีวัวชาวบ้านร้านดินก็จะไม่กล้าลักขโมย เมื่อเขารู้ว่าเจ้าของวัวมีโยค บ่านและโยเยอะแยะ ผืนลักขโมยไปก็ต้องส่งกลับคืนเขา
- 8 รหัสลับหรือผู้รู้แจ้ง (Mystics) เป็นวิถีคิดของคนในซีกโลกตะวันออก (เอเชีย) ที่เชื่อว่า ร่างกายกับจิตใจเป็นสัมพันธ์ภาพที่แยกออกจากกันไม่ได้ ในขณะที่เดส์คาร์ทส์ ซึ่งเป็นตัวแทนทางความคิดแบบตะวันตกเชื่อว่า ร่างกายนั้นไม่มีเรื่องจิตใจเจือปนอยู่ด้วย และจิตใจก็ไม่มีร่างกายเข้ามาเกี่ยวข้อง ผลพวงของแนวคิดดังกล่าวจึงได้ประเมินค่ากันว่า ผลงานที่เกิดจากสมองจะต้องมีคุณค่ามากกว่าการงานใด ๆ ก็ตามที่เกิดจากร่างกาย คำว่า “รหัสลับ” หมายถึง นัยของสัญลักษณ์ประการหนึ่งที่มีอยู่จริงแต่ยากต่อการเข้าถึงเพราะเป็นเรื่องความเชื่อ จิตใจและนามธรรม ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่รหัสลับทั้งหลายจะถูกตีความว่า ไม่เข้มข้น ลึกลับ และไม่ใช่วิทยา-ศาสตร์ ตามแนวคิดของเดส์คาร์ทส์ในอดีต แต่ก็น่าดีใจตรงที่ว่าทัศนะการมองชีวิตและโลกกำลังเปลี่ยนแปลงไป รหัสลับวิทยากำลังได้รับความสนใจอย่างจริงจังและมากขึ้น เพราะได้มีนักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ต่างก็ตระหนักว่าความคิดแบบรหัสลับได้เสนอสถานะอันลึกซึ้งลึกลับ และไม่ใช่วิทยาศาสตร์อย่างคงเส้นคงวา จึงทำให้เชื่อกันว่าแนวทางของวิธีวิทยากับความเชื่อทางศาสนาและเป้าหมายทางจิตวิญญาณของมนุษย์นั้นสามารถบรรสานสอดคล้องสัมพันธ์กันได้อย่างกลมกลืน (พระประชา และคณะ, 2542 : 87 – 88 เล่ม 1)
- 9 เทิร์น คีย์ (Turn Key) เป็นแนวคิดตะวันตกโดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่ประสบความสำเร็จในด้านเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเชื่อว่า การนำเทคโนโลยีขั้นสูงไปใช้ทั้งในลักษณะเชิงเดี่ยวและร่วมทุนในประเทศด้อยพัฒนา ได้ออกจะทำให้ประเทศด้อยพัฒนาเสียเปรียบในระยะเริ่มแรก แต่กลุ่มประเทศดังกล่าวก็สามารถเรียนรู้ร่วมกันและจะยังประโยชน์ให้กับทั้งสองฝ่ายอย่างมีคุณภาพในภายหลัง แต่จากประสบการณ์ที่ผ่านมาได้ทำให้นักพัฒนาจากทั้งเอเชียและแอฟริกาพากันกลัวที่จะตกต่ำว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะเกิด Turn Key ขึ้น ครอบงำที่เทคโนโลยีได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่ประเทศด้อยพัฒนาจะตามทัน

- 10 ทุนข้ามชาติ (Transnational Capital) เป็นทุนขนาดใหญ่ที่เดินทางผ่านพรมแดนระหว่างประเทศ ที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่ด้อยพัฒนา โดยที่เมืองแม่หรือประเทศเจ้าของทุนใช้อำนาจ และโอกาสในการต่อรองที่สูงกว่าให้ประเทศเล็กประเทศน้อยต้องยกเลิกกฎระเบียบ อันเป็นอุปสรรคต่อการลงทุนดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้ดูดซับกำไรกลับเมืองแม่ให้ มากที่สุดตามปกติวิสัยของการค้าเสรี ที่กลุ่มประเทศตะวันตกได้พยายามสร้างกลไก และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ร่วมกันผ่านการประชุมระดับนานาชาติอยู่เนือง ๆ
- 11- 12 ทุนอิสระเชิงสัมพันธ์กับเชิงสมบูรณ์ (Relation and Absoluty Capital) เป็นทุนประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มทุนกลุ่มหนึ่งที่มีแนวโน้มโยกย้าย ให้บริหารจัดการทุนโดยอิสระ การบริหารจัดการทุนในท่วงทำนองดังกล่าวจึงต้องตกอยู่ในฐานะที่เป็นทุนอิสระเชิงสัมพันธ์มากกว่าที่จะเป็นทุนอิสระ โดยแท้จริง เพราะอย่างไรเสียเจ้าของทุนและทุก ส่วนเสี้ยวที่เกี่ยวข้องมักจะมีเงื่อนไขก่อนการให้เพื่อเป็นหลักประกันทุนไว้รองรับด้วยเสมอ ฉะนั้นกระบวนการทุนในประเทศด้อยพัฒนาจึงมีความโน้มเอียงไปในทุนอิสระสัมพันธ์มากกว่าที่จะเป็นทุนอิสระเชิงสมบูรณ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่เจ้าของทุน (ต่างชาติ) จะยินยอมให้ทุนเปล่าโดยไม่มีเงื่อนไข
- 13 มาตรฐาน ISO คำว่า ISO มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า ISO₉ ที่มีได้หมายถึงคำย่อของหน่วย งาน หากแต่หมายถึงความเท่าเทียมกันในขั้นต้น เช่น Isometric – Isomomy จากความหมายนี้หมายถึงความเท่าเทียมกันในขั้นต้น จึงเป็นการง่ายที่จะเรียกขานหน่วย งานนี้ทั่วโลกว่า ISO ซึ่งแต่เดิมนั้นองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐานใช้ชื่อ ย่อว่า “IOS” แต่ในระยะต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ISO” ซึ่งสอดคล้องกับคำในภาษากรีก ที่มีความหมายว่า “เท่ากันหรือเสมอกัน” เพราะฉะนั้นวัตถุประสงค์ขององค์การ จึงทำหน้าที่เกี่ยวกับการกำหนดหรือปรับมาตรฐานนานาชาติเกือบทุกประเทศ (ยกเว้น มาตรฐานทางการไฟฟ้าซึ่งเป็นหน้าที่ของ IEC) ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ในโลก สามารถใช้มาตรฐานเดียวกัน สาเหตุสำคัญสืบเนื่องมาจากแต่ละประเทศมีมาตรฐาน กำหนดคุณภาพของตนเอง เช่น สหรัฐอเมริกาเป็น ANSI ญี่ปุ่นเป็น JIS เยอรมัน นิใช้ระบบ DIN อังกฤษเป็น BS และประเทศไทยมาเป็น มอก. เป็นต้น ดังนั้น องค์การ ISO จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการด้านเทคนิคเกี่ยวกับการประกันคุณภาพสากล ณะที่ 176 ขึ้นมาทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานประกันคุณภาพให้กับสากลนิยมซึ่งก็คือ ISO 9000 โดยจัดทำฉบับแรกในปี ค.ศ. 1978 (สำหรับการแก้ไขปรับปรุงรายละเอียด

จะทำในทุก ๆ ระยะ 5 ปี ถ้าปฏิบัติได้) ในขณะนี้ได้มีการแก้ไขปรับปรุงเป็นครั้งแรกแล้วคือ ฉบับปี ค.ศ. 1994 (โดยการอนุมัติของ ISO Technical Committee 176) ภายใต้รหัส "9000" ที่มีมาตรฐานเดียวกันคือ ISO 9000 9001 9002 9003 9004 และ 14000 เพราะเมื่อก้าวถึงที่สุดแล้วก็หาเป็นอื่นไปไม่ได้ไม่ นอกเสียจากการแข่งขันกันสูง จึงได้มีการรวมตัวกันทางการค้าระหว่างกลุ่มประเทศเพื่อความได้เปรียบในทางการค้าระหว่างประเทศ เพราะนอกจากจะได้รับการคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มแล้ว ยังเป็นการกีดกันทางการค้าของกลุ่มต่างกลุ่มได้อีกด้วย โดยวิธีการกำหนดมาตรฐานของกลุ่มคนให้แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ เหล่านี้ได้ถูกสถานการณ์ของโลกบังคับให้ต้องมีการรวมกลุ่มกันต่อสู้เพื่อป้องกันผลประโยชน์ที่กลุ่มประเทศของตนจะได้รับ ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ กลุ่มตลาดร่วมยุโรป หรือ EC สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ASEAN เขตการค้าเสรีอาเซียน หรือ AFTA กลุ่มประเทศการค้าเสรีอเมริกาเหนือ หรือ NAFTA กลุ่มความร่วมมือทศนครรัฐในเอเชียแปซิฟิก หรือ APEC (เทวินทร์ ลีวิโชคชัยกุล, 2539 : 9 - 11)

ในขณะที่มาตรฐาน ISO 14000 เป็นมาตรฐานที่ถูกพัฒนาขึ้นมาโดยคณะกรรมการด้านเทคนิค 207 (Technical Committee, TC 207) แห่งองค์การระหว่างประเทศเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการจัดการธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นระบบที่มุ่งเน้นให้องค์กรมีระบบในการควบคุม และปรับปรุงผลการปฏิบัติงานของกระบวนการ ผลิตภัณฑ์ และบริการ เพื่อลดหรือมิให้มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย และผลกระทบต่อนิเวศวิทยา นับตั้งแต่ขั้นตอนของการออกแบบ การวิจัยและการพัฒนาการผลิต การส่งมอบการนำไปใช้งาน การนำกลับมาใช้ใหม่ และการกำจัดขั้นสุดท้ายโดยเรียกมาตรฐานนี้ว่า อนุกรมมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000 (ISO 14000 Series of Environmental Management Standards) ซึ่งแบ่งชนิดของมาตรฐานในเชิงการประเมินผลเป็น 2 ส่วนคือ การประเมินผลขององค์กรหรือกระบวนการ และการประเมินผลของผลิตภัณฑ์ โดยครอบคลุมส่วนต่าง ๆ ดังนี้ ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม การตรวจติดตามสิ่งแวดล้อม การประเมินผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม การติดตามสิ่งแวดล้อม การประเมินวงจรชีวิต ลักษณะ

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ คำศัพท์และนิยาม (สุเทพ ชีร
ศาสตร์, 2532 : 8 – 10)

- 14 สิทธิพิเศษทางการค้า (GSP) คำว่า “สิทธิพิเศษทางการค้า” หรือ GSP เป็นคำย่อของคำเต็มที่ว่า Generalized System of Preferences โดยนัยนี้หมายถึง มาตรการทางการค้าระหว่างประเทศชนิดหนึ่งที่ประเทศพัฒนาแล้วร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีศุลกากรเป็นการทั่วไป ในการส่งสินค้าออกให้กับประเทศด้อยพัฒนาในฐานะประเทศคู่ค้า ทั้งนี้ก็เพื่อการส่งเสริมอุตสาหกรรม แรงอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และเพิ่มรายได้จากการส่งออกให้กับประเทศด้อยพัฒนา (ฉันทนัทธ์ ชีระชุมห์ (แผ่นปลิว), 2544.)
- 15 การดูดซับทางปัญญา (Brain Drain) เป็นวิธีการอย่างหนึ่งของประเทศที่พัฒนาแล้วที่อาจจะเกิดขึ้นจากความตั้งใจในฐานะนโยบายหรือเป็นความบังเอิญที่สุดจะคาดเดา ที่ได้แสดงให้เห็นโดยผ่านการหยิบยืมเงื่อนไขพิเศษให้กับกลุ่มคนระดับสมองของประเทศด้อยพัฒนา เช่น เงินเดือน / ค่าตอบแทนที่สูงกว่า ความสะดวกสบายและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตที่มากกว่า ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อให้บุคคลกลุ่มดังกล่าวได้พักพิงอาศัยอยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยวาดหวังตั้งว่า กลุ่มบุคคลดังกล่าวจะสามารถประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูงภายใต้ข้อบังคับตามกฎหมายของประเทศนั้น ๆ ได้
- 16 กลุ่มประเทศ G8 คือกลุ่มประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูง มีจำนวน 7 ประเทศหรือที่เรียกกัน G7 ในขั้นต้นได้ เยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่นและส่วนประเทศ ได้เป็นสมาชิกหลังสุดจึงนิยมเรียกชื่อกลุ่มประเทศดังกล่าวว่า G8
- 17 สินค้าขั้นปฐม (Primary Products) หมายถึง สินค้าที่ยังไม่ได้ผ่านการแปรรูปใด ๆ ซึ่งมักจะเป็นผลผลิตทางการเกษตรในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา เนื่องจากขาดแคลนใน 3 องค์ประกอบหลักคือ ทุน เทคโนโลยี และการบริหารจัดการแนวใหม่ ดังนั้นสินค้านี้จึงกล่าวถึงมีอำนาจในการต่อรองต่ำ เพราะมีอายุการใช้งานและคงรูประยะสั้น ดังนั้นจึงมักจะถูกกดราคาโดยประเทศคู่ค้า และยิ่งถ้ามีประเทศที่มีสินค้าขั้นปฐมจำนวนมากก็จะมีมีการห้ามนราคากันเองภายในกลุ่มดังกล่าวอีกด้วย

- 18 สินค้าประเภททุน (Capital Goods) ในบรรดาสินค้าที่ปรากฏในท้องตลาดนั้นจำแนกได้หลายประเภท หนึ่งในนั้นคือ สินค้าประเภททุนที่หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ เครื่องจักรกล และเทคโนโลยีทั้งที่เป็น Solf - ware Hard ware
- 19 จิตสำนึกตะวันตก (Western Relevance) เป็นพฤติกรรมชุดหนึ่งของกลุ่มประเทศตะวันตกที่ได้มีลีลาและท่าทีต่อกลุ่มประเทศตะวันออกผ่านกรรมวิธีต่าง ๆ เช่น การให้เงินกู้ปลอดดอกเบี้ยหรือการให้ทุนไปศึกษาดูงาน ฯลฯ ทั้งนี้งานศึกษาวิจัยเรื่องการผูกขาดไม่สามารยขึ้นชั้นได้ว่าเป็น “นโยบาย” หรือบังเอิญที่บรรดาประเทศด้อยพัฒนากำลังขาดแคลนในเรื่องดังกล่าวจึงมักจะสนองด้วยดีเสมอเมื่อได้มีการ “เสนอ” จากกลุ่มประเทศตะวันตกที่ดีที่ “ห้ามผิว” แต่ถ้ามึงได้ตรวจสอบสืบค้นให้ล่งล้าเลสลิกแล้วก็จะพบว่า เขาเหล่านั้นคือ กลุ่มประเทศตะวันตกต้องการให้ชาวตะวันออกเกิดจิตสำนึกตะวันตก ที่ต้องการครอบงำในทุกส่วนเลี้ยวของ “วิถีไทย” (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน “จดหมายถึงนาย” : มีชัย ไทยแลนด์ คอต คอม”) ลงวันที่ 27 กรกฎาคม
- 20 กำเนิดคนไทยมือยู่ 5 กลุ่ม ตามข้อค้นพบของกาญจณี สะออกศรี เป็นดังนี้
1. กลุ่มที่เชื่อว่าถิ่นเดิมของคนไทยอยู่ในบริเวณมณฑลเสฉวน ในต้นแม่น้ำแยงซีเกียง หรือตอนกลางของประเทศจีนในปัจจุบัน และค่อย ๆ อพยพมาทางตอนใต้ของจีนครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งจึงอพยพลงมาสู่แหลมอินโดจีน
 2. กลุ่มที่เชื่อว่าถิ่นกำเนิดของคนไทยอยู่บริเวณเทือกเขาอัลไต ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจีนติดกับพรมแดนรัสเซีย และค่อย ๆ อพยพทยอยร่นลงมา 3 ครั้งใหญ่ ๆ จากเทือกเขาอัลไตเข้าสู่มณฑลเสฉวน ต่อมาอพยพเข้าสู่มณฑลยูนนานและก่อตั้งอาณาจักรน่านเจ้าขึ้นมาจวบจนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 18 จึงอพยพจากอาณาจักรน่านเจ้าเข้าสู่บริเวณดินแดนประเทศไทยและก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย
 3. กลุ่มที่เชื่อว่าคนไทยในประเทศไทยเป็นคนในกลุ่มตระกูลภาษาไต - ไทย ซึ่งมีถิ่นเดิมอยู่กระจัดกระจายในบริเวณกว้าง นับตั้งแต่ทางตะวันออกเฉียงใต้และทางตอนใต้ของจีน บริเวณมณฑลไกวเจา กวางตุ้ง กวางสี และยูนนาน ตลอดจนบริเวณตอนเหนือของดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งในบริเวณรัฐอัสสัมของอินเดีย
 4. กลุ่มที่เชื่อว่าถิ่นเดิมของคนไทยอยู่ในประเทศไทยปัจจุบันมานานแล้ว

5. กลุ่มที่เชื่อว่าถิ่นเดิมของคนไทยอาจอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยหรือในอินโดจีน หรือในบริเวณคาบสมุทรมลายูและค่อย ๆ แพร่กระจายไปทางใต้และทางตะวันตกของอินโดนีเซียและตอนใต้ของจีน

- 21 อธิปัตย์ แปลตามตัวว่า ความผู้เป็นใหญ่ เกิดจากรากศัพท์ คือ อธิ (อุปสรรค) ที่แปลว่า ใหญ่ยิ่ง กับ ปติที่แปลว่า หัวหน้า รวมกับ “ข” (ปัจจัย) รวมเป็นคำใหม่คือ อธิ + ปติ + ข (อธิปัตย์) ที่มีความหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ การแสดงออกอันไม่ยอมจำนนต่อการข่มเหงรังแกทั้งจากอำนาจรัฐผ่านกรมการเมืองในท้องถิ่นและอำนาจพลในระแวกข้างเคียงในขณะนั้น จึงได้ประกาศตัวตั้งตนเป็นหัวหน้าชุมชนโจรอย่างอาชญา ดังเช่นกรณีของ รุ่ง คอนทราย และดำ หัวแพร เป็นต้น
- 22 ตามพราณคัมภีร์ เป็นชื่อหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราชในอดีตเนื่องจากนครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่มีความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนาและการค้าแต่โบราณ เป็นศูนย์กลางการติดต่อระหว่างอินเดีย ตะวันออกกลางกับอินโดจีน ตลอดไปถึงประเทศจีน จากความเป็นหลายศูนย์กลางเช่นนี้ ได้ทำให้ชนชาติต่างๆ เรียกชื่อเมืองนครศรีธรรมราช ต่างกันดังนี้ ได้แก่ ตามพราณคัมภีร์ ตั้งมาหลัง กรุงศรีธรรมโศก ศรีธรรมราช สิริขันธ์นคร โสภัก ปาณสินธุร ลิกอร์ ละคร ลคร หรือละคอน และนครศรีธรรมราช
- 23 เมือง 12 นักขัต เป็นสัญลักษณ์ของความเกรียงไกรของนครศรีธรรมราชในราวปีพุทธศตวรรษที่ 18 – 19 มีอำนาจกว้างใหญ่ไพศาลจนสามารถปกครองทั้งรัฐไทยและมลายูบางรัฐแบบรอบทิศทางจนมีคำกล่าวว่...จึงพญาศรีธรรมโศกราชตรีกันแล้วก็ให้สร้างเมืองขึ้น 12 นักขัต

ปี่ชวดเมืองสายถือตราหนู	1
ฉลุเมืองตานีถือตราวัว	1
ขาสเมืองกะลันตันถือตราเสื่อ	1
เกาะเมืองปะหังถือตรากระต่าย	1
มะโรงเมืองไทร (บุรี) ถือตรางูใหญ่	1
มะเส็งเมืองพัทลุงถือตรางูเล็ก	1
มะเมือเมืองตรังถือตราม้า	1
มะแหมเมืองชุมพรถือตราแพะ	1

วอกรเมืองบันไทยสมอถือตราวามร	1
ระกาเมืองสอเลาถือตราไก่อ	1
ขอเมืองตะกั่วถลางถือตราสุหนัา	1
กุนเมืองกระถือตราสุกร	1

เหล่านี้คือเมือง 12 นักบัตร์หัวเมืองแก่นครศรีธรรมราชมหานคร

- 24 อุบายและเพทุบายเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ นักบริหารและนักปกครองจะต้องนำไปใช้ให้ถูกต้อง ถูกที่และถูกทาง กล่าวคือจะต้องใช้ความดีงามอันแบบคาสุญณ์กับภักภาพ มีเหตุผลและวุฒิภาวะ เพราะการดำเนินการด้วยวิธีดังกล่าวจะทำให้เกิดกุศลโอบายไปในทางที่ไม่ถูกต้องดีงามก็จะกลายเป็นเพทุบาย ซึ่งหมายถึง การใช้เล่ห์กลจนเกิดความเสียหายเพราะไม่เข้าใจกัน เข้าใจผิดกัน แดกแยกกันกระทำถึงการมาฟันกัน (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์, 2542 : 56 – 57)
- 25 แบ่งแยกแล้วปกครอง (Divided and Rule) เป็นกุศลโอบายของนักปกครองที่มองเห็นว่า ผู้อยู่ในปกครองมีพลังและอำนาจในการต่อรองสูงกว่าหรือมีแนวโน้มที่จะสูงกว่าจนน่าจะทำให้ได้นำไปสู่การสำแดงให้เห็นว่าได้ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการปกครอง ก็จะหาอุบายในการแบ่งส่วนกำลังดังกล่าวออกเป็นส่วนเล็กส่วนน้อย เพราะเชื่อและมีความเป็นไปได้ในทางรัฐศาสตร์ว่าจะจัดการปกครองได้ง่่ายกว่าดังเช่น กรณีของการเมืองการปกครองไทยบางยุคบางสมัยในอดีต
- 26 เทศาภิบาล เป็นระบบการปกครอง ที่รัชกาลที่ 5 ได้ทรงนำมาใช้ปรับปรุงระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคสำหรับความหมายของระบบเทศาภิบาลนั้น มีความหมายรวมว่า “เป็นระบบการปกครองส่วนภูมิภาคชนิดหนึ่ง” ส่วน “มณฑลเทศาภิบาล” คือส่วนหนึ่งของระบบการปกครองชนิดนี้ ระบบเทศาภิบาลจะเป็นระบบที่รัฐบาลกลางจัดข้าราชการส่วนกลางออกไปบริหารราชการในส่วนภูมิภาคแทนที่จะให้ส่วนภูมิภาคจัดข้าราชการเข้าบริหารงานในบ้านเมืองของตนเองเหมือนสมัยก่อน ด้วยเหตุนี้ระบบเทศาภิบาลจึงเป็นระบบการปกครองที่รวมอำนาจเอาไว้ในส่วนกลางได้อย่างเป็นระบบ และสามารถเปลี่ยนประเพณีการปกครองแบบเก่าของไทยที่เข้าเมืองปกครองบ้านเมืองแบบ “กินเมือง” มาเป็นแบบสมัยใหม่
- 27 หัวเมืองมลาญ 7 หัวเมือง คือ ปัตตานี หนองจิก ยะหริ่ง ยะลา รามันห์ ระแงะ และสาญบุรี หัวเมืองปากซ์ใต้ ที่มีความสำคัญมากตั้งแต่สมัยสุโขทัย ถึงสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น

ทั้งสองเมืองทำหน้าที่ควบคุม บังคับบัญชาเมืองประเทศราชมลายู เดิมหัวเมืองประเทศราชมลายูเหล่านี้รวมอยู่เป็นเมืองเดียวกัน คือปัตตานี ต่อมา พ.ศ. 2334 ปัตตานีเป็นขบถ จึงถูกแยกออกเป็น 7 เมือง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2449 ได้รวมใหม่เป็น 3 เมือง คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ตั้งเป็นมณฑลปัตตานีทั้ง 7 หัวเมือง จึงกลายเป็น 3 จังหวัดภาคใต้มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

- 28 บาเตอร์ซิสเต็ม (Barter System) เป็นระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ขาดและเกินระหว่างกันและกัน กล่าวเฉพาะการศึกษาวิจัยเรื่องผูกโซ่ในครั้งนี้หมายถึง การแลกเปลี่ยนข้าวกับของหรือของกับของระหว่างผู้คนในพื้นที่สามระนาบ คือ ที่ราบสูงเชิงเขากับที่ราบลุ่ม หลังสันทรายชายทะเลกับบนสันทรายชายทะเลในเขตพื้นที่ชายขอบทะเลสาบสงขลา
- 29 การเกิดจุกอ่อนในระบบเสื่อม เป็นระบบของการบริหารจัดการกำลังพล ไฟร์ ทาส ขุนนางและบรรดาการเมืองของหัวเมืองประเทศราชภายใต้ระบบกินเมือง ในระยะแรกบรรดาเจ้าเมืองทั้งหลายยังคงให้ความเคารพยำเกรงโดยแสดงออกผ่าน “เครื่องราชบรรณาการ” แต่ครั้นเมื่อเจ้าเมืองประเทศราชมีไพร่พลมากขึ้นจากการเกิดลูกออกหลานของไพร่ทาส และมั่งคั่งขึ้นจากการส่งสมทรัพย์สินอันเกิดจากแรงงานของไพร่และทาส จึงทำให้เจ้าเมืองบางเมืองแสดงอาการกระด้างกระเดื่องโดยการไม่ส่งกำลังไปสมทบ เมื่อทางราชธานีต้องออกสงครามกับการวางแผนแย่งราชบัลลังก์ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ระบบการควบคุมไพร่พลที่ใช่มามาก่อนหน้านี้เริ่มเสื่อมและมีจุกอ่อนบางประการ จึงได้นำไปสู่การปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5
- 30 $E = mc^2$ เป็นทฤษฎีสัมพันธภาพพิเศษของไอน์สไตน์ที่แสดงให้เห็นว่าสสารและพลังงานเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ปรากฏตัวคนละรูปแบบ โดยทั้งสสารและพลังงานต่างก็เปลี่ยนไป พลังงานและสสารก็สามารถเปลี่ยนไปเป็นสสารตามสมการนี้ถ้าการสูญหายของสสารเปลี่ยนไปเป็นพลังงาน สสารจะมีมวล m เมื่อเปลี่ยนเป็นพลังงาน พลังงานจะมีขนาด E โดยที่ C เป็นความเร็วแสงในสุญญากาศ มีค่าประมาณ 300000 กม. ต่อวินาที สมการ $E = mc^2$ นี้เองที่ได้นำไปสู่ปรากฏการณ์นิวเคลียร์และอาวุธนิวเคลียร์ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ชัยวัฒน์ คุประตกุล, 2543 : 40 – 41)

บทที่ 3

สหาย่านหาโชค

หลังจากที่แรงสั่นสะเทือนก่อนหลังของการเปิดตัวเรื่อง “ห้วเชือกัวชน” ต่อสาธารณะ จนสามารถขยับเขยื้องการวิจัยให้เกิดปรากฏการณ์ “ห่าก้อนหิน ร่องเท้าฟองน้ำ... กระทั่งถึง ดอกไม้” ในเวลาต่อมา จึงเป็นความชอบธรรมและเชื่อมั่นระหว่างบุคคลว่าพึงช่วยเสาะหา บางชื่อ เรื่อง (ที่ค้างคาง) ของโครงการ (โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา) ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยในฐานะมือวางไร้อันดับและไม่หลงใหลอยู่ในวังวนของ “สัจจะสมมติ” ต้องถอดรหัส ให้เป็น “วนพิศทางอารมณ์” ของกลุ่มประชากรเป็นคำรบสอง ดังนั้นการสหาย่านหาโชคในครั้งนี้ จึงต้องบริหารจัดการภายใต้ข้อจำกัดของทั้งเงื่อนไขปัญหาและเวลา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลตามที่ตั้ง หวัง ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบว่า ผู้คนแถบชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา เขามีวิธีการในการสร้างเครือข่ายสายสัมพันธ์กันอย่างไร จึงได้กำหนดให้กรณีศึกษาแบบจำเพาะเจาะลึก ผ่านการสหาย่าน นับโชคตั้งแต่หัวโชค กลางโชคและปลายโชค จาก 4 กรณีหลัก ดังนี้

1. เรือเหินือ : ลำนำรักแห่งลำน้ำในพื้นที่สามระนาบ
2. การค้าทางเรือรอบทะเลสาบสงขลา : ย่านและโชคของเพื่อนห้องสองฝั่งปาก
3. ตัวตนของความเป็นอชิปัตย์ : ปฏิกริยาอันห่างไกลจากทุ่งคอนทราย ถึงพี่น้องเงี้ยวเย็ด
4. ข้าวกันบาตร : สายญาติฝ่ายหลวงตา

1. เรือเหินือ : ลำนำรักแห่งลำน้ำในพื้นที่สามระนาบ

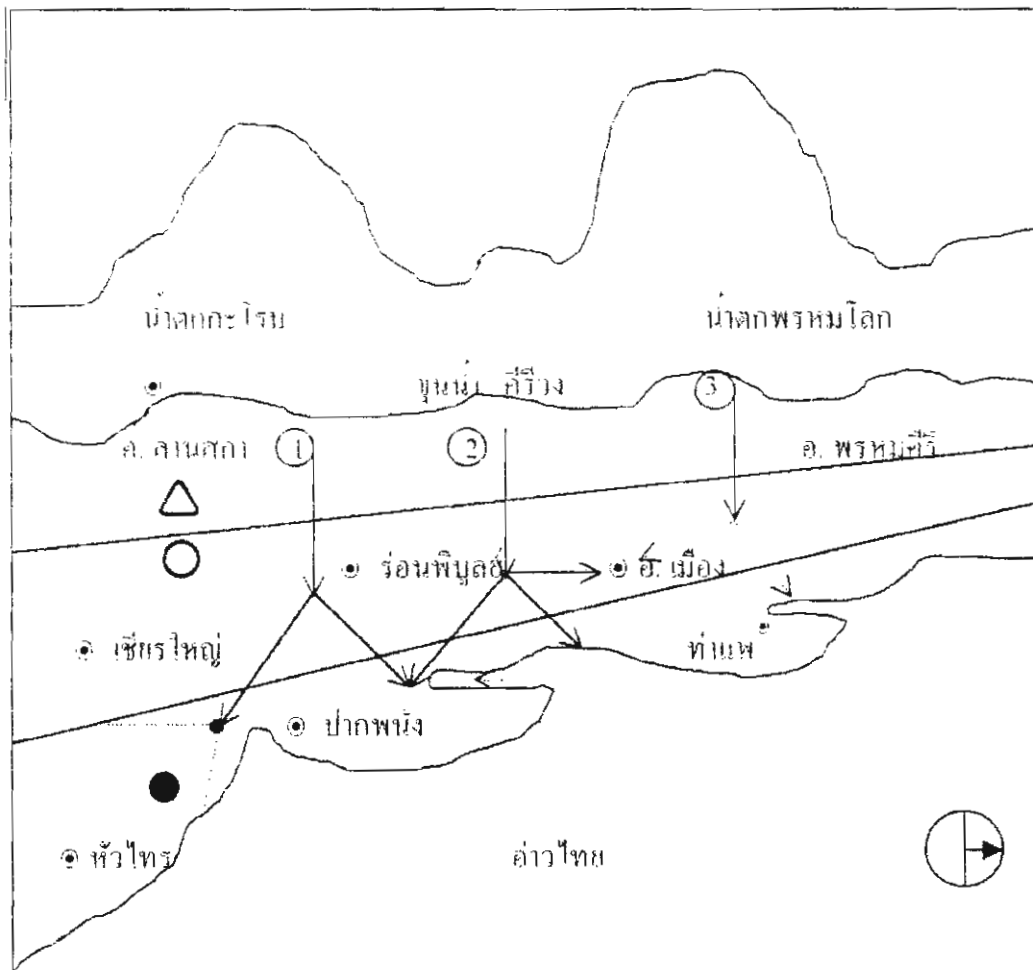
ถากกล่าวอ้างเกี่ยวกับ “เรือเหินือ” ในรูปลักษณะของตำนานที่บ่งชี้เจตนา ลีลาและท่าทีที่ หลากหลาย ที่บ้างก็เปิดตัวในฐานะที่เป็นนิทานพื้นบ้าน บทความ สารคดี ฯลฯ แต่ก็ไม่เคยเลย สักทีที่จะกล่าวอ้างถึงเรือเหินือในฐานะการ “ศึกษาวิจัย” ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงได้ กำหนดค่าให้เป็นส่วนควบของการศึกษาวิจัยในฐานะที่เป็นสัมพันธ์ภาพแรงส่งของผู้คน สาม ระนาบที่อยู่นอกเหนือคำอธิบายเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ชุมชนของทุกสำนัก เพราะที่สุดของการค้า เรือเหินือก็คือการสร้างสายสัมพันธ์ทางสังคมที่มีเกร “ตัดต่อ

และเติมเต็ม” ให้แก่กันและกัน จนกระทั่งนำไปสู่การก่อเกิดการผูกเกลอ ผูกดวงและชนบนิยมนุ ปกัมภ์ หนุนเนื่องอยู่เบื้องหลัง ในที่สุดจึงต้องใช้ผลจากการศึกษาของทั้งสมพุทธ ฐานะน และ ไพรินทร์ รุขแก้ว เป็นฐานข้อมูลหลัก จำแนกอธิบายได้ดังนี้

1.1 กำนัดเรือเหนือ : สังคมสมานูดาพระหว่างผู้คนชาวเหนือกับชาวนอก คำว่า “ชาวเหนือ” เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อชาวชนบท ที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ทำไร่ ทำสวน ผัก ผลไม้ อยู่ตามบริเวณที่ราบด้านตะวันออกของเขาลอง หมายความว่า เป็นพวกที่อาศัยอยู่เหนือน้ำ คำว่าชาวเหนือนี้มีได้หมายถึงเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ที่ต้นน้ำคิรีวงเท่านั้น หากแต่ยังหมายความรวมถึงผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณต้นน้ำแหล่งอื่นๆ อีกด้วย ในขณะที่ “ชาวนอก” เป็นคำที่ใช้เรียกชาวชนบทที่ตั้งบ้านเรือนทำไร่ ทำนา ทำประมง อยู่ตามลุ่มแม่น้ำปากพนัง ซึ่งได้แก่ บริเวณอำเภอปากพนัง หัวไทร และเชียรใหญ่ ชาวเหนือกับชาวนอกมีการติดต่อสัมพันธ์กันโดยใช้เรือเป็นพาหนะจึงเรียกเรือที่ชาวเหนือใช้เป็นพาหนะว่า “เรือเหนือ”

เรือเหนือเป็นเรือที่ทำจากไม้ทั้งต้น มีขนาดใหญ่ นิยมทำด้วยไม้ตะเคียนเพราะมีน้ำหนักเบา หากทำด้วยไม้ชนิดอื่น เช่น ไม้หลาวเตาหรือไม้ตังหน เป็นต้น ซึ่งหนักและจมน้ำง่าย การทำเรือจะตัดไม้จากภูเขา ยาวประมาณ 4-5 วา แล้วช่วยกันถาก ขุด เจาะ จนมีลักษณะเป็นลำเรือ แล้วใช้ไฟรมเพื่อเบิกให้ขยายกว้างออกตามต้องการ หลังจากใช้ไฟรมเพื่อเบิกขยายความกว้าง - แคบตามที่ต้องการแล้วจึงขึ้นดาน (กระดาน) เรียกว่า “ขึ้นดานใหญ่” จะขึ้น 2 ชั้น จึงเรียกได้ว่าเป็นเรือเหนือ ตลอดลำเรือจากหัวถึงท้ายเรือจะเป็นระวางได้ 9 ระวาง (ไพรินทร์ รุขแก้ว 19 (2) มิถุนายน 2541 : 18-26)

2.2 สภาวะทางกายภาพ : เส้นทางเรือเหนือ

- สัญลักษณ์
- △ ที่ราบสูงเชิงเขา
 - ที่ราบลุ่มหลังสันทรายชายทะเล
 - สันทรายชายทะเล
 - —

จริงอยู่แม้ว่าจะมีผู้เขียนถึงเรือเหนือไว้ไม่น้อย เช่น สมพุทธ ชูระเจน ไพรินทร์ รุบแก้ว และคนอื่นๆ แต่เมื่อได้ตรวจสอบสืบค้นจากวรรณกรรมลายลักษณ์ดังกล่าวก็พบว่า ต่างก็กล่าวถึงเรือเหนือแบบแยกส่วน ดังนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงต้องกล่าวถึงชีพจรสัมพันธ์ระหว่างชาวเหนือกับชาวนอกโดยรวมว่า เส้นทางที่ทั้งชาวเหนือและชาวนอกได้ใช้ในการก่อเกิดสายใยใส่สัมพันธ์ ระหว่างกันและกันเมื่อครั้งอดีตนั้นมีอยู่ 3 เส้นทางด้วยกันคือ 1) คลองเขาแก้ว 2) คลองท่าดี และ 3) คลองนอกท่า จากภาพอธิบายได้ดังนี้

(1) เส้นทางคลองเขาแก้ว เริ่มต้นจากน้ำตกกะโรมอยู่ในเขตอำเภอลานสกาปัจจุบัน ไหลผ่านตำบลเขาแก้ว คลองเขาแก้วนี้ยังมีลำคลองย่อย ๆ ที่เกิดจากต้นน้ำต่างกันแต่ไหลมาบรรจบกับคลองเขาแก้วอีกสองสาย คือสายบ้านท่าเรือ (ปัจจุบันเรียกบ้านน้ำรอบ) ต้นน้ำเกิดจากน้ำตกหอนาโงน และอีกสายหนึ่ง คือคลองห้วยน้ำเขียว ต้นน้ำเกิดจากเขาหน้าคำ คือ น้ำตกหอนาโงน ชาวเหนือจะลำเลียงสิ่งของด้วยเรือ ซึ่งบางครั้งต้องลำเลียงจากเรือลำเล็ก ๆ แล้วไปขนถ่ายลงเรือลำใหญ่ เนื่องจากลำน้ำตื้น และมีโขดหินมากซึ่งบางครั้งชาวเหนืออาจต้องช่วยกันปิดท่อบนลำน้ำเพื่อค้ำน้ำไว้ให้มีมากพอที่จะนำเรือล่องผ่านออกไปได้ เมื่อผ่านคลองเขาแก้ว คลองขุนทะเล คลองขุนพังและท่ามุดแล้วยังได้ ไปถึงคลองเสาชง คลองโคกคราม เขตอำเภอร่อนพิบูลย์ ผ่านต่อไปถึงคลองชะเมา เขตอำเภอเมืองและอำเภอปากพนัง ไปแยกที่วัดลาวแพรกหนึ่ง ไปเขียรเขาบรรจบกับแม่น้ำปากพนังที่บ้านปากเขียร อำเภอเขียรใหญ่ แพรกหนึ่ง ไปบรรจบกับคลองไม้เสียบ (คลองหัวตรุด) ที่หนองน้ำมดและไปคลองขุดหรือคลองตุ้ม¹ ออกแม่น้ำปากพนัง ที่บ้านหล่อง อำเภอปากพนังอีกแพรกหนึ่ง

(2) เส้นทางคลองท่าดี มีต้นน้ำอยู่ที่บ้านคีรีวงและยังมีต้นน้ำอีกหลายสาย เช่น น้ำตกสอยดาว น้ำตกไม้ปัก และน้ำตกหัวหวาน คลองท่าดีไหลลงมาทางตะวันออก จนถึงตัวเมืองของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่บ้านหัวท่า ที่นี่เป็นทางแยกของคลอง คือ ไหลมาทางเหนือเลียบปากตะวันตกของเมืองแล้วแยกเป็นสองแพรกที่มุมกำแพงเมืองด้านตะวันตก (หลังเรือนจำปัจจุบัน) ไหลต่อไปทางทิศใต้สู่คลองท่าเรือ ท่าวัง และไหลเลยไปบรรจบกับคลองท่าแพ ส่วนที่แยกไปทางตะวันออก คือ คลองหน้าเมืองไหลไปบรรจบกับคลองหัวตรุดที่บ้านโคกข่าย และออกสู่ทะเลที่ปากนคร คลองท่าดีแพรกที่ไหลไปทางใต้แยกเป็นสองคลอง คือ คลองป่าเหล้า กับคลองสวนหลวง ทั้งสองคลองไหลไปบรรจบกับคลองหัวตรุดที่บ้านคันธง

จากเส้นทางน้ำที่ชาวเหนือติดต่อกับชาวนอก ถ้านับจากต้นน้ำก็มาจากสองสายคือสายคลองเขาแก้วซึ่งเรียกกันว่า “ชาวเหนือหัวนอน”² และสายคลองท่าดีเรียกว่า “ชาวเหนือตีน”³ เมื่อชาวเหนือทั้งสองพวกเดินเรือไปยังท้องถิ่นชาวนอกคือ อำเภอปากพนัง หัวไทร หรือเขียรใหญ่ ก็จะไปได้สองทาง คือ สายที่ออกไปทางทะเล (อำเภอปากพนัง) เส้นทางออกทะเลก็มีสอง

ทาง คือ ออกทางปากนครและคลองบางจาก หากไม่ใช้เส้นทางออกสู่ทะเลก็อาจใช้เส้นทางที่ทั้งชาวเหนือดินและชาวเหนือห้วยอนดินเรือมาบรรจบกันที่หนองน้ำมด คลองหัวตรุด แล้วก็ร่วมเดินทางไปด้วยกันตามลำคลองขุด (คลองสุทุม)

(3) เส้นทางคลองนอกท่า เป็นเส้นทางที่อยู่ในอำเภอพรหมคีรี มีดินน้ำอยู่ที่น้ำตกพรหมโลกในปัจจุบัน เส้นทางสายนี้มีระยะการเดินทางที่สั้นที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับ (1) และ (2) เพราะเป็นการเดินทางของผู้คนชาวเหนือบริเวณบ้านปลายอวน นอกท่า อ้ายเขียว อ้ายกู ท่าข้าม หน้าเขาหลังเขา ฯลฯ โดยมีปลายทางอยู่ที่ “ท่าแพ” ฉะนั้นทุกบ้านจะต้องมีเรือไว้ขนส่งผลไม้ ไม่ว่าจะเป็นทุเรียน มังคุด ลำสาดี หรือพลูปากพรหม และบางพาราไปขายที่ตลาดท่าแพ การขุดเรือเป็นหนึ่งในทักษะเฉพาะตัวที่หัวหน้าครอบครัวชาวเหนือจะต้องเรียนรู้ (เหมือน “พวกนอก” ที่ต้องรู้จักการไถนาหยาบขาว) ส่วนการถ่อเรือพายเรือไปขายผลไม้ที่ท่าแพอยู่ในสายเลือดของชาวเหนือ ไม่มีการสอน พ่อโตเป็นหนุ่มเป็นสาว ทุกคนต้องทำได้ เรือเหนือแถบนี้ต่างกับเรือเหนือลานสกา ตรงที่เรือเหนือลานสกาเป็นเรือใหญ่ มีหลังคาเปิดปิดได้ มีที่หลับนอนพร้อมด้วยเครื่องครัว รอนแรมไปได้เป็นอาทิตย์ ที่น้ำตื้นใช้ถ่อ ที่น้ำลึกใช้แจว บางลำมีแจวหัวแจวท้าย เมื่อต้องออกทะเล เรือเหนือแถวพรหมโลก และบ้านเกาะเป็นแค่เรือมาความยาวจากหัวเรือถึงท้ายขนาดมาตรฐานคือ สามวาสองศอก กว้างไม่เกินสองศอก (สมพุทธ ฐระเจน, 2541 : 144 – 147)

ที่สุดของลักษณะทางกายภาพ ( ) ในฐานะที่เป็นพื้นที่ต่างระนาบระหว่างที่ราบสูงเชิงเขา ที่ราบลุ่มหลังสันทรายชายทะเลและสันทรายชายทะเลของจังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้ผู้คนอาศัยอยู่บริเวณที่ราบสูงเชิงเขาได้รับการขนานนามว่า “ชาวเหนือ” ในขณะที่ผู้คนอาศัยอยู่บนสันทรายชายทะเลและที่ราบลุ่มหลังสันทรายชายทะเลรู้จักกันในนาม “ชาวนอก” แต่ที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือ ความเหลื่อมซ้อนของพื้นที่สามระนาบดังกล่าวได้ก่อให้เกิดรูปแบบการทำมาหากิน “แบบพึ่งพา” อธิบายความได้ว่า ผู้คนในระนาบหนึ่งขาดแคลนในบางสิ่ง แต่ก็สิ้นเกินในบางสิ่ง จึงทำให้ผู้คนดังกล่าวต้องตัดส่วนเกินเพื่อเติมเต็มให้แก่กันและกัน จนต้องนำไปสู่การประนีประนอมความที่ “ลงตัว” ในที่สุด ที่สุดของการประนีประนอมความว่าได้ว่าได้แสดงให้เห็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นเกี่ยวกับวิถีของการติดต่อ แต่งเติมให้แก่กันและกันโดยใช้เพียงทุนทางวัฒนธรรมเท่านั้น เพราะชาวเหนือก็มีผลหมากรากไม้ (หมาก พลู มังคุด ทุเรียน เงาะ ลำสาดี ฯลฯ) จนสิ้นเกิน ในขณะที่ชาวนอกมีข้าวปลา เคบ (กะปิ) เกลือ ฯลฯ จนเหลือเกินด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุแห่งปัจจัยอันมั่งคั่งดังกล่าว ได้นำไปสู่การก่อให้เกิดตำนานเรือเหนือในเวลาต่อมา

1.3 เศรษฐกิจชุมชน : ฐานนาถแบบบาร์เตอร์ซิสเต็ม (Barter System) ผลพวงของการก่อเกิด ดำรงอยู่ของวิถีการผลิต บริโภคและจำแนกแจกจ่ายในพื้นที่สามระนาบดังกล่าวใน

เบื้องต้น ได้นำไปสู่การผลิต บริโภคและจำแนกแจกจ่ายอย่างสมานฉันท์และสมานภาพในเวลาต่อมา เพราะเมื่อ **Barter System** ที่ถูกนิยามและตีความว่า “การแลกเปลี่ยนสิ่งของอันจำกัดระหว่างกันและกัน” จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ผู้คนในชุมชนดังกล่าวจะต้องแลกเปลี่ยนกันระหว่างข้าวกับของ ของกับของ เมื่อ “ข้าว” หมายถึง ข้าวสารที่ผู้คนทุกชั้นชนต้องเสพ ในขณะที่ “ของ” หมายถึง ส่วนประกอบของการดำรงชีพที่เมื่อไม่เสพก็สามารถดำรงชีพอยู่ได้ เช่น หมาก พลุ เงาะ ทุเรียน ฯลฯ ในขณะนั้นและ / หรือขนมเค้ก เครื่องสำอาง กอล์ฟ ภัททอดเค เอ็ม ซี (KFC) ฯลฯ ในปัจจุบัน (2544) จริงอยู่แม้ว่าการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวเหนือกับชาวนอกเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อไร ไม่ปรากฏปีที่แน่ชัด แต่การติดต่อก็คงเป็นไปในลักษณะการค้ำจุนเพื่อมีชีวิตอยู่รอด เนื่องจากชาวเหนือไม่สามารถปลูกข้าวได้เอง จึงจำเป็นต้องไปหาข้าวไว้เลี้ยงครอบครัว แต่ด้วยเหตุที่มีพืชผักผลไม้ จึงได้นำเอาพืชพรรณเหล่านั้นมาแลกเปลี่ยนข้าวกับของกันหลายครั้ง จนเกิดความสนิทชิดเชื้อกันขึ้นจึง ได้ไปมาหาสู่กันเป็นประจำ ต่อมาในระยะหลัง ๆ การแลกเปลี่ยนข้าวกับของได้ปรับเปลี่ยนเป็นการค้าขาย ทำให้การติดต่อพึ่งพาระหว่างชาวเหนือกับชาวนอกมีสองลักษณะสำคัญ ดังนี้

(1) การไปมาหาสู่เป็นประจำ เป็นลักษณะพึ่งพาระหว่างชาวเหนือกับชาวนอกทุกปี จนทำให้บางครอบครัวสนิทสนมกันถึงขั้นเหมือนญาติสนิท ชาวเหนือจะใช้เรือเป็นพาหนะบรรทุกสิ่งของล่องเรือ โดยมีจุดหมายว่าจะไปบ้านของใคร ที่หมู่บ้านใด ส่วนมากจะไปพักอยู่ครั้งละหลาย ๆ วัน เช่น 6 – 8 วัน แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับระดับน้ำในลำคลองด้วย ถ้าน้ำแห้งเรือชาวเหนือก็จะติดอยู่บ้านชาวนอกหลายวัน เมื่อน้ำมากพอจึงสามารถกลับบ้านได้ การมีน้ำมากพอที่จะล่องเรือได้เรียกว่า “ขอบน้ำ” ชาวเหนือจึงคอยภาวนาหรือรอจังหวะเวลาน้ำเพื่อล่องเรือมาหาชาวนอกให้ขอบน้ำ ทั้งขาขึ้นและขาลง เพื่อจะได้เดินทางสะดวก การมาพักค้างแรมที่บ้านของชาวนอกจะนิยมมาในเดือน 6 – 9 ทั้งนี้เพราะเป็นช่วงที่ชาวนอกได้เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวนอกเองก็รู้ว่าเป็นระยะที่ชาวเหนือจะมาหา ฉะนั้นเมื่อจะเก็บข้าวไว้ในยุ้งข้าว (ชาวนานเรียก “ห้องข้าว” หรือ “เรือนข้าว”) ก็จะแยกลอมข้าวไว้ ส่วนหนึ่งสำหรับเตรียมไว้ให้ชาวเหนือ นอกจากนี้ชาวนอกยังเตรียมข้าวเหนียวไว้ให้ชาวเหนือด้วย โดยแยกไว้ต่างหากเช่นกัน เพื่อให้ชาวเหนือนำไปทำขนม ทำบุญวันสารทเดือนสิบ นับว่าเป็นการเอื้ออาทรที่รอบคอบและเข้าใจชีวิตซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง

ผลไม้ที่ชาวเหนือนำมาฝากชาวนอกก็เช่นกันจะจัดไว้ในวงเรือ ไม่ปะปนกัน เพราะอาจจะมีส่วนที่จะต้องขายในระหว่างทางด้วย ชาวเหนือจึงจัดวางผลไม้แยกไว้ต่างหากกับส่วนที่จะนำมาฝากชาวนอก เมื่อชาวนอกได้รับของฝากเหล่านี้จะนำไปแจกจ่ายให้แก่ลูกหลานญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้านใกล้เคียงได้กินได้ใช้กันทั่วในละแวกบ้าน เมื่อชาวเหนือจะกลับบ้าน บรรดาลูกหลานหรือเพื่อนบ้านเหล่านั้นก็จะนำข้าวเปลือกมาให้ตอบแทน การจำแนกแจกจ่ายผลไม้

ลักษณะนี้ก็เป็นวิถีชีวิตของชาวนอก ไม่มีการกำหนดกะเกณฑ์ว่าใครจะนำข้าวมาตอบแทนจำนวนเท่าไร ใครจะให้หรือไม่มีได้นำมาใส่ใจ แต่ธรรมเนียมปฏิบัตินั้น ผู้ใดได้รับพืชผลไม้ก็จะต้องนำข้าวหรืออาหารประเภทอื่น เช่น กะปิ (ชาวบ้านเรียก เกยกุ้งนา เกยปลา) ปลาแห้ง เกลือ เป็นต้น มาตอบแทนทุกครั้งไป การพึ่งพาอาศัยระหว่างชาวเหนือกับชาวนอกลักษณะนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีซึ่งกันและกันที่ความรู้สึกที่ดีมีความเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งจะได้ยินชาวนอกพูดถึงชาวเหนือเหล่านั้นว่า “นำเห็นคู” ที่มีความหมายไม่เหมือนกับ “นำเอ็นคู” ในปัจจุบัน และก่อนที่ชาวเหนือจะกลับออกจากชาวนอกจะให้ข้าวปลาอาหารต่าง ๆ ไปแล้ว ชาวนอกมักจะให้เงินไว้จำนวนหนึ่งด้วย พฤติการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างชาวเหนือกับชาวนอกได้เป็นไปแบบสมานภาพที่มีใจกับใจในฐานะที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมหมุนเวียนอยู่เบื้องหลัง

(2) การติดต่อเพื่อการค้าขาย เป็นลักษณะของการนำพืชผลบรรทุกไปบนเรือเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนค้าขายซึ่งมีหลายชนิด ประเภทผลไม้ ได้แก่ เงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย ส้มโอ มะม่วง ประเภทพืชผัก ได้แก่ หน่อไม้ พริกขี้หนู มะเขือ สะตอ ลูกเนียง ฟักทอง ฟักเขียว บวบ ประเภทผลิตผลอื่นๆ ได้แก่ ทุเรียนเคี้ยว (ทุเรียนกวน) ไข่ น้ำมันยาง ชัน น้ำผึ้งรวง สะตอคอง⁷ ลูกประคอง⁸ และของป่า ฯลฯ ซึ่งในสมัยเริ่มแรกการติดต่อนั้นจะเป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนข้าวของซึ่งกันและกัน โดยไม่กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเป็นจำนวนเงิน⁹ หรือจำนวนแล่ง¹⁰ (ภาชนะสำหรับตวงข้าวเปลือก) แต่ต่อมาในระยะหลังการแลกเปลี่ยนกลายมาเป็นการขาย ทำให้ชาวเหนือใช้เรือเพื่อบรรทุกสินค้ามาติดต่อกับชาวนอกได้เพิ่มขึ้น เช่น อาจะกำหนดว่าเจ็ดวันจะลงมาครั้งหนึ่ง หรือเมื่อเรือกลับไปถึงบ้านก็จะจัดการหาพืชผลต่าง ๆ ที่มีในฤดูกาลลงมาค้าขายอีก การไปมาเพื่อแลกข้าวของต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ไม่ได้กำหนดว่าจะไปที่ปากพวงเสมอไป แต่อาจจะไปค้าขายเพียงระยะระหว่างทาง เช่น ที่ตลาดเสาธง หรือในเมืองนครศรีธรรมราช หรืออาจมาถึงตลาดบางว้า (บางวัง) อำเภอปากพวงก็มี

1.4 เรือเหนือเที่ยวสุดท้าย : ชาคศพแห่งความทรงจำของวัฒนธรรมหุดกระแด จากคำบอกเล่าของชาวเหนือเกี่ยวกับสาเหตุที่ได้รู้จักคบหากับชาวนอกจนทำให้มีการติดต่อไปมาหาสู่กันมานับร้อยปีว่าเป็นเพราะได้ไปทำงานซ่อมบูรณะวัดพระมหาธาตุฯ ที่มีใน พ.ศ. 2434 ซึ่งมีผู้คนมาช่วยทำงานกันทุกท้องถิ่น ทำให้ชาวเหนือและชาวนอกได้รู้จักกัน ต่อมาก็ได้ไปมาหาสู่กันตั้งแต่รุ่นปู่รุ่นย่า และปู่ก็ได้ส่งไว้เสมอว่า “...พวกสู้อย่างนี้กัน ให้คบกันตลอดไป อย่าให้ขาดจากกัน...” แต่การติดต่อที่ยาวนานก็มีอันต้องเปลี่ยนแปรไปตามกระแสความจริงของบ้านเมืองทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาทางด้าน

การคมนาคมที่ให้ความสำคัญกับถนนมากกว่าลำน้ำ จึงไม่มีใครทราบว่าเรือเหนือเที่ยวสุดท้ายเป็นของใคร และสิ้นสุดเมื่อใดเหมือนกับไม่มีใครทราบว่าเรือเหนือลำแรกเป็นของใคร ทราบแต่ว่าใน พ.ศ. 2505 ก็ขาดการติดต่อโดยทางเรือระหว่างชาวเหนือกับชาวนอก

เนื่องจากชาวเหนือ จำเป็นต้องล่องเรือไปซื้อหาข้าวเปลือกจากบ้านของชาวนอก ชาวนอกก็ไม่มีวัวที่จะนำมาฝากชาวเหนืออีกต่อไป อีกทั้งสายน้ำที่แปรเปลี่ยนอันเกิดจากภัยธรรมชาติ พร้อม ๆ กับรัฐได้เร่งพัฒนาถนนหนทาง สร้างเขื่อน ฝาย ทำนบกั้นน้ำอย่างถาวร เรือเหนือก็หมดปัญหาที่จะดันดันไป-มาถึงบ้านของ “ชาวนอก” ประกอบทั้งการทำนาของชาวนอกต้องประสบปัญหานานาประการจนไม่สามารถผลิตข้าวได้อย่างสมัยก่อนที่รู้จักกันในนาม “สารหัวไทร”¹¹ (ข้าวสารหัวไทร) ในขณะที่สถานการณ์ทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปเพราะทั้งแรงส่งที่เกิดจากภายในและที่มาจากภายนอก ได้ทำให้ชาวเหนือกลายเป็น “ผู้มีอันจะกิน ในขณะที่ชาวนอกกลับเป็นผู้ยากไร้” เพราะยังคงต้องเสี่ยงกับการปลูกข้าวภายใต้การบงการของน้ำฝนแบบปีต่อปี แต่ชาวเหนือปลูกพืชพาณิชย์ (เงาะ มังคุด ทุเรียน ฯลฯ) ครั้งเดียวเก็บเกี่ยวได้ตลอดชีวิต เส้นทางเรือเหนือก็สะบัดหันลง คำของปู่ที่บอวลด้วยโอษฐ์ว่าอย่าทิ้งกันก็หมดความหมาย บรรดาเรือของชาวเหนือก็ถูกขายไปจนแล้วลำนลำบ้างก็ปล่อยให้ผุพังไปตามกาลเวลา เพราะมีความคิดว่าเรือเหนือไม่มีคุณค่าในการดำรงชีวิตอีกต่อไป เรือเหนือลำสุดท้ายถูกขายไปเมื่อ พ.ศ. 2513 ในราคา 1,700 บาท

เส้นทางสายประวัติศาสตร์ของการดำรงชีวิตชาวเหนือกับชาวนอก ที่มีมานับร้อยปีก็ได้ปิดฉากลงอย่างสมบูรณ์ เหลือไว้แต่เพียงความทรงจำของผู้เฒ่าสำหรับเล่าขานให้แก่ลูกหลานที่สนใจศึกษาหาความรู้ ความเป็นมา ความสำคัญของเส้นทางสายน้ำแห่งนี้ที่เปรียบเหมือนแหล่งที่ก่อให้เกิดชีวิตที่สมบูรณ์ในสมัยนั้น เป็นเส้นทางที่ก่อให้เกิดไมตรีสัมพันธ์อันลึกซึ้ง ก่อให้เกิดระบบการแลกเปลี่ยนแบบสมดุล เส้นทางที่ไม่มีมีการแบ่งชั้นระหว่างชาวเหนือกับชาวนอกว่าใครเด่นใครด้อยกว่าใคร จกการบอกเล่าของชาวเหนือที่บอกว่า ได้รับการต้อนรับจากชาวนอกด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดียิ่ง ไม่มีความเด่นความด้อยประการใด เพราะ “เราเป็นเพื่อนกัน เรารักกันฉันท์พี่น้อง” และชาวนอกก็บอกเล่าถึงชาวเหนือว่า “ชาวเหนือเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา” จึงไม่มีความรู้สึกว่าใครเด่น - ด้อยกว่ากัน ซึ่งนับว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันอย่างจริงใจ ที่หาได้ยากนักในปัจจุบัน การสิ้นสภาพของสายสัมพันธ์ที่มีเรือเหนือเป็นลำนน้ำเพราะเป็นวัฒนธรรมหลุดกระแสน (ทันสมัย) จึงได้เหลือไว้แต่ความทรงจำ ว่าได้ว่าเป็นเรื่องน่าเสียดาย เนื่องจากเพราะเป็นโครงสร้างที่แข็งแกร่ง ฝังตัวและซ่อนรู้อยู่ในจิตวิญญาณของประชาคมชนบทปักษ์ใต้ในปัจจุบัน หากแต่ความสัมพันธ์แบบทุนเบี้ย (Contract Capital) ได้เบียดเอาพื้นที่ของทุนวัฒนธรรมให้แทบลงจนสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะหมดไปในที่สุด

1.5 เรือเหิน : เรือน้ำใจและสายใยของทั้งย่านและโยด ไม่ว่าการปิดฉากลงของเรือเหินที่เหลือไว้แต่ความทรงจำจะเกิดจากเหตุผลใด แต่เมื่อได้สังเคราะห์ข้อมูลจากทั้งเอกสารของไพรินทร์ รุขแก้ว สมพุทธ ชูระเจน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ และคนอื่น ๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลหลักเพิ่มเติม เช่น **นายแมน หนูมาศ**¹² บ้านลานสกาใน **นางฉวี เวชทิต**¹³ บ้านปากปาย ต.ท่าจั่ว ในฐานะอดีตแม่ค้าเรือเหิน **อาจารย์ปราณี อวระ**¹⁴ บ้านหนองบัว อ.เมือง จ. นครศรีธรรมราช ในฐานะตัวแทนของหมู่บ้านที่เรือเหินสาย 2 ต้องหักล้างคืนเพราะค่ามัด ฯลฯ รวมตลอดไปถึงการสัมภาษณ์เจ้าพิชญ์จำจากแหล่งข้อมูลที่ **ไพรินทร์ รุขแก้ว**¹⁵ ได้เคยสัมภาษณ์ไว้ก่อนหน้านี้ เช่น **ฉ้วนและเพิม ทองท่าพญา**¹⁶ **บรรจง เรืองลักษณ์**¹⁷ **ดวง ตรีโรจน์**¹⁸ **ทองอินทร์ รัชฎาญจน์**¹⁹ ฯลฯ ข้อมูลทั้งสองแหล่งต่างก็บรรสานสอดคล้องและยืนยันตรงกันว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวเมืองกับชาวนอกเป็นไปท่ามกลางความเป็นมิตรแท้ผ่านการพึ่งพิงแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกันและกันนั้นเป็นจริง จึงได้นำไปสู่ปฏิริยาสมานภาพสืบเนื่องมากมาย แต่ในที่นี้จะกล่าวอ้างเพียง 3 กรณี คือ ฝากวัว เกลือ และคอง เท่านั้น

(1) ฝากวัว : สายสัมพันธ์สืบเนื่องระหว่างผู้คนสามระนาบที่มีดุลยภาพ จากการได้กล่าวถึงอำนาจเชิงแลกเปลี่ยนของชาวนอกที่ดูออกจะเหนือกว่าชาวเหินในการแลกเปลี่ยนระหว่างข้าวกับของ ซึ่งข้าวมีสถานะเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพในขณะนั้นและขณะปัจจุบัน กล่าวเฉพาะอำนาจการต่อรองของชาวนอกที่สูงกว่า ณ ขณะนั้น จึงทำให้มีตำนานเกี่ยวกับ “เรื่อนอก” ในฐานะเรือคู่ค้าต้องคั่นคั้นมาหาชาวเหินไว้น้อยมาก ทั้งนี้ น่าจะสมอ้างของไพรินทร์ รุขแก้ว ที่ว่าไว้ว่า “นอกจากชาวนอกจะไม่สันทัด ในการใช้เรือขนาดเล็กทวนกระแสน้ำอันเชี่ยวกรากระหว่างโขดหิน ขอนไม้ สัตว์ร้าย และลำน้ำอันคับแคบแล้ว ชาวนอกไม่มีความจำเป็นจะต้องขายข้าวหรือเอาข้าวไปแลกกับของ หรือของกับของกับชาวเหินอีกด้วย เนื่องจากสามารถขายข้าว หรือสิ่งของอื่นได้ง่ายกว่าเพราะเป็นพื้นที่ส่วนหน้าของคาบสมุทร ที่สามารถติดต่อค้าขายกับคนต่างกลุ่มได้อย่างหลากหลายกว่า กระนั้นก็ตามชาวนอกก็มีข้อจำกัดบางประการที่ต้องพึ่งพาชาวเหิน หนึ่งในนั้นคือ “การฝากวัว”

การฝากวัวเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยที่ชาวนอกมักจะนำวัวไปฝากให้ชาวเหินช่วยเลี้ยงแลกกับข้าวเปลือก เนื่องจากสภาพพื้นที่ในท้องที่อำเภอปากพนัง เขียวใหญ่ ห้วยไทรเป็นที่ราบลุ่ม เมื่ออย่างเข้าหน้าฝนช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ วัวซึ่งเป็นสัตว์เสี่ยงไว้ใช้งานของชาวนอกจะหากินลำบาก เนื่องจากน้ำท่วมและแต่ละบ้านมักมีวัวหลาย ๆ ตัว จึงต้องนำวัวมาฝากกับชาวเหิน การฝากอาจจะนำไปฝากกับบ้านของชาวเหินที่ได้ติดต่อคบหากันมา ชาวนอกจะเดินเท้าจากบ้านของตนถึงบ้านชาวเหินใช้เวลาหนึ่งวันครึ่ง โดยจะต้องเริ่มออก

เดินทางตั้งแต่ไม่ทันสว่าง เวลาประมาณ 3 – 4 นาฬิกา เตรียมข้าวห่อแล้วก็ออกเดินทาง การเดินทางเพื่อนำวัวไปฝากชาวเหนือจะไปกันเป็นพวก (คณะ) ประมาณ 10 – 15 คน มีวัว 20 – 30 ตัว

ชาวปากพนังบริเวณคลองสุทุมเล่าว่า ได้นำวัวเดินผ่านทุ่งนา บางแห่งจะต้องนำวัวข้ามคลองที่ลึกและกว้าง เช่น คลองบางจาก คลองหัวตรุด ก็ใช้วิธีให้วัวลงน้ำลอยคอข้ามคลอง ส่วนคนนำวัวจะข้ามที่สะพานไม้ เดินทางไปถึงหัวถนนศาลามีชัย ก็จะหยุดพักกินข้าวห่อ และเริ่มเดินทางต่อไป การเดินทางต้องเดินอย่างเร่งรีบ มิฉะนั้นจะมีค้ำระหว่างทาง ซึ่งอาจจะเกิดอันตรายจากโจรผู้ร้าย สัตว์ป่า หรือหลงทางได้ เนื่องจากการเดินทางจากทุ่งนาสู่ป่าเขา เดินทางผ่านไปถึงบ้านม่วงตลอด ตัดถนนรถไฟไปถึงพระพรหมผ่านไผ่วัดกัศ แล้วถึงหลนเบื่อง (ศาลากระเบื้อง) ถึงวัดโลกจะเป็นเวลาพลบค่ำ จากวัดโลกจะมีทางแยกไปได้สองทาง คือ ทางไปเหนือดิน (คีรีวง) และเหนือห้วยนอน (เขาแก้ว) ซึ่งแล้วแต่บ้านของชาวเหนือที่จะไปฝากวัวนั้น อยู่ที่ฝ่ายเหนือส่วนไหน

การนำวัวไปฝากครั้งละหลาย ๆ ตัว และหลายคนนี้ก็จะได้เป็นเพื่อนเดินทางให้ได้ อบอุ่นใจพ้นภัยอันตรายจากโจรผู้ร้าย และมีธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติกันในหมู่คนที่นำวัวไปฝากว่า ถ้าบอกให้ผู้คนได้ว่า จะนำวัวไปฝากที่บ้านของผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านนั้น จะไม่มีใครกล้ามายุ่งเกี่ยวกับวัวของพวกเขา เมื่อนำวัวไปส่งถึงที่บ้านชาวเหนือแล้ว หากมีจำนวนหลายตัวชาวเหนือก็จะแบ่งแยกวัวให้ญาติหรือเพื่อนบ้านนำไปเลี้ยง สำหรับค่าเลี้ยงวัวนั้น สมัยแรก ๆ ก็ไม่ได้คิดเป็นราคา เพียงแต่เมื่อถึงฤดูที่ชาวเหนือลงมายังบ้านของชาวนอก ชาวนอกก็จะให้ข้าวเปลือกเป็นการตอบแทนค่าเลี้ยงวัว แต่ในสมัยต่อ ๆ มาได้มีการกำหนดอัตราค่าเลี้ยงเป็นจำนวนเงิน เช่น คุละ 250 – 300 บาท

(2) การผูกเกลอ ผูกคอง เป็นวัฒนธรรมสำคัญสืบเนื่องอีกประการหนึ่งที่เกิดจากกระบวนการค้าเรือเหนือ โดยมีบรรทัดฐานระดับธรรมเนียมว่า คนที่จะผูกเกลอกันนั้นพึงมีรูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอละม้ายคล้ายคลึงกัน เพศและอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน หรือในบางกรณีที่แม้ว่าคู่เกลอบางคู่จะมีอายุต่างกันประมาณ บวก - ลบ ห้า (+ - 5) ก็สามารถเป็นเกลอกันได้ถ้า “จับใจ” กันจริง จึงได้เกิดคำพูดแบบที่เล่นที่จริงว่า “ที่ขาดค้อยเดิมแม่ไก่หรือลูกวัวสาวเขาก็แล้วกัน” สัมพันธภาพในท่วงทำนองนี้ว่าได้ว่าเป็นการประกาศให้ประชาคมรับรู้ ว่า “คู่เกลอ” จะต้องมิสัมพันธ์อันดีต่อกันในระดับที่เข้มข้นกว่าเพื่อนโดยทั่วไป กล่าวคือ จะต้องมีการไปมาหาสู่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในยามปกติและวิกฤติ เพราะถือว่าเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน เกลอจะให้ความเคารพนับถือพ่อแม่พี่น้องของคู่เกลอเสมือนเป็นพ่อแม่ของตนเอง เช่น ถ้าเมื่อ ก. เป็นเกลอกับ ข. บ่อมเป็นความชอบธรรมของ ก. ที่จะเรียกพ่อของ ข. ว่า “พ่อ” โดยไม่ต้องขอเงิน ในทำนองเดียวกันกับ ข. จะเรียกพ่อของ ก. ว่า “พ่อ” โดยไม่ต้องขอเงินด้วยเช่นกัน

ในกรณีที่ชาวเหนือกับชาวนอกบางรายไม่สามารถจัดการให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องเป็น
เกลอกันได้ ก็จะหาทางออกโดยการผูกคอตายที่หมายถึง ถ้ามีลูก - หลาน - เพื่อนบ้าน หรือคนอื่น ๆ
ที่วางใจกันและกันก็จะจัดการให้แต่งงานกัน คำกล่าวดังกล่าวออกจะเลื่อนลอยอยู่ไม่น้อย ถ้าไม่มี
คำยืนยันจากภาคสนาม เพราะตัวคนจากภาคสนามทำให้ผู้ศึกษาสามารถพิสูจน์ซ้ำแบบย้อนไป - ย้ำ
มาได้ว่า สัมพันธภาพของชาวนอกกับชาวเหนือได้ก่อให้เกิดส่วนควบที่มีการเป็น “ดอง” กันจริง
เมื่อนายนิค ศรี (ศรี) กำจร ชายวัย 70 เศษ หมู่ที่ 12 ต. บางกระบือ อ. ปากพอง จ. นครศรี
ธรรมราช ในปัจจุบัน (ธันวาคม 2543) เล่าความเดิมด้วยความขมขื่นของเหตุว่า “สาเหตุของ
การมาสมัครบวชอยู่ที่งานกระทงโคนี้ก็เพราะมีเพื่อนอยู่คนหนึ่งชื่อ “ตันพริ้ง”²⁰ ในยามที่ตัน
พริ้งพาวิ่งไปฝากไว้ข้างเหนือ เขาก็จะไปกันเป็นกลุ่ม ไล่ต้อนวัวไปเป็นฝูง แต่เมื่อน้ำลด คนที่ไป
ช่วยกันในชั้นต้นก็จะไปเอาวัวกลับมาเลี้ยงตามฤดูกาล แต่ตันพริ้งจะไปเอาวัวกลับประมาณเดือน
สี่หรือเดือนห้า ซึ่งผิดเพี้ยนไปจากคนธรรมดาทั่วไป เพราะคิดและเชื่อว่าวัวอยู่กับคนที่ “วางใจกัน
ได้...ไม่เ็นไร” ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ผม (นายนิค) ต้องเดินทางมาส่งวัวที่บ้านตันพริ้ง จากกลับ
ต้องขึ้นรถโดยสารที่มีอยู่เพียงคันเดียวทั้งเที่ยวไปและกลับ ระหว่างบ้านย่านซื่อกับบ้านบางกระบือ
จากความสัมพันธ์ของการส่งวัวแบบย้อนไป - ย้ำมา ดังกล่าวได้นำไปสู่การสมัครบวชโดยมีญาติ
ผู้ใหญ่รู้เห็นเป็นใจจึงได้แต่งงานอยู่กินกันกับนางจวบจนปัจจุบัน

ดูออกจะไม่เป็นธรรมอยู่ไม่น้อยถ้ากล่าวถึงแต่เพียงการผูกคอตายที่ชาวเหนือไปแต่ง
งานกับชาวนอก โดยไม่กล่าวถึงชาวนอกมาแต่งงานกับชาวเหนือควบคู่กัน ดังนั้นจึงต้องกล่าวถึง
กรณีของนายวส วัฒนฤทธิ์ หรือที่เพื่อนบ้านร้านถิ่นทั่วไปรู้จักในนามของนายหน่วย ที่ได้มาแต่ง
งานกับนางเหิน อยู่หมู่ที่ 3 และนายเหมียด เปี้ยถาวร หมู่ที่ 6 ต. ลานสกา จ. นครศรี
ธรรมราช ในปัจจุบัน โดยที่นายหน่วยเล่าให้ฟังว่า ภรรยาของผมได้มาอาศัยอยู่กับพี่ชายคือนาย
ร้าน รักษาพล (เสี้ยชีวิต) ผู้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ปากพอง ในฐานะที่เป็นลูกพี่ ลูกน้องกัน หลังจาก
ที่หลานสาวได้มาอยู่กับนายร้านได้ระยะหนึ่ง ผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายได้เจรจากันตามระดับของ
ความใหญ่และความยาวของย่านและโคด ผมจึงได้แต่งงานและอยู่กินกันมาจนถึงปัจจุบัน อีกกรณี
หนึ่งของการผูกคอตาย คือ ฉลอง ช่วยเกิด ผู้มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่บ้านโคกถิ่น อ. เจริญใหญ่ ขึ้นขัน
อย่างแข็งขันว่า “พ่อผมชื่อไข่ แม่ผมชื่อคง” พ่อผมได้มาเป็นเกลอกับชาวเหนือไว้คนหนึ่งชื่อ
ทอง - แอบ พันระในฐานะเกลอพ้อ (ไม่ทราบสาเหตุของการเป็นเกลอระหว่างพ่อกับพ่อ) ลูกได้
เดินตามรอยพ่อที่มาก่อนหน้านั้นจึงได้รับสมญานามว่า “หลอง (ฉลอง) มากับวัว” เพราะได้พาวัว
ไป - มา ระหว่างนอกกับเหนือตั้งแต่อายุ 18 ปี จนทำให้นายทอง พันระ ในฐานะพ่อเกลอ ได้
บริหารจัดการให้ผมแต่งงานกับสาวชาวเหนือคนหนึ่งชื่อเอื้อน ช่วยเกิด ที่อยู่กินกันฉันท์สามี -
ภรรยากันมากระทั่งทุกวันนี้

จากข้อมูลที่ยังถึงในเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า สัมพันธภาพระหว่างชาวเหนือกับชาวนอกได้นำไปสู่วิถีของการผูกเกลอและผูกคองกันจริง โดยมีปัจจัยของส่วนขาดและส่วนเกินจึงต้องเติมเต็มให้แก่กันและกัน แต่เมื่อสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สัมพันธภาพระหว่างชาวนอกกับชาวเหนือที่มีเรือเป็นลำนาคต้องปิดฉากลงอย่างสมบูรณ์ดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น จะอย่างไรก็ตามตะกอนตกค้างในทางสร้างสรรค์ของตำนานรักที่มีเรือเหนือเป็นลำนาก็ได้สร้างย่านไฮให้เกิดขึ้นระหว่างชาวเหนือกับชาวนอกในระดับที่เรียกได้ว่า เมื่อ “สาวย่านก็พบโชค” ความดังกล่าวนี้น่าพยายที่จะเชื่อได้เสียทีเดียวเมื่อลูกสาวคนสุดท้ายของนายแมนหนุมาส ยืนยันว่า แม่นแต่ในปัจจุบันย่านไฮระหว่างชาวนอกกับชาวเหนือยังคงหลงเหลืออยู่

เมื่อดูจากแต่ละฝ่ายมีการและงานประเพณี (งานศพ แต่งงาน บวชนาค) ต่างฝ่ายต่างก็มาร่วมงานและช่วยเหลือเอื้องานกันแบบขบถรอบค้วเลขที่เดียว (พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ทวดที่ยังมีชีวิตอยู่รวมตลอดไปถึงเขย - สะใภ้) ส่วนควบของการไป - มาหาสู่ของตะกอนตกค้างระหว่างชาวเหนือกับชาวนอก ในปัจจุบันก็ไม่แตกต่างไปจากเดิมตรงที่ชาวนอกก็ยังคงนำข้าวสารมาฝากชาวเหนือ (อาจจะซื้อมาก็ได้เพราะส่วนใหญ่เลิกทำนา) ในขณะที่ชาวเหนือให้ไม้ (ที่ฟิงให้ได้) และ / หรือผลไม้ตามฤดูกาล เพราะความจริงเชิงประจักษ์ ณ เวลาเบื้องต้นมีอยู่ว่า ชาวเหนือในปัจจุบันมีอำนาจต่อรองในการแลกเปลี่ยนที่สมดุลหรือเหนือกว่าชาวนอกเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นไปได้ของคำกล่าวที่คละด้วยความน้อยเนื้อต่ำใจของชาวยัยเจ็ดสิบเศษแห่งบ้านบางกระบือ ค. คลองน้อย อ. ปากพนัง ส่วนใน (พื้นที่ทำนา) ที่ดำรงชีพด้วยการทำนาเพียงอย่างเดียวว่า “คนเหนือเดิมที่นั่นเสดธา” แต่ต่อมาเป็นเศรษฐี”

1.6 จากเสดธามาเป็นเศรษฐี: ความในใจของชาวนอกคนหนึ่ง หลังจากทีประวัติศาสตร์สายสัมพันธ์ระหว่างชาวเหนือกับชาวนอกได้ปิดฉากลงอย่างสมบูรณ์ด้วยเหตุแห่งความผุกร่อนภายในและแรงเหวี่ยงกระแทกที่มาจากภายนอก คือ ความทันสมัยที่นิยามว่า ถนนหนทาง ผู้เข็นโทรทัศน์และพัดลม ฯลฯ ที่ทำให้คู่ประหนึ่งว่าทั้งชาวเหนือและชาวนอกอยู่ตึกกันทั้งสองฝั่งฟาก แต่หลังจากที่ได้พูดคุยกับนายชม ช่อผกา ชาวยัย 70 เศษ บ้านบางกระบือ ค. คลองน้อย อ. ปากพนัง จ. นครศรีธรรมราช ส่วนใน (ห่างจากฝั่งทะเลประมาณ 30 กิโลเมตร) ระบายความในใจให้ฟังว่า เดิมที่ชาวเหนือต้องล่องเรือมาหาชาวนอก แม้ว่าจะต้องฟันฝ่าอุปสรรคนานัปการ เช่น ทำนบกั้นน้ำ เกาะแก่งที่กั้นทางและขวางกั้นด้วยโขดหิน เนินทรายที่ตื้นเขิน ขอนไม้และสัตว์ร้ายตลอดเส้นทาง เพื่อมาหาข้าวสารจึงได้เกิดตำนาน “เรือเหนือ” ในขณะที่ไม่มีตำนาน “เรือดอก” นั้นแสดงว่าหากนอกลำจะต้องล่องเรือไปหาชาวเหนือเพราะนอกจากชาวนอกจะพอมียูมีกินแล้ว ยังต้องเสี่ยงสู้กับการพายเรือทวนกระแสน้ำอันเชี่ยวกรากจากเชิงเขาอีกด้วย

แถลงการณ์ของข้อมูลดังกล่าวตามคำบอกเล่าของนายชม ช่อผกา ที่ว่า “พวกเหนือเมื่อก่อนนั้นเสกสา แต่ต่อมาเป็นเศรษฐี” นั้นเป็นจริง เพราะคำยืนยันของแหล่งข้อมูลดังกล่าวได้พรั่งพรูออกมาโดยอัตโนมัติที่เป็นประหนึ่งว่าเหตุการณ์เพิ่งผ่านไปเมื่อวันวาน...เขาเล่าว่า “พวกเหนือเมื่อก่อนมาหาข้าวกินแถวนอก บ้างก็มากันเป็นกลุ่ม บ้างก็มาแบบผิวเผิน เมื่อกัดหัว (เรื่อ) ผัวคึดท้าย (เรื่อ) ของที่พามาจับแล้วก็นำบ้าง ดิบ้าง...น่าสงสาร...” แต่หลังจากที่ระบบการค้าเสรีมาเยือนได้ทำให้ชาวเหนือมีทางเลือกในการแลกเปลี่ยน ชื้อ - ขายมากขึ้น กอปรกับการปลูกพืชพาณิชย์ครั้งเติบใหญ่ได้ตลอดชีวิต ชาวเหนือมีฐานะที่มั่นคงขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะที่ชาวชนกโดยเฉพาะชาวชนกรอบใน (พื้นที่ทำนา) ยังคงพึ่งพณาการอยู่กับการทำนาจึงต้องซำรงไว้ซึ่งความเป็นผู้มีอันจะกินในอดีต แต่ต้องอับจนกันถ้วนในปัจจุบัน จึงน่าจะไม่ใช่ไกลเกินจริงนักที่จะเปรียบเทียบประชาชนนอกกว่าเมื่อกาลครั้งหนึ่งเขาเป็นเสมือนมังกรแต่ต้องกลายกลายเป็นมังกือเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปในเวลาต่อมา... น้ำเสียง สีหน้า สายตา ลีลา และท่าทีของผู้ให้สัมภาษณ์ยังคงไว้ให้เห็นร่องรอยของตะกอนตกค้างทางอารมณ์ที่สามารถเล่าขานให้ลูกหลานได้รับรู้ตำนานระหว่างชาวเหนือกับชาวชนกรอบชวาลานาน

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะเกิดตะกอนตกค้างทางอารมณ์ในด้านหนึ่งที่บ่งบอกถึงความน้อยเนื้อต่ำใจอยู่ไม่น้อยแต่ก็มีตะกอนตกค้างอีกข้างหนึ่งที่บ่งบอกว่า สมานภาพระหว่างชาวชนกรอบกับชาวเหนือก็มีเพื่อไว้ให้เป็นตำนานทางบวกด้วยเช่นกัน เมื่อลูกสาวคนสุดท้องของนายแมนหนู มาศ กล่าวว่ “เมื่อเหนือไปนอกต้องกอดกันให้จมโคลน” อธิบายความได้ว่าปฏิกิริยาของการโอบหาวระหว่างชาวเหนือกับชาวชนกรอบเป็นไปอย่างแนบแน่น แน่นในระดับที่ “ถ้าอ้ายเกลอเหนือมาต้องบอกให้มันรู้ว่าเขาทำนาทำอะไร” ทางเลือกหนึ่งก็คือ การหาเหตุแล้วผลักลงโคลน จึงได้กอดกันจนจมโคลน การได้กอดกันจนจมโคลนในครั้งนั้นกระมังได้ทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างชาวเหนือกับชาวชนกรอบยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าความเป็นไปในทุกคู่เกลอ - คอง หากแต่ขึ้นอยู่กับสายสัมพันธ์ต่างระดับในอดีต กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปฏิกิริยาสมานภาพระหว่างชาวเหนือกับชาวชนกรอบบริเวณชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะที่นครศรีธรรมราชนั้นเป็นภาวะจำยอมด้วยเหตุของภูมิเขตจำเพาะจึงทำให้ผู้คนต้องเติมเต็มกันและกันเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคม²² (Social Network) เป็นเบื้องต้น และเครือข่ายของความอยู่รอด²³ (Safety Network) ในเวลาต่อมา และนี่คือสาเหตุของการผูกเกลอ ผูกคองและต้องอุปถัมภ์กันและกันจนเกิดโศก ยาน และโชที่มีเรือเหนือเป็นสำนำ

2. การค้าทางเรือรอบทะเลสาบสงขลา : ย่านและโชคของเพื่อนห้องสองฝั่งฝาก

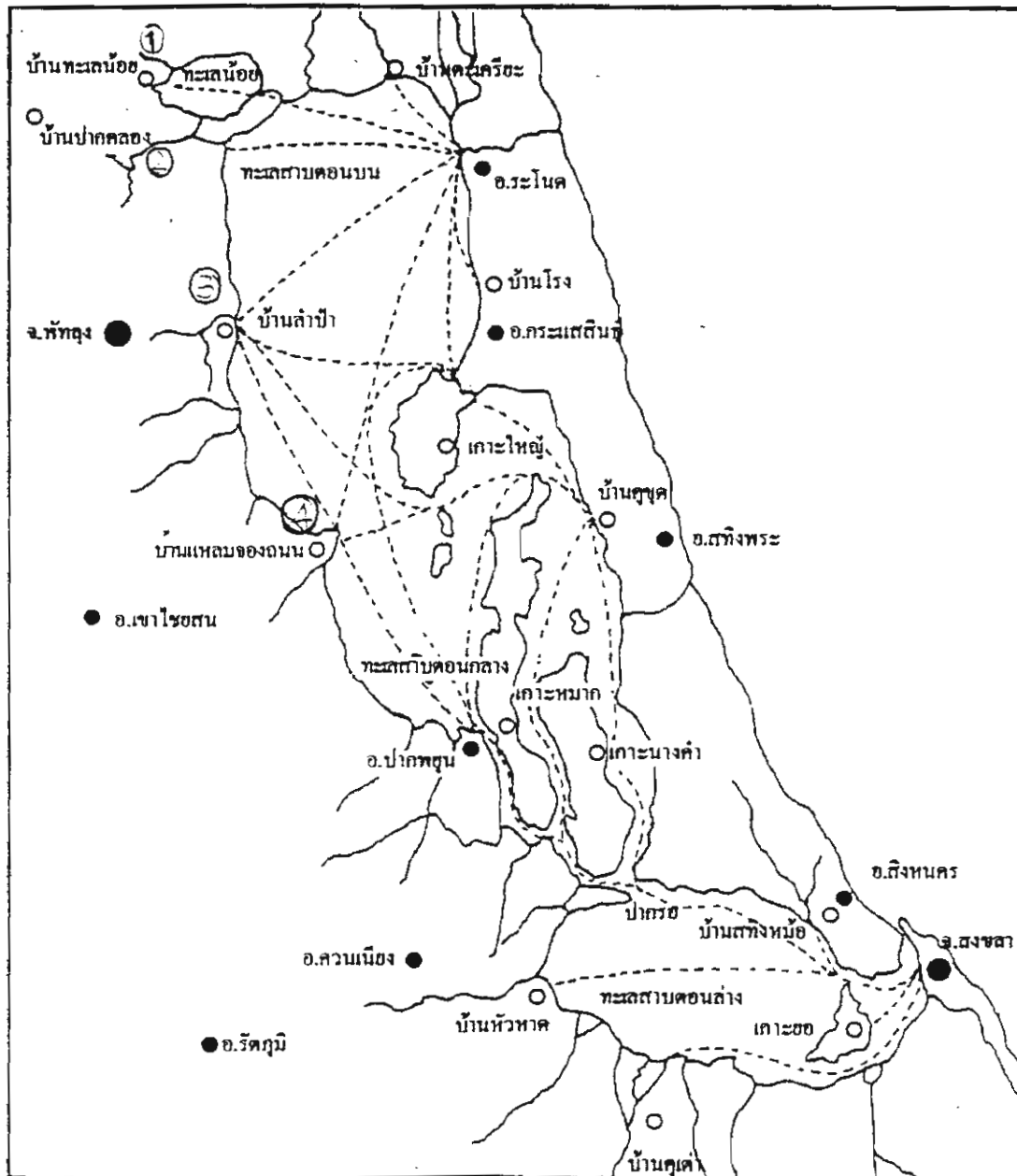
หลังจากที่ได้กล่าวอ้างถึงสายใย ย่านและโศดโคยการเป็นเกลอ เป็นคองกันของชาวเหนือกับชาวนอกที่มีเรือเหนือเป็นลำนํ้าในข้อ 1. เพื่อเป็นการย้อนแย้งให้เห็นว่า ทั้งด้วยเงื่อนไขเงื่อนไขและเงื่อนไขเวลาของประชาคมปักข์ได้ในขณะนั้น ได้กำหนดค่าและลีลาจำเพาะว่า ผู้คนต้องคั่นรณเพื่อให้ “อยู่รอด อยู่ได้และอยู่ดี” ท่ามกลางพหุนามของเศรษฐกิจและสังคมในช่วงที่มีการเมืองตามระบบกึ่งเมืองเป็นผู้ดูแล ได้ทำให้การค้ำทางเรือทะเลสาบสงขลาถือกำเนิดขึ้นในฐานะที่เป็นอีกความพยายามหนึ่งที่ต้องการจะชี้ให้เห็นว่า ผู้คนสามจังหวัดชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา ต่างก็ต้องเติมเต็มให้แก่กันและกันในระดับที่เข้มข้นจนเป็นหนึ่งเดียวคือ เกลอและคองด้วยเช่นกัน เนื่องจากข้อมูลที่กล่าวอ้างส่วนใหญ่ในส่วนนี้ได้อาศัยข้อค้นพบจากงานศึกษาวิจัยของปก แก้วกาญจน์ เรื่อง “การค้าทางเรือบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา” ควบคู่กับการพิสูจน์ซ้ำทั้งจากเอกสารและแหล่งข้อมูลหลัก ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะยืนยันทั้งในทางโต้แย้งและ/หรือสนับสนุนว่า ข้อจำกัดด้านนิเวศน์วัฒนธรรมแบบ “อโคจร” ของสามจังหวัดชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาได้เป็นข้อกำหนดของ “วิถีคิดจำเพาะ” จนกลายเป็นขนบนิยมจำเพาะผ่านการผูกเกลอ ผูกคอง ที่มีขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับกันและกันในที่สุด เพื่อที่จะยืนยันว่าสมมติฐานดังกล่าวสมจริง ณ เวลาครั้ง จันเนกอธิบายได้ดังนี้

2.1 ภูมิหลังด้านภูมิปัญญาและนิเวศน์วิทยาชุมชน บริเวณชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา ที่มีสองฝั่งฝากคือ ชายฝั่งทะเลสาบตะวันตกกับตะวันออก อธิบายความโดยสังเขปได้ว่าชุมชนชายขอบฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลาคือ จังหวัดพัทลุง และบางส่วนของจังหวัดสงขลา กับพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกคือ อาณาอะโนด สทิงพระ กระแสสินธุ์ และสิงหนคร ในปัจจุบัน (2544) พื้นที่สองฝากฝั่งชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่สามระนาบ กล่าวคือ พื้นที่ฝั่งตะวันออกมีลักษณะเป็นสันทรายชายทะเลที่ทอดตัวตามแนวยาวจากเหนือ - จรดใต้ ที่รู้จักกันในนาม “คาบสมุทร สทิงพระ”²⁴ กับที่ราบลุ่มตอนกลางและที่ราบสูงเชิงเขาในเขตจังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากร ธรรมชาติ ทำให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยของผู้คน ทั้งที่รวมกันเป็นชุมชนขนาดเล็กและเมืองขนาดใหญ่ตามบริเวณชายฝั่งทะเลสาบสงขลา และบริเวณปากน้ำมีการพัฒนาตัวเองให้เจริญรุ่งเรืองตามศักยภาพของแต่ละชุมชนที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียงและทรัพยากรธรรมชาติจากทะเลสาบสงขลา มาหล่อเลี้ยงคนในชุมชนมานานร้อย ๆ ปี ดังที่ สงบ สังเมืองได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ภาคใต้เกี่ยวกับพัฒนาการของชุมชนภาคใต้บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา จากการรายงานการศึกษาของศรีศักร วัลลิโภดม ว่า

“ราวพุทธศตวรรษที่ 18 ลงมา พบร่องรอยของชุมชนโบราณที่เป็นบ้านเป็นเมือง ซึ่งพัฒนาขึ้นตามบริเวณสันทรายใหญ่น้อยทั้งชายฝั่งด้านอ่าวไทยและด้านทะเลสาบ รวมไปถึง

บริเวณอื่นรอบ ๆ ทะเลสาบทางฝั่งพัทลุง และบริเวณใกล้เคียง ร่องรอย ของชุมชนโบราณ ใน
 ระยะนี้เห็นได้จากซากวัดวาอารามที่เป็นศาสนสถานเนื่องใน พุทธศาสนา ชุมชนโบราณที่มีคูน้ำ
 ล้อมรอบตระพังหรือสระน้ำใหญ่สำหรับการบริโภคและอุปโภคของชุมชน”(อ้างใน แก้วกาญจน์,
 2540 : 44 – 45)

แผนที่แสดงเส้นทางการเดินเรือจากท่าเรือต่าง ๆ
ไปยังท่าเรือหลักชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา

ที่มาของข้อมูล

แผนที่ทะเลสาบสงขลา จากสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 หน้า 1463. สถาบัน-
ทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

เส้นทางการเดินเรือ จากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้เดินเรือและผู้ทำการค้าหลายคนในพื้นที่
ตำบลระโนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

2.2 เส้นทางเดินเรือเพื่อการค้าระหว่างผู้คนสองฝั่งฟากจากแผนที่

(1) เส้นทางเดินเรือจากท่าเรือระโนด อ. ระโนด จ. สงขลา ไปยังท่าเรือหลักของแต่ละชุมชน ได้แก่ ท่าเรือทะเลน้อย (1) ท่าเรือวัดประดู่..... (บ้านปากคลอง) (2) มะกอกเหนือ ท่าเรือตำบลลำปำ (3) ท่าเรือตำบลจองถนน (4) (วัดเขียนบางแก้ว) อ. เขาชัยสน จ. พัทลุง ท่าเรือตำบลคูซูด อ. สทิงพระ จ. สงขลา ฯลฯ สุดทางที่ท่าเรือ จ. สงขลา

(2) เส้นทางเดินเรือจากท่าเรือตำบลคูซูด อ. สทิงพระ จ. สงขลา ไปยังท่าเรือของชุมชนหลักต่าง ๆ ดังนี้ คือ ท่าเรือตำบลคูซูด - ระโนด คูซูด - ลำปำ คูซูด - ปากพะยูน คูซูด - ท่าเรือเมืองสงขลา

(3) เส้นทางเดินเรือตำบลเกาะใหญ่ อ. กระแสสินธุ์ จ. สงขลา ไปยังท่าเรือหลักต่าง ๆ ได้แก่ เกาะใหญ่ - ระโนด เกาะใหญ่ - คูซูด เกาะใหญ่ - ลำปำ เกาะใหญ่ - จองถนน และเกาะใหญ่ - ท่าเรือเมืองสงขลา

(4) เส้นทางเดินเรือจากท่าเรือเมืองสงขลา อ. เมือง จ. สงขลา ไปยังท่าเรือชุมชนหลักได้แก่ ท่าเรือเมืองสงขลา - เกาะยอ - คูเต่า - หัวหาด สทิงหม้อ - ลำปำ - ระโนด

(5) เส้นทางเดินเรือจากท่าเรือตำบลทะเลน้อย อ. ควนขนุน จ. พัทลุง ไปยังท่าเรือหลักและชุมชนต่าง ๆ ดังนี้คือ ท่าเรือทะเลน้อย - ระโนด - นางรีม - หัวป่า - ตะเคียน และสุดทางที่ท่าเรือระโนด อ. ระโนด จ. สงขลา

(6) เส้นทางเดินเรือจากท่าเรือตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ไปยังท่าเรือหลักชุมชนต่าง ๆ บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา ที่มีท่าเรือตำบลลำปำเป็นศูนย์กลางมีดังนี้ คือ ลำปำ - ระโนด ลำปำ - เกาะใหญ่ ลำปำ - คูซูด ลำปำ - ท่าเรือสงขลา

(7) เส้นทางเดินเรือจากท่าเรือตำบลจองถนน (วัดเขียนบางแก้ว) อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ไปยังท่าเรือหลักชุมชนต่าง ๆ บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาที่มีท่าเรือตำบลจองถนน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เป็นศูนย์กลาง มีดังนี้ คือ ท่าเรือตำบลจองถนน - ลำปำ จองถนน - ระโนด จองถนน - เกาะใหญ่ จองถนน - คูซูด จองถนน - ท่าเรือเมืองสงขลา

(8) เส้นทางเดินเรือจากท่าเรือตำบลปากพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ไปยังท่าเรือหลักบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาที่มีท่าเรือตำบลปากพะยูนเป็นศูนย์กลาง เป็นดังนี้ คือ ปากพะยูน - ลำปำ ปากพะยูน - คูซูด ปากพะยูน - เกาะใหญ่ ปากพะยูน - ระโนด

2.3 วิธีการค้าทางเรือในบริเวณพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาและบริเวณใกล้เคียง จากการศึกษาวิธีการค้าทางเรือในบริเวณนี้ พบว่า มีวิธีการค้าอยู่ 2 วิธี คือ

(1) การค้าส่งตามท่าเรือหลัก ได้แก่ การค้าระหว่างผู้ผลิตสินค้าหรือผู้รวบรวมสินค้าต้นทางกับผู้ค้าหลักตามชุมชนซึ่งอยู่ปลายทางโดยการจัดส่งสินค้าตามใบสั่งซื้อหรือใบบอกไปกับ

เรือให้ผู้รับหรือผู้ค้าตามชุมชนปลายทางและ/หรือโดยผู้เป็นเจ้าของสินค้านำลงเรือไปขายด้วยตนเอง ไปยังผู้ค้าหลักตามชุมชนปลายทาง

(2) การค้าตามท่าเรือย่อยหรือการค้าเร่ตามชุมชน เป็นวิธีการนำสินค้าใส่เรือแล้วพาเรือเร่ขายตามชุมชนหรือตามบ้านเรือนในชุมชนต่าง ๆ หรือการค้าเร่ตามตลาดนัดตลอดจนการค้าปลีกตามบ้านที่ผู้ซื้อที่บ้านอยู่ใกล้เคียงกันมาหาซื้อเอง วิธีการค้าทั้งสอง ดังกล่าว นอกจากจะเป็นการสร้างรายได้แล้วยังเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือผลผลิตระหว่างบุคคลชุมชนแบบพึ่งพากันและกันอีกด้วย กล่าวเฉพาะประเภทของสินค้าที่ค้าส่งตามท่าเรือหลักและการค้าเร่ตามชุมชน จากการศึกษาและการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการค้าหลายคน พบว่าสินค้าที่มีการค้าขายแลกเปลี่ยนกันในบริเวณนี้ ได้แก่ สินค้าพื้นเมือง เช่น ขอบป่า ข้าว น้ำตาลโตนด รั้งนก ปลาตากแห้ง ฯลฯ สินค้าอุตสาหกรรม เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผ้า เหล็ก เครื่องมือเครื่องใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือน เป็นต้น และสินค้าอื่น ๆ เช่น เกลือ เสื่อกระจูด กระสอบกระจูด เสื่อกก กระสอบกก และผลไม้ ผลจากการศึกษาเกี่ยวกับการค้าทางเรือระหว่างชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา จากทั้งภาคสนามและเอกสารต่างก็ยืนยันตรงกันว่า ในพื้นที่ที่มีการค้าทางเรือระหว่างชุมชนทางฝั่งตะวันตกกับทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา สรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ว่า

ประเด็นแรก การค้าทางเรือระหว่างชุมชนทางฝั่งตะวันตกและทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วยชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลา กล่าวคือ ชุมชนบริเวณฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา ได้แก่ ชุมชนบ้านทะเลน้อย บ้านปาก-คลอง บ้านลำปำ บ้านแหลมจองถนน บ้านปากพะยูน ในขณะที่ชุมชนบริเวณฝั่งตะวันออกของกลุ่มทะเลสาบสงขลา ได้แก่ ชุมชนบ้านระโนด เกาะใหญ่ คุชูด และชุมชนเมืองสงขลา ฯลฯ เส้นทางเดินเรือทั้งสองฟากฝั่งดังกล่าวต่างก็มีท่าเรือหลักที่สำคัญในอดีตทั้ง 2 ฝั่งทะเลสาบสงขลา ได้แก่ ท่าเรือชุมชนบ้านทะเลน้อย บ้านปากคลอง บ้านลำปำ บ้านแหลมจองถนน บ้านปากพะยูน และฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา ได้แก่ ท่าเรือชุมชนบ้านระโนด บ้านเกาะใหญ่ บ้านคุชูด และท่าเรือชุมชนเมืองสงขลา

ประเด็นที่สอง ชุมชนเมืองสงขลา ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนหลัก ของการค้าทางเรือแถบลุ่มทะเลสาบสงขลา ที่มีปากอ่าวเชื่อมต่อระหว่างทะเลสาบตอนล่างกับชายฝั่งทะเลตะวันออกของภาคใต้ ซึ่งสามารถเดินทางโดยทางเรือติดต่อกับเมืองใหญ่ ๆ ทางแถบชายฝั่งของคาบสมุทรตอนใต้ ชุมชนนี้ถือเป็นศูนย์กลางทางการค้าทางเรือที่สำคัญทั้งระดับภูมิภาคและระดับชาติ เพราะได้เป็นศูนย์รวมของเรือที่นำสินค้าเข้ามาส่งให้บรรดาพ่อค้าแม่ค้าบริเวณท่าเรือเมืองสงขลา นอกจากนี้ยังเป็นท่าเรือที่นำส่งสินค้าไปยังชุมชนหลักและชุมชนย่อยในบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาทั้งสองฝั่งทะเลสาบสงขลาตลอดจนพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำปากพนังอีกด้วย

ชุมชนที่เป็นท่าเรือหลักดังกล่าว นอกจากจะมีการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าตามท่าเรือหลักทั้งสองฝั่งของบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาแล้ว ยังมีการขนส่งสินค้าและผู้โดยสารจากท่าเรือหลักดังกล่าวไปยังชุมชนเล็ก ๆ บริเวณใกล้เคียง โดยอาศัยสายน้ำหรือลำคลองต่าง ๆ ที่เชื่อมต่อกันกับทะเลสาบสงขลาและชุมชนเหล่านั้น เพื่อนำส่งสินค้าที่ต้องการไปยังชุมชนใกล้เคียง ในขณะเดียวกันก็นำสินค้าที่ผลิตได้จากอีกชุมชนหนึ่งกลับไปยังชุมชนต้นทาง รวมทั้งผู้โดยสารที่ต้องการเดินทางกลับตามเส้นทางเดิมด้วย

ประเด็นที่สาม ชุมชนบ้านปากพะยูน ตำบลปากพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนที่มีการสัญจรไปมาของเรือสินค้าและเรือโดยสารมากมาย เนื่องจากเป็นจุดกึ่งกลางของการเดินเรือตามเส้นทางต่าง ๆ ที่ต้องผ่านทั้งจากทางทะเลสาบตอนบนและทะเลสาบตอนล่างทางฝั่งทะเลตะวันตกและทางฝั่งทะเลตะวันออกของทะเลสาบ ท่าเรือนี้จึงมีเรือผ่านและแวะจอดทั้งกลางวันและกลางคืน จึงเป็นชุมชนทางเรือที่คึกคักมากเรียกได้ว่าเป็นเมืองเวนิชของทะเลสาบสงขลาถือว่าได้ เพราะชุมชนนี้มีการติดต่อค้าขายทางเรือกับชุมชนสำคัญ ๆ ทางฝั่งทะเลตะวันตกของทะเลสาบสงขลา เช่น ชุมชนบ้านลำปำ บ้านแหลมจองถนน (ชุมชนวัดเจียนบางแก้ว) อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการติดต่อค้าขายทางเรือกับชุมชนที่ตั้งอยู่ฝั่งทะเลตะวันออกของทะเลสาบสงขลา เช่น ท่าเรือชุมชนบ้านระโนด บ้านเกาะใหญ่ บ้านคูุด และท่าเรือชุมชนเมืองสงขลา ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นต้น จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ลักษณะจำเพาะทั้งทางด้านภูมิศาสตร์และภูมิเขตของชุมชนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาต่างก็ต้องเกื้อกูลกันและกันเพื่อการยังชีพในขณะนั้น

2.4 ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาและแลกเปลี่ยนเชิงการค้า การอยู่ร่วมกันในชุมชนและความสัมพันธ์ของชาวบ้านในยุคนั้นจะมีความสัมพันธ์กันภายในชุมชน 2 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน ผลจากการศึกษาเป็นดังนี้

(1) ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นความผูกพันกันทางสายเลือด โดยมีบรรพบุรุษ ผู้อาวุโส และเด็กเป็นตัวเชื่อมในชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนต่าง ๆ บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติ หรือเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์ฉันท์ญาติ จากลักษณะดังกล่าวทำให้ชุมชนต่าง ๆ เป็นกลุ่มสังคมที่ช่วยให้ชุมชนเกิดความเป็นปึกแผ่นและพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนได้พัฒนา ตลอดจนการปกป้องชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการถ่ายทอดของบรรพบุรุษเดียวกันในชุมชน ข่อมส่งผลให้การรักษาประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นพลังทางศีลธรรมที่เชื่อว่าคอยรักษาจิตวิญญาณของชุมชนและของคนในชุมชน ซึ่ง

ปรากฏให้เห็นจากพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ ฯลฯ ลักษณะดังกล่าวมีผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ

(2) ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน การอยู่ร่วมกันในชุมชนและระหว่างชุมชน นอกจากการเกิดความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้านที่สนิทสนมกันแล้วยังมีความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนได้อีกลักษณะหนึ่ง คือ การแลกเปลี่ยนแรงงานและการแลกเปลี่ยนผลผลิต (การค้าขาย) สรุปได้ดังนี้ การแลกเปลี่ยนแรงงาน ชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ เหล่านี้ มีการแลกเปลี่ยนพึ่งพาอาศัยกันในด้านแรงงานระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านในชุมชนในรูปแบบของการ “ออกปากกินวาน”^{๖๖} กิจกรรมในชุมชนที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยกัน ได้แก่ การทำนา เริ่มตั้งแต่การออกปากไถนา ดำนา และเก็บข้าว การขอแรงหรือออกปากหามบ้านหรือหามเรือน การออกปากช่วยงานบุญต่าง ๆ เช่น งานบวช งานอุปน้ำผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น จะมีการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปช่วยงานตามแต่ผู้ต้องการแรงงานออกปากร้องขอลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการแลกเปลี่ยนที่ทำให้เกิดการพึ่งพากันทางสังคมในชุมชนอันก่อให้เกิดความร่วมมือในด้านอื่น ๆ อีกต่อไป

การแลกเปลี่ยนผลผลิต จะมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตทั้งที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือที่ผลิตได้จากชุมชนอื่น เช่น ข้าว ผลไม้ ผัก ผลิตผลจากป่า หรือปลา เป็นต้น การแลกเปลี่ยนผลผลิตเหล่านี้จะกระทำกันในลักษณะของการแบ่งปันหรือให้เป็นบางส่วนขายบางส่วน และการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชน เช่น ข้าว น้ำตาลโตนด ปลาเค็ม เกลือ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนต่างตอบแทนกันของชาวบ้านระหว่างชุมชนต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนผลผลิตดังกล่าวชาวบ้านจะอาศัยเรือเป็นพาหนะในการเดินทางและบรรทุกสิ่งของนำมาแลกเปลี่ยนกันในลักษณะ “การค้าต่างตอบแทน”

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สภาพการค้าทางเรือบริเวณพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาโดยภาพรวมเป็นการค้าที่อาศัยปัจจัยด้านสภาพพื้นที่ที่ตั้งของชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา เช่น ชุมชนบริเวณปากอ่าว ปากคลอง และบริเวณริมคลอง เป็นต้น จากสภาพดังกล่าว การเดินทางหรือการขนส่งสินค้าต้องอาศัยเรือทั้งการค้าส่งตามท่าเรือหลักและการค้าปลีกตามชุมชนสายคลอง สินค้าบริเวณนี้จะได้จากป่า ผลิตผลในท้องถิ่นและชุมชนใกล้เคียง ตลอดจนสินค้าอุตสาหกรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เป็นต้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่ว่า “ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ หรือแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าความจำเป็น แม้ในเศรษฐกิจเพื่อยังชีพของสมัยโบราณ ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจคือ “ตลาด” ตลาดจึงเป็นศูนย์กลางที่ดึงดูดผู้คนจากสถานที่ต่าง ๆ ทั้งใกล้และไกลให้เข้ามาประกอบธุรกิจการค้าได้เป็นจำนวนมาก “ตลาด” ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจจึงมักเป็นศูนย์กลางการเข้ามาของศาสนา อุดมการณ์และระบอบภายนอก”

การที่ชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะเมืองสงขลามิบทบาทการค้าทางเรืออย่างสืบเนื่องเพราะนอกจากจะมีปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการค้า ได้แก่ ข้อได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ ลักษณะพิเศษบางประการของการเป็นเมืองท่าที่ดีแล้ว ยังเป็นผู้ผลิตและรวบรวมสินค้าทั้งจากในท้องถิ่นและบริเวณใกล้เคียง เพื่อส่งขายไปยังชุมชนต่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องกับวิถีการค้าเป็นอย่างดีอีกด้วย ปัจจัยทั้งหลายดังกล่าวล้วนมีความสัมพันธ์กันและกันจึงทำให้กิจกรรมการค้าบริเวณนี้สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องตลอดมา

การค้าบริเวณนี้จึงขึ้นอยู่กับศูนย์กลางที่รวมสินค้าและผ่านสินค้ากระจายไปยังชุมชนต่าง ๆ บริเวณใกล้เคียง โดยศูนย์กลางเป็นผู้กำหนดราคาทั้งสินค้าที่ออกจากศูนย์กลางไปยังชุมชน และจากชุมชนไปยังศูนย์กลาง การค้าลักษณะนี้อาศัยการพึ่งพาช่วยเหลือกันและกันระหว่างพ่อค้ากับพ่อค้าย่อยและระหว่างพ่อค้ากับผู้บริโภครวมทั้งการแลกเปลี่ยนสินค้าและการยึดหยุ่นในการชำระค่าสินค้า ตลอดจนการพึ่งพาอาศัยกันในการรอนแรมล่องเรือไปค้าขายซึ่งต้องแวะพักตามชุมชนต่าง ๆ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันโดยอาศัยการค้า นับได้ว่ากิจกรรมการค้ามีส่วนส่งเสริมวัฒนธรรมการพึ่งพาระหว่างบุคคลและชุมชนได้อีกประการหนึ่ง ในขณะนั้น

2.5 ผูกเกลอ ผูกดอง : ร่องรอยของสังคมสมนุภาพของผู้คนสองฝั่งฟาก ที่สุดของการกล่าวอ้างถึง “การค้าทางเรือบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา” ก็จะมีสถานะเป็น “จินต-ลีลา” ทางวิชาการทันที ถ้าปราศจากเสียซึ่งการตีความเพื่อตอบคำถามหลักว่า สัมพันธภาพระหว่างคู่ค้าสองฝั่งฟากได้มีส่วนในการผูกเกลอผูกดองกันไว้โดยวิธีใด และได้ก่อให้เกิดโยค ย่นและโยกกันอย่างไรจากการศึกษาของทั้ง ปก แก้วกาญจน์ และพิสูจน์ซ้ำโดยการสัมภาษณ์เพิ่มเติมพบว่า พฤติกรรมการค้าทางเรือบริเวณชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาในขณะนั้นมีสองลักษณะคือ การค้าส่งตามแหล่งชุมชนและท่าเรือหลัก เช่น ทะเลน้อย ลำปำ และปากพะยูน ในฐานะชุมชนหลักฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลาที่ระโนด ภูซุด ปากกรอ และท่าเรือสงขลาทางฝั่งตะวันออก ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า น้ำหนักของการค้าทางเรือชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาที่นำไปสู่ขนบนิยมการผูกเกลอ ผูกดอง และขนบนิยมอุปถัมภ์ที่ชัดเจนไม่ได้อยู่ที่การค้าส่งของผู้คนที่ท่าเรือและชุมชุมหลัก หากแต่ได้กลับกลายเป็นการค้าเร่รายย่อยอย่างเป็นทางการหลักเนื่องเพราะการค้าตามท่าเรือย่อยหรือการค้าเร่ตามชุมชน เป็นวิธีการขายตรงระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อด้วยการอาศัยเรือขนาดเล็กบรรทุกสินค้านำออกเร่ขายไปตามชุมชนต่าง ๆ

จากการสัมภาษณ์ผู้ทำการค้าและผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบหลายคนเกี่ยวกับการค้าเร่สรุปได้ว่า การค้าเร่ตามชุมชน พ่อค้าจะนำสินค้าลงเรือแล้วนำเรือไปตามสายคลองต่าง ๆ ในชุมชน ขายสินค้าให้กับผู้คนที่อาศัยอยู่ตามสายคลองหรือตามตลาดนัดชุมชน เมื่อขายหมดก็จะกลับมารับสินค้าตามท่าเรือหลัก แล้วนำไปขายต่อตามสายคลองอีกโดยที่ผู้ค้าจะทราบ

ความต้องการของผู้ซื้อสินค้าเป็นอย่างดี บางครั้งหากมีสินค้ามากและขายไม่หมด ผู้ค้าก็ต้องเรือไปเรือโดยอาจแวะพักแรมตามชุมชนหรือบ้านเรือนที่เชิญให้พัก และเดินทางต่อไปจนจำหน่ายสินค้าหมดจึงเดินทางกลับและในบางโอกาสนักนำสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่นดังกล่าวกลับมาจำหน่ายในชุมชนของตนด้วย

จากการสัมภาษณ์ สุทิน เกื้อทิพย์²⁶ เกี่ยวกับการค้าเร่ตามชุมชนพบว่า ในชุมชนนี้จะมีเรือของพ่อค้าแจวเรือมาขายของ ในเรือจะมีสินค้าเบ็ดเตล็ดมากมาย เช่น น้ำตาล น้ำปลา ปลาแห้ง ปลาเค็ม ปูเค็ม²⁷ กุ้งส้ม²⁸ เกลือ สบู่ ผงซักฟอก ยาสามัญประจำบ้าน เป็นต้น พ่อค้าต้องเรือมาขายเดือนละไม่น้อยกว่า 3 – 4 ครั้ง และมีหลาย ๆ ลำ ล่องเรือมาจากอำเภอรอนดงแล้วกลับเมื่อขายสินค้าหมด หากกลับก็จะเอาข้าวเปลือกใส่ลำเรือกลับ แต่ในระยะหลังเมื่อมีเรือประเภทยุทธใช้เครื่องยนต์ร้านค้าในชุมชนก็เกิดขึ้น โดยคนในชุมชนจะไปซื้อสินค้าที่ตัวอำเภอรอนดงมาขายในหมู่บ้าน เรือแจวขายของเร่ก็หมดไป แต่ยังมีเรือยนต์มาเร่ขายแทน โดยขายตามทำน้าของชุมชนหรือทำน้าของบ้านที่มีโรงสีข้าว

การเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างชุมชนเพื่อการค้าระหว่างชุมชนจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระหว่างบ้าน จนเกิดความผูกพันฉันท์ญาติพี่น้อง เพราะการเดินทางต้องใช้เวลาข้ามวันข้ามคืน และต้องพักค้างคืนอาศัยในบ้านหรือหมู่บ้านต่าง ๆ ที่เดินทางไปค้าขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น ชาวภูซุดนำน้ำผึ้งโดนด (น้ำตาลโดนด) ไปขายที่ลำปำ ปากประประคู่เรียง แล้วจะนำข้าวเปลือกหรือรำข้าวมาเป็นอาหารสุกรที่ สทิงพระ ได้ก่อให้เกิดสายสัมพันธ์แบบโยด ย่านและโยในเวลาต่อมา ความสัมพันธ์ที่เป็นไปในทางทำนองนี้ได้กระจายอยู่ในทุกชุมชนในอดีต แสดงให้เห็นว่า แม้แต่รัฐไทยกลางหรือรัฐใด ๆ ในโลกที่ไม่สามารถดูแล ปกป้องและคุ้มครองถึง ชุมชนจึงมักจะค้นหาทางออกให้กับชุมชนของตนเสมอมา จากกรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การค้าทางเรือในพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลา นอกจากจะมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกันแล้วยังให้มีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของผู้คนในชุมชนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย อนึ่ง แหล่งข้อมูลหลักเพื่อต่อยอดความจริงในสิ่งนี้มีข้อจำกัดอยู่ประการหนึ่งคือ “ไม่มีตัวคนจริง” เพราะส่วนใหญ่เสียชีวิต ดังนั้น นายน้ำว คงปราบ ถือได้ว่าไม่ใช่ “อุบัตินเหตุ” เพราะได้มีการวางแผนและไตร่ตรองไว้ก่อนว่า แม้แต่นายน้ำว คงปราบ จะไม่ได้เป็นผู้ก่อให้เกิดโยด ย่าน และโยด้วยวิสัยแห่งการค้าเป็นอาชีพ แต่น้ำว คงปราบ ก็มีสถานะที่เป็นภาพโมเสกสองมิติ (เป็นอย่างน้อย) ที่แสดงให้เห็นว่า ความใหญ่และความยาวของพ่อค้ามะพร้าวโดยบังเอิญถึงได้เป็นเกลอและเป็นดองกับพี่น้องชาวภูซุด (ฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา) ในที่สุด

2.6 พ่อค้าจำเป็น พ่อค้ามะพร้าว น้ำว คงปราบ : ทูกระนาบของความยาวและความใหญ่ ตัวตนจริงของน้ำว คงปราบ เป็นชายวัย 67 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ 78 ม. 6 ต. ป่าบอนตำบ. อ. ป่าบอน จ. พัทลุง ในปัจจุบัน ได้พรั่งพรูความหลังโดยไม่ลังเลตามแบบฉบับของ “นักเลง” หลังที่วัตถุไวไฟอันมีแอลกอฮอล์เป็นส่วนควบทำปฏิกิริยากับจิตสำนึกระลึกได้ (Recall) ได้เปิดใจทั้งเบื้องหลังและเบื้องลึกว่า “ผมเป็นลูกคนสุดท้ายของนายกลืนและนางคล้าย คงปราบ” มีพี่น้องทั้งหมด 6 คน เป็นคนชอบคบเพื่อนมาตั้งแต่เด็ก กระทั่งเมื่อย่างเข้าวัยหนุ่มอายุครบบรรพชาได้ไปบวชอยู่ที่วัดปากพล ซึ่งเป็นวัดชายขอบทะเลสาบฝั่งตะวันตกเนื่องเพราะคำร้องขอของนางเชือนในฐานะญาติผู้ใหญ่

บวชอยู่สองพรรษาและสอบนักธรรมชั้นตรีได้จึงลาสิกขาบท ณ วันหนึ่งหลังจากที่ลาสิกขาบทได้ไม่นาน ได้มีชายคนหนึ่งชื่อ จำ จากตำบลเกาะใหญ่ได้มาขอมะพร้าวเพื่อไปใช้ในงานแต่งงาน ด้วยความที่นายน้ำว เป็นทั้งคนยาวและคนใหญ่จึงได้ใส่ใจว่า “เมื่อเพื่อนกล้าขอ ก็ต้องกล้าให้” จนเต็มเรือลำแรก ด้วยความใจถึงยังไปขอมะพร้าวจากเพื่อนบ้านคือนายเค้งให้อีกหนึ่งลำเรือ ชายคนนั้นเป็นชาวเกาะใหญ่ชื่อนายจำ มัวแต่ขามาอยู่กับเพื่อนจึงลืมดูแลเรือ ทำให้เรือขาดลอยหายไปจอดอยู่ที่บริเวณบ้านแหลมจองถนน กว่าจะรู้ก็เมื่อนายนุช มีเสน ไปทอดแหพบเรือบรรทมมะพร้าวเต็มลำลอยอยู่กลางทะเล นายนุชจึงไปตามหานายน้ำวให้ไปเอาเรือและแล้วนายน้ำวกับนายนุชก็ไปรับเรือกลับมาตามวิสัยของคนใหญ่และคนยาว หลังจากที่ได้เรือกลับมาแล้วนางเชือนก็ได้แนะนำให้หานะพร้าวไปขายที่บ้านลุงและได้พำนักอยู่ที่บ้านของลุงเลี่ยน จันทรซึ่งที่มีลูกชายอายุรุ่นราวคราวเดียวกับนายน้ำว นางลุงเลี่ยนจึงได้แนะนำให้ทั้งสองเป็นเกลอกัน

หลังจากที่ทั้งสองเป็นเกลอกันแล้ว ปรกาศของโชค ยานและโชก็เริ่มต้น เมื่อนางลุงเลี่ยน แนะนำให้นายน้ำวไปสู้ออ “เลี่ยนเชียน” ซึ่งเป็นลูกของลูกพี่ลูกน้องกับนายเชียง จันทรซึ่ง แต่เมื่อตรวจสอบแล้วพบว่าปณัตติของเกลออีกคนหนึ่งจึงไม่สามารถให้การณัดังกล่าวสมเจตนาได้ กระนั้นก็ตามเพื่อนเกลอลุงก็ไม่ได้ละพยายาม ในการหาเมียให้เกลออยู่หลายเหตุและหลายการณ แต่ก็ไม่เป็นผลกระทั่งถึงการแนะนำให้รู้จักกับหญิงสาวในซอย (คลอง) คนหนึ่งซึ่งอยู่ฝั่งตรงกันข้าม แต่ปรากฏว่าหญิงสาวคนนั้นไม่อยู่บ้านเพราะได้ไปอยู่กับพี่ชายผู้ซึ่งรับราชการดำรงอยู่ที่ “นฤโบ” จ. นราธิวาส ในช่วงเวลาดังกล่าวหนุ่มน้ำวก็ยังคงใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านเพื่อนเกลอจนกระทั่งผู้หญิงคนนั้นกลับจากนราธิวาสหนุ่มน้ำว จึงได้ไปคัดกรออยู่ที่ “ปากสระ”⁴¹ เพื่อเฝ้าดูตัวหญิงสาวคนนั้น หลังจากพบตัวจึงพบว่า ผู้หญิงคนนั้นเรียบง่าย สมรรถะ ทำมาหากินและคิดดินเพราะเมื่อมาที่สระน้ำก็มีคันหาบและปีบสองข้างอยู่บนบ่ ภาพดังกล่าวได้ก่อให้เกิดแรงสั่นสะเทือนถึง “กามเทพขอบสระ” ที่ถ้าจะเปรียบกับหนุ่มสาวสมัยใหม่ในแวดวงอา ซี เอ (RCA)⁴² ก็คือการเกิดปฏิกิริยาที่ฝรั่งเรียกว่า “One Night Stop”(เจอนูปีบปั๊บ) นั่นเอง จึงทำให้แม่เกลอลุงเลี่ยน

ต้องแปลงเปลี่ยนไปเป็น “กามเทพกาไว” ไปทาบตาม ลู่อ๋อ แต่งงานและอยู่กันกันฉันท์สามี – ภรรยามาถึงปัจจุบัน (2544)

หลังจากแต่งงานแล้วนายน้ำก็พากล่องดวงใจไปใช้ชีวิตร่วมกันที่ป่าบอน จนได้ ลืมลอง “เคยนกกรง”³³ จนกระทั่งมีบุตร – ธิดากันถึง 7 คน กระนั้นก็ตามนิสัยของความเป็นคน ใหญ่ – คนขาก็ไม่เคยถอยรา นายน้ำก็ยังคงเที่ยวและคบเพื่อนเรื่อยไป จนกระทั่งมีเกลอ (ที่พอ ระลึกได้) ถึง 7 คน ตามลำดับดังนี้ (1) นายยวง วุ่นฉิม (2) นายวาด (วัดตะโหนดเมื่อครั้งไปลัก กล้วยบ้านสะทิง) (3) นายเซ้ง อินมโน อิสลาม เมื่อครั้งที่ได้พุดคุยกันที่บ้านบังโกบเพราะมีควาย จำนวนมาก (4) นายขาว ป่าทะเล เขาชัยสน ผู้หนีคดีมาจากฝั่งทะเลสาบตะวันตก (5) นายเหียง ผู้ใหญ่บ้านบ้านวัดกุด บ่อแดง ต. ม่วงงาม อ. สิงหนครในปัจจุบัน (6) นายลิ่ม บ้านบ่อโค (บ่อ ประคู่) เพราะหลงรักหญิงสาวคนเดียวกันจึงได้จับมือเป็นเกลอกัน และถ้าบังเอิญว่าพวกเดียวกันถูก ลักก็มา – ไปบอกให้เอาคืน ฯลฯ จะเห็นได้ว่าความใหญ่และความยาวของนายน้ำกับคู่เกลอที่ หมายถึงพันธกิจร่วมกันไม่ว่าจะเป็นหรือตาย ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกที่คู่เกลอจะต้องละเว้นในบาง เรื่อง เช่น “ต้องไม่แต่งงานกับหญิงสาวคนนั้นเพราะเป็นน้องสาวของเพื่อนเกลอ” หรือถ้าขโมยวัว – ควายผิดฝูงก็จะส่งคืนให้อย่างผู้มีสัจจะต่อกัน เป็นต้น กรรมวิธีการผูกเกลอ – ผูกคองของนายน้ำ ได้ทำให้นายน้ำใหญ่และยาวได้สมจริงเมื่อนายน้ำเติบโตใหญ่กับภรรยา “ข้าวร้าย” เสียก่อนชีวิต อธิบายความได้ว่า ไปบ้านไหนกินข้าวบ้านนั้น ร้ายไปเรื่อย ๆ เพราะเพื่อนมาก จึงทำให้ภรรยาสาย พันธุ์สามสาย สายเลือด (จีน ไทย อิสลาม) ต้องประดังชีวิตอยู่กับ “น้ำซุบ”³⁴ ที่มี “เคย (กะปิ) นกกรง” เป็นส่วนผสมอยู่เบื้องหลังแต่เพียงลำพัง

หลังจากที่นายน้ำที่มีทั้งความยาวและความใหญ่ได้กล่องดวงใจคือ หญิงสาวชาว ฝั่งตะวันออกของทะเลสาบ (อุซูด) ชื่อ มนิกา ซึ่งเป็นบุตรสาวของอดีตตำรวจเกณฑ์ลูก ทัพย์มณฑล (อายุ 100 ปีเศษและยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน) การเป็นเมียของคนทั้งยาวและใหญ่แต่ ต้องทนข้าวของไปขายที่ตลาดควนเคี่ยม เพื่อยังชีพที่งานเจียนจะตัดช่องน้อยแต่พอตัวกลับบ้านเกิด อยู่หลายครั้งแต่ก็ถูกยับยั้งโดยเมว่า “ต้องอดทน” ...เหตุการณ์ดังกล่าวน่าจะมากมายเกินกว่าที่ กล่าวถึงทั้งหมดได้ แต่สิ่งหนึ่งที่ถ้าไม่กล่าวถึงก็จะทำให้งานศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไม่มีคุณค่าเอาเลยที่ เดียวตรงที่ “สาวย่านแล้วไม่พบโยด” ในส่วนของความเป็น “เกลอเป็นคอง” ดังนั้นเกลอน้ำจึงได้ ชักชวนเกลอเขียงมาหาเมียบริเวณชายขอบทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตกบ้าง หลังจากที่ได้เลือกไป – มา ร่อนไป – เร่งมาก็พบว่า หญิงสาวชื่อบวง วุ่นฉิม ตกอยู่ในวงล้อมของกามเทพ เพราะเกลอเขี ยงถือเอาเป็นคำตอบสุดท้าย ตามสไตล์ของเกมส์เศรษฐี ณ ช่อสาม (2544) หลังจากที่ได้เปลี่ยนคำ ถามและใช้ตัวช่วยมานับครั้งไม่ถ้วน ที่สุดแล้วนางคล้าย แม่เกลอ (แม่ของนายน้ำ) ก็ได้สวมบท

การเทพกาวใจไปขอเมียให้กับลูกเชียง (ลูกเกลอ) จนได้แต่งงานอยู่กันกินฉันท์สามี – ภรรยามาถึงปัจจุบันด้วยเช่นกัน

ความใหญ่และความยาวของนายน้ำว้างกล่าวข้างต้นทำให้ดูประหนึ่งว่าทอดทิ้งภรรยาสามสายเลือดให้คั่นคั่นโคดเคี้ยวตามลำพัง แต่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะแม้ว่านายน้ำว้างจะเน้นหนักในการใช้ความยาวและความใหญ่อย่างเป็นด้านหลัก แต่ความยาวและความใหญ่ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดอานิสงส์ย้อนกลับในระดับที่มีสวนขางแต่ไม่เคยตัดขางเอง มีวัวก็มีคนเลี้ยงวัวให้ มีโรงสีถึงสองโรงก็มีคนมาดูแล มีนาที่ไม่เคยทำนา ฯลฯ จึงน่าจะสรุปได้ในทำนองที่ว่า “ยิ่งให้ยิ่งได้หรือยิ่งขาดทุนก็ยิ่งมีกำไร” ก็น่าจะไม่ใช่ไกลเกินจริงนัก และก็น่าจะไม่เป็นการเพียงพอด้วยเช่นกันในการตอบสนองจุดมุ่งหมายของการสาวย่านหาโยด จากการแสดงให้เห็นแต่เพียง “เกลอทอดแทนเกลอด้วยการหาเมียให้กันและกัน” โดยไม่กล่าวถึงสายสัมพันธ์สืบเนื่องจากเรื่องดังกล่าว ฉะนั้นจึงต้องอ้างถึงความจริงเชิงประจักษ์ ณ เวลาปัจจุบันเมื่ออาจารย์สุขมา อุ้ยนอง(คงปราบ) บุตรสาวคนที่ 2 ของนายน้ำว้างเล่าให้ฟังว่า

เมื่อลูก ๆ รู้ว่าพ่อเป็นเกลอกับใครแล้ว ลูก ๆ ทุกคนในครอบครัวของคู่เกลอจะมีธรรมเนียมปฏิบัติเป็นประหนึ่งว่า เป็นพ่อแม่ของทุกคนในครอบครัวไปด้วย ดังนั้น เมื่อเทศกาลงานบุญ งานประเพณี (แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค งานศพ ฯลฯ) ที่พึงบังเกิดขึ้นในครอบครัวของหัวโยด (หัวเกลอ) ย่านและโยทุกคนก็มีความรู้สึกว่าเป็นเสมือนหนึ่งงานของตนเองที่ต้องมีส่วนร่วมไม่มากนักน้อย ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมตามอรรถภาพของแต่ละคน ฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ลูกของพ่อ (นายน้ำว้าง) ทุกคนจะเรียกนายเชียงว่า “พ่อ” และลูกของนายเชียงก็ยังคงเรียกนายน้ำว้างว่า “พ่อ” ด้วยเช่นกัน นี่คือการโคกเชิงโครงสร้างของประชาคมชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา ที่มีความแข็งแกร่งแต่ซ่อนรูปฝังตัว ที่มีกระบวนการของการผูกเกลอ ผูกคองและขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ ฉะนั้นหากรัฐหรือนักบริหารการพัฒนาจะนำข้อค้นพบดังกล่าวไปใช้ให้ถูกต้องถูกที่และถูกทางก็จะเป็นประโยชน์เพียงสถานเดียวเท่านั้น ในทำนองเดียวกันนี้หากนักการเมืองจะใช้ข้อค้นพบนี้ไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนเลือกตั้งผนวกกับแรงส่งตามกาลสมัยก็น่าจะไม่ไกลเกินจริงที่จะชนะการเลือกตั้งแบบขบถภาคด้วยเช่นกัน

3. ตัวตนของความเป็นอธิปัตย์ : ปฏิกริยาอันอหังกาจาก รุ่ง ดอนทราย ถึงพี่น้องเสียด

การกล่าวถึงตัวตนของความเป็นอธิปัตย์ ปฏิกริยาอันอหังกาจาก รุ่ง ดอนทราย ถึงพี่น้องเสียด เป็นอีกความพยายามหนึ่งในการสาวย่านหาโยดเพื่อให้พบย่านและโยด ทั้งนี้ก็หาเป็นอันไปได้ไม่ นอกเสียจากการที่จะตอกย้ำให้เห็นว่า กระบวนการของการเป็นเกลอของผู้คนชายขอบ

รอบทะเลสาบสงขลา (พัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา) นั้น ไม่ใช่ “อุบัติเหตุ” ดังนั้นจึงต้องกำหนดให้ข้อค้นพบของประมวล มณีโรจน์ ในเรื่อง “โจรพัทลุง – ค่านานาโจรแห่งตำบลคอนทราย : ความแรงของลมฝนย่อมเกี่ยวเนื่องกับเมฆหมอกแห่งฤดูกาล” ผู้ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดค่าให้เป็นเพชรเม็ดงามแห่งท้องถิ่นที่เกิดจากกรรมวิธีของการแกะสลักระหว่างหินกับหิน (ความกล้าแกร่ง) ฉะนั้นคุณค่าของประมวล มณีโรจน์ จึงเป็นอันไปไม่ได้ นอกจากจะทรงไว้ซึ่งความงามที่พราวพรายและพลีไหวในวงล้อมของหินที่หยาบกร้านและเกราะกรังตามธรรมชาติเมื่อมองจากภายนอก เพราะเพชรที่ก่อเกิดและดำรงอยู่ในห้วงทำนองดังกล่าวจะเป็นอันไปไม่ได้ เว้นเสียแต่ภูมิคุ้มกันด้านความเป็น “อริปไตยบกพร่อง” อธิบายความได้ว่า คนแถบแดนต่อแดนพัทลุง – นครศรีธรรมราช อย่างน้อยกรณีชุมโจรบ้านคอนทรายแห่งอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ภายใต้งานนำของรุ่ง คอนทราย และคำ ห้วแพร่ เมื่อครั้งสมัย ร. 6 ที่เริ่มต้นจากความแค้นเล็ก ๆ ส่วนบุคคลกระทั่งลุกลามเป็น “การลุกขึ้นสู้” ต่ออำนาจรัฐ โดยการประกาศห้ามประชาชนในท้องที่เสียภาษีค่ารัชูปการ และห้ามติดต่อกับคนของราชการมาจนถึงการลุกขึ้นสู้ของคนท้องถิ่นแถบนี้ในนามของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และจนถึงปรากฏการณ์โจร กรณี “พี่น้อง เสี่ยงเอียด” ณ เบื้องนี้ ก็เป็นที่ยืนยันถึงความมีอยู่จริงของวัฒนธรรมชุดนี้ของชาวบ้านอย่างไม่สามารถปฏิเสธ ดังนั้น วัฒนธรรมโจรในภาคใต้บริเวณรอยต่อระหว่างจังหวัดพัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราช จึงได้มีร่องรอยของชุมโจรขนาดใหญ่จนสามารถปฏิเสธและต่อต้านอำนาจรัฐภายใต้การนำของรุ่ง คอนทราย เมื่อเกือบร้อยปีก่อนโน้น กับกรณีของ “พี่น้องเสี่ยงเอียด” ที่เสียดเย้ยจิตใจเจ้าหน้าที่รัฐอยู่ในบัดนี้ ที่นับเป็นเสน่ห์เพียงพอให้ต้องสนใจศึกษา เพราะการได้ล่วงรู้ถึงรากเหง้าและวัฒนธรรมชุมชนอย่างถ่องแท้จึงเป็นสิ่งที่ “รัฐ” มีความจำเป็นเร่งด่วนและเป็นปฐม เพื่อนำพาความเข้าใจเหล่านั้นไปใช้วางแผนแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนในแถบถิ่นนี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ไม่สูญเสียชีวิตพยานมนุษย์งบประมาณ และเกิดความยั่งยืนของการพัฒนาอย่างแท้จริงในท้ายที่สุด

ข้อค้นพบของประมวล มณีโรจน์ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปฐมฐานของการเกิดโจรบริเวณรอยต่อของสามจังหวัดชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาที่ 4 กรณี คือ 1) เป็นโจรเพราะความโลภ 2) เป็นโจรเพราะการจองเวร 3) เป็นโจรเพราะค่านิยมโจร และ 4) เป็นโจรเพราะมีจิตสำนึกร่วม กล่าวเฉพาะกรณีของการเป็นโจรจากกรณีที่ 4 จะมีน้ำหนักมากกว่าสามกรณีแรก เนื่องจากภูมิเขตและอาณาเขตแบบ “อโคจร” บริเวณชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา

3.1 สภาพภูมิเขตและอาณาเขตแบบชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา : บริบทของการเกิดชุมโจร พื้นที่ชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา คือ พัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา เป็นที่รับรู้กันว่า ทั้งลักษณะพิเศษของภูมิประเทศและเขตพระราชอำนาจไม่

สามารถปกป้องคุ้มครองผู้คนให้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินได้ทั่วถึง จึงต้องตกอยู่ในฐานะที่เป็นพื้นที่ “อโคจร” ในที่สุด ผลพวงของการเข้าไม่ถึงของอำนาจรัฐในเบื้องต้น ได้ทำให้เป็นความชอบธรรมของผู้คนต้องหาทางออกโดยการสร้างกลไกเครือข่ายสังคมขึ้นมาเพื่อปกป้องและคุ้มครองกันเองโดยปริยาย และกลายเป็นต้นเค้าของ “นักเลง” ในที่สุด กล่าวโดยสรุปในชั้นต้นได้ว่า ต้นเค้าของความเปิ่น “นักเลง”⁶ ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะกลไกของรัฐที่ไม่สามารถสร้างหลักประกันเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับผู้คนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาในขณะนั้นได้ จึงได้มีตำนานของดาบลคอนทราย อำเภอลำปำ (อำเภอกวนขนุนปัจจุบัน) เมืองพัทลุงว่าได้เกิดชุมนุมโจรขนาดใหญ่ขึ้นคณะหนึ่งมี รุ่ง คอนทราย เป็นหัวหน้าดำ หัวแพร เป็นรองหัวหน้า

แน่นอนว่าชุมชนที่ค่อนข้างโดดเดี่ยวห่างไกลเหล่านั้นย่อมอยู่ได้ด้วยการปกครองป้องกันตนเองอย่างเป็นด้านหลัก แม้ว่าเนื้อหาและความเข้มข้นของการพึ่งพาช่วยเหลือตนเองของแต่ละคนชุมชนจะแตกต่างกัน แต่โดยรูปแบบพื้นฐานแล้วทุกชุมชนจำเป็นต้องมี “ผู้นำ” ซึ่งเป็น “หัวใจ” สำคัญ สำหรับการตัดสินใจในเกือบทุกกรณี โดยเฉพาะการคลี่คลายความขัดแย้งในชุมชน และทำให้อักรณที่ขัดแย้งกับชุมชนอื่น ภายใต้อำนาจแห่งภูมิเขตและอาณาเขต (อำนาจรัฐ) แบบอโคจรดังกล่าว “ชุดคุ้มครอง”⁷ จึงเป็นทางออกที่ไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่าในขณะนั้น เพราะชุดคุ้มครองทั้งในและนอกรูปแบบเป็นกลไกหนึ่งที่สามารถป้องกันอันตรายที่พึงมีจากทั้งสัตว์ป่าและการรุกรานของนักเลงต่างถิ่นได้ด้วยความมั่นใจจึงได้สถาปนาตัวเองเป็นหัวหน้าโจร

มรดกแห่งความผิดพลาดดังกล่าว ไม่เคยมีโอกาสได้ริ้วเล็กและหางหายไปจากชุมชนบริเวณนี้ ทั้งนี้เพราะว่าทุกครั้งที่มีโอกาส กลไกรัฐท้องถิ่นผู้ดูแลอำนาจก็มักจะเพิ่มความเข้มข้นตอกย้ำซ้ำเติมลงสู่ความรู้สึกของผู้คนรุ่นแล้วรุ่นเล่า ดังนั้น เรื่องราวของชุมชนบ้านคอนทรายที่งานศึกษาวิจัยครั้งนี้ต้องกล่าวอ้างก็คือ ภาพลักษณ์ของเส้นสายแห่ง “หัวเกลอ” ที่ได้มาพบปะและสอบถามข่าวคราวกันและกันแล้วพบว่า ทุกผู้คนต่างก็ไม่ได้รับความเป็นธรรมเพราะผู้กุมอำนาจรัฐรังแกเหล่าผู้นำทั้งหลายจึงต้องร่วมมือกันต่อต้านอำนาจ อยุติธรรมนั้นอย่างถึงที่สุด

จังหวะนี้เองที่ รุ่ง คอนทราย ได้ก้าวออกมาจากกลุ่มผู้นำชุมชนแห่งตำบล และกล้าที่จะสถาปนาตัวเองเป็นผู้นำในการต่อต้านอำนาจรัฐอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะ เขาประกาศงดเว้นการเสียเงินรัชูปการ ตลอดทั้งอากรและภาษีอื่นใดทั้งสิ้น และยังห้ามไม่ให้ชาวบ้านติดต่อให้การช่วยเหลือใด ๆ แก่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองอีกด้วย เหตุการณ์ดังกล่าวย่อมเป็นเหตุผลเพียงพอที่ “ชุมชน” จะถูกเปลี่ยนเป็น “ชุมโจร” และวีระบุรุษผู้องอาจอย่าง รุ่ง คอนทราย จะถูกเรียกขานเป็น “ขุนโจรพัทลุง” ตามโลกทัศน์และชีวิตชีวาของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เนื่องจากว่า “วีระบุรุษผู้กล้า กับจารชนชั่วร้าย มักเป็นคนเดียวกันเสมอจากมุมมองที่ต่างกัน” และแล้วแผนการกำจัดผู้นำชุมชนผู้แข็ง

กร้าวก็เริ่มต้นจนจับกุม รุ่ง คอนทรายไปจองจำไว้ที่เรือนจำกลางนครศรีธรรมราชในที่สุด แต่ด้วยภาวะของการไม่ยอมจำนนของผู้คนในแถบถิ่นนี้ ชึ่งในกรณีของผู้นำชุมชน ที่เชื่อมั่นว่าตัวเองถูกข่มเหงรังแกจากอำนาจรัฐด้วยแล้ว ก็ยังไม่มีพลังอันใดอีกที่จะกระตุ้นให้เขายอมจำนนอยู่ที่คุมขังนั้น ด้วยพลังใจอันแข็งแกร่ง ประกอบกับเพลิงแค้นที่ไหม้ไหม้อยู่ในโรจน์เริง รุ่ง คอนทรายเหมือนจะติดปีกบินหลังจากที่แหกหนีจากที่คุมขังออกมาได้ แม้เมื่อต้องผ่านนักโทษในเรือนจำทั้งชนชั้น ท้าพญา เพื่อนคนโทษที่หนีออกมาด้วยกัน กระทั่งถึงการคุมสมัครพรรคพวกเข้าปล้นฆ่ากำนันสีสงคราม ฯลฯ การได้ประกาศถึงจิตวิญญาณอันไม่ยอมจำนนของ รุ่ง คอนทราย และพวก เขาเหล่านั้นจึงต้องกลายเป็น “คนผิด” ตามมาตรฐานแห่งกฎหมายบ้านเมืองไปอย่างเต็มรูปแบบ (ในขณะนั้น)

3.4 รุ่ง คอนทราย : ปฏิกริยากริดกรายและท้าทายนอกกรงเหล็ก การถูกจองจำในฐานะนักโทษอยู่ระยะหนึ่ง ณ เรือนจำกลางนครศรีธรรมราช ของรุ่ง คอนทราย หาได้ทำให้เพลิงแค้นและวิถีคิดอันไม่ยอมจำนนต่อความอยุติธรรมของเขาถอยร่นลงแม้แต่น้อย ในทางกลับกันยังได้มีปฏิกริยาอันแข็งแกร่งกร้าวและท้าทายหลังจากที่แหกคุกออกมา นั้นแสดงว่า “คุก” ไม่สามารถสร้างความรู้สึกอื่นใดมาทดแทนได้ การจัดตั้งชุมโจรที่เป็นกิจจะลักษณะจึงเริ่มขึ้นโดยมี รุ่ง คอนทรายเป็นหัวหน้า และดำ หั่วแพร เป็นรองหัวหน้า หลังจากที่รุ่ง คอนทราย ได้แสดงให้เห็นถึงปฏิกริยาอันไม่ยอมจำนนต่อความ อยุติธรรมมาได้ระยะหนึ่ง จนกระทั่งถึงประมาณปลายปี พ.ศ. 2462 รุ่ง คอนทราย ล้มป่วยปางตายด้วยโรคฝีบัวคว่ำบัวหงายขนาดใหญ่ และด้วยนิมิตสำแดงมรณะหลายประการ ทำให้เขาต้องปรารภกับพวกพ้อง ว่าอยากจะกลับไปพักรักษาตัวที่บ้าน คงไม่มีใครสามารถทัดทานความตั้งใจของเขาได้ ก่อนพลบค่ำวันหนึ่งลูกน้องวัยฉกรรจ์สามคนจึงช่วยกันพยุhr่างอันเจ็บปวดอ่อนล้าของขุนโจรกลับสู่บ้านเกิดตามที่เขาคงต้องการ นางหนูซิด ลูกสาวกำนันคลังได้เห็นเหตุการณ์ และนำความไปแจ้งแก่อาชายที่สถานีตำรวจนางตุง คีนัน ขุนสกลสถานพิทักษ์จึงนำกำลังตำรวจพร้อมอาวุธ (ปืนพระรามหก) ครอบมือเข้าล้อมบ้านของขุนโจรเอาไว้อย่างแน่นหนาตั้งแต่ตอนหัวค่ำโดยมีนายข้า น้อยชายกำนันคลังและยก ยางแตะ เป็นคนนำทาง และแล้วแผนการปราบปรามของทางราชการก็บรรลุผล เพราะเช้าวันรุ่งขึ้น ศพของขุนโจรซึ่งได้รับตกแต่งอย่างเรียบร้อยด้วยเครื่องแต่งกาย “แบบโจร” ก็ถูกนำไปมัดประจานในทำยีน ไว้กับต้นตาลหน้าวัดกุฎ (วัดสุวรรณวิชัย) ที่ตำบลควนขนุน เพื่อบอกเล่าให้ผู้ที่แตกตื่นไปดูได้รับรู้ถึงความตายแบบ “ตายโหง” ของพวกโจร และหมายสาธิตให้สมาชิกชุมโจรคนอื่น ๆ เกิดความหวาดกลัว อันอาจจะนำมาซึ่งการเขามอบตัวหรือหลบหนีแยกย้ายสลายไป แต่มีหรือที่วิญญาณอันไม่เคยจำนนของพวกเขาเหล่านั้น จะหวาดหวั่นเกรงกลัว แม้จะยืนอยู่ต่อหน้าความตาย การกระทำความชั่วของกลไกอำนาจรัฐ นอกจากจะบอกเล่าถึงการลุแก่อำนาจที่ชัดเจนที่สุดแล้ว ยังบอกถึงความตื่นเงินใน

แนวทางแห่งการแก้ปัญหาอีกด้วย เพราะการกระทำเช่นนั้นเท่ากับปลุกให้เพลิงคันต้องเรงโรจน์ขึ้นมาโดยไม่จำเป็น “เหมือนอสรพิษถูกกระชากขนดหาง”³⁸ ผู้ที่ก้าวเข้ามาสืบทอดเจตนารมณ์แห่งชุมโจรกลับประกาศก้องถึงมาตรการตอบโต้ที่รุนแรงและแข็งแกร่งยิ่งขึ้น ผู้นำคนใหม่ของพวกเขาคือขุนอัสดงไพรวันหรือที่ชาวบ้านร้านถิ่นรู้จักกันในนาม คำ ห้วแพร จึงต้องประกาศบัญญัติเหล็ก³⁹

3.3 คำ ห้วแพร : ผู้สืบทอดเจตนาอันไม่ยอมจำนนในการแย่งฟ้า – ท้ารัฐ ณ คำคั่นแห่งการจากพรากและรุ่งวันอันอัปยศที่ทางการได้กระทำต่อร่างไว้วิญญูณของรุ่ง ดอนทราย อย่างลุแก่อำนาจนั้น คำ ห้วแพร และพวกพ้องจำนวนหนึ่ง อันมีเลือน หั่วไทร, น่วม ไสโคย และไข่มองควนขนุน เป็นอาทิ กำลังชุมนุมตัวอยู่ในป่าชายทุ่งบริเวณบ้านขอนแก่น (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอลือชัย อุดม จังหวัดนครราชสีมา) ได้รับรู้เรื่องราวการเสียชีวิตของผู้นำชุมโจรจากปากคำของแสง ลำ รุน สมาชิกหนุ่มน้อย ผู้นำชาวข้ามเขตมาจากพัทลุงด้วยลักษณะการของม้าเร็วตีนเปล่า เหมือนกระต๊อที่เปลี่ยวที่ถูกไล่ล่าอยู่ภายใต้ดวงตะวัน อันลุกช่วงของฤดูร้อน คำ ห้วแพร จำต้องหยุดการกิจสืบทราบบางเรื่องราวและตัดสินใจนำพรรคพวกเลาะทางผ่านแหลมโดนดไปก่อนที่จะแตกเย็นจะทันได้ตั้งลาแผ่นดิน

เมื่อเอ่ยถึง “โจรพัทลุง” นามคำ ห้วแพร มักจะถูกกล่าวถึงในอันดับแรกเสมอที่คู่ประหนึ่งว่าจะถูกประทับตรา “คุณภาพโจร” ไว้อย่างแนบแน่น แม้เวลาจะผ่านเลาะมาเกือบศตวรรษแล้วก็ตาม ฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่การกล่าวถึงรุ่ง ดอนทราย จะกินความไม่ไกลเกินไปกว่าปริมณฑลของอำเภอกวนขนุน อำเภอสรีบรรพต กิ่งอำเภอป่าพะยอม และอำเภอลือชัย อุดม จังหวัดนครราชสีมา เท่านั้น ในขณะที่ คำ ห้วแพร ชื่อของเขากลับเป็นที่รับรู้ของชาวบ้านร้านถิ่นทั่วไปในจังหวัดพัทลุง ทั้งยังกินแดนไปถึงจังหวัดใกล้เคียงอย่างตรัง สงขลา และ นครราชสีมาอีกด้วย เพราะการก้าวขึ้นสืบทอดเจตนาอันไม่ยอมจำนนภายใต้ภาวะขัดแย้งอันแหลมคมของเขา ย่อมนำไปสู่การทำลายล้างอันเข้มข้นยิ่งกว่าที่เปรียบประดุจได้กับการกระโจนขึ้นสู่หลังเสือในฤดูผสมพันธุ์ เสือยิ่งดุร้ายรุนแรง บทบาทของคำ ห้วแพร ก็ต้องเข้มข้นดุคั่นตามไปด้วย เพราะนอกจากการปฏิบัติการตอบโต้ ฆ่าคนทรยศและปล้นบ้านนายเงิน เจ้าที่ดินหรือผู้ให้การช่วยเหลือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอย่างดุเดือดถึยิบแล้ว ช่วงหลังชุมโจร คำ ห้วแพร ยังกล้าปะทะรบพุ่งกับกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างอุกอาจ อีกเหิม ถึงขั้นท้าทายเจ้าหน้าที่ และบังอาจนำกำลังเข้าโอบล้อมยิงใส่กองปราบย่อยของตำรวจ อย่างไม่กลัวเกรงอีกด้วย ดังนั้น จึงเป็นที่แน่นอนว่าหากชุมโจรยังคงอยู่ เจตนารมณ์แห่งการไม่ยอมก้มหัวให้อำนาจอยุธยาธรรมก็ย่อมต้องสืบเนื่องต่อไป ที่เปรียบได้กับการสร้างวีรกรรมของกษัตริย์ใหม่ แม่ทัพใหม่ นายอำเภอใหม่ สารวัตรใหม่ และผู้นำคนใหม่ของวงการอื่น ได้เคยตระหนักถึงกันอยู่เสมอ ฉะนั้นการปฏิบัติการครั้งแรกภายใต้การ

นำของเขา จึงต้องถูกเลือกเฟ้นทั้งกรณี สถานที่ และเวลา เพื่อจะเพิ่มความคุ้นเคยให้ตราตรึงอยู่ในความทรงจำของผู้คนภายใต้ปรัชญาการคิดที่ว่า “หมาขี้เรื้อนดีกว่าเพื่อนทรยศ”

3.4 คำ หัวแพร : ปฏิบัติการตามล่าเพราะเชื่อว่าหมาขี้เรื้อนดีกว่าเพื่อนทรยศ การกิจอันสำคัญของคำ หัวแพร ในระยะแรกของการสืบทอดเจตนารมณ์จากรุ่ง ดอนทราย ก็คือการตามไล่ล่า อ้ายเผ่า อ้ายคอกและอ้ายเกลอ ผู้แปรพักตร์จากการเป็น “เพื่อนเกลอไปเป็นเพื่อนโจร” จนกระทั่งถึงการฝึกไฟในต่างฝึกและต่างฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกไฟในตำแหน่งหน้าที่จากภาครัฐเป็นของกำนัลอยู่เบื้องหลังจึงได้มีการ “เปรย่าน เปลี่ยนโยด” ในที่สุด ฉะนั้นการตามล่าตามล้างอ้ายเผ่า อ้ายคอกและอ้ายเกลอ ผู้แปรพักตร์ จึงได้เป็นไปตามลำดับของความ “คับแค้น” ดังนี้คือ ยก ขางแค แดง จันนา ยก คอกควาย คล้าย แพรกหา คำ ตาไฟ และชู ฟันทอง ฯลฯ ตามลำดับ

(1) ยก ขางแค คนนำทางในคืนที่ตำรวจเข้าล้อมยิง รุ่ง ดอนทราย จึงถูกขุนโจรคุมพวกเข้าปล้นบ้านในตอนกลางวัน วันนั้นบ้านเพื่อนบ้านกำลังมีงานแต่งงาน คนนำทางผู้นี้ถูกจับเช็ดคอกด้วยพร้าลึงงอ ต่อหน้าแขกเหรื่ออันมากมายในงานนั้น มันเป็นในทำนองคำพังเพย “เช็ดคอกไก่ให้ลึงงอ” ที่ตรงตัวชนิดไม่ต้องเสียเวลาเปรียบเทียบกับอีกเลย การฆ่าเช็ดคอกยก ขางแคเพื่อการแก้แค้น ถูกเลือกให้เป็นกรณีกลางวัน เป็นเวลาที่กำหนด และในงานแต่งงาน คือ สถานที่อันถูกเจาะจง คำ หัวแพร หมายความว่าครั้งนี้ยอมไถ่คนถึงสามตัว นอกจากจะช่วยสรุปบทเรียนให้กับคนทรยศ คนที่คิดจะทรยศ หรือคนที่ให้ความช่วยเหลือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองได้เก็บไว้รู้จำแล้ว ยังเป็นการตอบโต้การกระทำต่อศพของรุ่ง ดอนทราย ที่รุนแรงและเหี้ยมโหดพอ ๆ กัน และยังเป็นคำประกาศอันหนักแน่นในการขึ้นสืบทอดอำนาจผู้นำของเขาอีกด้วย

(2) หลังจากยก ขางแค แล้ว “ไก่” ตัวต่อไปที่อยู่ในเป้าหมายการ “เช็ดคอก” ก็คือนายข้า น้องชายกำนันคลัง ผู้เป็นตัวละครสำคัญในเหตุการณ์ล้อมฆ่ารุ่ง ดอนทราย แต่น้องชายกำนันคลังผู้นี้ได้ไปอาศัยอยู่ที่สถานีตำรวจพนาจนตงตั้งแต่วันที่กำนันคลังถูกฆ่าตายประกอบกับอำเภอพนาจนตงขณะนั้นได้รับการดูแลตรวจตราอย่างเข้มแข็ง ภายใต้อาณัติของนายอำเภอพระยาแก้วโกรพ และปลัดขวากับปลัดซ้ายสองผู้ช่วยผู้เอารัดเอาเปรียบทำให้ชุมโจรยังไม่มีโอกาส “เช็ดคอกไก่” ตามที่ตั้งใจจึงได้พุ่งเป้าไปที่แดง จันนา ผู้อดใจและตีตัวออกห่างจากชุมโจร จึงได้สร้างความคลางแคลงให้กับสมาชิกชุมโจรอย่างไม่ต้องสงสัยว่าเป็นเพื่อนทรยศโดยการชี้เบาะแสให้กับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เขาจึงถูกสั่งห้ามมิให้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอยู่หลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมุ่มแหม่ม แก้วทนต์ ตำรวจจากสถานีพนาจนตง แต่เมื่อยังมีเจ้าหน้าที่บ้านเมืองไปมาหาสู่ถึงที่บ้านและยังมีการหุงหาข้าวปลาเลี้ยงรับขับสู้กันอยู่มิได้ขาด ก็แสดงว่าเขาไม่เชื่อฟัง หรือถึงขั้นไม่เชื่อถือข้อห้ามในบัญญัติเหล็ก โจรกลับใจแห่งบ้านจันนาจึงได้รับบทเรียน อันจะต้องรู้จำ

เล่าขานกันไปจนถึงรุ่นลูกหลาน – แคง จันนา ถูกสมาชิกชุมโจรล้อมจับได้ขณะที่กำลัง “ต่อนกเขา”⁴⁰ อยู่ในบริเวณป่าใกล้บ้าน เขาถูกลากตัวไปสอบสวนที่ศาลาเอนทางบ้านท่าพลับและโดนตอกตรึงมือด้วยตะปูขนาดใหญ่ในฐานะที่เป็นกรณีตัวอย่างไว้ที่ศาลานั้นเอง

(3) นาก เขากลาย นักเลงจากอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ข้ามเขตเข้ามา “ปิกกำอูก”⁴¹ ไว้ที่หน้าบ้านของนางหนูแซ่ ชาวบ้านในตลาดแหลมโดนด (ตำบลป็นเต) แต่เมื่อนางหนูแซ่อยู่ในเขตคุ้มครองของดำ หั่วแพร และนางก็เคยให้ที่พักพิงหลบแดดฝนแก่สมาชิกชุมโจรมาแล้วหลายครั้ง หั่วหน้าชุมโจรจึงมอบหมายให้ ยัง ไสคำ ไปเป็นทูตเจรจา ยับยั้งการปฏิบัติการ แม้การปล้นบ้านของนางหนูแซ่จะไม่เกิดขึ้นตลอดช่วงเวลาของการ “ปิกกำอูก” (ประมาณ 10 – 15 วัน) แต่หลังจากนั้นไม่นาน นาก เขากลาย ก็คุมสมัครพรรคพวกเข้ามาแอบดักควายฝูงของนายพอม – ชาวแหลมโดนดไปจนได้ ดังนั้น ดำ หั่วแพร จึงมอบ “ปิ่นปลอดเงิน”⁴² ให้สมุน ซึ่งปรุปรุ่งในพื้นที่เขตรอยต่อระหว่างพัทลุงกับนครศรีธรรมราชไปดำเนินการ รางแก้ว กาโห ขุนโจรจากสามตำบล (อำเภอร่อนพิบูลย์) เป็นผู้ได้รับอาณัติ

รางแก้ว กาโห พร้อมสมัครพรรคพวกอันมี วัน ไสใหญ่ และเจิม ลูกงู เป็นอาทิตติดตามไปพบควายฝูงนั้นที่บริเวณหนองน้ำตำบลท่าเสม็ด (อำเภอทุ่งสง) ในตอนเที่ยงของวันรุ่งขึ้น เมื่อไม่เห็นมีใครอยู่ในละแวก พวกเขาจึงช่วยกันไล่ควายขึ้นจากหนองน้ำ หมายถึงดักกลับไปที่คินเจ้าของที่แหลมโดนด แต่ในขณะที่กำลังไล่ควายอยู่นั้น นาก เขากลาย ซึ่งหลบนอนรอพรรคพวกอยู่ในบริเวณใกล้ ๆ ก็ปรากฏตัวขึ้นในฐานะ “เจ้าของควาย” ขุนโจรจากกาโหรู้ว่าขณะนั้นพวกเขาอยู่ในเขตอิทธิพลของ นาก เขากลาย และเขาก็เคยได้ยินชื่อเสียงด้าน “นักเลง” ของโจรข้ามแดนผู้นี้มาบ้าง เขาจึงคิดว่าวันนี้จะแสดงฐานะของผู้ถือปิ่นปลอดเงิน แต่กลับเข้าไปทำที่เจรจาขอโทษขอโพยด้วยไม่รู้ว่าเป็นควายของใคร แล้วต่างก็ชวนกันนั่งพักกินหมากสุบยา หลบแดดร้อนอยู่ใต้ร่มไม้ จนนาก เขากลาย เผลอตัวทำให้รางแก้ว กาโห กับพวกใช้ผ้าขาวม้ารัดคอลากลงไปในหนองน้ำ หลังจากโจรข้ามแดนผู้ทำทนายบัญญัติเหล็กสิ้นลมหายใจแล้ว ขุนโจรผู้ได้รับอาณัติจากดำ หั่วแพร ก็ใช้พร้าลึงขอเชือดคอขาดจากร่าง และทิ้งให้ทั้งหัวและร่างวางเคียงกันอยู่ในหนองน้ำนั้นเอง ข่าฆ่าตัดคอนาก เขากลายที่หนองน้ำท่าเสม็ดได้สร้างความประหวั่นพรั่นพรึงและเป็นที่ยอมรับของผู้คนอย่างกว้างไกล

(4) กลับ ออกวัด สมาชิกอาวุโสสมัย เกล็ดม ดับร้อน เป็นผู้มีความสามารถสูงเด่นในเรื่องของการเขียนอ่าน มีปฏิภาณไหวพริบเฉียบแหลม มีความกล้าหาญและเป็นคนที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงการนักเลง แต่ด้วยลักษณะนิสัยที่ค่อนข้างรักความเป็นอิสระ ทำให้นักเลงอาวุโสปฏิเสธที่จะเข้าสังกัดชุมโจร อย่างเป็นทางการจะลักษณะ ไม่ว่าใครจะบังคับหรือขอร้องอย่างไรก็ตาม และแม้ว่าด้วยความเก่งกล้าสามารถดังกล่าวแล้ว จะทำให้เขาเป็นที่ยอมรับของสมาชิกชุม

โจรโดยทั่วไป ทั้งเคยเป็นที่ปรึกษาผู้หลักแหลมของผู้นำในยุคที่ผ่านมา จนทำให้เชื่อได้ว่าเขาน่าจะเป็นผู้นำชุมโจรต่อจากรุ่ง คอนทราย แต่กลับ ออกวัด ไม่เคยเห็นด้วยกับแนวทางการต่อสู้ของชุมโจร และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายแบบ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” ในยุคของดำ ห้วแพร

ดังนั้น การกีดกันแห่งความรุนแรงของชุมโจร จึงมักถูกขอร้องแถมขัดขวางจากนักเลงผู้รักอิสระคนนี้อยู่เสมอ (โดยเฉพาะเรื่องของการปล้นทรัพย์และการเรียกค่าคุ้มครอง) แรก ๆ ดำ ห้วแพร ก็ยอมให้ด้วยเห็นแก่ความเป็นนักเลงอาวโส ทั้งไม่ยอมเป็นศัตรูกับนักเลงผู้หลักแหลมและกว้างขวางในวงการโดยไม่จำเป็น แต่เมื่อถูกขัดขวางหลายครั้งหลายหนเข้า ดำ ห้วแพร ก็เริ่มจะหมดความนับถือ ยิ่งกลับ ออกวัด เริ่มติดต่อกับใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง โดยการหุงหาอาหารเลี้ยงดูตำรวจท้องที่บางกลุ่ม ผู้นำชุมโจรจึงต้องตัดสินใจดำเนินการในฐานะของศัตรูหมายเลขหนึ่งทั้งของตนเองและชุมโจร

การกล้าขัดขึ้นข้อห้ามในบัญญัติเหล็ก และมักขัดขวางภาระกิจของชุมโจรอยู่เสมอ ทำให้กลับ ออกวัดต้องโดนตามล่าโดยดำ ห้วแพร และเหล่าสมุนอย่างดุเดือด แต่นักเลงวัยกลางคนผู้คร่ำหวอดในวงการมาตั้งแต่หัวเท่ากำปั้นยอมไม่ปรากฏเงาร่างให้นักเลงรุ่นหลังอย่างดำ ห้วแพร ได้พบเจอ แม้จะมีข่าวคราวอยู่เสมอว่าเขายังวนเวียนอยู่ในละแวกเขตคุ้มครองของชุมโจรก็ตาม ด้วยเหตุนี้ มาตรการได้ตอบตามวิธีการของดำ ห้วแพร จึงต้องเกิดขึ้นนั่นคือ การเข้าปล้นบ้านของกลับออกวัดที่หนองปลาไหล หลังจากปลอด คอนแค้น กลับมารายงานว่ามีคนเห็นนักเลงอาวโสในละแวกบ้าน

ดังนั้น เมื่อได้รายชื่อผู้เข้าพึ่งประตูบ้านจากมณฑลพิธีแล้ว พวกเขาก็มาล้อมรถจักรยานกันอยู่อย่างเงียบสงบ จนดาวรุ่งเริ่มอุทัย ณ ขอบฟ้าตะวันออก บอกถึงนาฬิกาเสียงสายนักชกตรกฤตภา ขุนโจรขึ้นขึ้นประกาศกึกก้อง “ไอ้เสือนูก” เพื่อง บ้านภู และย้อย ท่าแค “จุดดวงได้”⁴³ ขนาดใหญ่โชติช่วงขึ้นในขณะที่ปลอด คอนแค้น พุ่งตัวเข้าถึงประตูบ้านพังยับลงในทันที พวกเขาไม่พบแม่เงาร่างของคนที่ต้องการ แต่ “กริชสิบเอ็ดคน”⁴⁴ เล่มยาวที่วางอยู่ใต้เสื่อใบเคยบอกว่านักเลงผู้ทำบาปบัญญัติเหล็กพึงผลจากที่นอน อย่างนกรู้ - ไปก่อนที่ปลอด คอนแค้น จะพุ่งเข้าถึงประตูบ้านอย่างแน่นนอน เขาจากไปได้อย่างหวุดหวิด ชนิดที่หยิบไม้ทันทันแต่อาวุธประจำตัว ปรายความแค้นลูกโชนทำแสงได้ ดำ ห้วแพร จึงสั่งเผาบ้านและทำลายข้าวของอย่างยับเยิน นายหวานพ่อผู้ซราที่ไม่ยอมเอ่ยปากจึงถูกเพื่อง บ้านภู จี้ด้วยไฟจากดวงได้และถูกทุบตีอย่างทารุณ แต่สำหรับนางเทียบผู้เป็นแม่รวมทั้งลูกและเมียของกลับออกวัด ดำ ห้วแพร ไม่ได้จะต้องแต่อย่างใด

3.5 ขุนโจรสิ้นชื่อ : วรรณคดีท้ายของชีวิตในเขตงานฝั่งตะวันออกของเทือกเขาบรรทัด
หลังจากที่ภารกิจงานบุญประจำปีของวัดกุฎีสิ้นสุดลง สมาชิกชุมโจรก็ปลีกตัวไปตั้งวง

“น้ำตาลเมา”⁴⁵ อยู่ที่ชายป่ามูมวัด ในที่สุดสายสืบรายงานเจ้าหน้าที่ว่า คำ ห้วแพร่ กับพวกรวม 3 คน มากินหาวก (กะแซ่) อยู่ที่ใกล้หนองคลอด ห่งห้วคด (ในเขตของตำบลโดนด้วน) และเมื่อตะวันตกล้าบ่ายคล้อย วงน้ำตาลเมาก็เริ่มครึกครื้นและเริ่มมีเสียงดัง ไม่มีใครอะไรมะจะเห็นหู ฟันทอง และซี้ครั่ง ชายหาน สองสมาชิกชุมโจรที่ “ออกตัว” ไปแล้ว เจียดผ่านเข้ามาใกล้วง เพียงชั่วอึดใจกลุ่มอาสาสมัครและตำรวจที่ถูกฝึกฝนจัดเตรียมไว้ก็พรุ่งกรูออกมาจากชายป่า และกระโดดเข้ารบมัดสมาชิกชุมโจรตามยุทธวิธีที่ได้รับการฝึกฝนมา พวกโจรต่างก็ดิ้นรนต่อสู้เพื่ออิสรภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ ทั้งสองฝ่ายต่างก็ออกรัดพืดเหวี่ยงกันสุดลูก แต่เมื่อฝ่ายตำรวจและกลุ่มอาสาสมัครมีความพร้อมมากกว่า และฝ่ายพวกโจรก็ตกอยู่ในความเพลอเพลมาเย สมาชิกชุมโจรจึงถูกจับมัดใส่ไว้ในกรงสนามหลายสิบคน ส่วนพวกที่หนีรอดออกมาได้ก็กระโจนกระจ่ายแยกย้ายกันไปคนละทิศคนละทาง

คำ ห้วแพร่ ดิ้นหลุดจากการรบบมัดออกมาได้ เขาและสมาชิกอีกสองคน คือ หมุด พังดาน และแจ้ง ปากช่อง ต่างก็พุ่งปราดไปยังที่ซ่อนอาวุธประจำตัว และควง “พรัลิมงอ”⁴⁶ ดีฝ่าวงล้อมทะลุออกไปทางแนวป่าด้านตะวันออก นำ หนองพ้อ อาสาสมัครจากตำบลโดนด้วน พร้อมด้วยตำรวจอีกสองนาย คือ จ.ส.ต. สิริ แสงอุไร และ พลฯ ร่วง สามารถ ได้กวาดชุมโจรและสองสมุนไปทันกันในทุ่งนาใกล้หนองน้ำซึ่งเรียกกันว่า “หนองคลอด” บริเวณทุ่งห้วคด (ตำบลโดนด้วน) ทั้งสองฝ่ายต่างไล่กวาดและยิงต่อสู้กันจนตะวันเริ่มเย็นย่ำ จังหวะหนึ่ง จ.ส.ต. สิริ แสงอุไร วิ่งสะคุดล้มลง คำ ห้วแพร่ เข้าใจว่าตำรวจถูกปืนของฝ่ายตน จึงควงพรัลิมงอวิ่งเข้าใส่อย่างดุเดือด แต่ถูกจอมตำรวจยิงสวนถูกบริเวณคางเต็มแรง ร่างของชุมโจรนอนกลับเหมือนใบไม้ปลิดจากขั้ว นายสีเล่าว่าผู้ที่เข้าไปช่วยพุงคำห้วแพร่ คือ แจ้ง ห้วยท่อมและหมุด (จำบ้านที่อยู่ไม่ได้) คนทั้งสองช่วยกันพุงคำ ห้วแพร่ไปถึงใกล้หนองไผ่หรือหนองซี้หมา ก็ให้นอนพัก แล้วบอกว่าจะไปหาหาข้าวมากิน เมื่อกลับมาอีกครั้ง ก็พบคำห้วแพร่แขวนคอตายอยู่ใกล้หนองไผ่นั้นเอง จึงได้ช่วยกันฝังศพไว้ ณ ที่นั้น อีก 2 วันต่อมาเจ้าหน้าที่ตามไปพบก็ให้ขุดศพขึ้นมา แล้วนำไปผูกประจานไว้กับต้นตาลหน้าวัดกุฎี ศพเน่า แล้วก็ให้เผา ณ ใกล้ ๆ ต้นตาลนั่นเอง

3.6 วิถีคิดจำเพาะของชุมชนโจร : มิติการมองและฎีกาที่แตกต่างวิธีการอันรุนแรงและการยึดมั่นในบัญญัติหลักของ “ชุมโจรผู้ซื่อสัตย์” ได้สร้างให้ภาพของเขายิ่งใหญ่ขึ้นในจินตนาการ คลื่นแห่งความรุนแรงแต่ละระลอก ทำให้หมู่บ้านในเขตอิทธิพลของชุมโจรต้องพบกับภาวะที่ต้องหวาดผวายุ่งตลอดเวลาแล้ว ผลสะท้อนของมัน โดยเฉพาะการ “หนีตาย” ไปยื่นฎีกา ร้องทุกข์ถึงที่ทำการมณฑล (สงขลา) ของกลับ ออกวัด ได้ตีกลับมากระหน่ำงานสมาชิกชุมโจร ต้องพบกับภาวะอันระส่ำระสายอย่างถึงที่สุด และแล้วการปราบปรามโจรโดยรัฐก็เริ่มต้น โดยการฆ่าฟันกันเองเพราะจุดยืนและมุมมองที่แตกต่างกัน เมื่อสังคมภายนอกสรุปว่าสมาชิกชุมโจรทั้ง

หลายเป็น “คนชั่ว” แต่สมาชิกชุมโจรก็มีสิทธิ์ที่จะคิดว่า กลับ ออกวัด และคลั่ง หลามวง เป็น “คนทรยศ” ได้เช่นกัน สำหรับผู้คนที่ในเขตคุ้มครองของชุมโจรความคิดเห็นของพวกเขาขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกชุมโจรกับผู้คนที่ชุมชน และถ้าชุมโจรเดินตามแนวทางมวลชนอย่างเข้มแข็งแล้ว ก็ไม่น่าที่ใครจะสงสัยประการใดว่าผู้คนที่เหล่านั้นคิดเห็นกันอย่างไร ดังได้กล่าวแล้วตั้งแต่ต้นว่าการก่อเกิดของชุมโจร ได้ประเดิมขึ้นด้วยความร่วมมือในการต่อต้านอำนาจรัฐของบรรดา “หัวเถลไถล” หากเรามั่นใจว่าสายแห่งอุดมการณ์ยังไม่ขาดหายไปจากชุมชน “โจร” ก็ยังหมายถึงผู้คนที่ยังไม่ยอมจำนนให้กับอำนาจธรรมและ “ผู้คน” ก็ยังหมายถึงโจรในสายตาของกลไกอำนาจรัฐนั่นเอง

มิติการมองและฎีกาที่แตกต่างกันอยู่ตรงที่ว่า “กลุ่มคน” ดังกล่าวเคยได้รับการยอมรับนับถือจากชุมชนแถบนี้ แม้แต่ทัศนะซึ่งวางอยู่บนจุดยืนของ “ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์” (ภายใต้การครอบงำของมาตรฐานแห่งยุคสมัยอีกชั้นหนึ่ง) ก็ยังเห็นด้วยว่า “เมื่อ 70 ปี มาแล้ว เมืองพัทลุงตรัง สงขลา นครศรีธรรมราช มีค่านิยมผิด ๆ อยู่อย่างหนึ่งคือ การยอมรับนับถือนักเลงหัวไม้ ซึ่งเป็นพวกหัวแข็งไม่เคารพกฎหมายบ้านเมือง ไม่เกรงกลัว ผู้รักษากฎหมาย...คนส่วนมากยกย่องคนหัวไม้ว่าเป็นคนเก่ง สามารถช่วยพิทักษ์ทรัพย์สินสมบัติ คุ้มครอง ปกป้องให้ญาติพี่น้องได้อยู่เย็นเป็นสุข ชายหนุ่มคนใดเป็นนักเลงหัวไม้ ไปสู่ขอลูกสาวของใคร พ่อแม่จะยินยอมให้ด้วยความเต็มใจจากข้อความดังกล่าว หากเราตัดส่วนที่เป็นทัศนะออกไป เมื่อชุมชนให้การยอมรับนับถือนักเลงเมื่อนักเลงได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำชุมชน วิถีของชุมชนจึงย่อมหมายถึงวิถีแห่งนักเลง และวิถีแห่งนักเลงก็มักสวนทางกับรูปการณ์อันหยาบกระด้างของกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งก็เป็นเรื่องราวปกติทั่วไปที่ว่า เมื่อชุมชนอยู่ในความคุ้มครองของ “คนนักเลง” เรื่องราวของ “คนหัวไม้” จึงเป็นเรื่องเล็กน้อยที่จะถูกควบคุม ได้อย่างง่ายดายโดยวิถีทางของชุมชน ยิ่งในยุคที่ชุมชนได้รับการคุ้มครองดูแลจากอิทธิพลอันเบ็ดเสร็จของดำ ห้วแพร ด้วยแล้ว ก็ยิ่งมองไม่เห็นว่ “นักเลงหัวไม้” หรือแม้กระทั่ง “โจร” จะมีโอกาสได้สร้างความเดือนร้อนให้กับผู้คนที่ขึ้นในจังหวัดไหน

ด้วยมิติการมองที่แตกต่างกัน พ.ต.ท.พระยาวิชัยประชาบาล พร้อมด้วยกำลังตำรวจจากที่ทำการมณฑลนครศรีธรรมราช จึงต้องไหลเข้าสู่วิถีทางและดำเนินการปราบปราม “นักเลงจัดตั้ง” ในครั้งกระนั้นแต่เมื่อกล่าวถึงที่สุด พระยาวิชัยฯ ก็ได้ลำดับเรื่องราวให้เห็นว่าวิถีของชุมชนทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่เกิดจากการ “ตัดสินใจ” และเป็น “ทางเลือก” ของชุมชนเองทั้งสิ้น เขาและกองตำรวจเป็นเพียงผู้รักษากฎหมายที่เข้ามาช่วยเหลือเท่านั้น

กระนั้นก็ตามเมื่อมองจากอีกด้านผ่านสาเหตุของปัญหาซึ่งเป็นที่มาของความรุนแรงนั้นแล้ว การปฏิบัติการของพระยาวิชัยฯ จึงเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของผู้รักษากฎหมายอันมีเหตุผลสมควร เพราะชุมโจรมีโจรเล็กโจรน้อยหนีคดีจากที่อื่นเข้ามาสังกัดพึ่งพา-หนึ่ง ชุมโจรมีพฤติกรรม

อันทำทนายกฎหมายบ้านเมืองมีการปล้นฆ่ากันอย่างอุกอาจไม่ยอมเสียภาษีอากรหรือเงินรัฐูปการอีก
หนึ่ง และประการสำคัญที่สุดคือ มีผู้เข้าร้องเรียนถึงความเดือดร้อนของประชาชน (กลับ ออกวัด
เข้าถวายฎีกา ณ ที่ทำการมณฑล) ขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็น
สาเหตุที่สมควรและจำเป็นต่อการปราบปรามทั้งสิ้น

3.7 ย่านและโยคอันเนื่องด้วยหัวกลอ : กรณีชุมโจรบ้านคอนทราย หลังจากที่ได้กล่าว
ถึงปฐมเหตุของการเกิดชุมโจรบ้านคอนทรายในข้อ 3.1 ที่กล่าวว่าหลังจากที่เส้นสายแห่ง “หัว
กลอ” ได้มาพบปะสอบถามข่าวคราวกันแล้ว พวกเขาต่างเห็นพ้องต้องกันว่า อำนาจรัฐเหล่านั้น
เป็นความอยู่ดีธรรม...เขาจึงร่วมมือกันต่อต้านจนถึงที่สุด จังหวะนี้เองที่รุ่ง ดอนทราย ได้ก้าวล่วง
ออกมาจากการเป็นผู้นำชุมชนไปเป็นผู้นำชุมโจรในเวลาต่อมา” เพราะเมื่อถ้าตัดทัศนะส่วนตนออก
ให้เหลือแต่เพียงรูปลักษณ์ที่กล่าวอ้างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพลังและอำนาจของโยค ย่านและโยคใน
บรรดากลุ่ม “หัวกลอ” ต่อการก่อเกิดชุมโจรบ้านคอนทราย อย่างมีนัยสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ
คือ 1) สมาชิกชุมโจรต่างก็เป็นเกลอกันมาก่อนที่จะมาตั้งเป็นชุมชน 2) ด้วยความเป็นเกลอที่หมาย
ความถึงเพื่อนแท้ เพื่อนร่วมเป็นร่วมตายนั่นเอง จึงหาญกล้าที่จะประกาศเจตนว่าเป็น “โจร” ใน
ฐานะผู้ร้ายในสายตาของผู้รักษากฎหมายของแผ่นดินร่วมกัน และ 3) ด้วยพลังอำนาจของหัวกลอ
ได้ทำให้ชุมโจรจึงต้องปกป้องและคุ้มครองกันเองจนถึงที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งโจรบางคนที่มี “ไร้
ลังจะ” จนถูกประชามประเมินคำว่าโหดเหี้ยม จนเกินเหตุในบางกรณี ดังนั้นผู้ใส่ใจใฝ่ศึกษาเรื่อง
นี้ก็จะยังเห็นภาพของความเป็น “นักเลง” และสำนึกของการไม่ยอมจำนนต่อความ “อยู่ดีธรรม”
มากขึ้นเมื่อความจริงที่ประจักษ์แล้วมีอยู่ว่า นอกเหนือจากโรคภัยไข้เจ็บและภัยร้ายจากสัตว์ป่า ดัง
กล่าวแล้ว การรุกรานของนักเลงจากชุมชนหรือหมู่บ้านอื่น ยังเป็นภาระอันใหญ่หลวงอีกประการ
หนึ่งของผู้นำซึ่งเขาจะต้องดำเนินการเพื่อให้ชุมชนได้อุ่รอดปลอดภัยและจะอยู่รอดปลอดภัยได้มก
น้อยแค่ไหนย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถ ความเด็ดเดี่ยว ความเฉียบแหลมและความเสียสละของผู้
นำเป็นสำคัญ

4. ขวักันบาตร : สายญาติฝ่ายหลวงตา

ไม่ว่านักปราชญ์ราชบัณฑิตเกี่ยวกับการศึกษาไทยจะมีวิธีการคิดและจำแนกประเภทสมัย
ของการศึกษาไทยด้วยท่าทีไหนและลีลาใด แต่เท่าที่งานศึกษาวิจัยครั้งนี้สืบค้นได้พบว่า ทั้งก่อน
และหลังการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 จนกระทั่งถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช
2535 ดูไม่ออกเอาเลยว่ามีสถาบันใดที่จะมีบทบาทมากไปกว่า “วัด” ในฐานะที่เป็นสถานฝึกอบรม
บ่มเพาะทั้งด้านจริยธรรม คุณธรรม มนุษยธรรม และการอ่านออกเขียนได้ในส่วนของประชาชน
ทั่วไป ในขณะที่ราชสำนักก็ยังคงไว้ซึ่งการฝึกฝนอบรมบุตรหลานของเจ้าขุนมูลนาย (วิไล ตั้งจิต

สมคิด, 2539 : 86) แปลงรูปตามยุคสมัย กล่าวเฉพาะวัดในอดีตว่าได้ว่าเป็น “สถาบันเอกชนกประสงค์”¹⁷ และยิ่งวัดบริเวณชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาในอดีตด้วยแล้วก็จะโดดเด่นยิ่งขึ้น เพราะใกล้เคียงกว่าภาครัฐ จะดูแลให้ถ้วนทั่ว การกล่าวถึงกรณีข้าวกันบาตร : สายญาติฝ่ายหลวงตากี้หาเป็นอื่นไปได้ไหม นอกจากการได้ล่วงรู้ว่าผู้คนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาเขามีวิธีการผูกเกลือและผูกคอกันดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น เขายังได้มีวิถีในการอุปถัมภ์กันอย่างไรอีกด้วย หลังจากที่ได้ใช้ตัวช่วยฝ่ายวัดเกษตรชลธิ ต. ตะเคียบะ อ. ระโนด จ. สงขลา วัดคูหาสวรรค์ อ. เมือง จ. พัทลุง วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร วัดสระเรียง วัดสวนป่าน วัดท่าโพธิ์ อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช ฯลฯ ที่ล้วนแล้วแต่มีอุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลหลักทั้งสิ้น เนื่องจากทั้งหมดเสียชีวิตไปก่อนหน้าที่จะทำการศึกษา ยกเว้นเจ้าอาวาสวัดสวนป่าน¹⁸ ที่แม้ว่าจะยังทรงไว้ซึ่งบรรพชิต แต่ความจำเลือนลางจนจับความไม่ได้ และแล้วก็มาถึงคำตอบสุดท้ายคือ วัดเพชรจริก อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการของโยค ย่าน โย และไฟอุปถัมภ์ที่มีตระกูลเกตุชาติอยู่เบื้องหลัง อธิบายความได้ดังนี้

4.1 ปฐมฐานของการเกิดโยค ย่าน โยและไฟอุปถัมภ์ นิเวศน์ เกตุชาติ¹⁹ ได้ให้สัมภาษณ์ ณ ที่ทำการพรรคความหวังใหม่ ถนนพัฒนาการคูขวาง เทศบาลนครนครศรี-ธรรมราช เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2544 ในฐานะ “สิงห์โตคำราม” ที่ผู้วิจัยตีความเอาเองว่า ท่านคือผู้ทรงเหนือธรรมชาติ (คนหนึ่ง) ณ คาบสมุทรแห่งนี้ เมื่อความเดิมมีอยู่ว่า พ่อผมชื่อนายเหมียว นม²⁰ผมชื่อนางเปี่ยม เกตุชาติ พ่อผมเป็นคนเชื้อสายจีน ได้มาแต่งงานกับนมชาวบ้านราม ต. บ้านราม อ. หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช อยู่กินกันฉันท์สามี – ภรรยา จนกระทั่งมีบุตร – ธิดา จำนวน 10 คน ดังนี้ คือ นายเขวง เกตุชาติ 2) นายนิเวศน์ เกตุชาติ 3) นางสมศรี เกตุชาติ 4) นายเหียน เกตุชาติ 5) นายประยูร เกตุชาติ 6) นางจำเนียร เกตุชาติ 7) นายสมนึก เกตุชาติ 8) นายวิโชติ เกตุชาติ 9) นายปรีชา เกตุชาติ และ 10) นางเพ็ญพร เกตุชาติ ในขณะที่พ่ออยู่ที่บ้านราม อ. หัวไทร ในขณะนั้นได้มีความรักใคร่ชอบพอกันเพื่อนบ้านคนหนึ่ง ในระดับยายเฒ่า ยายเกลือ ย้ายคอ ชื่อрін พรหมเพ็ญ ผู้มีอายุมากกว่าพ่อผมถึงห้าปี

หลังจากนั้นจะเป็นเพราะเหตุผลใดไม่ปรากฏแน่ชัด ได้ทำให้นายрінเพื่อนพ่อต้องแปลงเปลี่ยนผืนชีวิตไปเป็นสมณเพศตั้งแต่วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2463 ที่วัดบางนพ ต.ท่าเสริม อ. หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช โดยมีพระธรรมโกษาจารย์ วัดท่าโพธิ์ อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช เป็นพระอุปัชฌาย์ หลังจากเรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษาที่สาม จากโรงเรียนวัดบ้านราม ต. บ้านราม อ. หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระพุทธิสารเถร : рін ขสปาโล, 2538 : 13) ในขณะที่เป็นบรรพชิตก็ได้ศึกษาธรรมสอบผ่านนักธรรมชั้นตรี – เอก ในระหว่างปี พ.ศ. 2464 – 2474 จนกระทั่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดเพชร

จริก อุปัชฌาย์ ในปี พ.ศ. 2475 และ 2520 ตามลำดับ จนกระทั่งมรณภาพในฐานะสมณศักดิ์พระราชทานในราชทินนามว่า “พระครู” วิเชียรจริกธรรมาจารย์และพระพุทธรูปสาธิต อายุจริงได้ 95 ปี 75 พรรษา ด้วยโรคชราเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537 ท่ามกลางความเศร้าสลดของผู้คนในตระกูลเกตุดาติและศิษยานุศิษย์ทุกสายที่เกี่ยวข้อง

4.2 จากปฐมฐานระดับอ้ายเต่า...ถึงสายสัมพันธ์ฉันท์อุปถัมภ์ นิเวศน์ เกตุชาติ แหล่งข้อมูลคนเดิมยืนยันอย่างแข็งขันว่า คนในเขตลุ่มน้ำปากพนังในที่นี้หมายถึง ในอำเภอหัวไทร เขียวใหญ่และชะอวดนั้นไม่มีโรงเรียนให้ได้ศึกษาเล่าเรียนสูงไปกว่าระดับประถมศึกษาเล่าเรียนให้สูงกว่านั้น ก็ต้องดั้นด้นออกจากถิ่นฐานบ้านเกิดไปอยู่กับญาติคุณนุ๊กเบ็ก แต่ฉะนั้นผู้ที่ประสงค์จะศึกษาส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 90) ได้ไปอาศัยวัด ณ สองแหล่งหลักคือปากพนังกับตัวเมืองนครศรีธรรมราช ดังนั้น พ่อ (เหมียว เกตุชาติ) จึงได้นำพี่ชายคนหัวปีของผม คือ นายเชวง เกตุชาติ ไปฝากไว้กับสมภารวัดเพชรจริกในฐานะ “เพื่อนเก่าที่บ้านเกิด” ในระหว่างปี พ.ศ. 2481 – 2486 จนกระทั่งจบการศึกษาระดับสูงสุดที่นครศรีธรรมราช จึงได้เข้ามาศึกษาต่อกรุงเทพฯในระดับธรรมศาสตร์บัณฑิต (ชบ.) และข้าราชการบำนาญในตำแหน่งอดีตนายอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ในปัจจุบัน (2544)

คล้อยหลังสามปีต่อจากนั้น นิเวศน์ เกตุชาติ บุตรคนที่สองของอ้ายคอกก็สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดบางนพ จึงได้ย้ายเท้าร่อยตามผู้พี่ ในฐานะศิษย์ผู้น้องของวัดเพชรจริกจากมัธยมปีที่ 1 – 6 แล้วไปเรียนต่อที่โรงเรียนอานวย- ศิลปกรุงเทพมหานคร จนกระทั่งสอบเข้าเป็นนักเรียนนายเรือรุ่นเดียวกับ พลเรือเอกคิตก ภัทรโกศล ฯลฯ และดำรงตำแหน่งประธานสมาชิกรัฐสภาจังหวัด (สจ) นครศรีธรรมราช ติดต่อกันหลายสมัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา

กระนั้นก็ตามนิเวศน์ เกตุชาติได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในขณะที่ออกจากบ้านเพื่อศึกษาเล่าเรียนในระดับที่สูงกว่าเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2480 จึงได้ไปพำนักอาศัยอยู่ที่วัดเพชรจริกที่มี รินพรหมเพ็ญ หรือพระครูวิเชียรจริกธรรมาจารย์ ในปี พ.ศ. 2481 หรือท่านเจ้าคุณพระพุทธรูปสาธิต ในเวลาต่อมาในฐานะเพื่อนพ่อเป็นสมภาร ในขณะที่อาศัยข้างกันบาตรเพื่อขังชีพอยู่ที่วัดเพชรจริกนอกจากจะได้เรียนหนังสือสูงกว่าคนอื่นในสังคมขณะนั้นแล้ว ยังได้เห็นแบบอย่างของความเคร่งครัดในวัตรปฏิบัติตามกิจแห่งสงฆ์ แพทย์แผนโบราณ นักเทศน์ นักคิดและมีจิตวิทยาในการสั่งสอนอบรมคน ฯลฯ เช่น ท่านสอนผมว่าอย่าโกรธคนและถ้าโกรธแล้ว “อย่าหลง”¹ เพราะ “มึงเป็นคนโกรธง่ายหายเร็ว” ในขณะที่เราหายโกรธแล้วเพื่อนเขายังโกรธอยู่จะเป็นอันตราย ฉะนั้นต้องทำใจไม่ให้โกรธหรือถ้าต้องโกรธก็ต้องไม่แสดงให้รู้ว่าโกรธแล้วเราจะเป็นนักปกครองได้เพราะสัมพันธ์ภาพยังคงเป็นจริง “ที่ดูเสมือนจริง” ข้อค้นพบดังกล่าว ว่าได้ว่า เป็นหลักรัฐศาสตร์ชาวบ้านที่

ผ่านการพิสูจน์ชี้แจงน่าเชื่อถือเป็นนิรันดร์ ภายใต้การไม่ได้ร่ำเรียนหลักรัฐศาสตร์ของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแม้แต่หน่วยกิตเดียว ความที่กล่าวอ้างข้างต้นน่าเชื่อถือได้ว่าเป็นจริง เมื่อมีเรื่องเล่าสืบเนื่องต่อ ๆ กันมาว่า พ่อฉันเป็นเกลอกับขุนตะเคียบ ขุนตะเคียบเล่าให้พ่อฟังว่า ครั้งหนึ่งได้ออกปากไถนา จึงได้ไปออกปากกับ “ไข่นุ้ย” ชาวบ้านผู้ปากพล่อยเป็นนิสัย ไข่นุ้ย เหนไปช่วยไถนาให้สักชิ้นนะ ด้วยลีลาและท่าทีของนายไข่นุ้ย กลับตอบไปว่า ไปไม่ได้ “เจ็บวาน” (เจ็บกัน) ท่านขุนตะเคียบไม่ได้แสดงปฏิกิริยาใด ๆ เช้าวันรุ่งขึ้นท่านขุนฯ ก็ได้นำกล้วยน้ำว้าไปหนึ่งหวีกับน้ำผึ้งรวงหนึ่งขวดพร้อมกับอธิบายว่า ไข่นุ้ยเหอกกล้วยน้ำว้ากับน้ำผึ้งรวงนั้นแก้โรคดวง (ริดสีดวง) ดีนักหนา และเมื่อมีงาเจ็บ ริดสีดวงวาน (กัน) แล้ว มีงาช่วยไถนาสักชิ้นนะ หลังจากนั้นไข่นุ้ยก็ได้ทำตามที่ท่านขุนฯ ได้ออกปากแต่โดยดี นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า การไม่โกรธคนง่ายนั้นรังแต่จะก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสียในทางรัฐศาสตร์อย่างแน่นอน

หลังจากที่พี่ชายคนหัวปี (เชวง เกตุชาติ) และนิเวศน์ เกตุชาติ ได้อาศัยวัดเพชรจริกตลอดช่วงเวลาที่ทำการศึกษายู่ที่นครศรีธรรมราช ในฐานะ “อารามิกชน” ที่ได้ซึมซับเอาแนวและวิถีปฏิบัติของท่านเจ้าอาวาสคือ พระครูวิเชียรมาเป็นต้นแบบ จนได้ก่อให้เกิดคุณธรรมติดตัวมากมายหลายเรื่อง เช่น แนวทางในการปกครองคนแบบประชาธิปไตยในวัด ที่เปรียบได้กับการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายการสุขภาพ เช่น ฝ่ายการศึกษาจะตรวจสอบว่าสมาชิกคนใดขาดโรงเรียน ในขณะที่ฝ่ายสุขภาพตรวจสอบว่า ใครอาบน้ำ - ไม่อาบน้ำบ้างเมื่อดูจากการ “ขึ้นหิด” เป็นต้น ความประทับใจในการบริหารจัดการของท่านพระครูวิเชียรได้ทำให้นิเวศน์ เกตุชาติ สรุปด้วยความภาคภูมิใจว่า “พ่อแม่ผมได้ให้ชีวิตและร่างกายผมภายในสิบปีที่อยู่บ้านท่านนั้น” ผู้วิจัยตีความเอาเองว่า ชีวิตทั้งหมดหลังจากนั้นได้ก่อเกิด หลอมรวม และตกผลึกที่วัดเพชรจริกนั่นเอง พลังและอำนาจของความประทับใจดังกล่าวได้ทำให้นิเวศน์ เกตุชาติ ได้ถือเป็นประเพณีนิยมว่า น้องชายและลูกชายทุกคนจะต้องบวชเรียนที่นั่น เรียงรายได้ตามลำดับดังนี้ 1) เชวง 2) นิเวศน์ 3) สมศรี (หญิง) 4) เขียน (เสียชีวิต) 5) ประยูร (เสียชีวิต) 6) จำเนียร (หญิง) 7) สมนึก 8) วิโชติ 9) ปรีชา 10) เพ็ญพร เกตุชาติ น้องสาวคนสุดท้ายท้องที่มีดิถีถึง Dr. จากอเมริกาและเป็นเจ้าของร้านนคร-พรหมในปัจจุบัน (2544)

บุคลิกภาพเฉพาะของผู้คนในแวดวงเกตุชาติแทบถ้วนทั่วทุกตัวคนที่ต่างก็อ้างถึงการในฐานะ “ผู้ทรงเหนือธรรม” ที่มีความใจกว้างและใจถึงจึงมีเพื่อนฝูงมากมายที่ควรแก่การศึกษาเป็นการเฉพาะกรณีทั้งสิ้น เพราะอย่างน้อยคนทั่วไปก็ยังคิดไม่ถึงว่า นิเวศน์ เกตุชาติ ไม่ใช่บุตรคนหัวปี และวิโชติ เกตุชาติก็น่าจะเป็นบุตรพ่อเดียวกันแต่คนละแม่ แต่น่าเสียดายก็ตรงที่งานศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไม่ได้มุ่งศึกษาในประเด็นดังกล่าว หากแต่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับสายสัมพันธ์อุปถัมภ์ระหว่างตระกูลดังกล่าวกับวัดเพชรจริกในฐานะที่ “ข้าวก้นบาตร” ได้สร้างสายญาติฝ่ายหลวงดา

เพื่อแสดงให้เห็นถึงสายใยใฝ่อุปถัมภ์กันระหว่างวัดกับบ้านเท่านั้น ด้วยวิถีคิดดังกล่าวได้ทำให้นิเวศน์ เกตุชาติ เป็นผู้สร้างพระประธาน ภายใต้ผู้กำหนดโดยสังเขป 3 กรณี คือ 1) ลูกและน้องทุกคนจะต้องบวชที่วัดเพชรจริก 2) ญาติมิตรทุกคนที่ผมทำศพให้จะต้องเผาหรือฝังที่นั่น 3) การผูกมิตรรวมญาติจากสองโอกาสในแต่ละปี คือวันสารทเดือนสิบและวันสงกรานต์ จะต้องจัดที่วัดเพชรจริก

สายสัมพันธ์ระหว่างคนในตระกูลเกตุชาติกับวัดเพชรจริกที่มีเชวงและนิเวศน์ เกตุชาติเป็นจุดเริ่มต้น ได้ทำให้สมนึก วิโชติ ปรีชา และบุตรชายของนิเวศน์อีกสองคนต้องบวชเรียนที่นั่นแต่ที่ยิ่งไปกว่านั้นคือ ร่างไว้วิญญาณของบรรพบุรุษและเครือญาติจะต้องรวมอยู่ที่นั่น ได้แก่ ย่า (แม่ของเตี้ย) เตี้ย (พ่อ) นม (แม่) ฝังอยู่ใต้ฐานพระประธานที่ผม (นิเวศน์) เป็นคนสร้าง ส่วนปรีชา เกตุชาติอยู่ต่างหากเพราะเพิ่งเสียชีวิต ในขณะที่ผมเองก็ต้องฝังที่นั่น ทั้งนี้เพื่อให้ลูกหลานได้มีโอกาสบำรุงวัดเป็นการตอบแทนในบั้นปลายเมื่อวัดได้เป็นผู้มีพระคุณต่อคนในวงศ์ตระกูลในฐานะผู้ให้ทั้งอำนาจและโอกาสในชีวิตในเบื้องต้น

อุบายอันแยบยลของนิเวศน์ เกตุชาติ ในฐานะลูกผู้เฒ่าหลานผู้ใหญ่ที่เคยผ่านร้อนผ่านหนาวมาหลายผืนผ้าเพื่ออุปถัมภ์วัดเพชรจริกก็คือ การจัดทำเอกสารเพื่อแจกจ่ายไปยังญาติมิตรในวงศ์ตระกูล เพื่อเชิญชวนให้มาร่วมงานวันสารทเดือนสิบในแต่ละปี แต่ดูเหมือนว่า น้ำหนักจะอยู่ที่วันสงกรานต์ โดยมีสาระโดยสังเขปว่าให้ได้ช่วยนำผู้เฒ่าผู้แก่ – ลูกเล็กเด็กแดงมาร่วมงานด้วย ซึ่งจะจัดงานดังกล่าวหลังวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี เพราะวันที่ 13 เป็นวันที่แต่ละคนต่างก็มีภาระกิจเฉพาะตัว เมื่อญาติมิตรทุกระดับและทุกวัยมาประชุมกันพร้อมหน้า หลังจากพิธีกรรมทางศาสนาผ่านเลยไป อุบายอันแยบยลก็ปรากฏโดยอาศัยหลักจิตวิทยาว่า การคบเด็กไว้สืบทอดเจตนาธรรมคือ ขนมนักตบแต่ง และแล้วนิเวศน์ เกตุชาติได้แสดงบทบาทเป็นชานดาลอสข้ามทวีป โดยการแจกเงิน – ขนมนักตบแต่งและเงินแก่ผู้เฒ่าผู้แก่ถ้วนทั่วทุกตัวคน ด้วยอุบายดังกล่าวได้ทำให้พี่ – น้องในตระกูลเกตุชาติได้มาร่วมงานดังกล่าวอย่างหนาตาทุกปี ทั้งนี้ก็หาเป็นอื่นไปได้ไม่นอกเสียจากการสร้างสายสัมพันธ์ ให้กับลูกหลานเพื่ออุปถัมภ์วัดเพชรจริกในฐานะที่เป็นศาสนสถานในการก่อรูประดับฐานรากของวงศ์ตระกูล โดยการให้ทุกคนได้รับรู้ว่า ชากศพที่ไว้วิญญาณของปู่ ย่า ตา ทวดที่อยู่ใต้ฐานรากของพระประธานภายใต้ปรัชญาการคิดและเชื่อเฉพาะตัวว่า ลูกหลานที่ไม่นำพาต่อความเป็นมาของบรรพบุรุษ จะอยู่ได้ไม่เกิน “สองชั่วอายุคน” ฉะนั้นผู้คนในแวดวงเกตุชาติจึงได้แสดงอากัปกิริยาอุปถัมภ์วัดเพชรจริกในฐานะบุญคุณต้องทดแทนตามนัยของขนบนิยมอุปถัมภ์ที่มีขั้วกันบาตร : สายญาติฝ่ายหลวงตา คือ พระครูวิเชียรจาริกาธิการหรือนายรินทร์พรหมเพ็ญ เพื่อนพ่อชาวบ้านราม ต. บางนพ อ. หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช ในขณะนั้น (2484) เป็นปฐม

อ้างอิง

1. คลองสุโขม เป็นคลองสายหลักเส้นหนึ่งที่ถูกขุดขึ้นมาเพื่อเชื่อมต่อระหว่างคลองบางจากกับปากพนัง โดยพระยาสุโขมนัยวินิต (ปั้น สุโขม) ในฐานะข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรกของมณฑลนครศรีธรรมราช เมื่อประมาณ 100 ปีเศษ (นับย้อนหลังจากปี พ.ศ. 2544) จึงได้ตั้งชื่อคลองดังกล่าวว่า “คลองสุโขม” และแน่นอนว่า ทำให้ชาวบ้านร้านถิ่นในละแวกดังกล่าวเรียกขานกันว่าคลองสุโขมสืบมา หลักฐานทางประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชได้ชี้ชัดว่า คลองสุโขมเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างเอกชนกับรัฐในขณะนั้น อธิบายความได้ว่าพระยาสุโขมฯ ได้แสดงบทบาทในฐานะตัวแทนรัฐผู้ดูแลความทุกข์ – สุขของราษฎรในท้องถิ่น จึงได้ดำเนินการขุดคลองเพื่อสนองตอบ แต่เนื่องจากภาครัฐมีงบประมาณจำกัด จึงได้เชิญชวนให้เอกชนเข้าร่วมดำเนินการ เอกชนผู้เข้าร่วมดำเนินการ คือ คนจีนตระกูล “ตันยิด-เส็ง” หนึ่งในสามนายทุนจีน นครศรีธรรมราชในขณะนั้น (ตันยิดเส็ง ลิมซุนหงวน หลีกิมฮุย ปัจจุบันคือ บวรรัตนรักษ์ ลิมปิชาติ และลีละพันธ์ ตามลำดับ) ผลที่ตามมาก็คือ พ่อค้าชาวจีนสามารถทำการค้าขายได้โดยสะดวก ในขณะที่รัฐก็เก็บภาษีได้มากขึ้นในระดับที่ว่าได้ว่า เก็บภาษีได้มากกว่าที่ใด ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน แต่ที่ยังไปกว่านั้นก็คือชาวบ้านร้านถิ่นชาวเหนือ (คีรีวง ลานสกา พรหมคีรี) สามารถเดินเรือไปทำมาค้าขายกับชาวนอก คือ ปากพนัง ด้วยความปลอดภัย เนื่องจากนอกจากปลายคลองบางจากจะเรือเล็กและตื้นเขินแล้ว ยังต้องเสี่ยงภัยกับคลื่นลมเนื่องจากเรือมีขนาดเล็กและไม่มั่นคงในการเดินเรือเพราะเป็นชาวเหนืออีกด้วย
- 2 – 3 ชาวเหนือหัวนอน – ชาวเหนือตีน ค่ำว่า “ชาวเหนือ” คงไม่ต้องขยายความอีกเพราะได้ขยายความแล้วในเบื้องต้น ยังคงเหลือแต่เพียงคำว่า “หัวนอนกับตีน” ทั้งคำว่า “หัวนอนและตีน” เป็นภาษาถิ่นใต้ที่คำว่า “หัวนอน” หมายถึง “ทิศใต้” ในขณะที่ “ตีน” หมายถึงทิศเหนือ ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงชาวเหนือหัวนอนกับชาวเหนือตีนย่อมหมายถึง ผู้คนที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ทางทิศใต้และทางทิศเหนือของเทือกเขาหลวง เมื่อกำหนดให้ชุมชนคีรีวงเป็นศูนย์กลาง
- 4 บาร์เตอร์ ซิสเต็ม (Barter System) คุรายละเอียดในอ้างอิงบทที่ 2 ลำดับที่ 28
- 5 ไก่ทอด KFC เป็นสินค้าที่นิยมบริโภคกันมากในหมู่วัยรุ่นไทยปัจจุบัน (2544) เพราะเป็นตัวบ่งชี้ประการหนึ่งว่าเป็นคนทันสมัยที่ได้รับประทานอาหารราคาแพงใน

ศูนย์การค้าขนาดใหญ่ ไก่ทอด KFC เป็นคำย่อของคำว่า “Kentaky Fry Chicken” ที่คนไทยเชื่อกันว่าเป็นสูตรนำเข้าจากเมืองนอกคือสหรัฐอเมริกา เพราะคำว่า Kentucky เป็นรัฐหนึ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีโลโก้คือ หุ่นของฝรั่งสูงอายุคนหนึ่งยืนร่ำอยู่ใต้ไทรหนวดเป็นสัญลักษณ์ชี้ชวนในทุกศูนย์การค้า

- 6 ขอบน้ำ หมายถึง ปริมาณและระดับน้ำที่พอเหมาะกับการเดินเรือของชาวเหนือทั้งขาไปและกลับระหว่างบ้านชานนอกกับชาวเหนือ กล่าวคือ ถ้าน้ำแห้งขดต่างระดับจากทำนบที่ขวางกันจำนวนมากก็จะทำให้เส้นเรือข้ามผ่านไป – กลับด้วยความลำบาก ในบางครั้งชาวเหนือจะต้องใช้เวลานานในการพักรอให้น้ำขึ้นสูงไล่เลียบกับทำนบเพื่อจะให้เส้นเรือผ่านไป – กลับได้สะดวก
- 7 สะตอดอง เป็นพืชตระกูลถั่วขึ้นต้นพื้นเมืองปักษ์ใต้ ชอบขึ้นตามบริเวณที่ราบสูงเชิงเขา ออกดอกและผลปีละครั้ง ผลมีลักษณะเป็นฝักยาวประมาณ 1 ฟุต ในแต่ละฝักจะมีปริมาณเมล็ดขนาดใหญ่ – เล็ก มาก – น้อยขึ้นอยู่กับสภาพดิน ภูมิอากาศตามฤดูกาลและการบำรุงรักษา เท่าที่เห็นมีมากในภาคใต้ของประเทศไทยเพราะเป็นภูมิภาคที่มีที่ราบสูงเชิงเขาและอากาศแบบร้อนชื้น สะตอในภาคใต้มีปริมาณมากกว่าภาคใด ๆ ในประเทศไทย ได้ทำให้สื่อมวลชนตั้งสมญานามให้กับนักการเมืองภาคใต้ว่า “สะตอสามัคคี” ที่หมายถึง รักพวกพ้องเด่นชัด เม็ดสะตอมักลื่นออกจะฉุนรุนแรงที่สามารถบริโภคได้ทั้งสด เช่น จิ้มน้ำพริกและแปรรูป เช่น ผัดเผ็ดกุ้งกับสะตอ ผัดเปรี้ยวหวานสะตอ แต่ที่ยังไปกว่านั้นคือสะตอดอง อธิบายความได้ว่า ถ้าผลของสะตอมีมากจนไม่อยากจะขาย (ราคาถูกลง) และเกินกิน สะตอก็จะถูกดองที่เรียกกันว่า “สะตอดอง” ไว้กินนอกฤดูกาลที่มีทั้งเปรี้ยวและฉุนรุนแรงขึ้นไปกว่าเดิม
- 8 ลูกประดอง เป็นผลไม้พื้นเมืองปักษ์ใต้ชนิดหนึ่ง เป็นพืชยืนต้นสูงใหญ่ใบเรียวยาว ชอบขึ้นตามพื้นที่แถบเชิงเขาจะออกดอกประมาณเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน ในแต่ละปี ๆ ละ 1 ครั้ง ผลมีลักษณะเรียวยาวเมื่อสุกเปลือกจะแข็งและมีสีน้ำตาล ชาวบ้านนิยมนำมาดองเป็นอาหารเสริม ตำนานพริก ส่วนที่เหลือก็จะดองเอาไว้กินนอกฤดูกาล
- 9 เลียง เป็นภาษาถิ่นใต้ในฐานะที่เป็นคำ “สรรพนาม” มีชื่อเต็มว่า “เลียงข้าว” เพราะชาวบ้านปักษ์ใต้ในอดีตนิยมเก็บข้าวด้วย “กะ” หนีบเข้าที่ระหว่างนิ้วมือแล้วเก็บข้าวโดยการกระดกนิ้วกลางเข้าหาตัวเพื่อให้รวงข้าวขาดเฉพาะที่คอรวงข้าว เก็บสะสมจนกระทั่งเต็มกำมือ แล้วใช้ต้นขงข้าวประมาณ 2 กอ ริดด้วยด้ามกะพร้อมกับหมุนให้เป็นเกลียวเพื่อใช้มัดคอกข้าวเรียกว่า 1 เลียง

- 10 แล่ง หมายถึง ภาชนะชนิดหนึ่งทำด้วยไม้มีลักษณะเป็นรูปทรงกลมกลวง ใช้สำหรับ ตวงข้าวสารในเขตลุ่มน้ำปากพนัง (ปากพนัง หัวไทร เขียวใหญ่ ชะอวด ฯลฯ) ก่อนที่จะนิยมนวดเป็นกิโลกรัมในปัจจุบัน เมื่อ 1 แล่ง มีค่าเท่ากับ 4 กิโลกรัม ถ้า 4 แล่งก็จะมีค่าเท่ากับ 16 กิโลกรัม หรือ 1 ถัง ฉะนั้น 1 แล่ง ในอดีตมีค่า เท่ากับ ถังในปัจจุบัน แต่ทั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยไม่แน่ใจว่าชุมชนอื่นจะใช้แล่งเป็นหน่วย ในการตวงวัดหรือไม่
- 11 สารหัวไทร ในที่นี้หมายถึง “ข้าวสารหัวไทร” มีตำนานเดิมที่สามารถอธิบายได้ ฟังได้และเข้าใจได้ว่า หัวไทรเป็นอำเภอหนึ่งของลุ่มน้ำปากพนัง (หัวไทร เขียวใหญ่ ปาก พนังและชะอวด) ที่ผู้คนทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่คำว่า “สารหัวไทร” ได้เป็นที่รู้ จักกันในนามข้าวสารที่มีรสชาตินุ่มและเหนียวแน่น ในมวลหมู่ผู้ซื้อและผู้ขาย ข้าวสาร ในขณะที่บางคนรู้จักความโด่งดังของข้าวสารตามชื่อของท้องถิ่นอื่น เช่น ข้าวสารปากพนัง เป็นต้น ไม่ว่าใครจะรู้จักข้าวสารหัวไทรด้วยเหตุผลอัน ใด แต่สารหัวไทรในระยะหลังได้ถูกลืมและเลือนหายไปพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีมาถู้งมาแทนนาข้าวที่นับวันจะขยายวงจนเต็มพื้นที่
- 12 แม้น หนุมาศ คูอ้างอิงในบทที่ 1 หมายเลข 17
- 13 ผิว เวชพิศ คูอ้างอิงในบทที่ 1 หมายเลข 18
- 14 บารณี ถาวระ อดีตอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ผู้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ 1/42 บ้านหนอง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรี- ธรรมราช สถานที่ดังกล่าวได้เคยเป็นจุดรวมของเรือเหื่อนก่อนจะเดินทางต่อไปยัง อำเภอเมืองหรือ อำเภอปากพนังในอดีต
- 15 ไพรินทร์ รุณแก้ว อาจารย์ 3 ระดับ 8 โรงเรียนวัดควนชลิค สปอ. หัวไทร จังหวัด นครศรีธรรมราช ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่บ้านคลองน้อย ตำบลบางกระบือ อำเภอปาก พนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งที่มีการค้าเรือเหื่อนหนาแน่นใน อดีต
- 16 ฉ้วนและเพิ่ม ทองท่าพญา เป็นสองพี่ – น้องชาย – หญิง ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่ที่ 12 บ้าน คลองน้อย ตำบลบางกระบือ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช สัมภาษณ์ เพิ่มเติมโดยอาคม เดชทองคำ
- 17 บรรจง เรืองลักษณ์ บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 3 ตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัด นครศรีธรรมราช สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดยอาคม เดชทองคำ 20 ธันวาคม 2543

- 18 ควล ตรีโรจน์ บ้านเลขที่ 189 หมู่ที่ 9 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัด นครศรีธรรมราช สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดยอาคม เดชทองคำ 14 ธันวาคม 2543
- 19 ทองอินทร์ รัชฎาภรณ์ บ้านเลขที่ 122 หมู่ที่ 9 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัด นครศรีธรรมราช สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดยอาคม เดชทองคำ 14 ธันวาคม 2543
- 20 ดันพริ้ง คำว่า “ดัน” ในภาษาถิ่นใต้หมายถึง ผู้เป็นพี่เพราะอย่างน้อยก็ได้บวช – เรียนมา ก่อนแล้ว ในอดีตผู้ที่ได้บวชเรียนแล้วว่าได้ว่าเป็นผู้มีวุฒิภาวะน่าเชื่อถือได้มากกว่า เนื่องจากโรงเรียนที่นอกเหนือจากวัดมีจำกัด ฉะนั้นเมื่อผู้คนที่ต้องการจะรู้หนังสือ (อ่านออกเขียนได้) ก็ต้องบวชเพราะการบวชหมายถึงการได้มีโอกาสศึกษาเล่า เรียน 2 อย่างควบคู่กันคือ นอกจากจะได้รู้หนังสือแล้ว ยังได้รับการขัดเขลา อบรมบ่มนิสัยจากวัดอีกด้วย ในขณะที่ “เณร” มีความหมายเป็น “น้อง” เพราะมี อายุต่ำกว่าจึงไม่สามารถจะบรรพชาได้ จึงนิยมเรียกกันว่า “น้องเณรหรือพี่เณร” ตามแต่กรณี ส่วนคำว่า “ดันพริ้ง” ที่กล่าวถึงในงานศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ นายพริ้ง ในฐานะผู้เป็นพี่เพราะอาวุโสกว่าจึงได้บวชเรียนก่อน ชาวบ้านร้านถิ่นจึงนิยมเรียก กันว่า “ดันพริ้ง” หนึ่งในชาวเหนือที่ได้มีสัมพันธอันแนบแน่นกับชาวนอก
- 21 เสดสา เป็นภาษาถิ่นใต้ หมายถึง ภาวะของความอับจนจนเกินไป จะมีก็แต่เพียงอาหารมื้อ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพในแต่ละวันเท่านั้น จากกรณีศึกษาเกี่ยวกับ “เรือ เหนือ...” ในงานวิจัยเรื่อง “ผูกโยด” หมายถึง ภาวะความยากจนของชาวเหนือ ในอดีตที่ออกจากคมเขี้ยวและเรียวปากของชาวนอกคนหนึ่งในปัจจุบันว่า เมื่อ ก่อนนั้นเสดสาแต่ต่อมาเป็นเศรษฐกิจที่หมายถึงคนยากจนในอดีต กระทั่งเมื่อได้ปลูก พืชพาณิชย์ (ยางพาราและผลไม้ประเภทต่าง ๆ) และถนนตัดผ่านจึงมีฐานะดีขึ้น กว่าชาวนอกส่วนใน (ห่างจากสันทรายชายทะเลประมาณ 30 กิโลเมตร) ใน ปัจจุบัน
- 22 เครือข่ายทางสังคม (Social Network) (ดูรายละเอียดในอ้างอิงบทที่ 2 ลำดับที่ 6)
- 23 เครือข่ายของความอยู่รอดปลอดภัย (Safety Network) (ดูรายละเอียดในอ้างอิงบทที่ 2 ลำดับที่ 7)
- 24 คาบสมุทรสทิงพระ เป็นพื้นที่บริเวณฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลาติดกับอ่าวไทย มี ลักษณะเป็นสันทรายทอดตัวไปตามแนวยาวจากเหนือจรดใต้ คือ ตั้งแต่อำเภอระ โนดถึงบ้านหัวเขาแดง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน เรียกกันว่า คาบสมุทรสทิงพระบ้าง แหลมสทิงพระบ้าง แผ่นดินบกบ้าง เพราะถูกขนานบดล้อม ด้วยอ่าวไทยทางทิศตะวันออกและทะเลสาบสงขลาทางฝั่งตะวันตก ตามหลักฐาน

ด้านโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าเป็นชุมชนแรกเริ่มสมัยประวัติศาสตร์ ร่วมสมัยกับ
สุโขทัยอยู่ 4 กลุ่มใหญ่ คือ 1) ชุมชนโบราณเขาคุหา - ชะแม ตำบลชุมพล
อำเภอสตึงพระ 2) ชุมชนโบราณสตึงพระ ใกล้ที่ว่าการอำเภอสตึงพระปัจจุบัน
3) ชุมชนโบราณบ้านสีหยัง ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด และ 4) ชุมชนโบราณ
ริมคลองปะโอ บ้านหนองหอย ตำบลวัดขนุน ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนครใน
ปัจจุบัน

- 25 ออกปากกินวาน เป็นภาษาและธรรมเนียมท้องถิ่นปักษ์ใต้ประการหนึ่ง ซึ่งตรงกับภาษาไทย
กลางว่า “ลงแขก” แต่ที่จริงคำว่าออกปากกินวานมีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ คือ 1)
ออกปากกินวานกันแล้วก็แล้วกันไปกับ 2) การออกปากกินวานทดแทน ใน
ประชาคมปักษ์ใต้มีทั้งสองลักษณะ กล่าวเฉพาะกรณีที่ 2 นั้นว่าได้ว่าเมื่อแดงไป
ช่วยทำช่วยกินดำแล้ว จำจะต้องไปช่วยทำช่วยกินแดงเป็นการตอบแทนในกิจ
กรรมที่ต้องใช้ทั้ง “แรงและใจ” ตอบแทนกัน เช่น การไถหว่าน ดำนา เกี่ยวข้าว
หามเรือน เป็นต้น
- 26 สุทิน เกื้อทิพย์ บ้านเลขที่ 82/1 หมู่ที่ 3 ตำบลแดนสงวน อ. ระโนด จ. สงขลา 26
มกราคม 2544 สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดย อาคม เดชทองคำ
- 27 ปู่เต็ม หมายถึง ปู่เปี้ยว อาศัยอยู่ในนี้เดิมบริเวณป่าชายเลนของฝั่งทะเล ผู้คนนิยมจับมา
หมักดองโดยการแช่เกลือ แล้วจึงแปรงรูปเป็นอาหารสมทบ (มะนาว + พริกขี้หนู
+ หอม + น้ำตาล) ของชาวปักษ์ใต้ ในขณะที่ถูกใช้เป็นส่วนผสมเพื่อเติมรสส้มดำ
ของชาวไทยอีสานที่เรียกกันว่า “ส้มตำปู”
- 28 กุ้งส้ม เป็นอาหารสมทบอีกชนิดหนึ่งของผู้คนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา โดยการนำ
กุ้งที่มีขนาดใหญ่ไม่เกินนิ้วก้อยหมักด้วยน้ำส้มจนสุก แล้วจึงนำไปแปรงรูปเป็น
อาหารที่มีหอม น้ำตาลทราย พริกขี้หนู เป็นส่วนผสม เท่าที่เห็นได้ดูจะเป็น
อาหารของคนบริเวณลุ่มน้ำและริมทะเล มากกว่าที่จะเป็นอาหารของคนบริเวณที่
ราบสูงเขาในภาคใต้
- 29 ป่าบอนดำ เป็นชุมชนหนึ่งของจังหวัดพัทลุงในอดีตและเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพัทลุงใน
ปัจจุบัน เนื่องด้วยอำเภอป่าบอนมีภูมิเขตเป็นพื้นที่สองระนาบคือ ที่ราบสูงเชิงเขา
กับที่ราบลุ่ม จึงทำให้ชาวบ้านทั่วไปเรียกขานพื้นที่ราบสูงเชิงเขาว่า “ป่าบอน
เหนือ” ในขณะที่เรียกพื้นที่ที่เป็นที่ราบต่ำว่า “ป่าบอนดำ”

- 30 ปากสระ เป็นภาษาถิ่นใต้ที่ตรงกับภาษาไทยกลาง คือ “ขอบสระ” อธิบายความได้ว่า สระ คือ สถานบริเวณเก็บน้ำของชุมชน สระชุมชนในอดีตมักจะอยู่ในวัด แต่ปัจจุบัน ชุมชนส่วนใหญ่จะได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้ขุด สระในฐานะที่เป็น “แหล่งน้ำชุมชน” คำว่า “สระ” ในชุมชนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลามีความสำคัญต่อความอยู่รอดเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในหน้าแล้ง (มีนาคม – พฤษภาคม) ของแต่ละปี เพราะพื้นที่ดังกล่าวผิวดินเป็นดินเหนียวที่ผู้คนไม่สามารถขุดบ่อขังน้ำด้วยความยาว – ลึก เพียง 1 – 10 ปล้องบ่อซีเมนต์ที่ผลิตและวางขายตามท้องตลาดทั่วไปได้ อธิบายความอีกนัยหนึ่งได้ว่า ถ้าผู้คนในแถบลุ่มน้ำปากพนังจะให้มีน้ำใช้ได้ตลอดปีจะต้องลงทุนเจาะบ่อบาดาลที่มีความลึกตั้งแต่ 100 เมตรขึ้นไปจึงต้องเสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่ 200,000 ขึ้นไปด้วยเช่นกัน ดังนั้นปากสระหรือขอบสระจึงต้องเป็นศูนย์รวมของคนทุกเพศและทุกวัยในยามเย็นในอดีตที่หมายรวมถึง ผู้หญิง ผู้ชาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้เด็ก ผู้ใหญ่ รวมตลอดไปถึงหมา หมา กาไก่และวัวควายต่างก็ต้องฟังฟังสระน้ำชุมชนดังกล่าวทั้งสิ้น ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ มนินดา ต้องไปที่ปากสระจนหนุ่มน้ำว้าได้เห็น
- 31 อา ซี เอ เป็นคำย่อในภาษาอังกฤษว่า RCA ที่ย่อมาจากคำเต็มภาษาอังกฤษอีกชั้นหนึ่งว่า Royal City Avenue โดยที่แปลแบบเอาความได้ว่า เป็นสถานเริงรมย์ยามราตรีของผู้มีอันจะกินหรือตัวแทนหรือทายาท ฯลฯ ตามถนนสายหลักในเมืองหลวง กลุ่มคนกลุ่มนี้คือ ผลพวงของการพัฒนาแบบกระจุกแต่ไม่กระจาย จึงมีโอกาสเสพสุขแบบกระจุกโดยไม่กระจายด้วยเช่นกัน
- 32 One Night Stop เป็นคำที่แปลเอาความได้ว่า บรรดาผู้คนที่เข้าไปเสพสุขใน RCA ยามราตรีส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมไปในทาง One Night Stop หรือที่ผู้วิจัยแปลความเอาเองว่า “เจอปั๊บปั๊ปปี้” อธิบายความได้ว่า เจอคนถูกใจ คนใดและคืนไหนก็สามารถที่จะสำเร็จกิจได้ทันทีที่แต่ละฝ่ายพึงประสงค์ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วบรรดาอากาศดังกล่าวมักจะจงใจปรุงแต่งให้มีแสง สี เสียงและวัตถุย้อมใจจนให้เกิดอารมณ์ที่ไม่ปกติ
- 33 เคยนกรง คำว่า “เคย” ภาษาถิ่นปักษ์ใต้หมายถึง “กะปิ” ในภาษาไทยกลาง สิ่งที่ชวนให้น่าสงสัยจึงต้องอธิบายไว้ในอ้างอิงก็คือ ไม่ว่าจะเรียกว่า “เคยหรือกะปิ” ส่วนใหญ่แล้วจะใช้กุ้งหรือปลาเป็นองค์ประกอบหลัก แต่เหตุที่คนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา ณ กาลครั้งนั้น โดยเฉพาะพัทลุงต้องกินเคยนกรงก็เพราะเป็นถิ่นทุรกันดารจนกุ้งและปลาจากทะเลไปไม่ถึง ประกอบกับสภาพนิเวศน์วิทยาที่เป็น

ป่าอันอุดม จึงทำให้คนกรุงที่มีมากเป็นพิเศษ ผู้คนในพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องหาทางออกโดยการจับนกกรงมาทำ “เคยหรือกะปิ” แทนกุ้งและ/หรือปลา เพราะเคยเป็นอาหารพื้นฐานของชาวบ้านปักษ์ใต้โดยทั่วไป ฉะนั้นหากบ้านใดขาดเคยหรือเคยบกพร่องก็แสดงว่าบ้าน (ครอบครัว) นั้นถูกรอกรงำด้วยความทันสมัยไปเรียบร้อยแล้ว

- 34 น้ำซุบ เป็นภาษาถิ่นใต้ที่เปรียบเทียบได้กับน้ำพริกในภาษาไทยกลาง ที่มาของคำว่า “น้ำซุบ” สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากลักษณะของน้ำซุบในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของอาหารหลักชาวปักษ์ใต้ที่นิยมรับประทานในแต่ละมื้อ กล่าวคือ น้ำซุบมีส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ พริกขี้หนู กะปิขี้กุ้ง หอม กระเทียม น้ำตาลและน้ำมะนาว หลังจากที่ถูกคลุกเคล้ากันแล้ว น้ำหนักจะตกอยู่ที่รสและกลิ่นของมะนาวที่สามารถดับกลิ่นคาวและรสเลี่ยนของอาหารหลักในมือนั้น ๆ ลักษณะเด่นของน้ำซุบปักษ์ใต้ ก็คือ มีความเหลวสูง รสค่อนข้างเผ็ดจัด (มากน้อยตามแต่ความชอบของบุคคล) จึงเหมาะจะรับประทานผัดจิ้มนานาชนิดไปซุบลงในน้ำซุบเพื่อรับประทานจนดูประหนึ่งว่าเป็นอาหารพื้นฐานระดับชาวบ้านภาคใต้ที่เปรียบได้กับ “ส้มตำ” ของผู้คนชาวไทยอีสานนั่นเอง ด้วยความเรียบง่ายและรวดเร็วเพราะใช้ส่วนผสมที่เป็นพืชพรรณในท้องถิ่นนั่นเองจึงทำให้ชาวบ้านเรียกขานกันอีกชื่อหนึ่งว่า “น้ำซุบโจร” ที่หมายถึง ทำง่าย กินได้กินเร็วและอร่อย

- 35 อธิปถีย์ (ดูรายละเอียดในอ้างอิงบทที่ 2 ลำดับที่ 21)

- 36 นักเลง อนุวัติตามข้อสรุปของสุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ หน้า 1728 – 1730 ว่าไว้ว่า นักเลง หรือ ลักเลง ในวัฒนธรรมภาคใต้มีความหมายหลายนัยแต่นัยยังแตกต่างกันไปตามค่านิยมและโลกทรรศน์ของสังคมแต่ละสมัย พอจะจำแนกได้เป็น 4 ประเภทคือ

1. ใช้เรียกผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นนักแสดง เช่น โนรา หนังตะลุง ลิเก ความรู้ลึกของคนทั่วไปในบางยุคบางสมัยที่เรียกคนกลุ่มนี้ว่านักเลง หรือลักเลงมักค่อนข้างไปทางรังเกียจ ถือว่าเป็นพวกเดินกินรำกิน รักสนุก เลี้ยงงานหนัก ตำรวยและมักเจ้าชู้ คนส่วนมากจึงไม่สนับสนุนให้บุตรหลานของตนเป็นนักเลงตามนัยนี้รวมทั้งไม่ปรารถนาจะให้บุตรหลานของตนแต่งงานด้วย

แต่ก็มีบ้างบางรายที่มีความสามารถพิเศษหรือมีคุณสมบัติเฉพาะตัวด้านอื่น ๆ ประกอบจนเป็นที่ยกย่องของสังคมและมีบางท้องถิ่นในบางสมัยกลับยกย่องนักเลง “โนรา” ดังเช่นที่ปรากฏในจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ. 128

ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “เจ้าคุณรัชฎาเล่าว่าเมื่อแรก ๆ ท่านมาเป็นเจ้าเมืองตรังนี้ เป็นธรรมเนียมผู้ชายไปขอลูกสาว ฝ่ายบิดามารดาถามก่อน 2 ข้อ คือ รามโนราเป็นหรือไม่ กับขโมยควายเป็นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นทั้ง 2 อย่าง ไม่ยอมขอลูกสาวให้ เพราะบิดามารดาของผู้หญิงไม่เห็นว่าจะเลี้ยงเมียได้อย่างไร”

2. ใช้เรียกผู้ที่ฝึกฝนในสิ่งที่ถือกันว่าเป็นทางแห่งอบายมุข เช่น นักเลงผู้หญิง นักเลงเหล้า หรือเป็นอันธพาล มักเรียกกันว่านักเลงหัวไม้ หรือ “คนหัวไม้” หรือ “หัวไม้”

3. ใช้เรียกผู้ที่มีความประพฤติไม่ดี ทำตัวเป็นนักเลงโต เป็นผู้เถะเถาะราน หรือเป็นอันธพาล มักเรียกกันว่านักเลงหัวไม้ หรือ “คนหัวไม้” หรือ “หัวไม้”

4. ใช้เรียกผู้ที่มีบุคลิกลักษณะพิเศษมีน้ำใจและการวางตัวเป็นคนใจกว้าง กล้าได้กล้าเสีย มีความเยือกเย็น รักษาคำพูดและศักดิ์ศรี รักที่จะต่อสู้กันอย่างอาจหาญ รักและปกป้องพรรคพวกตนจนสุดกำลัง คำว่า “นักเลง” ตามนัยนี้อาจใช้เรียกยกย่องกันเฉพาะคราวแก่บุคคลที่แสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะด้านเฉพาะครั้งก็มี แต่สำหรับผู้ที่จะได้รับสมญานามว่าเป็นนักเลงอย่างแท้จริงจะต้องมีบุคลิกลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้อย่างครบถ้วนและเป็นนิสัย ผู้เป็นนักเลงประเภทนี้มักได้เป็นผู้นำของท้องถิ่นคือ เป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน มักมีอิทธิพลและบริวารมากมาย และมีวัฒนธรรมการสร้างและการปกป้องรักษาความเป็นนักเลงของตนอย่างเยือกเย็นและพิสดาร และเป็นที่ยกย่องของสังคม

อนึ่งนักเลงตามนัยนี้จะมีลักษณะแตกต่างกับ “เจ้าพ่อ” (ตามความหมายที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน) ตรงที่นักเลงเหล่านี้ไม่ทำตัวเป็นอันธพาล ฉะนั้น การก้าวไปสู่ความเป็นนักเลง (ประเภทที่ 4) ผู้ที่เป็นนักเลงคนสำคัญในประเภทที่ 4 มักมีตำแหน่งเป็นกำนัน และมีกิตติศัพท์โด่งดัง ส่วนใหญ่จะมีการสืบทอดกันเป็นตระกูล คือ ปู่ทวดเป็นกำนัน พ่อก็เป็นกำนัน แล้วลูกก็เป็นกำนันสืบทอดไป ลูก ๆ หลาน ๆ ได้รับการฝึกให้มีน้ำใจเป็นนักเลง และได้เรียนรู้วิธีการเป็นนักเลงอยู่ตลอดเวลาทั้งทางตรงและทางอ้อมตั้งแต่วัยเยาว์ มีเทือกเถาเหล่ากอและบริวารมีเดิมของตระกูลเป็นพื้นฐาน ผู้ที่ได้เป็นนักเลงใหญ่ในท้องถิ่นหนึ่งแล้วมักจะขยายบริวารไปยังถิ่นอื่นด้วยการผูกสัมพันธ์ กับนักเลงใหญ่ในถิ่นอื่นด้วยวิธีเป็น “อ้ายเกลอ” (เพื่อนเกลอ) กัน คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คอยเสริมบริวารให้แก่กัน และมักจะให้บุตรหลานแต่งงานเกี่ยวข้องกับ มีอยู่ไม่น้อยที่พ่อเป็นกำนันแล้วสนับสนุนให้ลูก ๆ

ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือไม่ก็ให้ได้เป็นกำนันอีกตำบลหนึ่งเพื่อขยายอิทธิพลและบริหารให้กว้างขวางมั่นคงยิ่งขึ้น

สำหรับบุคคลที่เทือกเถาเหล่ากอไม่เคยเป็นนักเลงใหญ่มาก่อนก็มีทางที่จะก้าวไปสู่ความเป็นนักเลงใหม่ได้บ้าง แต่ต้องบำเพ็ญบารมีอย่างหนักเป็นหลายเท่าทวีคูณ อาจต้องเริ่มต้นด้วยการเป็นบริวารของนักเลงเก่าให้เป็นที่ไว้วางใจจนกลายเป็นคนใกล้ชิดและเป็นกำลังสำคัญ พร้อมกันนั้นต้องแสดงความเป็นนักเลงให้ปรากฏชัดเพื่อให้ผู้อื่นศรัทธาขึ้นเป็นลำดับ ถ้าจะสร้างความเป็นนักเลงขึ้นด้วยลำแข้งลำขาของตนเอง ต้องหมั่นผูกมิตรกับคนใกล้ชิดและไกลต้องแสวงหามิตรแท้ประเภทที่ตายแทนกันได้ให้ได้มากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าแม้ถึงคราวจำเป็นต้องเลือกเอาระหว่างพวกพ้องกับญาติหรือลูกเมียก็ต้องเลือกยืนข้างพวกพ้อง นอกจากนี้จะต้องกระตือรือร้นเป็นธุระให้กับเพื่อนฝูง เมื่อตกลงจะช่วยเหลือแก่ใครจะต้องช่วยจนสุดกำลัง ไม่ทอดทิ้ง ต้องรักษาคำพูด ต้องต่อสู้เพื่อปกป้องคุ้มครองพวกพ้องของตนด้วยความจริงใจ เมื่อญาติมิตรเพื่อนฝูงมีงานมีภาระน้อยใหญ่ต้องไปร่วมงานและคอยให้ความช่วยเหลือจนสุดความสามารถ ที่สำคัญที่สุดคือ จะต้องเป็นคนเย็บขาดและใจดำคือ กล้าซี้ผัดซี้ถูก ควรรดกั๊ก ควรรดบดกั๊ก ควรรดตดขาดกั๊กตดขาด ควรรอภัยก็อภัย และควรรำกั๊กก็ต้องรำ

การผดุงศักดิ์ศรีของความเป็นนักเลง นักเลงที่แท้จริงจะมีจรรยาของนักเลงมากมายและต้องรักษารายอย่างเคร่งครัดเพื่อไม่เป็นคนล่งละเมียดผู้อื่นให้เสื่อมเสียและเพื่อปกป้องรักษาศักดิ์ศรีความเป็น นักเลงของตน เท่าที่ผู้เขียนได้เคยรู้เห็น และได้ฟังจากคำบอกเล่าของผู้รู้บางคนพบว่าจรรยาของนักเลงส่วนใหญ่มีตรงกันในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

(ก) นักเลงที่แท้จริงต้องเป็นคนหนักแน่น พุดน้อย ระวังถ้อยคำ คำพูดแต่ละคำเป็นเสมือนคำสั่งหรือข้อสัญญาที่จะต้องถือปฏิบัติให้ได้ตลอดไป และให้บรรดาลูกน้อง (สมุน) สืบทอดเจตนาอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุนี้ผู้ที่เมื่อเมามายแล้วพูดจาเลอะเทอะหรือผู้ที่ชอบคุยโวจึงมักเป็นนักเลงได้ไม่นาน

(ข) นักเลงที่แท้จริงแม้มีผู้มาบอกเล่ากล่าวโทษแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด จะไม่เป็นคนหูเบาด่วนเชื่อ หรือแม้จะมีหลาย ๆ คนมาบอกเล่ากล่าวโทษตรงกันจนเป็นที่เชื่อถือได้ก็ตาม ก่อนที่จะเอาโทษ หรือแอบคุมแค้น หรือเป็นอริต่อกัน จะต้องสอบถามเอาความจริงจากเจ้าตัวอย่างตรงไปตรงมาเสียก่อน เมื่อได้ความจริงชัดแจ้งแล้ว (วิสัยนักเลงด้วยกันย่อมกล้าสู้ความจริง) จึงจะเผยท่าทีหรือประกาศเอา

โทษหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อกันทั้งนี้เพื่อให้ฝ่ายตรงกันข้ามและคนทั่วไปรู้มูลเหตุที่จำเป็นต้องกระทำเช่นนั้น

(ค) นักเลงที่แท้จริง จะต้องวางตัวเป็นคนมีชั้นเชิงสูง ไม่พูดหรือกระทำการใด ๆ อันแสดงถึงความอ่อนเชิงหรือเสียเชิงแก่ผู้อื่นเป็นอันขาด แต่หากพลั้งพลาดเสียเชิงให้แก่ใครแล้ว แม้จะต้องเสียทรัพย์สินหรือชีวิตก็ต้องยอมเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของนักเลงไว้ แต่ทั้งนี้จะต้องไม่ใช่เล่ห์เหลี่ยมชั้นเชิงกับพรรคพวกของตนเอง

(ง) นักเลงที่แท้จริงจะไม่ยอมลดตนลงมาสู้รบปรบมือกับผู้ที่ด้อยศักดิ์ศรีกว่าตน เช่น ถ้าลูกน้องของอีกฝ่ายหนึ่งบังอาจมาลงเหลี่ยมความเป็นนักเลงของตนก็จะสั่งการให้ลูกน้องของตนเป็นผู้จัดการแทน ในทำนองเดียวกันถ้าลูกน้องของตนอาจเอื้อมไปล่วงเกินนักเลงอื่นที่มีศักดิ์ศรีเหนือกว่าก็ถือว่าลูกน้องคนนั้นปฏิบัติข้ามหน้าข้ามตาทำให้พลอยเสื่อมเสียต้องได้รับโทษตามควรแก่กรณี และนักเลงที่แท้จริงย่อมไม่กระทำการใด ๆ แบบตีวัวกระทบคราด หรือทำกันลับหลัง

(จ) นักเลงที่แท้จริงจะต้องมีความกตัญญูสูง ไม่ล่วงละเมิดลบหลู่หรือเผลอต่อผู้มีพระคุณ ไม่กระทำการใด ๆ ที่ชาวบ้านทั่วไปถือว่าเป็นการก่อกวนเดือดร้อน เช่น ไม่รบกวนรำพันกันในเขตวัด ไม่ล่วงละเมิดแก่ตัวประกัน ไม่กล่าวหรือแสดงอาการดูหมิ่นเครื่องรางของขลังของฝ่ายศัตรู ไม่กระทำการดูหมิ่นแก่ชากศพของศัตรู เช่น ข้ามศพ ใช้เท้าเหยียบศพหรือสับศพเป็นชิ้น ๆ ไม่รวมประเพณีกลางดินกลางทราย เป็นต้น จรรยาที่สำคัญอีกอันหนึ่งของนักเลง (หรือแม้แต่ผู้ที่เป็โจร) คือจะไม่ลักขโมยของจากบ้านที่ตนเองได้พักพิงอาศัยแม้แต่ข้าวเพียงมือเดียวหรือน้ำเพียงหยดหนึ่ง

(ฉ) นักเลงที่แท้จริงจะไม่ฆ่าฟันหรือทำอันตรายแก่บุคคลที่กำลังนอนหลับ กำลังถ่ายทุกข์ (อุจจาระหรือปัสสาวะ) กำลังรับประทานอาหาร กำลังล้มป่วยหรือหมดหนทางต่อสู้ รวมทั้งหญิงกำลังมีครรภ์ หญิงที่ไม่มีมีความผิด และเด็ก และจะไม่ฉวยโอกาสเอาเปรียบศัตรู พฤติกรรมและกิจกรรมอันเป็นที่ยกย่องกันในวงนักเลงของภาคใต้ ในวงนักเลงด้วยกันถือว่าพฤติกรรมและกิจกรรมบางลักษณะเป็นเครื่องประกาศความเป็นนักเลงที่สมบูรณ์ เช่น

(ก) นักเลงจะต้องรอบรู้เรื่องการเป็นโจร ต้องลักขโมยเป็นแต่จะไม่ลักขโมยน้อย จะทำเพียงเพื่อพิสูจน์หรือเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของตนให้เป็นที่เกรงขามของนักเลงอื่น ๆ

(ข) นักเลงต้องไม่นำความที่ฝ่ายตรงกันข้ามลักหรือปล้นทรัพย์สิน หรือทำอันตรายแก่พวกตนไปฟ้องร้องต่อเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง หากแต่จะต้องแก้ลำให้อีกฝ่ายหนึ่งให้ได้รับความเสียหายไม่น้อยกว่าฝ่ายตนหรืออาจให้หนักกว่านั้น

(ค) ในโอกาสที่นักเลงจัดให้มีงานมีการขึ้น มักถือเป็นเครื่องวัดฐานะความเป็นนักเลงของตน ถือว่ายังมีแขกหรือมาร่วมงานมากเท่าใดยิ่งแสดงถึงความเป็นศักดิ์ศรีมีพวกพ้องบริวารมากเท่านั้น จะต้องจัดการเลี้ยงดูแขกให้ทั่วถึงและเหลือเฟือเพื่อฝากอาหารทั้งหมดจะต้องได้มาโดยเจ้าภาพไม่ต้องซื้อ ก็จะต้องมีเพื่อนฝูงและบริวารอาสาจัดหามาให้ นักแสดงก็อาสาแสดงโดยไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น ยังมีบรรดานักเลงชั้นนำมาร่วมงานมากเท่าใดยิ่งแสดงถึงความเป็นนักเลงใหญ่ได้มากเท่านั้น และในโอกาสนี้ถ้าใครก่อความไม่สงบขึ้นในงานแม้แต่น้อยจะถือเป็นการหมิ่นศักดิ์ศรีกันอย่างรุนแรง

(ง) เมื่อนักเลงเป็นเจ้าภาพจัดงานใด ๆ แล้วจัดหานักแสดงมาแสดงเพื่อเก็บเงินหารายได้ จะต้องไม่กันเขตให้มิดชิดแข็งแรงให้สิ้นเปลือง ยิ่งเพียงแค่ใช้เชือกเส้นเล็ก ๆ กำหนดเขตอย่างง่าย ๆ ได้เท่าใดก็ยิ่งแสดงถึงความสามารถได้มากเท่านั้น แม้แต่เด็กเล็ก ๆ หรือคนขี้เมาถ้าเล็ดลอดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษอย่างเด็ดขาดไม่ละเว้น

(จ) นักแสดงหรือศิลปินพื้นเมืองคณะใดได้รับปากต่อนักเลงเป็นมั่นเหมาะแล้วว่าจะไปแสดงให้ตามกำหนด ถ้าเกิดไม่ไปแสดงให้โดยไม่มีเหตุผลพอ นักเลงจะประกาศห้ามนักแสดงคณะนั้นไปแสดงในเขตพื้นที่ของตนโดยเด็ดขาด จนกว่าจะได้ยกโทษให้ถ้าฝ่าฝืนนักเลงจะเอาโทษทั้งแก่หัวหน้าคณะและแก่ผู้ที่ติดต่อไปแสดง ทั้งนี้เพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์กันทั่วไปว่า เงื่อนไขและประกาศิตของนักเลงใครจะละเมิดไม่ได้

(ฉ) นักเลงภาคใต้นิยมนัดฟันหรือนัดแทงกันอย่างเปิดเผย เพื่อพิสูจน์ความกล้าหาญซึ่งกันและกัน การนัดฟันหรือนัดแทงกันจะกำหนดวันเวลาที่แน่นอน กำหนดชนิดของอาวุธที่จะใช้ต่อสู้กันและกำหนดจำนวนคนของแต่ละฝ่ายให้ได้จำนวนเท่ากัน และบางที่มีการแบ่งออกเป็นชุดๆ โดยจำแนกตามระดับความสามารถหรือตามประเภทของอาวุธ

บทบาทของนักเลง เมื่อใดที่ท้องถิ่นใดเจ้าหน้าที่ปกครองของบ้านเมืองไม่อาจปกครองดูแลได้อย่างใกล้ชิดและทั่วถึง นักเลงจะทำหน้าที่ดูแลและจัดการเพื่อให้ท้องถิ่นเกิดความสงบพร้อมกัน ปกป้องรักษาผลประโยชน์และศักดิ์ศรีของตนและของบริวาร คอยปกป้องไม่ให้นักเลงหรือคนร้ายถิ่นอื่นเข้ามารังแกหรือก่อ

ความไม่สงบขึ้นในถิ่นที่ตนทำหน้าที่อารักขาอยู่อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้จะทำหน้าที่ประหนึ่งตุลาการหาทางปรองดองหรือชี้ขาดให้แก่คู่กรณีต่างก็อยู่ในความคุ้มครองของตน โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่คู่กรณีจำต้องให้ปากคำแต่เฉพาะความจริงด้วยความเข้มแข็ง (หากปกปิดบิดเบือนถ้าสืบทราบภายหลังจะได้รับโทษทัณฑ์อย่างรุนแรง) หรือไม่ก็ไต่จากการสืบสาวไต่ถามจากบริวารคำชี้ขาดที่ได้จากกรณีหลังจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของบริวารมีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย แต่ถึงกระนั้นก็ถือว่าคำชี้ขาดย่อมถือเป็นการสิ้นสุดและเด็ดขาด แม้ภายหลังจะรู้ว่าผิดพลาดนักเลงก็มักจะยืนกรานเพื่อรักษาประกาศิตของตนไว้ นักเลงจึงมักมีบทบาททำให้บุคคลบางคนตกอยู่ในภาวะจำยอม ก่อให้เกิดอำนาจอันไม่ชอบธรรมและเกิดอิทธิฤทธิ์ขึ้นในสังคมทั้งโดยไม่เจตนาและเจตนา บริวารที่ไม่รอบคอบพอและมุ่งแต่จะรักษาศักดิ์ศรีให้แก่ลูกพี่ของตนเป็นเหตุให้นักเลงจำต้องปกป้องพรรคพวกจนก่อให้เกิดการถือหางกันขึ้นก็มี ยิ่งนักเลงคนไหนมีอิทธิพลมากขึ้น มีบริวารมากขึ้น จำเป็นที่จะต้องหาทางหาผลประโยชน์เพื่อนำรายได้มาผดุงฐานะและเลี้ยงดูบริวาร การจัดผลประโยชน์และตัดผลประโยชน์ผู้อื่นก็เกิดขึ้น เมื่อมีกรณีเช่นนี้มากขึ้น นักเลงก็จะกลายเป็น “เจ้าพ่อ” อันเป็นแหล่งซบเลี้ยงส่งเสริมและปกป้อง “คนหัวไม้” ไว้โดยปริยาย ท้องถิ่นใดมีช่องทางให้สามารถแสวงหาผลประโยชน์ได้มากบริวารส่วนใหญ่จะมุ่งด้านผลประโยชน์มากกว่ามุ่งผดุงศักดิ์ศรีของนักเลงให้แก่ลูกพี่ท้องถื่นนั้น นักเลงมักจำเป็นต้องหันไปใช้วิธีการของเจ้าพ่อมากขึ้น ในที่สุดนักเลงก็กลายเป็นเจ้าพ่อเต็มตัว (สธ.พ.)

- 37 ชุคคุ่มครอง เป็นมาตรการหนึ่งของชาวบ้านร้านถิ่นที่ดำรงชีพอยู่ในถิ่นทุรกันดาร มีเส้นทางคมนาคมเพียงการใช้ช้าง ม้า วัว ควาย และการเดินเท้าจึงไม่มีหลักประกันทั้งในชีวิตและทรัพย์สินจากอำนาจรัฐ จึงได้มีคณะบุคคลขึ้นมาขึ้นอาสาจะปกป้องดูแลญาติพี่น้องในชุมชนให้ปลอดภัยจากทั้งโรคภัยไข้เจ็บ สัตว์ป่าและการรุกรานจากนักเลงต่างชุมชน คณะบุคคลดังกล่าวในงานศึกษาวิจัยครั้งนี้เรียกว่า “ชุคคุ่มครอง” ที่มักจะหลอมรวมขึ้นด้วยผู้คนที่มิใช่นักเลงอย่างเป็นทางการ เพราะนักเลงจะต้องกล้าได้ – กล้าเสีย เสียขาดเด็ดเดี่ยวทั้งในเชิงรุกและเชิงรับที่ซับซ้อนและหลากหลาย

- 38 เหมือนอสรพิษถูกกระชากขนดหาง เป็นคำอุปมาให้เห็นว่า อันว่าภูผานั้นมีลำตัวยาว โอกาสในการเผ่าะวังกับมันอยู่ที่ส่วนหัว ฉะนั้นโอกาสที่จะถูกกระชากขนดหาง

ที่เปรียบได้กับลูกบุญกรู กุศลและอภัยทั้ง ๆ ที่มีพิษร้ายพร้อมที่จะทำลายชีวิตคน หรือสัตว์อื่นที่มารังแกได้ทุกเมื่อ

- 39 บัญญัติเหล็ก เป็นบทบัญญัติของการดำรงอยู่ของชุมชนโจร หลังจากที่บุคคลคณะหนึ่งได้ประกาศตนตั้งตัวเป็น “ชุมชนโจร” ดังนั้นบรรดาสมาชิกของชุมชนโจรทุกคนจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด สรุปได้ 2 ประเด็นสำคัญคือ 1) บัญญัติแห่งวินัย ว่าด้วยกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน 2) บัญญัติแห่งวิถีธรรม โดยมีรายละเอียดของแต่ละบัญญัตินี้

1. บทบัญญัติแห่งวินัย 1) ให้ยอมรับนับถือกันตามระบบอาวุโส 2) ให้แบ่งงานรับผิดชอบกันตามความสามารถของแต่ละคน (โดยเฉพาะในเขตคุ้มครอง) 3) ให้แบ่งทรัพย์สินที่ได้มาด้วยความเป็นธรรม (แต่ไหนอย่างไรไม่ปรากฏในรายละเอียด) 4) ให้ใช้พร้าลึงงอเป็นอาวุธประจำตัว และพรางแบบ “แบกบังหู” 5) ให้ใช้ปืนปลอกเงินเป็นเสมือนคำสั่งของหัวหน้าในกรณีที่มีมอบหมายให้คนอื่นปฏิบัติภารกิจแทน และ 6) ห้ามติดต่อสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองโดยเด็ดขาด

2. บทบัญญัติแห่งวิถีธรรม 1) ห้ามทำร้ายเจ้าทรัพย์ที่ไม่ติดต่อสู้ 2) ห้ามทำร้ายหรือฆ่าผู้หญิงและเด็ก 3) บ้านเรือนใดที่เคยให้ที่พักพิงหลบแดดฝนนอกจากจะไม่ประพฤตินรคุณแล้วยังต้องปกป้องคุ้มครองแก่บ้านเรือนนั้นอีกด้วย และ 4) ห้ามถือเอาทรัพย์ซึ่งติดตัวเจ้าของทรัพย์โดยเด็ดขาด จะเอาได้ก็เฉพาะแต่ทรัพย์สินที่สะสมไว้นั้น

- 40 ต่อนกเขา เป็นพฤติกรรมของชาวปักษ์ใต้ชุดหนึ่งที่ชมชอบในการเลี้ยงนกเขา

นกเขามี 2 ประเภท คือ นกเขาพื้นบ้านภาคใต้ที่เรียกกันว่า “นกเขาใหญ่” กับอีกประเภทหนึ่งคือนกเขาขาวที่เรียกกันว่า “นกเขาเหล็ก” คนที่ชื่นชอบในการเลี้ยงดูนกเขาก็มักมีวิธีการหานกเขาเพิ่มเติมโดยการหานกเขาที่มีเสียงขันดังติดมากไว้ในฐานะที่เป็น “นกต่อ” เพื่อล่อให้นักที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติได้ติดกรงที่เตรียมไว้แล้วจะได้นกเขาเพิ่มอีกหนึ่งตัว ต่อนกเขาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้มีอยู่ว่า แงจันนา ได้ถูกสมาชิกชุมชนโจรจับตัวได้ขณะที่ต่อนกเขาอยู่ในบริเวณป่าใกล้บ้านในฐานะผู้ฝ่าฝืนบัญญัติเหล็ก

- 41 ปีกำถูกคำว่า “ปีกำ” เป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ไม่มีกฎหมายรองรับของชาวบ้านปักษ์ใต้ เช่น การปีกำในที่ดินสาธารณะหรือป่าสงวนแห่งชาติ โดยการให้หญ้า ฟางข้าว หรือเศษกระดามามัดให้เป็นกำแล้วเสียบไม้

ไปปักไว้ในส่วนทรัพย์สินที่ต้องการเป็นเจ้าของ อนุวัติตามวัฒนธรรมของคน
ปักยได้ให้เกียรติกันว่าถ้าผู้ใดปักกำก่อนย่อมเป็นความชอบธรรมของผู้นั้น ฉะนั้น
ถ้าผู้ใดมิได้ปักกำหรือปักกำทับที่หลังจะถูกตีความว่ารุกรานและหลบหลู่ ส่วนคำว่า
“อุก” นั้นมีความหมายว่า “ปล้น” เมื่อตีความรวมคำว่า “ปักกำอุก” ก็หมายถึง
บ้านนี้สวนนี้ข้าฯ ขอลั่นคนอื่นห้ามยุ่ง ดังเช่นกรณีของเขากลาย นักเลงจาก
อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่เข้าไปปักกำอุกนางหนูแฉ บ้านแหลม
โดนด เขตคุ้มครองของดำ หั่วแพร ในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นต้น

- 42 ปิ่นปลอกเงิน เป็นปิ่นที่จัดทำขึ้นเป็นการจำเพาะหลังจากที่รุ่ง ดอนทรายได้ประกาศตัวเป็น
หัวหน้าโจรแล้ว ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นปิ่นประจำตัวของหัวหน้า ปิ่นดัง
กล่าวมีค่าเป็นอาณัติในกรณีที่หัวหน้าได้มอบให้ผู้ใดไปปฏิบัติภารกิจแทน
แล้ว หากมีผู้อื่นมาเปลี่ยนแปลงคำสั่งโดยไม่มีปิ่นมาแสดงก็เป็นอันไม่ต้องเชื่อ ให้
ปฏิบัติไปตามคำสั่งเดิมเป็นที่สุด
- 43 จูดวงได้ คำว่า “ได้” ในที่นี้หมายถึง เชื้อเพลิงชนิดหนึ่งที่ชาวพื้นเมืองปักยได้ใช้จุดเพื่อให้
เกิดแสงสว่างในอดีตก่อนหน้าที่กระแสไฟฟ้าจะมาถึง ดวงได้ทำจากน้ำมันยางที่
สกัดจากต้นยางผสมคลุกเคล้ากับเปลือกไม้แห้ง แล้วมัดด้วยเปลือกไม้ที่เป็นกาบ
อีกทีหนึ่ง จนมีสรรพนามเรียกได้ว่า “ลำ” การจูดวงได้ที่กล่าวถึงในการศึกษา
วิจัยครั้งนี้คือ การบุกปล้นบ้านของกลับ ออกวัด โดยดำ หั่วแพรและพวก และ
เมื่อเฟื่อง บ้านภู่ ย้อย ท่าแฉ จูดวงได้ขนาดใหญ่โชติช่วงขึ้น การปล้นก็
ปรากฏ...บ้านพังยับลงทันที
- 44 กริชสิบเอ็ดคด เป็นศาสตราวุธชนิดหนึ่งที่นิยมใช้กันแพร่หลายในหมู่เกาะชวาและอาณา
บริเวณวัฒนธรรมข้างเคียงที่กินแดนมาถึงภาคใต้ตอนล่าง ตอนกลางและตอนบน
ของประเทศไทย ในเบื้องต้นเชื่อกันว่าเป็นเพราะความเลื่องทั้งในชีวิตทรัพย์สิน
และศักดิ์ศรีของชนกลุ่มนี้ที่อยู่ท่ามกลางภูมิฐาน อันอุดมไปด้วยเกาะแก่ง หุบ
ห้วย และเหวหิน จึงต้องเสี่ยงกับภัยอันตรายนานาชนิด เช่น ชนพื้นเมืองที่ดุร้าย
โจรสลัดและคนแปลกหน้า จึงต้องคิดหาอาวุธที่พกพาติดตัวสะดวกและปกปิดได้
มิดชิด เช่น กริช มีดบาแคะ (Badek) มีดเค็ง (Pedang) มีดหางไก่ (Lawi ayam)
 เป็นต้น
- เนื่องจากกริชเป็นศาสตราวุธที่มีกำเนิดมาจากวัฒนธรรมฮินดู - ชวา ในสมัยอาณาจักร
มัชปาหิตที่เกี่ยวข้องอยู่ในลัทธิไสวณิกาย กริชจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ หรือตัว
แทนแห่งพระศิวะ ด้ามกริชแบบชวา - ฮินดูในอดีต จึงมักจะแกะสลักเป็นรูปของ

เทพเจ้า (พระสิวะ) เพื่อความขลังความศักดิ์สิทธิ์ และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของและผู้ให้นำเอากริชไปใช้ ดังนั้น กริชจึงถูกปรับแต่งรูปแบบในส่วน ต่าง ๆ ให้เข้ากับรสนิยมในท้องถิ่นของตนเอง เช่น ดากริช ฝักกริช และด้ามกริช เป็นต้น ทำให้เกิดรูปแบบต่างๆ ขึ้นในแต่ละท้องถิ่น มีรูปลักษณะทางศิลปกรรม ปลีกย่อยผิดเพี้ยนแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่โครงสร้างใหญ่ยังคงรักษาไว้ตามแบบแผนดั้งเดิม กล่าวเฉพาะกริชสิบเอ็ดคดที่ชุดคุ้มครองของข้าหลวงพราหมณ์ใช้เป็นอาวุธประจำตัวที่อ้างอิงในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ อาจารย์พิชัย แก้วขาว หนึ่งในคณะผู้ศึกษาวิจัยเรื่อง กะเทาะสนิมกริชแลวีสวัสดิ์ชาวใต้ตอนล่าง ให้คำตอบว่า จำนวนคดของกริชไม่ได้เป็นเครื่องแสดงว่ายิ่งใหญ่หรือมีบารมีมากหรือน้อยมาก ฯลฯ แต่อย่างไร หากแต่ขึ้นอยู่กับความสวยงามตามแนวคิดของสถาปนิกมากกว่า เป็นที่น่าสังเกตว่าจำนวนคดกริชส่วนใหญ่จะลงท้ายด้วยเลขคี่ เช่น 5 . 7 . 9 . 11 เป็นต้น แต่ทั้งนี้ก็มีได้หมายความว่า เป็นกฎตายตัวเสมอไป เพราะจำนวนคดที่ลงท้ายด้วยเลขคู่ก็มี กล่าวเฉพาะคำถามที่ว่าทำไมต้อง “คดและโค้งงอ” อาจารย์พิชัยฯ ตอบว่า น่าจะเกิดจากความสวยงามมากกว่าศักยภาพในการทำลาย เพราะถ้ากริชมีรูปทรงเป็นท่อนก็จะมีความสามารถในการทะลุทะลวงได้มากกว่า

- 45 น้ำตาลเมา เป็นเมรัยชนิดหนึ่งที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์อื่นเนื่องจากการหมักน้ำตาลโดนดหรือน้ำตาลจากต้นจากหรือจากต้นมะพร้าวให้มีเชื้อยีสต์ก่อนในขั้นต้น แต่ที่นิยมใช้กันมากที่สุดคือน้ำตาลโดนด หลังจากที่ได้หมักน้ำตาลสดจนมีเชื้อยีสต์ไว้ในกระบอกจำนวนหนึ่งแล้ว ก็ใช้น้ำตาลสดที่เกิดจากผลผลิตของแต่ละวันเติมแช่ลงในกระบอกเดิมภายในเวลาประมาณ 3 – 5 ชั่วโมง น้ำตาลสดก็จะแปรสภาพไปเป็นน้ำตาลเมาหรือ “หวาก” ในภาษาถิ่นปักษ์ใต้และ “กระแซ่” ในภาษาถิ่นภาคเหนือ - อีสาน

น้ำตาลเมาหรือหวานิยม (หลบ) ดื่มกันในระดับชาวบ้านเพราะผิดกฎหมายแต่ราคาถูกหรือทำได้เอง ดังนั้นไม่ว่าในยามปกติหรือคราวจำเป็นที่ต้องสมาคมกับเพื่อนบ้านหวานหรือน้ำตาลเมาจะถูกนำมาใช้ในฐานะที่เป็นตัวประสานและกระตุ่นเสมอ

- 46 พรว้าลีมงอ เป็นอาวุธชนิดหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษไปจากพรว้าที่ชาวบ้านใช้กันโดยทั่วไป กล่าวคือเป็นอาวุธที่ถูกกำหนดค่าให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนโจรที่มีรุ่ง คอนทราย เป็นหัวหน้าและดำ หัวแพรเป็นรองหัวหน้าโดยระบุไว้ในบทบัญญัติแห่งวิถีธรรมว่า สมาชิกทุกคนต้องใช้ “พรว้าลีมงอ” เป็นอาวุธประจำตัว และต้องพกพาในลักษณะ

แบกบังหู่ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในหมู่พวกเดียวกัน ตามตำนานเกี่ยวกับพร้า่นั้นว่ากันว่า พร้าที่นิยมใช้กันในหมู่นักเลงนั้นมีพร้าโอที่เทียบมาจากคำว่า “โอ้อ่า” หรือ พร้ากราย เทียบมาจากคำว่า กริดกราย โดยทั่วไปนั้นพร้ามี 2 ชนิดคือ พร้ากัน (เสียบกันเข้าไปในด้ามกับพร้าคอกหรือพร้าบ้อง (เสียบส่วนด้ามเข้าไปในบ้องไม้ที่ทำด้าม) ส่วนที่หัวพร้าหากมีจะงอยงอโค้งก็เรียกว่า “พร้าหัวงอ” แต่ถ้าส่วนหัวไม่มีงอโค้งก็เรียกว่า “พร้าลิ้มงอ” (อ้างในประมวล มณีโรจน์ “โจรพิทลุง – กรณีตำนานโจรแห่งตำบลคอนทราย : ความแรงแห่งลมฝนย่อมเกี่ยวเนื่องกับเมฆหมอกแห่งฤดู-กาล ทักษิณคดี 4 (1) มิถุนายน – กันยายน, 2537 : 66)

- 47 สถาบันเอนกประสงค์ ในที่นี้หมายถึงวัดไทยในอดีตที่มีบทบาทต่อชุมชนมากมายหลายสถานะ เช่น 1) เป็นศาลยุติธรรม เมื่อท่านสมภารสามารถประนีประนอมให้คู่ขัดแย้งยอมความกันได้ 2) เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนเมื่อพระมีฐานะเป็นครู 3) เป็นที่พักพิงของคนเดินทาง 4) เป็นโรงพยาบาลเมื่อพระสามารถเยียวยารักษาผู้ป่วยทั้งร่างกายและจิตใจ 5) เป็นสถานสงเคราะห์ทั้งเด็กและคนชรา 6) เป็นแหล่งสวัสดิการชุมชนเมื่อผู้คนที่ต้องมาขี้นเสื่อสาด เครื่องใช้และถ้วยชาม 7) เป็นแหล่งสันตนาการเมื่อผู้คนที่ชุมนุมต้องมาดูหนังสวดละครกันที่ลานวัดในโอกาสและเทศกาลต่าง ๆ ในแต่ละปี ฯลฯ
- 48 เจ้าอาวาสวัดสวนป่า เดิมชื่อนายสมพร ชัยช่วย (ชยา นุเคราะห์) เป็นชาวดำบลเครื่องอำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา มารดาชื่อนางจันทน์ บิดาชื่อนายกลับ ชัยช่วย หลังจากที่บ้านขณอยู่อยู่ที่วัดโคกข่อยเกลอของโยมพ่อได้รับอุปการะจึงให้ไปอยู่ที่วัดชลธารนิยเพื่อศึกษาพระปริยัติธรรม จนสอบได้นักธรรมชั้นเอกและบาลีประโยค 4 ในวัดราชาธิวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร จนกระทั่งได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูจิตรการประสาธ เจ้าอาวาสวัดสวนป่า เจ้าคณะอำเภอมืองนครราชสีมา และเป็นพระราชคณะชั้นสามัญว่า “พระภัทรธรรมธาดา” จนถึงปัจจุบัน (2544)
- 49 นิเวศน์ เกตุชาติ เป็นบุตรคนที่ 2 ของนายเหมียวกับนางเปี่ยม เกตุชาติ ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่บ้านราม ตำบลบางนพ อำเภห้วยไทร จังหวัดนครราชสีมา ในอดีตมีพี่น้องทั้งหมด 10 คน คือ เขวง นิเวศน์ สมศรี (หญิง) เขียน ประยูร จำเนียร (หญิง) สมนึก วิชาติ ปรีชา และเพ็ญพร (หญิง/ สุดท้อง) นิเวศน์ เกตุชาติ ในอดีตคือชาวบ้านบางนพ เด็กวัดเพชรจริก นักเรียนโรงเรียนอานวยศิลป์ และนักเรียนนายเรื่อรุ่นเดียวกันกับ พลเรือเอกคิลก ภัทรโกศล ไพรัช ชูธงไทย โกสินทร์

วัฒนธรรม ฯลฯ ภาวะอันไม่ยอมจำนนตามวิสัยของคนชายขอบคาบสมุทร เมื่อเกิดกบฏ แมนชัตตัน ได้ส่งผลให้ชีวิตต้องเปลี่ยนเส้นทางไปเป็นนักการเมืองท้องถิ่นในฐานะประธานสมาชิกรัฐสภาจังหวัดนครศรีธรรมราชถึง 17 สมัย ในปัจจุบัน (2544) ท่านก็ยังคงมีบุคลิกภาพแบบพ่อทั้งสองคือ นายเหมีย เกตุชาติ ในฐานะผู้ให้กำเนิดกับพระพุทธรูปสารเถร ในฐานะผู้ให้แบบอย่างและข้อคิดเกี่ยวกับชีวิตและสังคม

- 50 นม คำว่า “นม” เป็นคำสรรพนามในภาษาถิ่นใต้ที่หมายถึง ผู้ให้บังเกิดเกล้า ตรงกับคำในภาษาไทยกลางว่า “แม่” เป็นที่น่าสังเกตว่า คนในเขตลุ่มน้ำปากพนัง (หัวไทร เขียวใหญ่ สะอวด และปากพนัง) ในอดีตนิยมเรียกแม่ว่า นม ยิ่งไปกว่านั้นบางท้องถิ่นยังใส่คำว่า “อี” เข้าไปด้วยจึงกลายเป็น “อีนม” ทั้งนี้น่าจะเนื่องมาจากการเลียงดูทารกในยุคนั้นผู้เป็นแม่จะต้องเลียงลูกด้วย “น่านม” ของแม่เท่านั้น เพราะยังไม่มีอาหารประเภทอื่นมาทดแทนเหมือนเช่นปัจจุบัน (2544) ด้วยท่วงทำนองของภาษาที่ใช้ดูออกจะหยาบคาย แต่โดยเนื้อหาสาระแห่งสายใยสัมพันธ์ระหว่างแม่ – ลูกแล้วต้องกล่าวว่ามีความแนบแน่นกว่าการเรียก “แม่” ของคนบางคนในปัจจุบันเป็นไหน ๆ ฉะนั้นแม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไป แต่คนจากลุ่มน้ำร่วมสมัยบางคนก็ยังคงเรียกแม่ว่า “แม่” ไร้ไป เมื่อถ้าจับความจากแวดวงสนทนา ที่สามารถจะเปรียบเทียบความแนบแน่นในสายสัมพันธ์ ระหว่างคำว่า “ครู” ในอดีตกับการเปลี่ยนไปเป็น “อาจารย์” ในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญ
- 51 อย่าแหง เป็นภาษาถิ่นใต้ที่มีความหมายตรงกับภาษาไทยกลางว่า “อย่าพูด” เพราะคำว่า “แหง” หมายถึงพูดในภาษาไทยกลาง เมื่อหลักการทั่วไปมีอยู่ว่า แหงมากหรือพูดมากย่อมมีโอกาสผิดมากหรือโกหกมากและจะเปิดโอกาสให้คนอื่นรู้ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับตัวเรามาก ฉะนั้นคนที่จะเป็นผู้ปกครองคนจะต้องพูดหรือแถลงให้น้อยและถ้าพูดหรือแถลงแล้วต้องเป็นความจริงและเป็นไปได้ ในทางกลับกันถ้าพูดหรือแถลงแล้วไม่จริงหรือทำไม่ได้ก็ไม่ควรแถลง เพราะพฤติกรรมดังกล่าวชาวใต้ถือว่าไม่ใช่วิสัยของนักเลง

บทที่ 4

พลังและอำนาจของย่านและโยค

หลังจากที่ได้เพียรพยายามอย่างเอางานเอาการในการตรวจสอบทั้งจากเอกสารและบุคลากรในทุกส่วนแล้วที่เกี่ยวข้องด้วยความ “ทุรายรณ” เป็นอย่างยิ่งว่า มีกรณีความใดบ้างที่แหลมคมพอที่จะนำมาอธิบายสนับสนุนเกี่ยวกับพลังและอำนาจของย่านและโยคที่มีการผูกเกลือ ผูกคอง และชนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยยอมรับว่ามีความ “อลวน” ทางความคิดอยู่ไม่น้อย เนื่องเพราะข้อจำกัดด้านสติปัญญาและประสบการณ์ด้านการวิจัยยังอยู่ในระดับ “มือวางไร้อันดับ” ดังกล่าวแล้วในบทที่ 3 จึงได้มีทั้งแรงผลักดันและสวนกลับควบคู่กัน แต่หลังจากที่ได้ใช้ตัวช่วยและเปลี่ยนคำถามตามกติกาส์เศรษฐกิจ ทวีช่อง 3 (2544) แล้ว จึงได้มาซึ่งคำตอบสุดท้าย จากสามประเด็นหลัก คือ

1. พล. ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช : มือปราบร่างเดียวแต่หลายพลัง
2. ช้าง : เหยียบหลังช้างแล้วต้องไม่ย่างหลังหมากับการเป็นช้างพอมติกว่าเสือพี
3. จากตรงแดง...ถึงถึงแดง...จึงได้ฆ่าแกงกันจนขาดย่านและหมดโยค

ประเด็นแรก ภูมิปัญญาการปราบปรามของ พล. ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ที่ศึกษาวิจัยโดยวีระ แสงเพชร ประเด็นที่สองช้างในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของทั้งพลัง อำนาจ และโอกาสของทั้งเจ้าป่าและเจ้าของทั้งที่บ้านช่องช้างและโรงช้าง จากการศึกษาวิจัยของ สารูป ฤทธิ์ชู ที่ตีพิมพ์ไปก่อนหน้านี้ (2543) และประเด็นที่สามเป็นมิติการมองที่แตกต่างระหว่างคนในท้องถิ่นที่ตระหนักว่าถูกข่มเหงรังแกโดยกลไกของรัฐ ในขณะที่กลไกของรัฐตระหนักว่าจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่จึงได้นำไปสู่ปรากฏการณ์ “ถึงแดง” ถึงขั้นต้องคว่ำแกงเห็บจะขาดย่านและสิ้นโยค

ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า แม้ว่า พล. ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดชจะใช้ภูมิปัญญา ลีลาและท่าทีที่หลากหลายในการสืบสวน สอบสวน เช่น ปลอมตัวเป็นคนซื้อเปิด – ไข่ ช่างบัดกรีหม้อรับจ้างตัดไม้หมอนรถไฟ ฯลฯ แล้ว ยังได้ใช้วิธีการผูกเกลือผูกคองกับคนในท้องถิ่นอีกด้วย ในขณะที่ข้อค้นพบใน “ตามรอยช้างเถาใต้” ของสารูป ฤทธิ์ชู นั้นได้แสดงให้เห็นว่าพลัง อำนาจ และโอกาสของผู้คนและ/หรือ กลุ่มคนที่มีช้างไว้ในครอบครองในอดีต ย่อมมีพลังอำนาจทั้งในทางทำลายและสร้างสรรค์ ดังเช่นกรณีของ “ตระกูลบ้านโรงช้าง” ที่ส่งผลให้ย่านและโยสามารถเป็นได้ถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและข้าราชการระดับสูงของประเทศไทยหลายตำแหน่ง ในขณะที่เดียวกันก็ถูกกล่าวหาและสรุปว่า เป็นผู้ฝึกฝนในลัทธิคอมมิวนิสต์จึงต้องเผชิญกับการ “ถีบลงเขา

ลงเขา เพลงถึง” กรณี “ถั่งแดง” จนลือลั่นในที่สุด... พลังอำนาจของทั้งย่านและโชคเพรียกหา
คำเชื่อมั่นอันลุ่มลึกได้จาก 3 กรณีต่อไปนี้

1. พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช : มือปราบร่างเดียวแต่หลายพลัง

นับเนื่องแต่สมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2794 – 2411) สืบมา
จนกระทั่งถึงยุคสมัยที่พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช เข้ารับราชการในฐานะผู้พิทักษ์สันติราษฎร์
ภายใต้เงื่อนไขเวลา เงื่อนไข และเงื่อนไขของประชาคมปักษ์ใต้ในขณะนั้นที่ได้รับแรงกระแทกจาก
ทั้ง “กลไกภายในและภายนอก”¹ ได้ทำให้ประชาคมปักษ์ใต้มีปัญหาสังคมแบบสั่งสมและ
หมักหมมจากทั้ง “อันธพาลราษฎร์และอันธพาลหลวง”² จนทำให้สุจริตชน แทบไม่เป็นอันทำมา
หากิน ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ได้ทำให้เด็กชายบุตร พันธรัักษ์ ณ บ้านอ้ายเขียว หมู่ที่ 5
ตำบลคอนตะโก อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ในขณะนั้น ได้แสดงบทบาทในฐานะ
วีระบุรุษผู้กล้าทั้ง “ปราบและปราบ” จารชนผู้ชั่วร้ายด้วยอุบายอันแยบยลจนได้รับสมญานามต่าง
นานา เช่น ขุนพันธมือปราบ ขุนพันธดาบแดง ขุนพันธหนังเหนียว ฯลฯ

ในฐานะนายตำรวจสัญญาบัตรจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจห้วยจรเข้ม ในขณะนั้นหรือ
โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน จังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน (2544) และนี่คือที่มาของคำกล่าว
ที่ว่า “สาวย่าน หาโชค ด้วยภูมิปัญญาอันแยบยลของวีระบุรุษแห่งคาบสมุทร” อนึ่งการกล่าวอ้าง
ถึงข้อมูลในส่วนนี้ได้กำหนดให้ผลการศึกษาวิจัยของวีระ แสงเพชร ทั้งที่เป็นข้อค้นพบ แนวคิด
และทุกส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นฐานข้อมูลหลัก ควบคู่กับการพิสูจน์ซ้ำแบบย้อนไป - ย้อนมา จาก
ทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์บุคลากรที่กล่าวอ้างข้างต้นเพิ่มเติมอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้เพราะผู้ศึกษา
วิจัยมีความเชื่อมั่นเฉพาะตัวว่า การศึกษาวิจัยที่ตั้งอยู่บนฐานของข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยไป
ก่อนหน้านั้นชั้นหนึ่งแล้ว ย่อมต้องมีความน่าเชื่อถือได้มากกว่าข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านกระบวนการ
พาสเจอร์ไรท์ของการศึกษาวิจัยใด ๆ เลยเป็นแน่นอน จำแนกอธิบายได้ดังนี้

1.1 จุดอ่อนในระบบเดิม : เงื่อนไขในการเกิดโจรจึงต้องอาศัยอุบายหลายพลัง เนื่องจาก
นิเวศน์วัฒนธรรมแบบบอโคจรชายขอบรอบทะเลสาบ ภายใต้ระบบนิเวศน์วัฒนธรรมดังกล่าวได้
เป็นเงื่อนไขของทั้งปัจจัยภายใน เช่น ปัญหาโจรผู้ร้าย การคมนาคมที่ทุรกันดาร การไม่ได้รับ
ความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐภายใต้ระบบกึ่งเมือง ฯลฯ รวมตลอดไปถึง “แรงส่ง” สืบ
เนื่องจากภายนอกของภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ทำให้เกิดปัญหาสังคมแบบ
สั่งสมและหมักหมมจริง ดังจะเห็นได้จากรายงานการตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ของข้าราชการ
ชั้นผู้ใหญ่ครั้งสำคัญที่จะอ้างถึงพอเป็นสังเขปดังนี้

(1) รายงานพระสฤษฎ์พจนกรณ เรื่องตรวจราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2473) ว่าด้วยโจรผู้ร้ายพัทลุงที่ได้จากการสนทนากับนายบ่าวสามีของอำแดงริน ขณะที่พักนอนหยุดพักร้อนที่ศาลาหม่อมม้าย ตามรายงานข้อ 248 ความว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าได้ถามดูเรื่องผู้ร้ายและการบ้านเมือง พุดจากันอย่างเพื่อนธรรมดา นายห่อ สันศรียะแล้วว่าเดิมที ข้าพระพุทธเจ้าแลดูบ้านร้างและนาร้างที่ใกล้ศาลาหม่อมม้ายว่า ให้ข้าพระพุทธเจ้าแลดูด้วยตาเถิด นาและบ้านเหล่านั้นร้างด้วยเหตุอันใด แลทำไมผู้ร้ายจึงชุกชุมนัก คือ เกิดการโจรผู้ร้ายขึ้นที่ใครแล้ว เจ้าเมืองกรมการไม่จับผู้ร้าย จับแต่คนชาวบ้านไป...ฯลฯ” ส่วนนี้บ่งชี้ว่า สาเหตุที่ทำให้โจรผู้ร้ายชุกชุมอย่างหนึ่ง คือ เจ้าเมืองและกรมการเมืองไม่เอาทรต่อความทุกข์ยากของราษฎร แต่กลับแสวงหาผลประโยชน์แก่พวกตน มีส่วนผลักดันให้ราษฎรขาดที่พึ่งอย่างแท้จริง³

(2) รายงานพระวิจิตรวรสาสน์ ข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลาและพัทลุง ฉบับวันที่ 23 มีนาคม ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) กราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ความตอนหนึ่งว่า “ราชการเมืองพัทลุงยังหนักใจเป็นล้นเกล้าฯ ด้วยมองดูไม่เห็นตัวเลข กรมการผู้ใหญ่ไม่ไปก็ผื่น ๆ ก็สุรา ประพฤติกันซึ่ง ๆ หน้าไม่ปิดบังอันใด เพราะฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงคิดด้วยเกล้าฯ ว่าจำเป็นต้องใช้อำนาจบ้าง” ความประพฤติดังกล่าวของกรมการผู้ใหญ่เมืองพัทลุงตามที่บ่งนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เมืองพัทลุงมีโจรชุกชุม⁴

(3) กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาธิการบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงรายงาน กราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ราชเลขานุการ ตามหนังสือที่ 811/23490 ลงวันที่ 11 ตุลาคม ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) ความตอนหนึ่งว่า “ธรรมเนียมบ่อนเบี้ยบ่อนไก่ในเมืองสงขลา เมืองพัทลุง ถ้าบ่อนเบี้ยมีที่ไหน บ่อนไก่ก็มีด้วย ต้อง เอาไสรยแก้กันเหมือนเพลงเหมือนละคร ไม่เช่นนั้นคนไม่มาก บ่อนไม่สนุก ยิ่งบ่อนเบี้ยไม่มีกำหนดว่ามากเท่าใดแล้ว บ่อนไก่ก็เท่านั้น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ สะสมและหมักหมมต่อมาจนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และส่งผลเป็นปรากฏการณ์ที่เด่นชัดในช่วงชีวิตของ พล.ต.ต. ชุนพันธ์รักษาราชเดช ทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร จึงทำให้ เวท วรวิทย์ กล่าวถึงอิทธิพลของขุมโจรภาคใต้ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สรุปได้ว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2460 เป็นต้นมา โจรจะมีอำนาจเหนือรัฐ เป็นผลทำให้เกิดชุมชนโจรขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ โจรได้มีอำนาจเบ็ดเสร็จในพื้นที่ที่อยู่ใต้อิทธิพลของตน เช่น การจัดเก็บรายได้ การห้ามราษฎรติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น โจรบ้านคอนทราย อำเภอลำสนธิ (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอดอนจาน) จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

(4) รายงานพระสฤษฎ์พจนกรณ กล่าวว่า “ตารางที่ขังนักโทษเมืองพัทลุงแปลกจากเมืองอื่น ๆ อย่างเลวร้ายคือ ผู้ใดเป็นตุลาการชำระ ผู้นั้นมีตารางสำหรับขังนักโทษในศาลของตาราง

เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ผู้ว่าราชการเมืองจะให้ผู้ใดมีก็ได้ จะให้แต่กรมการที่ขอบพอและไว้ใจ” การมีตรา เป็นผลประโยชน์ที่ได้ค่าธรรมเนียมตรา ค่าแรงนักโทษทำการให้ คือ ระดูนาให้ทำนา ระดูแล้งสี่ข้าวซ่อมสาร ขายและทำเรือนและมีอำนาจในทางคดี “...กรมการในเมืองพัทลุงมีการร่อนร่อนยากจะใคร่มีตราอย่างอื่น กรมการผู้ใดที่ผู้ว่าราชการไม่ให้มีตรา ดูเดือดเนื้อร้อนใจ กระวนกระวายอยากได้ กรมการในเมืองพัทลุงนี้ ถ้าผู้ใดไม่มีตราแลไม่มีคนโทษ คิดเห็นกันว่าไม่ใช่ผู้ดีบ้าง เป็นคนต่ำบ้าง สาเหตุเหล่านี้ทำให้ราษฎรในเมืองพัทลุงเป็นคนโทษ เป็นโจรได้ง่าย เมื่อถูกกล่าวหาว่าเป็นโจรและถูกคุมขังแล้วจะพ้นสภาพดังกล่าวได้ยาก ถ้าไม่ให้ผลประโยชน์แก่กรมการเมืองและเจ้าเมืองให้เป็นที่พอใจ⁷

จากหลักฐานดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าเจ้าเมืองกรมการเมืองมุ่งจะเอาประโยชน์จากราษฎรมากกว่าจะช่วยดูแลทุกข์สุข จึงทำให้ราษฎรเดือดร้อน เสียทั้งเงิน เสียทั้งเวลาทำกิน เสียขวัญและกำลังใจ หาผู้ที่พึ่งพาได้ยาก เมื่อรายงานพระสฤษฎีพจนกรณ์ กล่าวถึงอำนาจของผู้ว่าราชการเมืองสงขลาว่า “มีอำนาจเหนือราษฎรสิทธิขาด...ราษฎรมีความเกรงขามสยดสยองมาก เรียกกันว่า “เจ้าจอมเมือง” คำสั่งที่สั่งไปคำใดจะผิดถูกก็ตาม ราษฎรต้องประพฤติตามดังเช่นว่ากฎหมาย” ผลประโยชน์ที่เจ้าเมืองได้จากราษฎรมีทั้งทางอ้อมและทางตรง เช่น อาหารสิ่งของที่ใช้สอย ถ้าเป็นของมีในพื้นที่เมืองไม่ต้องซื้อหาได้ผลประโยชน์จากส่วยรายเฉลี่ยซึ่งเก็บอย่างแรงและบังคับให้ราษฎรเสียเพิ่มขึ้นได้ตามแต่ความต้องการเป็นครั้งคราว ใช้ให้คนทำงานทุกอย่างได้โดยไม่ต้องจ้าง จะใช้ใครอย่างไรไม่มีขัดขวาง เพราะไม่อาจขัดได้

กล่าวเฉพาะเงินเบี่ยงเลียง (หลวงชนะสงคราม) ซึ่งเป็นมือซ้ายของพระยาวิเชียรคีรีมีหน้าที่เก็บภาษีเป็นชื่อดังตลอดเขตแขวงเมืองสงขลา ราษฎรเกรงกลัวแลเกลียดชังทุกคน ถ้าจะถามว่าต้มเงินเบี่ยงเลียงสุกแล้วจะกินเนื้อได้หรือไม่ ราษฎรจะรับได้ทุกคน... จนถึงเค็กร้องให้ขู่เบี่ยงเลียงมาก็หยุดร้องให้ กล่าวถึงสภาพความอิสระของราษฎรว่า “สังเกตดูราษฎรในพื้นที่เมืองยากจนเจ็บเหงาสยดสยองอย่างทาส ไม่มีความแสดงกริการื่นหรืออิสรภาพในส่วนราษฎรแต่สิ่งใดคอยดูแลกรมการผู้ใดที่ใส่รองเท้าถุงเท้ามีเสื้อหมวกจะได้นั่งราบลงกับถนนจนเดินผ่านไป แล้วจึงจะได้ลุกขึ้นเดินต่อไป... อำนาจของผู้ว่าราชการเมือง ปลัดยกกระบัตร์ จัดว่ามีอย่างเดียวกับอำนาจของผู้รักษาเมืองนคร...เป็นอำนาจที่ไม่กำหนดว่ามีเพียงใดชัดแต่เป็นอำนาจที่มีเหนือราษฎรอย่างสูงเจียนจะเรียกได้ว่า ทำอย่างใดกับราษฎรก็แทบจะทำได้ อันนี้แสดงว่าไม่ว่าจะเป็นเมืองสงขลา หรือเมืองนครศรีธรรมราชก็ตาม เจ้าเมืองมีอำนาจราวกับเจ้าเหนือหัว จะเอาอะไร จะทำอะไรแก่ราษฎรทำได้ทั้งนั้น

1.2 แรงเหวี่ยงกระแทกจากปัจจัยภายนอก : ภาวะย้อนแย้งที่นำไปสู่การปราบปราม ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ครอบคลุมพื้นที่ทุกระนาบทั่วโลก ซึ่งตรงกับรัชสมัย

ของรัชกาลที่ 6 - 7 ได้ทำให้นุคลานุภพทางประวัติศาสตร์ เช่น วิชาวิ พิจิตบันดาล สรุปว่า เศรษฐกิจในปีแรกของการขึ้นครองราชย์ของรัชกาลที่ 6 รายรับของรัฐบาลยังมากกว่ารายจ่าย แต่ต่อมารายรับของรัฐบาลลดลง รายจ่ายเพิ่มขึ้น เนื่องจากรัฐต้องลงทุนสร้างทางรถไฟสายใต้เชื่อมกับมลายู สายเหนือต่อไปถึงเชียงใหม่ รายจ่ายในการป้องกันประเทศก็เพิ่มขึ้น เพราะต้องสร้างแสนยานุภาพที่เทียบเทียมประเทศมหาอำนาจ ต้องใช้งบประมาณเพื่อป้องกันประเทศสูงสุดถึงร้อยละ 24.3 ของงบประมาณทั้งหมด รายได้ที่เคยได้รับจากภาษีฝิ่นสูงถึง 23.2 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2462 หรือ 1 ใน 4 ของปีนั้นก็ขาดหายไปเพราะรัฐบาลพยายามล้มเลิกรายได้จากภาษีฝิ่น ทำให้เกิดปัญหาทางการคลัง รายจ่ายด้านราชสำนักก็เพิ่มขึ้นได้แก่ การอุปถัมภ์กิจการเสือป่า ปีละ 300,000 - 400,000 บาท

ค่าใช้จ่ายเพื่อดำรงพระเกียรติยศสำหรับงานต่างๆ ปีละ 1 ล้านบาท โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่พระราชทานให้แก่ข้าราชการ ซึ่งขอรับพระราชทานโดยไม่มีขอบเขต ข้าราชการบางคนได้ขยอกพระราชทรัพย์ไปอย่างไม่ละอาย จนขุนนางชั้นผู้ใหญ่หลายคนได้เสนอแนะให้ทรงตัดทอนรายจ่ายลง เช่น ทัดทานไม่ให้พระองค์เสด็จไปประเทศญี่ปุ่น เพราะต้องใช้งบประมาณถึง 1 ล้านบาท แต่ก็ไม่สำเร็จ สรุปได้ว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่สะสมเรื้อรังมาตั้งแต่รัชกาลที่ 4 พอพูนเรื้อย มาจนถึงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในรัชกาลที่ 6 การปกครองแบบเจ้ากินเมือง รวมตลอดไปถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 และการปกครองแบบมลฑลเทศาภิบาล ก็ล้วนแล้วแต่ได้ส่งแรงเหวี่ยงกระแทกให้ประชามปักษ์ได้ในขณะนั้นต้องเดือดร้อนกันทั่วทุกหย่อมหญ้า

1.3 จากแรงส่งสองกระแส...ถึงการรวมกลุ่มปฏิเสธรัฐในฐานะชุมชนโจร ปัญหาชุมชนในภาคใต้เริ่มทวีความรุนแรงขึ้นนับแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเปลี่ยนแปลงการปกครองในส่วนภูมิภาคให้เจ้าเมืองเป็นเจ้าเมืองเจ้าภาษี ในปี พ.ศ. 2397 เป็นต้นมา เป็นสาเหตุให้เจ้าเมืองกรมการเมืองมีอำนาจเบ็ดเสร็จและใช้อำนาจไม่เป็นธรรม กดขี่ข่มเหง เอารัดเอาเปรียบราษฎรเพื่อประโยชน์ของพวกตนนานาประการ ประกอบกับบางปีเกิดภัยแล้งข้าวขาดแคลนมากแพ่ง ทำให้เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมขึ้นในบางพื้นที่ เจ้าเมืองและกรมการเมืองถือโอกาสนั้นกล่าวหาสุจริตชนเพราะสามารถแสวงหาประโยชน์จากคนทุกข์ทั้งการใช้แรงงาน การเก็บค่าธรรมเนียม คดี ค่าควบคุมดูแลในคุกและเพื่อประโยชน์อื่น ๆ ทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านรุนแรง และขัดขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มชนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ไกลหูไกลตาเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองและมีผู้นำครอบครัว ผู้นำท้องถิ่นที่มีนิสัยนักเลง ไม่ลงคน ไม่ยอมคนที่เอารัดเอาเปรียบ ไม่รับอำนาจมืด พวกนี้รวมกลุ่มต่อต้านอำนาจรัฐและอันธพาล ทำให้บางชุมชนกลายเป็นชุมชนโจร เช่น ชุมโจรบ้านดอนทราย เป็นต้น

ยิ่งฝ่ายปราบปรามนำเอายุทธวิธีการใช้โจรปราบโจร มาใช้ทำให้คนในชุมชนและชุมชนโจรหวาดระแวงและล้างแค้นกันเอง ทำให้ปัญหาในชุมชนร้อนแรงยิ่งขึ้น พวกนักเลงที่มีความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีคาถาอาคมและของขลังเป็นเครื่องยึดมือใจ หลายคนมีความอึดเข็มมีพฤติกรรมเหี้ยมโหดและทำหายยิ่งขึ้น ละเลยจรรยาบรรณนักเลงเกิดบ่อยขึ้น การพนัน ยิ่งทำให้สถาบันครอบครัวและสถาบันชุมชนประสบปัญหาหลักเล็กละเอียดน้อย และเกิดความยากจนทำให้คนขายตัวเป็นทาส เปลี่ยนสภาพจากผู้ผลิตเป็นผู้รับจ้าง ปัญหาการหย่าร้างและปัญหาอื่น ๆ เกิดตามมามากมาย ยิ่งไปกว่านั้น ความรุนแรงของประชาคมปักษ์ใต้ในขณะนั้นจะมีน้ำหนักมากพอที่จะเชื่อได้ เมื่อพิจารณาจากข้อสรุป ของพระยาสุมนนัยวินิต ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเห็นชอบ ดังที่ปรากฏในเรื่องการจัดการเมืองนครศรีธรรมราช ลงวันที่ 7 มกราคม ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) คือ “ความหนักใจในราชการหัวเมืองมณฑลนี้ มิใช่ยากลำบากในการปราบปรามโจรผู้ร้ายหรือจัดการบ้านเมืองเลย ถ้าจะว่าราษฎรว่าง่ายเป็นที่สุด จะให้ทำอะไรทำได้หมดทุกอย่าง ไปยากอยู่ที่ต้องถนอมน้ำใจเจ้าเมือง ซึ่งเป็นการยากที่จะถนอมได้เพราะเคยมีอำนาจเต็มตัวมานานแล้ว”

ดังนั้น เมื่อนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2439 จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ในปี พ.ศ. 2449 (ซึ่งเป็นปีเกิดของ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช) สังคมและวัฒนธรรมชุมชนในหัวเมือง ต่าง ๆ ต้องตกอยู่ในยุคของการปกครองแบบเจ้าเมืองกินเมือง ต่อเนื่องมาถึงยุคการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล และหลังจากนั้นจนกระทั่งถึงช่วงเวลาที่ พล.ต.ต. ขุนพันธ-รักษาราชเดช ปฏิบัติราชการเป็นนายตำรวจ เป็นช่วงที่หัวเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะบริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการปกครองแบบเจ้าเมืองมีอำนาจแบบกินเมือง และจากสังคมที่เคยมีระบบทาสไพร่ มาสู่ระบบการปกครองโดยรัฐ ราษฎรจึงได้หลุดพ้นจากความเป็นทาสมาเป็นไทแก่ตัว อาชีพหลักของคนพื้นเมืองที่เป็นไท คือ การทำนาและเกษตรกรรมอื่น ๆ การคมนาคมส่วนใหญ่อาศัยเรือและการเดินเท้า การติดต่อกับตัวเมืองหรือเมืองหลวงกระทำโดยยาก การศึกษายังด้อยอยู่มากฐานะของประชาชนส่วนใหญ่ยากจน “จึงต้องพึ่งพาตนเองและญาติมิตร ใครมีญาติมิตรมากก็มีโอกาสสูง ได้เปรียบผู้มีญาติและมิตรน้อย เพราะปัญหาในการดำรงชีพของคนในชนบท นอกจากโรคภัยและความยากจน ยังมีปัญหาที่เกิดจากการถูกกดขี่ข่มเหงจากกลุ่มผู้มีอำนาจ คนในอุปถัมภ์ของผู้มีอิทธิพล นักเลงหัวไม้ ชำรายังถูกรังแกและเบียดเบียนจากคนของราชการ จึงต้องอาศัยระบบอุปถัมภ์และ/หรือการเป็นนักเลงเพื่อแก้แค้นนักเลง”

1.4 ภูมิปัญญาในการปราบปรามของวีระบุรุษร่างเดียวแต่หลายพลัง ไม่ว่าความรุนแรงของการก่อเกิดปัญหาสังคมแบบสังคมและหมักหมมของประชาคมปักษ์ใต้ในอดีตจะเกิดเนื่องเพราะเหตุปัจจัยใดก็ตาม อาทิเช่น นิเวศวิทยาแบบอโคจรแบบคาบสมุทร การคมนาคมอันแสนจะทุรกันดาร ความหมักหมมอันโสมมของเจ้าเมืองและกรมการเมืองภายใต้ระบบกินเมือง จนมีคำ

กล่าวอ้างในทางประวัติศาสตร์ของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในขณะนั้น คนแล้วคนเล่า ๆ ว่า “เมื่อได้มาตรวจราชการการเมือง จึงได้บันทึกไว้ให้เห็นถึงการใช้อำนาจรัฐกดขี่ประชาชนเรื่อยมา...ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือ ภาวะของความบิดเบี้ยว เบี่ยงเบนจากกลไกภายในของสังคมไทยในขณะนั้น ในขณะที่มีแรงสั่นสะเทือนย้อนหลังจากปัจจัยภายนอกคือ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั้งในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และอื่น ๆ ทั้งหมดทั้งปวงดังกล่าวล้วนแล้วแต่ได้ก่อให้เกิดภูมิปัญญาในการปรับตัวและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้ เหล่านี้ล้วนตกผลึก สังคม สืบทอดมาเป็นวิถีคิดและแนวทางของคนในช่วงชีวิตของ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช จนมีผลต่อภูมิปัญญาการปราบปรามในเกือบทุกกรณี

ด้วยสภาวะดังกล่าวผู้วิจัยจึงถือเอาสภาพสังคมและวัฒนธรรมชุมชนในขณะนั้น เป็นพื้นฐานในการศึกษาภูมิปัญญาการปราบปรามของ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช เพราะขุนพันธรักษ์ราชเดชได้มีบทบาททั้งในฐานะ “นักปราบและนักปราม” จารชนทั้งพื้นที่ชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา (นครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา) เขตพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมตลอดไปถึงพื้นที่ภาคกลางบางจังหวัด เช่น สุพรรณบุรี ชัยนาท กำแพงเพชร นครสวรรค์ และพิจิตร ฯลฯ ดังนั้นวีระบุรุษแห่งคาบสมุทรจึงต้องใช้ภูมิปัญญาในการเข้าถึงความจริงเพื่อสืบสวนจนรู้แน่ชัดว่า ใครเป็นโจร ใครคือผู้ผิด ผิดอย่างไร ความผิด หนักเบาเพียงใด กระทำผิดด้วยปัจจัยอะไร กระทำโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือด้วยเจตนา ด้วยสันดานหรือเพราะทนต่อภาวะความกดดันไม่ไหว จึงจำต้องกระทำผิด เมื่อจับคนไม่ผิดตัวและการลงโทษเหมาะสมตามโทษานุโทษ ประชาชนส่วนใหญ่จึงศรัทธาต่อพล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดชในฐานะผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ที่มีร่างเดียวแต่หลายพลัง ภูมิปัญญาอันชาญฉลาดในการสืบค้นหาความจริงของมือปราบร่างเดียวแต่หลายวิญญูณ ได้ใช้ภูมิปัญญาและท่าทีที่หลากหลายตามสภาพของแต่ละถิ่นที่ จำแนกอธิบายได้ดังนี้

พลังที่ 1 การปลอมและแปลงตัวอยู่ในพื้นที่ที่ต้องการข้อมูลและข่าวสาร พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ได้ปลอมและแปลงตัวอยู่ในพื้นที่ที่ต้องการข้อมูลข่าวสารจริงจึงทำให้พิณพรหมชูแก้ว ยืนยันว่า “ในบางครั้ง ขุนพันธรักษ์ราชเดชปลอมตัวเป็นคนตัดฟันและตัดไม้ทำหมอนรถไฟ บริเวณบ้านท่าดินแดง บ้านควนเคี่ยม ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง” พรีม ทองมาก กล่าวว่า “ช่วงที่ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ไปสืบข่าวที่อำเภอป่าพะยอมก็ใช้วิธีการรับซื้อเปิดไก่อของชาวบ้าน” ถาวร วรรณวงศ์ กล่าวว่า “ในช่วงที่ พล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดชไปปราบกลุ่มอั้งยี่ที่เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ท่านได้ปลอมตัวเป็นคนรับบัดกรีหม้อและเครื่องใช้ในครัวเรือน” จึงทำให้เกิดลักษณะเด่นอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านเล่าตรงกันว่าพล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช ชอบปลอมตัวด้วยการนุ่งกางเกงจีน ใส่เสื้อแบบคนจีน ที่ชาวบ้านเรียกว่าเสื้อก๊วยเหง์ และกางเปี้ยว (คล้ายงอบ) ฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ พรีม ทองมาก กล่าวว่า “สมัยยังเป็นเด็ก

ขณะเดินทางกลับมาจากสวนกับพ่อ ระหว่างทางเจอคนหาบไก่ นุ่งกางเกงจีน พ่อจะหยุดอยู่พักหนึ่ง แล้วบอกว่ำนั่นแหละขุนพันธ์ฯ”¹⁰

พลั้งที่ 2 พลั้งในการมอบหมายให้ผู้ที่เราไว้วางใจปลอมตัวไปอยู่ในพื้นที่ที่ต้องการข้อมูล ข่าวสาร ดังเช่น การมอบให้ ร.ต.ท. วิจิตร ไตรสุวรรณ พลฯ ปริชา สว่างนิพันธ์ และ พลฯ วิจิตร นาครภัก (ยศในขณะนั้น) ปลอมตัวเป็นคนรับจ้างซ่อมทางรถไฟและรับจ้างตัดไม้ทำหมอนรถไฟที่อำเภอจะนะจังหวัดสงขลา เพื่อตามจับเสียดัด แก้วเอียด บ้านควนเขยอ ต. คอนประคู้ อ. ปากพะยูน จ. พัทลุง ซึ่งได้ก่อคดีฆ่ากรรยาและผู้ที่สถานีรถไฟหารเทาในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2591 แล้วหลบหนีไปอยู่ในเขตอำเภอจะนะ จนสามารถจับคนร้ายได้สำเร็จ

พลั้งที่ 3 การทำความคุ้นเคยกับพื้นที่และบุคคลในพื้นที่ กระทำโดยทำความคุ้นเคยกับผู้นำในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระภิกษุที่ชาวบ้านเคารพนับถือ รวมตลอดไปถึง ตำรวจและนักเลงในพื้นที่ ทั้งนี้เพราะบุคคลดังกล่าวนอกจากจะเป็นที่รู้จักมักคุ้น และเป็นที่เชื่อถือของชาวบ้านแล้ว ยังมีความชำนาญเส้นทางในหมู่บ้านเป็นอย่างดีอีกด้วย คำกล่าวดังกล่าวทำให้หน้าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นเมื่อนิรันดร์ พรหมจรรย์ ข้าราชการบำนาญครูดำบลคลองหอยโข่ง อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา พระอธิการเคลื่อน จิตตฺญาณโม วัดพรเตาะ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ฯลฯ ให้สัมภาษณ์ว่าเป็นความจริง

พลั้งที่ 4 การสำแดงให้เห็นว่าเป็นคนมีฝีมือวิชา เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวชาวใต้มีค่านิยมว่า ลูกผู้ชายต้องมีความกล้าหาญ เป็นคนสู้คน ต้องมีวิชาพาตัวจึงต้องรู้เรื่องหมัดมวย ตีรันฟันแทง การอยู่ยงคงกระพันจึงจะเอาตัวรอดและเป็นผู้มาได้ ขุนพันธ์-รักษาเดช จึงได้ใช้พลังมวยไทยและยูโดปราบปรามโจรผู้ที่เล้าลือกันว่าหนังเหนียว ฟันไม่เข้า ยิ่งไม่ออก จนสำเร็จหลายราย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในวีระ แสงเพชร, 2544 : 89 – 91)

พลั้งที่ 5 การใช้หลักจิตวิทยาที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้เก่งกล้าทางไสยศาสตร์ พล.ต.ต. ขุนพันธ์รักษารักษาเดช ได้ใช้หลักจิตวิทยาที่มีไสยศาสตร์เป็นแกนนำเพื่อแสดงให้รู้ว่าเป็นคนรู้จริง และรู้เหนือกว่าผู้อื่น ผ่านการแสดงให้เห็นว่า เป็นศิษย์สำนักเดียวกัน เช่น การแสดงให้เห็นว่าเป็นศิษย์ของพระธรรมวโรดม ซึ่งเป็นพระภิกษุชาวปักษ์ใต้ที่เชื่อกันว่ามีความรู้ความสามารถเป็นเลิศทางไสยศาสตร์ ในขณะที่พักอยู่ที่วัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานครกับเป็นศิษย์ของสำนักวัดเขาอ้อ ซึ่งเป็นวัดที่มีชื่อเสียงที่สุดของจังหวัดพัทลุงและภาคใต้ เป็นต้น รวมตลอดไปถึงการตัดไม้ข่มนาม พิธีปลุกแผ่นดิน การใช้คาถาอาคม คาถาฝังเหวียน คาถาสังสุณย์ คาถาปราบ การทำชะมบ คุณไสย การสกลเลขลงยันต์ เพื่อข่มขวัญฝ่ายตรงกันข้ามแทนการปะทะด้วยกำลัง การที่ผู้นำมีลักษณะพิเศษดังกล่าวทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในหมู่ผู้ร่วมงานอีกด้วย

พลังที่ 6 การนำผู้ร่วมอาจารย์ร่วมสำนักทางไสยศาสตร์มาใช้ให้เป็นคุณประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ได้อาศัยผู้ร่วมครูบาอาจารย์และร่วมสำนักทางไสยศาสตร์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งในแง่การสืบสวนสอบสวน การประนีประนอม การป้องกันปราบปราม การขยายฐานอำนาจ การเสริมอำนาจ และการปราบ โดยอาศัยอาจารย์อันเป็นที่เคารพจึงต่างก็ยำเกรงเชื่อฟังเชื่อมประสานหรืออาศัยวัตรปฏิบัติที่อาจารย์สอนให้ยึดมั่นตรงกันและอาศัยความใกล้ชิดสนิทสนมกัน การเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เป็นต้น ในฐานะที่พระอาจารย์นำ แก้วจันทร์ เคยเป็นศิษย์ร่วมรุ่นและร่วมสำนักวัดเขาอ้อกับพล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช ดังนั้นเมื่อ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช จะออกปราบปรามครั้งสำคัญ ๆ มักจะนิมนต์พระอาจารย์นำ แก้วจันทร์ ให้ทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ให้ก่อนออกปราบปรามเสมอ นับว่าเป็นอุบายอย่างดี เพราะถ้าเป็นโจรที่เป็นศิษย์อาจารย์เดียวกัน หรือเป็นศิษย์ของอาจารย์นำเอง ก็จะต้องหาทางหลบหนี ไม่กล้าต่อสู้กับ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช เพราะกลัวคำสาปแช่งจากพระอาจารย์ที่ประพาศิทธิคุณทางไสยศาสตร์ของสำนักนี้ ที่พระอาจารย์เคยให้สาบานไว้กำนันทรมทองหอม กำนันตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เคยเป็นศิษย์ร่วมสำนักเขาอ้อกับพล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ดังนั้นถ้า พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ไปปราบปรามที่อำเภอหาดใหญ่ กำนันทรม ทองหอม จะให้ความช่วยเหลือในการให้ที่พักพิง อาหาร และคอยเป็นสายให้

ความทั้งหมดที่กล่าวอ้างข้างต้นลำแดงให้เห็นว่า ถ้าหาก พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ใช้เพียงพลังหนึ่งพลังใดเพียงพลังเดียวโดยไม่บูรณาการพลังด้านต่าง ๆ ให้บรรสานสอดคล้องกับกาลและเทศะจน “ถูกต้องถูกที่และถูกทาง” แล้ว ท่าน พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ก็น่าจะไม่อยู่ในสถานะที่เป็นแหล่งข้อมูลหลักสายตำรวจในงานศึกษาวิจัยแทบทุกชิ้น แต่ในความเป็นจริงทั้งที่เป็นมาและเป็นอยู่กลับชี้ให้เห็นว่า ไม่มีบุคลากรคนใดในแวดวงโล่ห์เงินที่คู่ควรกับการกำหนดค่าให้เป็นไปในทิศทางและทำที่ที่วุ่นวายได้ เนื่องจากเหตุปัจจัยที่แปรเปลี่ยนและพลิกผันแห่งยุคสมัย จึงจำต้องสรุปด้วยการไม่กล้าถามเกี่ยวกับการปราบปรามในทางตรงกันข้ามโดยองค์รวมว่า การปราบและปรามทั้งโจรดินปล้นและโจรใต้อุ้งเท้าก็ต้องใช้ทั้ง “ฉันทะ วิริยะและหิริโอตตปละ” เป็นสัญญาหลักในขณะที่สำนึกสาธารณะ (Public Relevance) เป็นสัญญาอุปกรณ์ ฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เด็กชาวนคร ๓ บ้านอ้ายเขียว ตำบลคอนตะโก อำเภอท่าเสา จังหวัดนครสวรรค์ ๓ กาลครั้งนั้น ต้องใช้อุบายหลายกระบวนการทำตามทีกล่าวอ้างข้างต้น (ตามที่กล่าวแล้วในพลังที่ 5)

หนึ่งในนั้นคือ การ “ผูกเกลอ” ที่แสดงให้เห็นว่า คำว่า “หัวเกลอ” ในประชาคมปักษ์ใต้ในอดีตนั้นมีพลังผลักดันทั้งในทางที่ตรง “เป็นอยู่” และต้อง “เป็นไป” ได้จริง เพราะการเข้าสู่กระบวนการปราบปรามทุกครั้งต้องอาศัยเส้นสายในชุมชนเพื่อการเข้าถึงและออกอย่าง

ปลอดภัยรำไป เป็นที่น่าสังเกตว่า เกลของท่าน พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช แต่ละคนล้วนแล้ว แต่ต้องผ่านกระบวนการ “เฟ้นสรรค์” อย่างพิถีพิถัน ซึ่งก็มักจะเป็นผู้นำชุมชนท้องถิ่น คนที่ชาวบ้านร้านถิ่นศรัทธาและเชื่อถือไว้วางใจกันแล้ว ดังนั้น หัวเกลของมือปราบร่างเดียวแต่หลายพลัง จึงมักจะปรากฏภาพเป็น “ลูกผู้เฒ่าหลานผู้ใหญ่” อย่างเป็นด้านหลัก ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ ท่าน พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช จะผูกมิตรถึงระดับ “อ้ายเกลอ” กับนายพล ซึ่งเป็นบิดาของ เสือเอื่อน แห่งตำบลป่าพะยอม อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เป็นต้น (จะกล่าวถึงรายละเอียด ในบทที่ 5) นี่ก็คือ พลังและอำนาจของย่านและโยดในส่วนของการเป็น “เกลอ” ประการแรก

1.5 หัวเกลอ : หนึ่งในหลายพลังของการปราบปราม จริงอยู่แม้ว่า พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดชในฐานะวีระบุรุษแห่งคาบสมุทรจะได้มีภูมิปัญญาอันแยบยล แหลคมและหลากหลาย ในการสืบสวน สอบสวนหาความจริงด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน จึงน่าจะใกล้เคียงความจริงมากที่สุด ของความเป็นมือปราบร่างเดียวแต่หลายพลัง เช่น การปลอมตัวเป็นคนซื้อเปิด - ไล่ อ. ปากพูน จ. พัทลุง เป็นคนตัดฟันและไม้หอมรถไฟ อ. ป่าบอน จ. พัทลุง ช่างบัดกรีหม้อ ที่เกาะ สมุย จ. สุราษฎร์ธานี ให้ผู้ที่เป็นปฏิปักษ์กับโจรเป็นผู้ให้ข่าว การทำความคุ้นเคยกับพื้นที่และคนในพื้นที่ การสำแดงให้เห็นว่าเป็นคนดีมีวิชา การใช้หลักจิตวิทยาเพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้เก่งกล้าของ ไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์ดังกล่าวแล้ว หนึ่งในนั้นคือ การผูกเกลอ เมื่อเกลอมีนิยามใน ขณะนั้นว่า “เพื่อนเป็น เพื่อนตายและเพื่อนแท้” ที่ต้องเกื้อกูลกันในทุกกรณี เนื่องจากวัฒนธรรม พื้นบ้านในช่วงที่ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดชปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ มีวัฒนธรรม การผูกญาติ นับญาติ (สาวญาตินับโยดการเป็นดอง) ผูกมิตร (เป็นเกลอ) ตลอดจนการผูกโยด (ระบบอุปถัมภ์) ที่เป็นจุดแข็งของชุมชน เพื่อการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด และการพึ่งพาทั้งในแต่ ละชุมชน และระหว่างชุมชน พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดชได้ใช้ภูมิ-ปัญญานำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นดังกล่าวนี้มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการปราบปราม จึงทำให้งานปราบปรามประสบผลดียิ่ง ขึ้น

พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ใช้ภูมิปัญญาการผูกมิตรที่มีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับ กับผู้ที่มั่นใจว่าวางใจได้ในแต่ละชุมชนในระดับ “อ้ายเพื่อน” หรือ “อ้ายคอ” (ใกล้ชิดเป็นพิเศษไป มาหาสู่กันเสมอ พักพิงอาศัยทุกครั้งที่อยู่ชุมชนนั้น ๆ และช่วยดูแลอำนวยความสะดวกให้ตาม ความต้องการ) และระดับ “อ้ายเกลอ” (สามารถตายแทนกันได้ เสมือนเป็นคน ๆ เดียวกัน) การ ผูกมิตรกับคนในชุมชนในระดับ “อ้ายเพื่อน” หรือ “อ้ายคอ” พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช มัก เลือกบุคคลที่เป็นผู้นำในท้องถิ่น หรือเป็นคนที่มีชุมชนเคารพนับถือ และ/หรือมีเหตุผลอื่น ๆ ที่ทำให้เชื่อมั่นได้ว่าวางใจได้ บุคคลที่เป็นเพื่อนในระดับนี้จะมิอยู่ในทุกชุมชนที่ปฏิบัติการ เช่น (1) นายซี้ครั้ง เจริญจำ ซึ่งเป็นผู้ที่ช่วยนำ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดชไปสมัครเป็นศิษย์ของอาจารย์

เอิบค วัดเขาอ้อ แต่เดิมนายจี้ครั้ง เหยียจมาเป็นเพื่อนกับนายแคล้ว พันธรักษ์ ซึ่งเป็นน้องชายของ พล.ต.ต. ขุนพันธ-รักษาราชเดช (2) นายนิคย์ กำนันตำบลทานโพธิ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เป็นเพื่อนสนิทที่ไปมาหาสู่กันเสมอ (3) นายกิมจ้อง กำนันตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นผู้ที่คอยสืบหาข่าวและร่วมใจการจับกุมโจรอยู่เสมอ ๆ ภายหลังถูกกลุ่มของเสื้อตั้ง เสื้อซุ่ม และเสื้อกอง ยิงเสียชีวิต เมื่อ พ.ศ. 2475 (4) นายปั่น สุนสงศ์ ผู้ใหญ่บ้านตำบลคลองหอยโข่ง เป็นคนที่สนิทสนมเป็นพิเศษ ทุกครั้งที่ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์-ราชเดชมาหาข่าวสารบริเวณนี้จะต้องพักที่บ้านนายปั่น สุนสงศ์ (5) นายทิม บางงอน กำนันตำบลลำสิงขร (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอคีรีรัฐนิคม) เป็นผู้นำทางและคอยหาข่าวปลาอาหารให้ในช่วงที่ไปจับกุมเสื้อสาย เมื่อ พ.ศ. 2486 (6) นายปรัก กำนันตำบลวังไม้ดก อำเภอพิจิตร จังหวัดพิจิตร เป็นผู้นำไปจับเสื้อโน้ม ที่บ้านทุ่งแท่นพระยา อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร และยังมีบุคคลอื่น ๆ อีกมาก วิธีการดังกล่าวนี้เป็นการปรับใช้วัฒนธรรมการผูกมิตรกับผู้ที่มีอำนาจในท้องถิ่น ซึ่งขณะนั้นนิยมกันทั้งในหมู่ชนกษัตริย์ โจร และนักเลงหัวไม้ (วิระแสงเพชร : 2542 : 95)

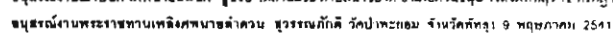
2. ช้าง : เหยียบหลังช้างแล้วต้องไม่อย่างหลังหมา... กับการเป็นช้างพอมดีกว่าเสือพี

เหยียบหลังช้างแล้วต้องไม่อย่างหลังหมา คู่ออกจะเป็น “ผรุสวาทะ” อยู่ไม่น้อย แต่ในงานศึกษาวิจัยเรื่องการผูกโยด กำลังอธิบายว่า วลีดังกล่าวเป็นคำอุปมาอุปไมยในเชิงของการเปรียบเทียบให้เห็นว่า ช้างนั้นเป็นสัตว์ใหญ่ที่มีพลังและอำนาจจึงได้ถูกนำไปเป็นสัญลักษณ์ของความยิ่งใหญ่ ดีงาม สร้างสรรค์ในต่างกรรมต่างวาระมากมาย เช่น ช้างคู่พระบารมี ปรมารณช้างเผือก เป็นต้น ฉะนั้นถ้าเมื่อชนกลุ่ม / คนใดก็ตามที่เคยมีสถานะเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่เปรียบประดุจช้างดังกล่าวแล้ว จึงต้องไม่อย่างหลังหมา เมื่อหมา (สุนัข) ถูกกำหนดคำว่า “ต่ำช้าเลวทราม” ในสังคมไทย โดยพึงละเว้นการกระทำทุกรูปแบบที่ผิดกฎหมาย ศีล ธรรม¹ จริยธรรม² และมนุษยธรรม³ ฉะนั้น ชนเหล่าใดใครก็ตามที่เคยมีศักดิ์ศรีมาก่อน จึงมีบ้ควรกระทำการอันมิชอบ จึงอุปมาได้ว่า “เหยียบหลังช้างแล้วต้องไม่อย่างหลังหมา” ในขณะที่ “การเป็นช้างพอมดีกว่าเสือพี” เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า ภาวะอันไม่ยอมจำนนของช้างที่หมายถึงผู้มีอำนาจราชศักดิ์ จึงไม่ยอมกินของแสลง (เบียดเบียนชาวบ้าน) จนต้องยอมพอมโซ แต่ชาวบ้านร้านถิ่นทั่วไปกลับมีคิดว่า ยังดีกว่าเสือที่ฮ้วนพื้อนเนื่องด้วยการโขมยหรือเบียดเบียน มังสาหารของชาวบ้านร้านถิ่นมากินจนอัมเปรม แต่ขาดเกียรติยศและศักดิ์ศรี พิสูจน์ได้จากสองกรณีดังนี้คือ

กรณีที่ 1 เหตุเกิดที่บ้านโรงช้าง : ย่านและโยดแห่งตระกูลฮกจิ้นหอ การกล่าวอ้างถึงกรณีศึกษาเกี่ยวกับบ้านโรงช้าง จังหวัดพัทลุง ในอดีตก็หาเป็นอื่นไปได้ไม่ นอกจากจะแสดงให้เห็นว่า พลังและอำนาจของย่านและโยดแห่งตระกูล “ฮกจิ้นหอ” ได้ใช้เงื่อนไข เงื่อนเหตุและเงื่อนเวลาตั้ง

แต่สมัยสังคมบ้านป่า ป่าเป็นนาและพืชพาณิชย์¹⁴ เพื่อบริหารจัดการทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคล โดยใช้กระบวนการวิถีของการผูกเกลอ ผูกคอง กันนั้นเป็นความจริงและชอบธรรมต่อการอยู่รอด อยู่ได้และอยู่ดี ภายใต้ระบบนิเวศน์วัฒนธรรมแบบอโคจรในขณะนั้นในที่สุด

บ้านโรงช้างตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุงในปัจจุบัน บ้านโรงช้างในอดีตเริ่มต้นด้วยบ้านเพียงสองหลังของตระกูล “สุวรรณภักดี” ในช่วงปลายของสมัยสังคมบ้านป่ามีสภาพเป็นป่า “โรงช้าง” เป็นป่าคงคิบบที่ชาวบ้านเรียกว่า “ป่าแก่” มีป่าไม้น้อยใหญ่ปกคลุมแน่นหนา มีคลองป่าพะยอมเป็นต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาบรรทัด มีห้วยหนอง พรุ เป็นคงสัตว์ป่านานาชนิด สอน สุวรรณภักดี เข้าไปจับจองครอบครองที่ดิน และเป็นเจ้าของโรงช้างป่า โดยอาศัยคลองป่าพะยอมบริเวณที่เรียกกันปัจจุบันว่า “วังช้าง” เป็นที่ฝึกช้างป่าเป็นช้างบ้าน ต่อมา แสง บุตรชาย ได้บุกเบิกที่ดินปลูกสร้างบ้านขึ้นในบริเวณใกล้ ๆ โรงช้างเมื่อต้นสมัยสร้างป่าเป็นนาประมาณ พ.ศ. 2445 – 2450 และอุปถัมภ์แบ่งปันที่ดินให้แก่บริวารไว้ปลูกสร้างบ้านในละแวกเดียวกัน บ้านโรงช้างจึงก่อกำเนิดขึ้น เป็นรากเหง้าของ “ตระกูลสุวรรณภักดี” และเป็นศูนย์กลางของ “ตระกูลบ้านโรงช้าง” ผู้ชำนาญการเรื่องช้าง เป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนตั้งถิ่นฐานโดยวิธีการผูกคองผูกเกลอกับผู้ที่มีอำนาจในระดับบ้านและระดับเมืองดั้งเดิมเพื่อต่อต้านการครอบงำจากภายนอก

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้นในสองฉบับ
☐ ฉบับนี้ส่งมอบให้

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นถึงลำดับความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลบ้านโรงช้างกับ
 สาแหรก จะเห็นได้ว่าระบบเครือญาติแน่นแฟ้นมาก โดยต่างเกี่ยวข้องกับตระกูลฮกจิ้นหอ คนจีน
 ที่มาจากเมืองจินเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ทราบแต่เพียงว่าได้แต่งงานกับชาวบ้านพร้าว มี
 บุตรชื่อ กิมและย่อง ต่อมาย่อง ฮกจิ้นหอ ได้เป็นกำนันตำบลป่าพะยอม ส่วนกิม ฮกจิ้นหอ แต่ง
 งานกับสอน ต้นตระกูลสุวรรณภักดี (สายสัมพันธ์ชั้นที่ 1) ซึ่งเป็นบุตรของขุนเรนและหม่อมทอง
 เยา คำว่า “ขุน” และ “หม่อม” ที่นำหน้าชื่อพอจะบอกความเป็นผู้มีตระกูลได้เช่นเดียวกับที่เรียก
 พระยาว่า “เจ้าคุณ” สอน – กิม สุวรรณ-ภักดี มีบุตรชื่อแสงและปล้อง แสง สุวรรณภักดีมีภรรยา
 เป็นคนไทยเชื้อสายจีนจากตรัง ชื่อ ล้วน จิตอักษร ซึ่งเป็นญาติภรรยาพระยาวิชญานุประดิษฐ์
 (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เจ้าเมืองตรัง จึงเป็นไปได้ว่าบรรพบุรุษของ สอน สุวรรณภักดี คงจะมาจาก
 เมืองตรังด้วย เพราะการเดินทางระหว่างเมืองตรังกับเมืองพัทลุงในสมัยสังคมบ้านป่า แม้จะมี
 เทือกเขาบรรทัดขวางกั้น แต่ก็มีหนทางไปมาถึงกันทางช่องเขาและส่งผลให้แสง สุวรรณภักดี ได้
 แต่งงานกับล้วน จิตอักษร ส่วนปล้อง สุวรรณภักดี แต่งงานกับสิน คชภักดี หรือขุนคณศรพิยอม
 วัน เพื่อนเกลอของขุนตระการตะเคียบะเขต (นุ้ม แก้วหนงค์)

สำหรับย่อง ฮกจิ้นหอมีภรรยาจากรอยต่อเขตเมืองพัทลุง ตรังและนครศรีธรรมราช
 มีธิดาสองคน มาเกี่ยวพันกับบ้านโรงช้าง คือ ปริก ฮกจิ้นหอ ซึ่งแต่งงานกับบำรุง ล้มชัยพลักษ์
 ขาวนครศรีธรรมราชที่รู้จักกันทั่วไปในนาม “เฒ่าแก่เต็กลี” เจ้าของโรงเลื่อยในพัทลุงคนหนึ่ง อีก
 คนหนึ่งชื่อเลื่อน ฮกจิ้นหอ แต่งงานกับเลื่อน แก้วหนงค์ บุตรชายของขุนตระการตะเคียบะเขต
 ซึ่งเป็นกำนันตำบลตะเคียบะ จังหวัดสงขลา รอยต่อของจังหวัดพัทลุง สงขลา และ
 นครศรีธรรมราช ตระกูลต่าง ๆ ดังกล่าวทั้ง สุวรรณภักดี คชภักดี และแก้วหนงค์ ต่างเกี่ยวข้อง
 กับตระกูลฮกจิ้นหอ ณ บ้านโรงช้าง จึงกล่าวได้ว่าตระกูลบ้านโรงช้างเป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน
 โดยแสง สุวรรณภักดี เป็นผู้บุกเบิกสร้างโรงช้างขึ้นทางทิศใต้ของคลองป่าพะยอม ตำบลบ้านพ
 ร้าว ในปัจจุบัน

นอกจากตระกูลฮกจิ้นหอ ตระกูลสุวรรณภักดี ตระกูลคชภักดี และตระกูลแก้วหน
 งค์ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีตระกูลทองขุนคำอีกตระกูลหนึ่งที่เข้ามามีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่น
 และเหนียวรั้งตระกูลช่วยเข้ามาเกี่ยวข้องเพิ่มเติมอีกตระกูลหนึ่ง โดยญาติภรรยาของตระกูลฮกจิ้น
 หอ ไปแต่งงานกับขุนคำ ทองขุนคำ แล้วมีบุตรชายคนหนึ่งชื่อ ปาน ทองขุนคำ (ชั้นที่ 2) ลูก
 หลานในเครือญาติ ต่างเล่าว่า ปาน ทองขุนคำ กับกำนันย่อง ฮกจิ้นหอ ดีกันมากอย่างที่เรียกกัน
 ว่า เป็นเกลอกัน และปาน ทองขุนคำ ยังเป็นเกลอกับแสง สุวรรณภักดีด้วย ซึ่งทั้งสองต่างก็เป็น
 “ลูกผู้เฒ่าหลานผู้ใหญ่” ด้วยกันทั้งคู่ ว่ากันว่ารักใคร่ชอบพอกันเป็นพิเศษถึงขนาดดื้อนวัวควายไป
 ขายถึงเมืองไทรบุรีด้วยกันอยู่หลายปี จึงต่างก็มีเพื่อนเกลอทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมตลอดเส้น

ทางที่ค่อนข้างว้าวกวายนไป ยิ่งไปกว่านั้นคนในตระกูลสุวรรณภักดียังได้ขยายแควงไปผูกคองกับตระกูล แก้วทอง ซึ่งเป็นตระกูลใหญ่ทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา จนมีทายาทที่โดดเด่น เช่น ภมร เชชดี อดีตนายกเทศมนตรีเมืองพัทลุง เป็นต้น

บุคคลสำคัญ คือ ขุนตระการตะเอยะเขต (นุ่ม แก้วทองค์) มีภรรยาร่วมสิบคน พร้อมทั้งได้ขยายฐานอำนาจของตระกูลขึ้นมาทางฝั่งตะวันตกของกลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยมาผูกเกลอกับขุนคณศรพยอมวัน ผูกคองกับแสง สุวรรณภักดี โดยให้หลานชายหนูเนียม แก้วเนียม บุตรชายกำนันตำบลปากละวะแต่งงานกับเลี้ยงธิดาของแสง และยังมาผูกคองกับตระกูลฮกจิ้นหอ โดยให้เลื่อน แก้วทองค์แต่งงานกับเลื่อน ฮกจิ้นหอ ต่อมาธิดา คือ แป้ง แก้วทองค์ ให้ผูกคองกับตระกูลจิตอักษร ซึ่งเป็นคองของตระกูล ณ ระนอง เช่นเดียวกับแสง สุวรรณภักดี สมปอง แก้วทองค์ บุตรชายก็ให้ผูกคองกับตระกูลปานจันทร์ ตระกูลที่เด่นดังของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อีกตระกูลหนึ่ง สมปอง แก้วทองค์ จึงมีฐานอำนาจของตระกูลอันแน่นหนาทั้งจากฝ่ายบิดามารดาของตนและของภรรยา ฝ่ายมารดานั้นเรียกว่ามีรากเหง้ามาจากตระกูลฮกจิ้นหอ เช่นเดียวกับทางสายตระกูลสุวรรณภักดี ฝ่ายบิดาทางสายตระกูลแก้วทองค์นั้น ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า นิยมการผูกเกลอมาตั้งแต่สมัยขุนตระการตะเอยะเขตและสืบต่อมา

กล่าวเฉพาะอย่างยิ่ง เลื่อน แก้วทองค์ ผู้ถือคติว่าการผูกเกลอผูกคอง “จะได้ต่อโยชน์ต่อย่านให้กว้างยิ่งขึ้น” นอกจากจะนิยมการเป็นญาติผู้ใหญ่ไปสู่ขอผู้หญิงให้บุตรหลานเพื่อผูกคองกับตระกูลเด่นดังแล้ว ยังนิยมผูกเกลอกับผู้มีชื่อเสียงเด่นดังในมณฑลหมู่ ผู้นำชุมชนต่าง ๆ ทั่วบริเวณภาคใต้อีกด้วย จนมีเกลอมากมายร่วมครึ่งร้อย เช่น ขุนสันทันต์นาขยาด พัทลุง ขุนปรังค์ ประณีตพนมวังค์ พัทลุง ขุนบาลทิพย์นาท่อม พัทลุง กำนันปานเกาะใหญ่ กำนันแดง บ้านแหลม (ตะเอยะ) กำนันแก้วบ้านโรง ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอกระเสสินธุ์ กำนันเด็ก บางกล้า หมวดลือ กำนันซื่อน สุวรรณศิริ (บิดาของ ดร. ไตรรงค์ สุวรรณศิริ ในปัจจุบัน : 2544) ในเขตจังหวัดสงขลา ในขณะที่ได้มีเครือข่ายโยงใยไปถึงเพื่อนเกลอคือ กำนันจรัส เทือกสุบรรณ แห่งบ่อกรัง สุราษฎร์ธานี (บิดาของรัฐมนตรี สุเทพ เทือกสุบรรณ) ครูเปาะชู วาแมดิชา ยะลา เป็นต้น

(1) ตระกูลฮกจิ้นหอ : กระบวนการขยายเครือข่ายสายสัมพันธ์ของเจ้าป่าและเจ้าเขา ณ บ้านโรงช้าง

ตระกูลบ้านโรงช้างไม่ว่าจะเป็นตระกูลชูช่วย ทองขุนคำ คชภักดี สุวรรณภักดี แก้วทองค์ หรือตระกูลฮกจิ้นหอ ต่างมีบุตรธิดากันหลายคน และต่างคนต่างให้บุตรธิดาไปผูกคองแต่งงานกับตระกูลอื่น ๆ อีกมาก เป็นการขยายเครือญาติและเครือข่ายของตระกูลทั้งแนวกว้างและแนวลึก เช่น สายของย่อง ฮกจิ้นหอ นอกจากตนเองมีภรรยามาจากรอยต่อเขตเมืองพัทลุง

ตรัง และนครศรีธรรมราชแล้ว ยังให้ธิดาสองคนไปผูกคอต้งงานกับตระกูลลุ่มชัยพฤกษ์ และตระกูลแก้วทงศ์ ตระกูลที่อยู่รอยต่อระหว่างเมืองพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลาอีกด้วย โดยให้ปริก ฮกจิ้นหอ แต่งงานกับบำรุง ลุ่มชัยพฤกษ์ (ญาติสนิทของพลตำรวจเอกหลวงชาติตระการโกศล) จากรอบต่อเมืองนครศรี-ธรรมราช และให้เลื่อนฮกจิ้นหอ แต่งงานกับเลื่อนแก้วทงศ์ บุตรชายขุนตระการ-ตะเคียรเขต (นุ้ม แก้วทงศ์) มีบุตรธิดา 2 คน

คนหนึ่งชื่อสมปองให้แต่งงานกับบุตรสาวกำนันเสียน ปานจันทร์ ผู้มีตระกูลอยู่ในเขตนครศรีธรรมราชต่อแดนกับพัทลุง อีกคนชื่อแฟงก็ให้แต่งงานกับบุตรสาวผู้มีตระกูลจากเมืองตรังที่เป็นญาติภรรยาแสง สุวรรณภักดี สายนี้มีหลานคนหนึ่งชื่อ ผ่อง เล่งอี ได้เป็นอธิบดีกรมป่าไม้ ส่วนบำรุง - ปริก ลุ่มชัยพฤกษ์ ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการโรงเลื่อยก็ให้สุรภี ลุ่มชัยพฤกษ์ ธิดาคนโตแต่งงานกับวิจิตร ไตรสุวรรณ นายตำรวจผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพัทลุงและภาคใต้ยาวนานจนเป็นนายพลในเวลาต่อมา โดยบำรุง ลุ่มชัยพฤกษ์ บิดาของสุรภีเป็นญาติกับมารดาของวิจิตร ไตรสุวรรณ ให้เกษร ลุ่มชัยพฤกษ์ ธิดาคนรองแต่งงานกับภมร เดชดี บุตรคนเดียวของพ่อค้าหลานขุนตระการตะเคียรเขต (นุ้ม แก้วทงศ์) ส่วนอุบล ลุ่มชัยพฤกษ์ ให้แต่งงานกับพจน์ อินทวิเชียร นายอำเภอเมืองพัทลุง ภายหลังได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร

สายของสิน - ปลื้ง คชภักดี มีบุตรธิดาหลายคน นอกจากให้สมบูรณ์ ธิดาคนเล็กแต่งงานกับสมนึก ชูช่วยแล้ว ยังให้บุตรธิดาอีก 6 คน แต่งงานกับบุตรหลานของผู้มีตระกูลในละแวกใกล้เคียง และเขตรอยต่อกับนครศรีธรรมราชและสงขลา ต่างมีอาชีพหลากหลายตั้งแต่ชาวนาชาวไร่ชาวสวนยาง นักธุรกิจ แพทย์ ทนายความ และนักการเมืองที่ควรจะกล่าวถึงคือ ปลื้ง คชภักดี ทนายความก็ให้แต่งงานกับสารภี เพ็ญ-สุวรรณเชื้อสายตระกูล ณ พัทลุง กลุ่มผู้ปกครองเมืองพัทลุงสมัยระบบกินเมือง เนื่องจากช่วงนี้เชื้อสายตระกูล ณ พัทลุง ได้เป็นกลุ่มผู้ปกครองท้องถิ่นของตำบลป่าพะยอมอยู่ด้วย ต่อมาปลื้ง คชภักดี ได้เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดพัทลุงใน พ.ศ. 2500

สายของแสง - ล้วน สุวรรณภักดี มีบุตรธิดาหลายคนเช่นเดียวกับสายของสิน - ปลื้ง คชภักดี แต่การขยายวงศ์เครือญาติลงสู่ท้องถิ่นในแนวลึกมีมากกว่า เนื่องจากเมื่อสมัยที่สอน คชภักดี เป็นขุนคณศรพยอมวัน กำนันตำบลป่าพะยอมนั้น แสง สุวรรณภักดี รับเป็นผู้ชำระคดีเอง และมักให้บุตรธิดาแต่งงานผูกคอต้งกับบุตรผู้มีตระกูลในท้องถิ่นที่มีช้างป่ามากกว่า เช่น นอกจากให้แดง บุตรชายคนโตแต่งงานกับเหลื่อม ทองขุนดำ แล้วยังให้เส็ง บุตรชายคนรองแต่งงานกับหนูทิม วิเชียรบุตร ให้เลียง บุตรสาวคนเล็กแต่งงานกับหนูเนียม แก้วเนียม บุตรชายกำนันพุ่มป่ากระวะ หลานขุนตระการตะเคียรเขต (ตระกูลแก้วทงศ์) ให้หม่นน้องชายของเลียงแต่งงานกับ ฟอง ณ นคร เชื้อสายของตระกูล ณ นคร

นอกจากนั้นตระกูลแก้วทองคำยังมีเครือญาติสนิทที่นิยมสร้างฐานอำนาจของตระกูลด้วยการผูกคองมากกว่าการผูกเกลอ เนื่องจากในระยะแรก ๆ สายนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง นับตั้งแต่ปรีก สกจินหอ พี่สาวของเลือน สกจินหอ ที่ได้ไปแต่งงานกับเลือน แก้วทองคำ และสืบต่อไปยังรุ่นลูก เพิ่งมีผู้ชายในชั้นหลาน เมื่อปรีก สกจินหอแต่งงานกับบำรุง ลิมชัยพฤกษ์ บุตรชายพ่อค้าลุ่มทะเลสาบสงขลาบริเวณนครศรีธรรมราชต่อแดนกับพัทลุง มีธิดา 4 คนซึ่งต่างได้รับการศึกษาตามแบบตะวันตกในระดับค่อนข้างสูง และให้ผูกคองกับตระกูลใหญ่กล่าวคือ สุรภี ลิมชัยพฤกษ์ ให้แต่งงานกับวิจิตร ไตรสุวรรณ นามสกุล ไตรสุวรรณนี้เป็นนามสกุลพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวควบคู่กับสกุลวิบุลากร ซึ่งต่างเป็นเชื้อสายของรองอำมาตย์ตรี ขุนอนันต์ธนากร (กิมฮุย)

บุคคลสำคัญคนหนึ่งในกลุ่มวิบุลากร คือ เขียร วิบุลากร เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนวิจิตร ไตรสุวรรณ นั้นกำนันซ้อน สุวรรณศิริ ญาติสนิทตระกูล ณ สงขลา เกลอกำนันเลือน แก้วทองคำ รับเป็นบุตรบุญธรรมเมื่อยังเป็นรองเจ้าอาวาสวัดจะทิ้งพระ และนับเป็นบุตรชายคนโตของครอบครัว อีกทั้งยังเตือนลูก ๆ ให้ตระหนักใน “ความเป็นญาติ” ดังข้อความตอนหนึ่งที่อำนวย สุวรรณศิริ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายสมัยของจังหวัดสงขลา บุตรชายคนหัวปีบันทึกไว้ตอนหนึ่งว่า

“...พ่อถือว่าพี่วิจิตรเป็นลูกชายคนโตของพ่อ...พ่อจึงได้สอนพวกลูก ๆ เสมอว่าอย่าได้ทอดทิ้ง “ความเป็นญาติ” ไม่ว่าญาติโดยสายเลือดหรือญาติโดยธรรม เพราะถือว่า “ความเป็นญาติ” นั้นเป็นมรดกที่ยิ่งใหญ่ ศักดิ์สิทธิ์และมีคุณค่าชนิดที่ไม่สามารถคำนวณเป็นเงินเป็นทองได้ว่ามีมูลค่าเท่าไร หลายสิ่งหลายอย่างสำเร็จได้เพราะความมีญาติมาก ทั้งญาติโดยสายเลือดและญาติโดยธรรมดังกล่าว ไม่ว่าการเป็นผู้นำท้องถิ่น การเป็นผู้นำในระดับสูง ๆ ขึ้นไปทุกระดับ หรือความสำเร็จในทางธุรกิจ หรือความสำเร็จในชีวิตราชการหรือชีวิตครอบครัวก็ตาม”

(2) พลั้งและอำนาจของย่านและโยด : ตระกูลสกจินหอกับสาแหรก จากการที่ได้กล่าวถึงกำเนิดตระกูลสกจินหอ คนไทยเชื้อสายจีน ตำบลบ้านพร้าวของจังหวัดพัทลุงในอดีตได้แสดงให้เห็นว่า บุคคลสำคัญของตระกูลคือ กิมกับย่อง สายสกุลสองคนในชั้นต้นของตระกูลสกจินหอ ได้ขยายเครือข่ายสายสาแหรกทั้งในแนวกว้างและแนวลึกทั้งโดยการผูกเกลอและผูกคองกับตระกูลสำคัญ ๆ บริเวณจังหวัดชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาคือ พัทลุง สงขลาและนครศรีธรรมราช โดยได้ผูกเกลอและผูกคองกับตระกูลคชภักดี สุวรรณภักดี ทองขุนคำ ชูช่วย และแก้วทองคำ ซึ่งเป็นตระกูลหนึ่งที่มีเครือข่ายสายสัมพันธ์ทุกระนาบในพื้นที่ชายขอบทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออก

การผูกเกลอผูกคองเพื่อเพิ่มพูนญาติมิตรของตระกูลบ้านโรงช้าง ทำให้ฐานอำนาจของตระกูลเป็นปีกแผ่นมั่นคง จนสามารถขยายฐานอำนาจออกไปได้กว้างไกลครอบคลุมพื้นที่ทั่วภาคใต้ ทั้งพื้นที่ที่มีช้างและชุมชนอื่น ๆ โดยปรากฏหลักฐานชัดเจนในสมัยของแสง สุวรรณภักดี ชั้นที่ 3 ของตระกูลบ้านโรงช้าง แต่ก็เริ่มดำเนินการมาแล้วตั้งแต่ต้น กล่าวคือ ในชั้นที่ 1 ที่รากเหง้าของตระกูลสกลินหอระหว่างชาวจีนตระกูลสกลินหอกับชาวบ้านพร้าว และได้ผูกคองกับสุวรรณภักดีคอง (เครือญาติ) ของตระกูลจิตอักษรที่เป็นคองของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊) ในตระกูล ณ ระนอง ผู้ได้รับความไว้วางใจจากรัฐไทยให้ปกครองบ้านเมืองในภาคใต้ระยะยาวนาน พร้อม ๆ กันนั้นตระกูลสกลินหอ ก็ได้ผูกคองกับตระกูลทองขุนคำผู้มีฐานอำนาจในพื้นที่บ้านแถบตำบลนาขยาด และมาผูกเกลอกันในชั้นที่ 2 ต่อมาในชั้นที่ 3 ตระกูลทองขุนคำ ได้ผูกเกลอกับตระกูลสุวรรณภักดี ซึ่งก็คือ ปาน ทองขุนคำ ได้ผูกเกลอกับแสง สุวรรณภักดี ผู้สร้างบ้านโรงช้างนั่นเอง

แนวความคิดอันเกิดจากการเรียนรู้โดยวิถีธรรมชาติวิสัยในขณะนั้น ได้ทำให้กลยุทธการผูกเกลอ ผูกคองที่มีขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับขยายแควงออกไปอย่างไม่หยุดยั้ง โดยให้แสง สุวรรณภักดี แต่งงานกับเหลื่อม ทองขุนคำ เกลอและคองคู่นี้ต่างลงไปผูกเกลอกับกลุ่มคนไทยพุทธและไทยมุสลิมในบริเวณภาคใต้ตอนล่างถึงเมืองไทรบุรี นอกจากนี้แสง สุวรรณภักดี ยังได้ขยายฐานอำนาจขึ้นไปทางภาคใต้ตอนบนด้วย ที่สำคัญคือได้ผูกเกลอกับขุนพิบูลนเปรมประดิษฐ์ (เมือง จงจิตร) เจ้าช้างใหญ่แห่งตระกูลจงจิตร ณ บริเวณพิบูล - ฉวาง รอยต่อของนครศรีธรรมราชกับสุราษฎร์ธานี พร้อม ๆ กับผูกคองกับตระกูล ณ นคร ตระกูลที่มีอำนาจสูงยิ่งของภาคใต้ โดยให้ชม สุวรรณภักดี แต่งงานกับฟอง ณ นคร ส่วนแสง สุวรรณภักดี บุตรชายอีกคนหนึ่งของแสง หลังจากได้ผูกคองกับตระกูลวิเชียรบุตรซึ่งอาศัยอยู่บริเวณทะเลน้อยเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทะเลสาบสงขลาแล้ว ก็ได้ขยายฐานอำนาจโดยผูกเกลอกับกลุ่มคนในชุมชนที่มีช้างและชุมชนอื่น ๆ ทางฝั่งตะวันออกของภาคใต้ถึงสุราษฎร์ธานี แล้วข้ามไปฝั่งตะวันตกถึงบริเวณกระบี่

ส่วนปลื้ม สุวรรณภักดี น้องสาวของแสงได้ผูกคองกับตระกูลคชภักดี โดยแต่งงานกับขุนคณเฑร์พยอมวัน ต่อมาตระกูลคชภักดีก็ได้ไปผูกคองกับตระกูล ณ พัทลุง ตระกูลผู้ปกครองเมืองพัทลุงระยะยาวนาน โดยปลื้ม คชภักดี แต่งงานกับสารภี เพ็ญสุวรรณ นอกจากนี้ตระกูลคชภักดียังได้ผูกคองกับตระกูลชูช่วยผู้มีเครือข่ายมากมายในอำเภอควนขนุนโดยสมบุรณ์ คชภักดี น้องสาวของปลื้ม แต่งงานกับสมนึก ชูช่วย พร้อม ๆ กันนั้น แสง สุวรรณภักดี ก็ไปผูกคองกับ มหาขาว อินทร์ด้วง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพัทลุงอีกคนหนึ่ง โดยให้อรธ

สุวรรณภักดี แต่งงานกับสำลี อินทร์ด้วง จึงทำให้เครือข่ายของตระกูลสุวรรณภักดีขยายไปทั่วภาคใต้

จะเห็นได้ว่ากลยุทธ์การผูกเกลอ ผูกคองที่เริ่มต้นจากคนไทยเชื้อสายจีนแห่งตระกูลฮกจิ้นห่อได้ถูกนำไปใช้ในการขยายเครือข่ายสัมพันธ์ของคนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาจริง ดังจะเห็นได้จากวิจิตร ไตรสุวรรณ อดีตนายตำรวจระดับนายพล พจน์ อินทรวชิร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร ฯลฯ ในฐานะข้าราชการชั้นผู้ใหญ่สายปกครอง รวมตลอดไปถึงตระกูลลิ้มชัยพฤกษ์ วิบุลการ สุวรรณศิริ ฯลฯ ต่างก็ถูกชักใยเข้าสู่เครือข่ายในชั้นที่ 2 และ 3 ของตระกูลบ้านโรงช้างทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกล่าวอ้างถึงกระบวนการขยายเครือข่ายสายสัมพันธ์ : โยceanและโยceanด้วยการเป็นเกลอ เป็นคองของผู้คนสองฝั่งปากแล้วจะพบว่า ตระกูลแก้วทงค์ ซึ่งมีขุนตระการตะเคียนเขตเป็นแกนนำนั้น ได้มีหลักฐานชัดเจนว่า นิยมการผูกเกลอ ผูกคองเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เลื่อน แก้วทงค์ ผู้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดว่า “การผูกเกลอ ผูกคองกันไว้ จะได้ต่อโยceanต่อย่านให้กว้างใหญ่และยาวไกลยิ่งขึ้น” ดังนั้น นอกจากจะกำหนดค่าให้การไป “สู่ขอผู้หญิง” ให้กับบุตรหลานเพื่อผูกคองกันในฐานะที่เป็น “พันธกิจ” (Mission) ของตนแล้ว เลื่อน แก้วทงค์ ยังได้นิยมผูกเกลอกับผู้มีชื่อเสียงเด่นดังของชุมชนทั่วปักษ์ใต้ จนมีเกลอมากมายร่วมครึ่งร้อย ดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น

กรณีที่ 2 เหตุเกิดที่บ้านช่องช้าง : ย่านและโยceanของผู้คนสองสายน้ำ

(1) ภูมิหลังการเคลื่อนเปลี่ยนของบ้านช่องช้าง บ้านช่องช้าง เป็นหมู่บ้านหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีวิบากกรรมการต่อสู้อันโหดเลือดจึงได้มีตำนานให้เล่าขานกันมาแต่กาลเบื่องนั้น บ้านช่องช้าง ในอดีตประกอบด้วยสามหมู่บ้าน ทั้งสามหมู่บ้านต่างก็อยู่คนละตำบล แต่ละตำบลต่างก็ตั้งอยู่บนรอยต่อของสองอำเภอ คือ หมู่บ้านหนึ่งอยู่ในตำบลบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ ส่วนอีก 2 หมู่บ้านอยู่ในตำบลพุน้ำและตำบลลำพูน อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นชุมชนที่ราบในหุบเขาของเทือกเขาบรรทัดระหว่างทิวเขาช่องช้างกับทิวเขาลา มีลักษณะเป็นช่องยาวประมาณ 16 กิโลเมตร ในปัจจุบันบ้านช่องช้าง คือ หมู่ที่ 7 เพียงหมู่บ้านเดียวในตำบลพุน้ำของอำเภอบ้านนาสาร ที่ตั้งอยู่บนรอยตะเข็บระหว่างอำเภอนาสาร กับอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานีกับอำเภอฉวาง ท่าศาลา และอำเภอสิชล ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

ช่องช้างเป็นเส้นทางระหว่างช่องเขาที่เป็นทางเดินของโขลงช้างป่า ซึ่งขึ้นลงระหว่างเทือกเขาบรรทัดกับป่าฝั่งตะวันตกของแม่น้ำตาปี ในสมัยสร้างป่าเป็นนาของ

ภาคใต้ยังเป็นดงเสียดงช้างที่กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนตระกูลผู้ค้าช้างและค้าหมูจากอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เข้าไปประกอบอาชีพชักลากไม้ แล้วตั้งคอกจับช้างป่าและค้าหมูในเขตอื่นๆ ต่อเนื่องไปถึงจังหวัดกระบี่ พร้อม ๆ กับการจับจองที่ดินภายใต้ระบบเครือญาติของเฟื่อง หนูศรีแก้ว กำนันตำบลพรุพี อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ประมาณ พ.ศ. 2492 – 2496 กลุ่มชาวปากพนังและชาวฉวางเครือญาติของเฟื่อง หนูศรีแก้ว กลุ่มนั้นก็เข้าไปบุกเบิกที่ดินตั้งถิ่นฐาน ถางป่าปลูกข้าวไร่เพื่อยังชีพ พร้อม ๆ กับการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์หาของป่า ตัดไม้ขาย ปลูกยางพาราและไม้ผลเพื่อขาย ก่อให้เกิดเป็น “ชุมชนบ้านช่องช้าง” ที่ระบบเครือญาติโดยกลุ่มพื้นบ้านเดิมเหนียวแน่นภายใต้การชี้นำของเฟื่อง หนูศรีแก้ว

การบุกเบิกที่ดินถางป่าปลูกยางพาราขยายอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีปัญหาเกี่ยวกับกลไกของรัฐอย่างสืบเนื่องและทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2504 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์รัฐได้ลดรอนสิทธิของชุมชนโดยประกาศให้บริเวณบ้านช่องช้างเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ความบาดหมางระหว่างรัฐกับชุมชนยิ่งมากขึ้น ชาวบ้านมองเห็นถึงความไม่เป็นธรรมในสังคม เมื่อระดับผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นเครือญาติของคนในท้องถิ่นภายใต้การสนับสนุนของชาวฉวนอพยพในตลาดพรุพี ถิ่นของเฟื่อง หนูศรีแก้ว เข้ามาเคลื่อนไหว กลายเป็นแรงผลักดันให้ชาวบ้านไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

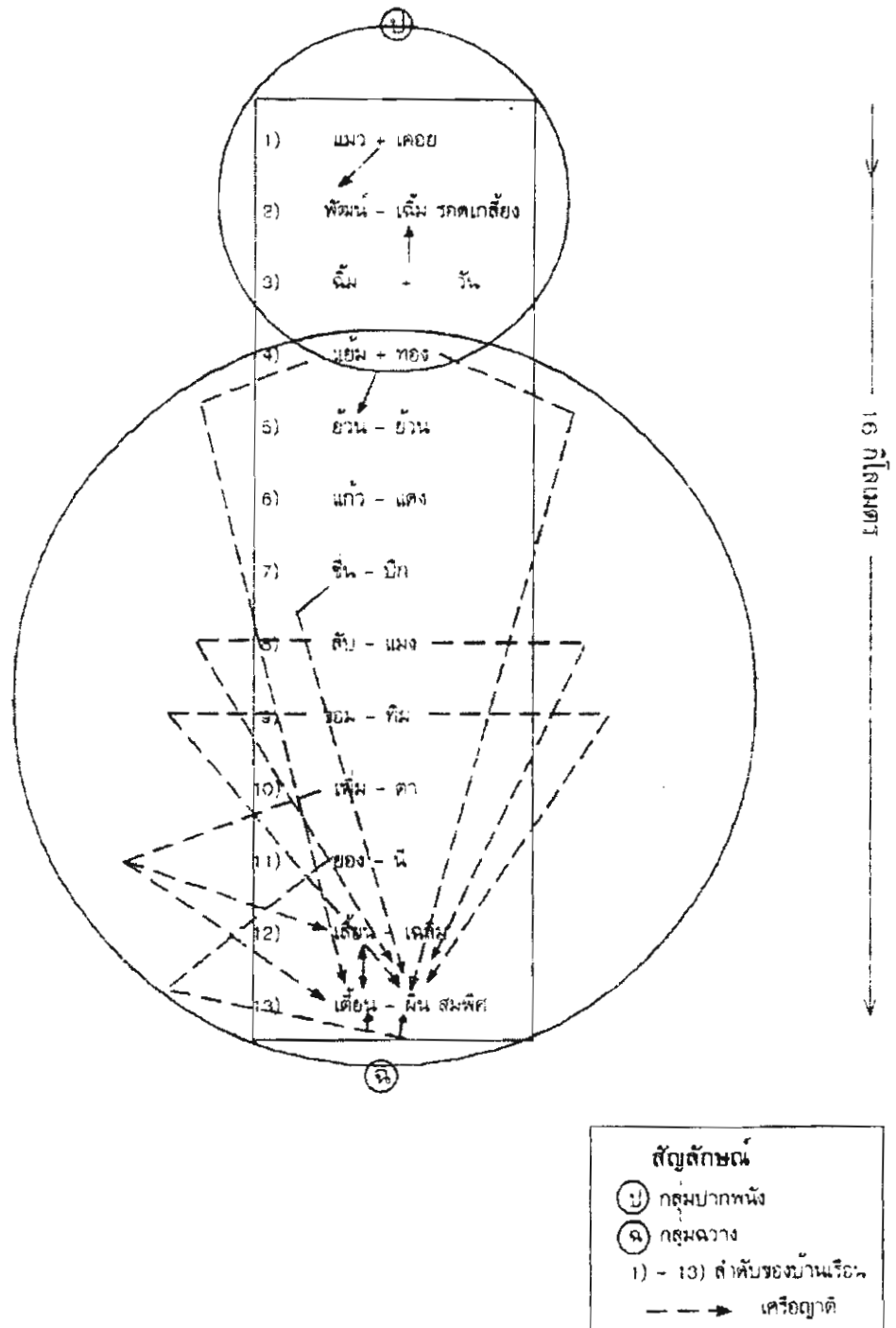
(2) บ้านช่องช้าง แรงส่งของผู้คนจากสายน้ำสองกระแส หลังจากชุมชนช่องช้างได้ถือกำเนิดขึ้นจากการนำเฟื่อง หนูศรีแก้ว และแล้วหมูพันธุ์นอกที่นิยมค้าช้างและค้าหมู ซึ่งในที่นี้หมายถึง คนไทยเชื้อสายจีนจากอำเภอฉวางและปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เข้าสมทบในฐานะ “หมูเหกกอก” ได้ทำให้การเปลี่ยนแปลงของช่องช้างปรากฏชัดเจนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการขยายตัวของการผลิตยางพาราในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เฟื่อง หนูศรีแก้ว กำนันคนแรกของตำบลพรุพี ผู้เป็นบุตรขุนนาสารสาธร์ กำนันตำบลนาสาร ได้ชักชวนเครือญาติจากอำเภอฉวางและปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้เข้ามาจับจองที่ดิน บุกเบิกที่ดินสร้างสวนยางพารา ทำไร่ ทำนา ตามสภาพพื้นที่ของตำบลพรุพี พัฒน์ – เฒ่า รอดเกลี้ยง¹⁵ สามีกรรยาชาวปากพนังคู่แรกผู้บุกเบิกตั้งถิ่นฐานในช่องช้าง ได้ร่วมกันเล่าถึงความหลังครั้งหนุ่มสาวไว้อย่างน่าสนใจว่า เมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว (พ.ศ. 2492) มีคนบอกขายที่ดินป่าดงดิบ 100 ไร่ในราคา 8,000 บาท จึงตัดสินใจอพยพออกจากปากพนัง โดยมาอาศัยอยู่กับกำนันพรุพีผู้เป็นญาติก่อนจะลงมือสร้างบ้านง่าย ๆ อย่างที่เรียกกันว่า “ขนา” หรือ กระต๊อบ แต่ยกพื้นสูงลิบๆ เพื่อให้สามารถก่อไฟได้อุ่นสำหรับไล่เสือได้ และถือเอาเดือน 6 เป็นฤกษ์ดี

ในช่วงไล่เลี่ยกันก็มีกลุ่มเครือญาติจากอำเภอฉวางเข้าไปบุกเบิกเพื่อทำสวนยางพาราอีกกลุ่มหนึ่ง เตียน สมพิศ ผู้นำของกลุ่มฉวางเล่าว่า เลี่ยน สมพิศ พี่ชายของตนมาเยี่ยม

ญาติที่ตลาดพรุพี ซึ่งเป็นหลานเขยภรรยาของเฟื่อง หนูศรีแก้ว ต่อมาญาติผู้นั้นก็ดำเนินการให้เสียน สมพิศ ได้เข้ามาเกี่ยวดองด้วย โดยให้แต่งงานกับน้องภรรยาของตน หรือมาเป็นหลานเขยภรรยาของเฟื่อง หนูศรีแก้ว อีกคนหนึ่ง เสียน สมพิศกับบิดาจึงได้เข้าไปจับจองที่ดินในป่าดงดิบของช่องช้างเป็นรุ่นแรก ๆ และได้ชักชวนญาติ ๆ จากฉวางเดินทางโดยรถไฟไปพรุพีเข้าไปบุกเบิกป่าตั้งถิ่นฐานต่อจากพัฒน์-เต็ม รอดเกลี้ยง จำนวน 9 ครอบครัว รวมทั้งครอบครัวของเสียนด้วย ส่วนตนเองเพิ่งเข้าไปทีหลังเมื่อ พ.ศ. 2496 ในปีแรกต่างถางป่าเผาไร่ได้ไร่ละ 12 – 13 ไร่ ปลูกร้างไร่ แต่ก็ปลูกพืชผักนานาชนิดลงในไร่ข้าวด้วย เช่น ถั่ว มะเขือ พริกขี้หนู และเลียงหนุ เลียงไก่ไว้ไก่สั้ ๆ บ้าน โดยทำคอกอย่างมิดชิดป้องกันมิให้เสือลี้วได้ โดยเฉพาะช่วงฝนตกพรา ๆ เสือจะเข้ามามาก

กล่าวโดยสรุปได้ว่า บ้านช่องช้างก่อกำเนิดขึ้นในสมัยพืชมานิชย์ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2492 – 2496 ประกอบด้วยกลุ่มชาวบ้านจากอำเภอปากพนังและอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ภายใต้ระบบเครือญาติของเฟื่อง หนูศรีแก้ว กำนันคนแรกของตำบลพรุพี ซึ่งเป็นบุตรขุนนาสารสาธกรำนันตำบลนาสาร ต่างเป็นคนไทยพุทธเชื้อสายจีน รวมทั้งคนในถิ่นพรุพีด้วยอีกครอบครัวหนึ่งด้วย จำนวนทั้งสิ้น 13 ครอบครัว เรียงตามลำดับของบ้านเรือนตั้งแต่บริเวณปากทางเข้าบ้านช่องช้างตามแนวยาวไปถึงด้านใน ดังแผนผังแสดงความสัมพันธ์กลุ่มเครือญาติบ้านช่องช้าง พ.ศ. 2492 – 2495 ดังนี้

ผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเครือญาติบ้านช่องช้าง

ที่มา : สัมภาษณ์นายเตียน นางผิน สมพิศ 67 และ 68 ปี 131 หมู่ที่ 7 ตำบลพยุหี อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากแผนผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเครือญาติบ้านช่องช้าง พ.ศ. 2492 – 2496 จะเห็นได้ว่า ระบบเครือญาติของบ้านช่องช้างเมื่อแรกกำเนิดหมู่บ้านมีหลายมิติ นอกจากความเป็นเครือญาติของเฟื่อง หนูศรีแก้ว ความเป็นไทยพุทธเชื้อสายจีน กลุ่มปากพนังและกลุ่มฉวางดังกล่าวภายในกลุ่มปากพนังและกลุ่มฉวางมีลักษณะเครือญาติที่แตกต่างกัน กล่าวคือ บ้านที่ 2 พัฒน์ – เฒ่า รอดเกลี้ยง เป็นศูนย์กลางของกลุ่ม โดยมีบ้านที่ 1 แมว – เเคอย เป็นบิดามารดาของพัฒน์ และบ้านที่ 3 ฉิม – วัน เป็นบิดามารดาของเฒ่า ภรรยาของพัฒน์ จัดว่าเป็นเครือญาติที่แน่นแฟ้นโดยสายเลือดและการแต่งงาน แต่ก็มีจำนวนเพียง 3 ครัวเรือนเท่านั้น ในขณะที่กลุ่มฉวางมีจำนวนถึง 10 ครัวเรือนคือ บ้านที่ 4 – 13 แต่ละครัวเรือนต่างเกี่ยวดองเป็นเครือญาติกับบ้านที่ 13 เตียน – ผิน สมพิศ เตียนบ้านที่ 13 เป็นน้องชายโดยสายเลือดของเสียนบ้านที่ 12 และ ช้วน (ชาย) บ้านที่ 5 เป็นบุตรชายของบ้านที่ 4 แยม – ทอง นับได้ว่าเป็นเครือญาติกันทั้งโดยสายเลือดและเกี่ยวดองโดยการแต่งงาน

ต่อมาบรรดาญาติสนิทมิตรสหายของกลุ่มแรก ๆ และของเฟื่อง หนูศรีแก้ว ได้อพยพครอบครัวตามกันมาบุกเบิกป่าตั้งถิ่นฐานในบ้านช่องช้างเพิ่มขึ้นเรื่อย แต่ก็มีส่วนที่อพยพเข้าไปบุกเบิกตั้งถิ่นฐานในบริเวณชุมชนข้างเคียง เช่น บ้านพรุพี บ้านห้วยล่ง บ้านเขาโคกหรือบ้านมหาราช ทำให้ชุมชนเหล่านี้และบ้านช่องช้างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีการเยี่ยมเยียนช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอ ในยามเจ็บป่วย งานศพ งานมงคล งานเทศกาลต่าง ๆ ฯลฯ โดยต่างก็ไปซื้อขายสินค้าที่ตลาดพรุพี ศูนย์กลางตำบล และยังติดต่อมีความสัมพันธ์กับเครือญาติในถิ่นเดิมอย่างใกล้ชิด พอถึงปี 2508 จำนวนประชากรในชุมชนบ้านช่องช้างมีประมาณ 40 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นชาวปากพนัง มีชาวฉวางเพียง 12 – 13 ครัวเรือน แต่อำนาจของชุมชนก็ยังอยู่ที่ตระกูลสมพิศ (ชาวฉวาง)

(3) พลั้งและอำนาจของย่านและโยคของผู้คนสองสายน้ำ ข้อมูลรายงานว่าเมื่อสมัยสงครามบ้านป่าและสืบต่อมาในสมัยสร้างป่าเป็นนา บริเวณช่องช้างยังเป็นป่าดงขนาดใหญ่อย่างที่เรียกว่า “ดงเสียดช้าง” และเป็นทางเดินของโขลงช้างป่าที่ขึ้นลงระหว่างเทือกเขาบรรทัดกับป่าฝั่งตะวันตกของแม่น้ำตาปีหรือแม่น้ำหลวง เนื่องจากมีช่องระหว่างหุบเขาขนาดช้างเดินผ่านได้อย่างสะดวก เมื่อเฟื่อง หนูศรีแก้ว เป็นกำนันตำบลพรุพีพื้นที่บริเวณนี้รวมอยู่ในการปกครองของตำบลพรุพี และได้เข้ามาตั้งกองจับช้างป่าในสมัยสร้างป่าเป็นนา โดยร่วมกับกลุ่มเครือญาติในพิปูน อำเภอฉวาง ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มเครือญาติของขุนพิปูนเปรมประดิษฐ์ (เมือง จงจิตร) และขุนเกษตรคารักษ์ (แสง สุวรรณณิ) กลุ่มเหล่านี้ได้ตั้งกองจับช้างป่าในบริเวณช่องช้างสืบต่อมาระยะยาวนานพร้อม ๆ กับการจับจองที่ดินแบบมือเปล่า และทำไม้หมอนส่งขายการรถไฟ ต่อมาในสมัยพืชพาณิชย์ก็ได้ให้ลูกหลานเครือญาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานดังที่กล่าวแล้วข้างต้น เมื่อมีชุมชนเกิด

ขึ้น การตั้งคอกจับช้างป่าได้ปรับเปลี่ยนจากวิธีการวังช้าง เป็นการดักไว้ในบริเวณช่องช้างที่ช้างเดินไปมาเป็นประจำ ขณะเดียวกันกิจการไม้หอมรณไฟก็ได้ขยายไปเป็นการทำไม้ส่งโรงเลื่อยบ้างก็ทำการโรงเลื่อยเองด้วย

กล่าวได้ว่า การจัดการทรัพยากรบุคคลมีศักยภาพสูง ส่งผลให้ราษฎรในบ้านช่องช้างเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ช่วงปี 2523 – 2524 มีประมาณ 100 ครวเรือน และแทบทั้งหมดเกี่ยวข้องกับกลุ่มเครือญาติผู้บุกเบิกช่องช้าง เนื่องจาก พี่เอง หนูศรีแก้ว เป็นบุตรขุนนาสารสาร กำนันตำบลนาสาร ส่วนทาง “แม่เจิม” ก็มีตาเป็น “ขุน” หรือกำนันเหมือนกัน คือ ขุนพรหมธานี ส่วนบิดามีตำแหน่งเป็นปลัดอำเภอที่เดินทางไปตรวจราชการและรักษาการแทนนายอำเภอบ่อยครั้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พี่เอง หนูศรีแก้ว จึงเป็นกำนันโดยเชื้อสายและเกี่ยวข้องกับกำนัน อีกทั้งเป็นบุตรเขยของปลัดอำเภอที่มีเชื้อสายของเจ้าเมืองท่าทอง เมืองขึ้นของนครศรีธรรมราชในสมัยระบบกินเมือง พี่เอง หนูศรีแก้ว นั้นก่อนมาแต่งงานกับ “แม่เจิม” เคยแต่งงานมาแล้ว เมื่อภรรยาคนแรกถึงแก่กรรม ได้มาแต่งงานกับ “แม่เจิม” ต่อมาเมื่อ “แม่เจิม” ถึงแก่กรรมได้แต่งงานอีกหลายครั้ง ภรรยาแต่ละคนมักเป็นบุตรสาวของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เช่น จำปา พูลไชย ภรรยาคนที่ 5 เป็นบุตรสาวของผู้ใหญ่อำเภอกาญจนบุรี พูลไชย แห่งปากพนัง พี่เอง หนูศรีแก้ว จึงเป็นศูนย์รวมชาวปากพนัง ชาวฉวาง และเป็นศูนย์อำนาจของตำบลพรุพิที่ขึ้นเครือข่ายของตำบลบ้านนาสาร

(4) ขุนชนบ้านช่องช้าง : ลีลาและท่าทีในการปฏิเสธรัฐ จะกล่าวให้มากความไปยมิ เพราะหลังจากที่ได้กล่าวถึง ตระกูลบ้านโรงช้าง (ฮกจินหอ) ณ บ้านพร้าว จังหวัดพัทลุง และสาแหรก ทั้งคนในท้องถิ่นและช้องแวงจากภายนอก ทั้งจากฝั่งตะวันตกและตะวันออกของทะเลสาบสงขลา แล้วว่ามีพลังและอำนาจ จนสามารถชี้นำความเป็นไปของสังคมท้องถิ่นทั้งทางบกและทางลพ จึงน่าจะเป็นไปในทำนองเดียวกับประชาคมบ้านช่องช้างที่หลอมรวมเข้าด้วยกันของผู้คนสองกลุ่ม – สองสายน้ำ คือ ฉวางจากกลุ่มน้ำตาปีกับปากพนังจากกลุ่มน้ำปากพนังที่มี พี่เอง หนูศรีแก้ว เป็นแกนนำ จริงอยู่แม้ว่าคนทั้งสองกลุ่มต่างก็มีภูมิหลังและวิถีคิดที่แตกต่างในเบื้องต้น แต่เมื่อต้องมาคอกอยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดเดียวกันก็จะทำให้กลุ่มคนดังกล่าวต้องกลายเป็นหนึ่งเดียวที่ทรงพลังจนสามารถชี้นำได้ในแทบทุกกรณีด้วยเช่นกัน กล่าวเฉพาะกรณี พี่เอง หนูศรีแก้ว ด้วยแล้ว ว่าได้ว่านอกจากจะเป็นคนดีมีศีลธรรมและมีจิตวิญญาณของนักปกครองโดยสายเลือดเพราะเป็นบุตรชายนาสารสาร จนกลายเป็นผู้มีบารมี เป็นที่เชื่อถือและศูนย์รวมใจทั้งชาวฉวางและปากพนังแล้ว ยังมีบารมีมากพอจนสามารถแผ่ขยายครอบคลุมไปยังท้องถิ่นข้างเคียงอีกด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่า “ลูกผู้เฒ่า หลานผู้ใหญ่” ในอดีตต่างก็มีอุปนิสัยตรงกันประการคือการมีภรรยาหลายคน ภรรยาแต่ละคนก็มักจะเป็นลูกผู้เฒ่า หลานผู้ใหญ่วัยด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากกรณีของ พี่เอง หนูศรีแก้ว ที่เมื่อครั้งมีภรรยาคนที่ 5 ได้แต่งงานกับจำปา พูลไชย ลูกสาวของผู้

ใหญ่ อำ พูลไชย ชาวปากพนัง เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าถ้าเมื่อตัดประเด็นแห่งการวินิจฉัยว่าเป็นนิสัย “เจ้าผู้” เฉพาะตัวออกไปก็คงเหลือเพียงการมีเมียหลายคนเป็นอุบายที่แบบสลอันหนึ่งของนักปกครองในอดีตจนดูออกจะชอบธรรมมากกว่าที่จะ “ชิงชัง” แห่งกาลสมัย เพราะนั่นคือ วิถีของการขยายทั้งความยาวและความใหญ่ให้กับโยค ย่าน และโย ซึ่งเป็นหลักประกันความอยู่รอด อยู่ได้และอยู่ดีประการหนึ่งของประชาคมปักษ์ใต้ในขณะนั้น

กล่าวเฉพาะข้อขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐกรณีชุมชนบ้านช่องช้าง อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีนครศรีธรรมราชเป็นส่วนควบนั้นต้องสรุปโดยไม่ล้งเลวว่า ชุมชนรัฐกับชุมชนชาวบ้านมีมิติการมองที่แตกต่างในเรื่องของที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อชุมชนชาวบ้านนิยามว่าที่ดินทำกินคือ ความจำเป็นของ “ปากท้อง” ในขณะที่ชุมชนรัฐนิยามว่า “ป่าต้องคงอยู่” แต่ก็เป็นไปภายใต้ข้อเคลือบแคลงสงสัยของชุมชนชาวบ้านตรงที่ว่า เพราะเหตุอันใดที่ชาวบ้านร้านถิ่นไม่สามารถมีกรรมสิทธิ์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ ในขณะที่เขตจังหวัดกระบี่รัฐหาญกล้าอนุญาตให้สัมปทานแก่ชาวนาเลเชียทำสวนปาล์มเป็นหมื่นเป็นแสนไร่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เป็นต้น (สารูป ฤทธิ์ชู, 2543 : 127) ภาวะดังกล่าวได้ทำให้ผู้คนในชุมชนช่องช้างได้ค่อย ๆ ตั้งสมจากความ “โกรธเคือง” ไปเป็น “ความโกรธเค้น” รัฐจนกล้าประกาศอย่างอาจหาญว่าไฟหาลัทธิคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2484 – 2485 เป็นต้นมา ที่มีประเสริฐ ทรัพย์สุนทร เป็นแกนนำ และแล้วประสบการณ์อันเจ็บปวดของผู้คนสองสายน้ำได้นำไปสู่ข้อสรุป อันก่อให้เกิดคติที่ “มีเพื่อนเป็นทรัพย์ แต่ต้องยิ่งกว่าเพื่อน กับไม่รบนายไม่หายจน” ไม่เคยเลือนลางและจางหายไปจากวิถีคิดของคนใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประสบการณ์อันเนื่องด้วยการค้าหมูจากอำเภอนาหวางและปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เรียนรู้ว่า “เสือนั้นกลัวไม้เรียว ช้างนั้นกลัวไฟกับลูกธนู แต่เมื่อต้องมาอยู่ในดงเสือและดงช้าง ที่บ้านช่องช้างจึงต้องไม่กลัว “ทั้งช้างและเสือ”

การเกิดความรู้สึกที่ไม่กลัวทั้งเสือและช้างของผู้คนสองสายน้ำ ได้แสดงให้เห็นถึงความอาฆาตมาดแค้นรัฐ ผลปรากฏในเชิงประจักษ์เด่นชัดขึ้นเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้เข้ามาเคลื่อนไหวในฐานะ “ผงซุรต” ในห้วงแห่งมิติการมองที่แตกต่างเมื่อดูจากการตั้งค่าย 508 เป็นค่ายแรกและได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วไปเป็นค่าย 180 357 511 514 และ 79 ฯลฯ ในเวลาต่อมา ยิ่งเมื่อถูกกระหน่ำซ้ำเติมโดยนโยบาย “3 เรียบ” ของจอมพลประภาส จารุเสถียร ที่บุชาคัมภีร์อเมริกันกลัวคอมมิวนิสต์อย่างสนิทใจด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้ปรากฏการณ์ “คาราวานสายเลือด”¹⁶ (Caravan Blood) ได้ย่ำเดินโดยไม่สิ้นสุดตามสูตรตายสิบ...เกิดแสนในที่สุตเพราะพัฒน์ – เจ็ม รอดเกลี้ยง สองสามี – ภรรยา วัย 85 และ 84 ปี ต่างก็ยืนยันว่า ในปี พ.ศ. 2514 พัฒน์ถูกจับกุมในฐานะหัวหน้าคอมฯ ถึงสี่ครั้ง เพราะผู้ถูกจับกุมแทบทุกคนก่อนหน้านี้ต่างก็กล่าวอ้างตรงกันว่าเป็นลูกน้องของพัฒน์ – เจ็ม ยิ่งไปกว่านั้นผิน สมพิศ ยังได้เล่าว่า “หลังจากที่

พัฒน์ ได้ถูกจับกุมและนำตัวไปคุมขังที่นครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. 2509 – 2510 แล้ว เจ้าหน้าที่บ้านเมืองก็ยังคงตามมากวนใจตลอดเวลา จึงได้ตัดสินใจขึ้นเขาตามสามีพร้อมด้วยลูก ๆ อีก 6 คน”

กระทั่งถึงเหตุการณ์ “ช่องช้างแตก” ภายใต้นโยบายได้ร่มเย็นของพลเอกหาญ ลี นานนท์ ในปี พ.ศ. 2525 ได้ทำให้เกิดความไม่จริงที่ “ดูเสมือนจริง” ขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว เพราะมีความบางตอนที่ พ. เมืองชุมพู่ อดีตกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับบ้านช่องช้างแตกไว้อย่างน่าสนใจว่า ช่องช้างแตกไม่ใช่เขตปลดปล่อยแตก เพราะที่นั่นไม่มีการสร้างอำนาจรัฐอย่างเปิดเผย แต่ในความเป็นจริงมันเป็นเพียงการหดตัวของฐานกำลังทางทหารเท่านั้น ซึ่งเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่งที่สามารถยืด – หดได้ เมื่อเปรียบเทียบกับกำลังชั่วคราว เพราะฐานที่มั่นที่แท้จริงจะไม่มีวันแตกเพราะฐานที่มั่นที่แท้จริงคือความเป็น “อธิปไตย” ในใจคน จึงน่าจะอุปมาได้ว่าลึก ๆ แล้ว เป็น “ช้างผอม” โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิกริยาต่ออำนาจรัฐ ในขณะที่พื้นผิวก็คือ “เสือพี” ภายใต้กระแสสังคมบริโภคนิยมในปัจจุบัน

คำอุปมาดังกล่าวดูออกจะเป็นจริงอยู่ไม่น้อยเมื่อสารูป ฤทธิ์ชู ผู้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ตามรอยช้างแลได้” ค้นพบว่า แม้ว่าการต่อสู้ที่ค่อย ๆ เคลื่อนตัวจากโกรธเคืองไปเป็นโกรธแค้น ที่มีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นส่วนควบจะไม่ประสบผลสำเร็จด้วยเหตุผลหลายประการก็ตาม แต่ความหวาดระแวงยังคงอยู่ ฉะนั้นแม้ว่าชาวบ้านช่องช้างจะมีบ้านหลังใหม่ที่ทันสมัยกว่าเดิม ก็มีได้หมายความว่า การต่อสู้ในเชิงของความเป็นอธิปไตยจะหมดไป คราบโคที่ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินยังคงค้างคา เพราะแท้จริงแล้วมีตัวบ่งชี้บางประการว่า ชาวช่องช้างวันนี้ต่างก็มีวิถีคิดแบบทุนนิยมมาก่อน กล่าวเฉพาะกรณีของการขึ้นเขา ถีบลงเขาและเผาในถึงที่สำเร็จกิจอย่างเป็นทางการเป็นคำในสายตาของภาครัฐนั้น ก็หาเป็นอื่นไปได้ไม่นอกเสียจากความแน่นแค้นในเครือญาติที่เปรียบประดุจ “ปลากับน้ำ” เพราะถ้าเมื่อหัวโศกต้องขึ้นเขา ก็จะโยงโยไปหาคนอื่นในย่านและโยดโดยไม่ยากเย็น

(3) พลังและอำนาจของย่านและโยดแห่งตระกูลฮกจินหอกับหนูศรีแก้ว ณ บ้านโรงช้างกับบ้านช่องช้าง : เหยียบหลังช้างแล้วต้องไม่ย่างหลังหมากับการเป็นช้างผอมดีกว่าเสือพี จะเห็นได้ว่า ข้อมูลในเบื้องต้นเกี่ยวกับทั้งตระกูลฮกจินหอและหนูศรีแก้วต่างก็รายงานตรงกันว่า ทั้งสองตระกูลต่างก็มีอุปนิสัยในการผูกมิตรผ่านกระบวนการผูกเกลอ ผูกคองที่มีขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ กล่าวเฉพาะตระกูลฮกจินหอ ณ บ้านโรงช้าง จังหวัดพัทลุง ได้เชื่อมโยงสายใยได้สัมพันธ์กับตระกูลใหญ่ทั่วภาคใต้ ได้แก่ ตระกูลสุวรรณภักดี ฅชภักดี แก้วทนต์ ทองขุนดำ ชูช่วย ลิมชัยพฤกษ์ วิบุลากร ฯลฯ และยังได้ล่องล่ำเล้ยลิกข้ามเขตไปเป็นเกลอ เป็นคองกับจรัส เทือกสุบรรณ (บิดาของอดีตรัฐมนตรีคมนาคม : 2544) ขุนพิปูนเปรมประดิษฐ์ และครูเปาะชู วาเมดิชา ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและยะลา ตามลำดับ พลังและอำนาจของ

ย่านและโยคดังกล่าวได้ส่งผลให้ย่านและโย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นที่ 2 และ 3 มีสถานะเป็นชนชั้นนำสังคมอย่างหลากหลายที่นับได้ตั้งแต่ ชาวสวน นักธุรกิจ นายแพทย์ นักปกครอง ทนายความ นักการทหาร กระทั่งถึงนักปกครองท้องถิ่นและระดับชาติ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) รวมตลอดไปถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ฯลฯ เต็มพื้นที่เรื่อยมา เช่น เอื้อน เดชดี อดีต ส.จ. สงขลาสามสมัย ผ่อง เล่งอี้ เป็นอธิบดีกรมป่าไม้ เปลื้อง คชภักดี เป็น ส.ส. ในปี พ.ศ. 2500 สารภี คชภักดี (เพ็ญสุวรรณ) ได้เป็นผู้บริหารโรงเรียนประจำจังหวัดถึง 30 ปี รวมตลอดไปถึง อดีตกำนันสุชน แก้วทนต์ และส.จ. เค็ง แก้วทนต์ ลูกชายในปัจจุบัน

ในขณะที่เฟื่อง หนูศรีแก้ว ณ บ้านช่องช้าง อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ก็ได้สร้างเครือข่ายโดยการผูกโยคและย่านจาก อำเภอนางัว กับปากพนังเข้าด้วยกัน พร้อม ๆ กับการขยายเครือข่ายทั้งแนวกว้างและแนวลึกเต็มพื้นที่ดังกล่าว ทำให้มีพลังที่เข้มแข็งในการสร้างบ้านแปงเมือง พิทักษ์ญาติมิตร ชีวิต เกียรติยศและศักดิ์ศรีรวมตลอดไปถึงการปฏิเสธรัฐในเรื่องที่ดินทำกิน แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ผูกไว้ในลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเปิดเผย ด้วยท่าทีและท่วงทำนองของความ “นักเลง” ที่ได้นำไปใช้อย่างถูกต้อง ถูกที่ ถูกทางและสร้างสรรค์ ที่อุปมาได้ว่าเขาเหล่านั้นกำลังเหยียบหลังช้าง ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีศักดิ์สูงในสังคมไทย กับการยอมเป็นช้างพอมที่อุปมาได้ว่าไม่เบียดเบียนและเบียดบังทั้งบ้านและรัฐ

และแล้วภาวะของการเหยียบหลังช้างแล้วต้องไม่ย่างหลังหมากับการยอมเป็นช้างพอมดีกว่าเสียฟักี่แปลกเปลี่ยนไป เมื่อบุคคลบางกลุ่มของทั้งบ้านโรงช้างและช่องช้างต้องตกอยู่ในภาวะ “อันยอมจำนน” จึงได้ยอมสละตัวจากหลังช้างและมาอย่างหลังหมา กระทั่งถึงการเป็น “เสือฟิ” เมื่อทั้งสองชุมชนที่ทำการศึกษาดูงานก็ได้รับแรงเหวี่ยงกระแทกกระแสนิยมและโลกาภิวัตน์ที่ฝรั่งใช้เป็นเงื่อนไขในการครอบงำโลก ได้ทำให้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของย่านและโยที่เคยแข็งแกร่งอ่อนตัวลง ดังจะเห็นได้จากการแข่งขันเพื่อชิงดีกันเองภายในตระกูลเชิงชาติพันธุ์ไทย – จีน ระหว่างสายของเถื่อน แก้วทนต์ ผู้มาเป็นเขยของตระกูลฮกจิ้นห่อ กับสายของแสงสุวรรณภักดี คนในตระกูลฮกจิ้นห่อโดยตรง ส่งผลให้คุณธรรมของผู้คนนับตั้งแต่หลังชั้นที่ 3 ลงมาลดหย่อนลงและแล้วค่อย ๆ แปรสภาพของผู้คนจำนวนหนึ่งจากความเป็นนักเลงไปเป็นเจ้าเขาเจ้าป่า นักเลงหัวไม้และเจ้าพ่อ จนก่อให้เกิดความขัดแย้งกันภายในหมู่เกลอหมู่ตอง ดังจะเห็นได้จากกรณีของการยกพวกฆ่าฟันกันเองระหว่างสองหัวเกลอผู้กว้างขวาง คือ กำนันสมปอง แก้วทนต์ จากชายขอบทะเลสาบฝั่งตะวันออกกับเสือเอื้อน ปราบด้วง จากชายขอบทะเลสาบฝั่งตะวันตก เป็นต้น กับกรณีของจิตร จงจิตร ในฐานะหลานของขุนพิบูลย์ประมุขที่มีบทบาทหนักไปทางนักเลงหัวไม้ผ่านความเป็นเจ้าเขาและเจ้าป่ามากกว่าที่จะเป็นผู้มีบารมีเพื่อปกป้องญาติมิตร

อย่างทุนขุนพิปูนฯ ดังนั้นคนทั่วไปจึงเห็นภาพลักษณ์ของความเป็นนักเลงผ่านภาพของนักเลง อันธพาลว่า เป็นพวกที่ทำให้ “กฎหมาย” อยู่เหนือกฎหมาย ความหมายของความเป็นนักเลงที่แท้จริงก็เริ่มเลเห็นได้ยาก เพราะเป็นวัฒนธรรมที่พันสมัยเช่นเดียวกับการผูกเกลอผูกคองที่เคยแพร่หลายในวัฒนธรรมของผู้คนในภาคใต้ ผู้ที่เคยเป็นเจ้าของคอกช้าง หรือเคยคล้องช้างเป็นเจ้าของช้าง จึงมักมีฐานะเป็นผู้นำทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองการปกครองเสมอมา

ภายใต้สถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนได้ทำให้พลังของอำนาจของย่านและโยดแบบแยกส่วนถูกนำไปในทางที่ไม่สร้างสรรค์ เช่น การรวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น กลุ่มผลประโยชน์ ชุมโจร ใช้อำนาจบาตใหญ่ข่มเหงรังแกประชาชนรวมหัวกันกินบ้านโกงเมืองในคราวของอาชญากรปกขาว¹⁷ (White Collar Criminal) ผ่านกลุ่มการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติและที่เห็นชัดที่สุดก็คือ การใช้อำนาจดังกล่าวไปจับจองและบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติแบบมือเปล่า จนบางคนได้ชื่อว่าเป็น “ราชาที่ดิน” นอกกฎหมายในคราวของ “คอมแกเลบ” (คอมมิวนิสต์แต่ในนาม) ในอดีต การก่อเกิด เป็นมาและเป็นอยู่ของผู้คนบางกลุ่มในชุมชนที่ทำการศึกษารูปได้ตามรายงานของข้อมูลว่า แรกเริ่มเดิมทีคนในชุมชนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาได้มีกลไกเชิงโครงสร้างที่แข็งแกร่งด้วยคุณธรรมที่มีการผูกเกลอผูกคองและขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับ จนสามารถอุปมาได้ว่าคนในชุมชนดังกล่าวเป็นประหนึ่ง “เมื่อเหยียบหลังช้างแล้วต้องไม่ย่ำหลัง” หมายความว่าคนในชุมชนดังกล่าวเชื่อว่าการเป็นช้างพอมดีกว่าเสือพี “อย่างทรง แต่เมื่อภาวะการณ์แปลกไปได้ทำให้บุคคลบางกลุ่มแปลกเปลี่ยนตามจนอุปมาได้ว่า “หลังจากที่เหยียบหลังช้างแล้วโดนต้องมาอย่างหลังหมา... ถึงการยอมเป็นเสือพี” ในปัจจุบันด้วยเช่นกัน

3. จากธงแดง ...ถึงธงแดง...จึงได้ฆ่าแกงกันจนขาดย่านหมดโยด

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ตามรอยช้างแลได้” ของสารูป ฤทธิ์ชู ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า 1) ความแน่นแฟ้นของเครือญาติของทั้งสองตระกูลบ้านโรงช้างและบ้านช่องช้างได้ทำให้ลูกหลาน หลิน เกลนและสาแหรกได้มีตำแหน่งหน้าที่ทั้งในระดับสูงและต่ำ ในแทบทุกอาชีพทั้งในส่วนกลางและภาคใต้ จนมีบริวารมากพอที่จะดูแลกันและกันได้ 2) ตะเข็บรอยต่อระหว่างพัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ “อโคจร” จากอำนาจรัฐ จึงได้เป็นโอกาสของอำนาจท้องถิ่นในการกำหนดทิศทางและท่าทีเพื่อปกป้องรักษาตนเองในแทบทุกด้าน ด้วยเหตุแห่งข้อค้นพบดังกล่าว ได้ทำให้ผู้ประหนึ่งว่าทั้งช้างโรงช้างและช่องช้างเป็นชุมชนอิสระที่แน่นอนว่าจะไม่ถึงกับปฏิเสธรัฐ แต่ก็สามารถอยู่กันเองได้โดยมิพักต้องพึ่งรัฐ จริงอยู่แม้ว่าพลังและอำนาจของทั้งตระกูลฮกจิ้นขอและหนูศรีแก้วที่เกี่ยวข้องกับช้างจะส่งผลในทางสร้างสรรค์ดังกล่าว แต่ในทางกลับกันก็ได้ส่งผลในทางทำลายอย่างรุนแรงเมื่อถูกกล่าวหาว่าเป็นกลุ่มผู้ฝักใฝ่ในลัทธิคอมมิวนิสต์

ในขณะนั้น ไม่เว้นแม้กระทั่งผู้มีตำแหน่งสูงทางสังคมของตระกูลฮกจิ้นห่อ เมื่อมองจากกรณีของ บุตรตรีทั้งสี่คนของบำรุง – ปริก ลืมชัยพลฤกษ์ ต่างก็ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ให้การสนับสนุนผู้ ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ในขณะที่บุตรคนหัวปีเคยเป็นถึงผู้จัดการธนาคาร สามิเป็นนายตำรวจใน ตำแหน่งรองผู้บัญชาการตำรวจภูธร 1 คนที่ 2 สามิเป็นนายกเทศมนตรีเมืองพัทลุง คนที่ 3 สามิ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร และคนสุดท้ายต้องทำงานอยู่ที่กรุงเทพ ฯลฯ ความรุนแรงของการเมือง ท้องถิ่นในสายตาของภาครัฐ จึงได้นำไปสู่กรณีดังแดง จนได้มีชื่อของสุพร อ่อนเรือง ในฐานะ “นายอำเภอคอม” และวรรณ ศรีศักดา บุตรสาวคนโปรดของสังเวช ศรีศักดา ที่ต้องจบชีวิตกับ ดังแดงด้วยวัยเพียง 18 ปี จึงเป็นตำนานให้ได้เล่าขานถึงความโหดเหี้ยมของเจ้าหน้าที่รัฐบาลคนใน ขณะนี้จนกระทั่งบัดนี้ในที่สุด

3.1 ความคลางแคลงใจในหมู่เกลอ – ดอง เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้งชุมชนบ้านช่องช้างและ โรงช้างต่างก็เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง โดยการสร้างฐานอำนาจจากการผูกเกลอ ผูกคองจึงต้องอุปถัมภ์ กันและกัน จนสามารถเป็นผู้นำทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในฐานะที่เป็นทั้งเจ้าป่าและ เจ้าเขา แต่ก็ไม่วายที่ได้ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผู้ฝักใฝ่ในลัทธิคอมมิวนิสต์” คำตอบสุดท้ายของเหตุ การณ์ดังกล่าวก็คือ ความหวาดระแวงในมวลหมู่เกลอและคองได้บานปลายไปสู่ความขัดแย้งภายในตระกูลบ้านโรงช้าง ด้วยเหตุผลอย่างน้อย 2 ประการคือ 1) การตั้งคอกจับช้างบริเวณชายขอบ รอบทะเลสาบสงขลาที่มีก้านั้นเลื่อน แก้วทงนค์ เป็นทั้งผู้ขออนุญาตและเจ้าของคอกช้างตลอดมา ได้ทำให้ก้านั้นเลื่อน และลูกชายก้านั้นสมปอง แก้วทงนค์ มีทั้งอำนาจและบารมีสูงยิ่งในการจัด การทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคล จนทำให้คนอื่นในสาแหรกรู้สึกว่าเป็น “องค์ ประกอบแฉกหลัง” 2) การช่วงชิงเชิงชาติพันธุ์ภายในตระกูลฮกจิ้นหอดันตอจากบ้านพร้าวกับ เลื่อน แก้วทงนค์ โยดและย่านของขุนตะเคียวฯ จากทะเลสาบฝั่งตะวันออก ด้วยเหตุแห่งวิกฤต ดังกล่าวจึงเป็นโอกาสของ “ธงแดง” ได้มาปักอยู่ ณ บ้านโรงช้างและช่องช้างอย่างเกรียงไกรได้ ระยะเวลาหนึ่ง อธิบายความได้ว่า ท่ามกลางความระส่ำระสาย แบ่งกลุ่มแยกพวกของตระกูลบ้านโรง ช้าง ได้ทำให้ผู้คนในตระกูลบ้านโรงช้างเริ่มแปรพักตร์ แปรย่านและแปรโยด เมื่อสถานการณ์ เปลี่ยนไป กล่าวเฉพาะชุมชนบ้านช่องช้างนั้นว่าได้ว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2504 ซึ่งตรงกันกับ สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำทลายอำนาจชุมชนโดยการประกาศให้ชุมชนบ้านช่องช้างเป็น เขตป่าสงวนแห่งชาติ จึงทำให้ชาวบ้านต้องสรุปว่านั่นคือความไม่เป็นธรรมในเรื่องที่ดินทำกินที่รัฐ ยึดยึดให้... ด้วยเหตุดังกล่าวเมื่อผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นเครือข่ายของคนในท้องถิ่นภายใต้การสนับสนุนของชาวนวนอพยพในตลาดพรุพรีดินที่ของเฟื่อง หนูศรีแก้ว เข้ามาเคลื่อนไหวก็ ได้กลายเป็นแรงส่งให้ชาวบ้านได้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ณ ค่าย 508 แห่ง บ้านช่องช้างอย่างง่ายดายและได้ขยายเครือข่ายอย่างรวดเร็วในเวลาต่อมา

3.2 จากธงแดงและธงแดง...ถึงการฆ่าแกงกันจนขาดบ้านหมดโยด การกล่าวถึงจากวิกฤตไปเป็นโอกาสของทั้งธงแดงและธงแดง จึงได้มีการฆ่าแกงกันจนขาดบ้านและหมดโยด ณ ที่นี้ตั้งอยู่บนฐานข้อมูล 2 กระแสคือ 1) จากการให้สัมภาษณ์ของนายสวัสดิ์ แก้วทอง¹⁸ หนึ่งในคณะของผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ ที่มี ดร. ถนอม อินทรกำเนิด¹⁹ เป็นแกนนำเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2544 ณ อาคารเคียงศิริ เวลา 22.00 น. สรุปได้ว่าการตายของกำนันสมปอง แก้วทอง ไม่ได้เกิดจากการล้างแค้นของฝ่ายเสืออื่น แต่น่าจะเกิดจากสาเหตุอื่นเพราะเวลาล่วงเลยมาหลายปีหลังจากที่เสืออื่นตายจากไป ทั้งนี้เมื่อสวัสดิ์ แก้วทอง ยืนยันว่า กำนันสมปอง แก้วทอง เสียชีวิตลงเพราะถูกล้อมยิงในขณะที่ไปดูแลสวนยางกับภรรยาโดยไม่เชื่อฟังคำตักเตือน จากทั้งเพื่อนบ้านและท่านสมภารว่าอยู่ในเคราะห์เพราะเชื่อว่า “มีดี” ในระดับที่ฟันไม่เข้ายังไม่ออกกับเขาด้วยคนหนึ่ง จนในที่สุดก็ต้องจบชีวิตกัน 2) ข้อค้นพบของวีระ แสงเพชร ในภูมิปัญญาการปราบปรามของ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ไม่ว่าการตายของทั้งเสืออื่น ปราบด้วยแห่งบ้านควนไส อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ในปัจจุบันกับการตายของกำนันสมปอง แก้วทอง จะเป็นไปด้วยเหตุผลใดก็ตาม แต่เหตุการณ์ดังกล่าวก็ยังคงไว้ซึ่ง “ข้อกังขา” ที่ยากแก่การค้นหา “ข้อเท็จจริง” ไร้ไป เพราะคนที่รู้จริงเกี่ยวกับเรื่องราวดังกล่าวส่วนใหญ่เสียชีวิต ไม่ว่าจะเป็นข้อกังขาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวจะถูกอธิบายต่อสาธารณะ ณ ปัจจุบันด้วยลีลาไหนและวัตถุประสงค์ใดก็ตาม แต่ข้อค้นพบของวีระ แสงเพชร ในภูมิปัญญาการปราบปรามของ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ยืนยันว่าเสืออื่น ปราบด้วย กับกำนันสมปอง แก้วทอง เป็นเพื่อนรักกันมากในระดับที่เรียกว่าเป็น “เกลอ” กัน แต่ในระยะหลังเกิดแตกคอกันขึ้น โดยเริ่มต้นจากเสืออื่นกับพวกได้ปล้นแล้วฆ่านายนิยมลูกเขยท่านขุนฯ ในขณะที่ไปหาผักผลไม้ในเขตอำเภอลำทะเมนชัยเพื่อใช้ประกอบอาหารในงานฌาปนกิจศพของขุนตะเคียนตระกูลการเขตฯ กับการผัดจรรยาหนักเลงกรณีผัดลูกผัดเมียคนอื่น กล่าวเฉพาะกรณีการปล้นแล้วฆ่านายนิยม ผู้ไปหาผักผลไม้เพื่อใช้ประกอบอาหารในงานฌาปนกิจศพท่านขุนฯ ซึ่งเป็นงานที่ยิ่งใหญ่มาก เพราะบารมีของท่านขุนฯ เปรียบได้กับ “ผู้ว่าการเขตตะเคียน” เลยทีเดียว ดังนั้นจึงน่าจะเชื่อได้ว่าเป็นจริงตามคำกล่าวที่ว่า “นายอำเภอกันคนที่เข้ารับตำแหน่ง ณ อ.ระโนด จะต้องไปแสดงสัมมาคารวะต่อท่านขุนเป็นแห่งแรกทุกคนไป”

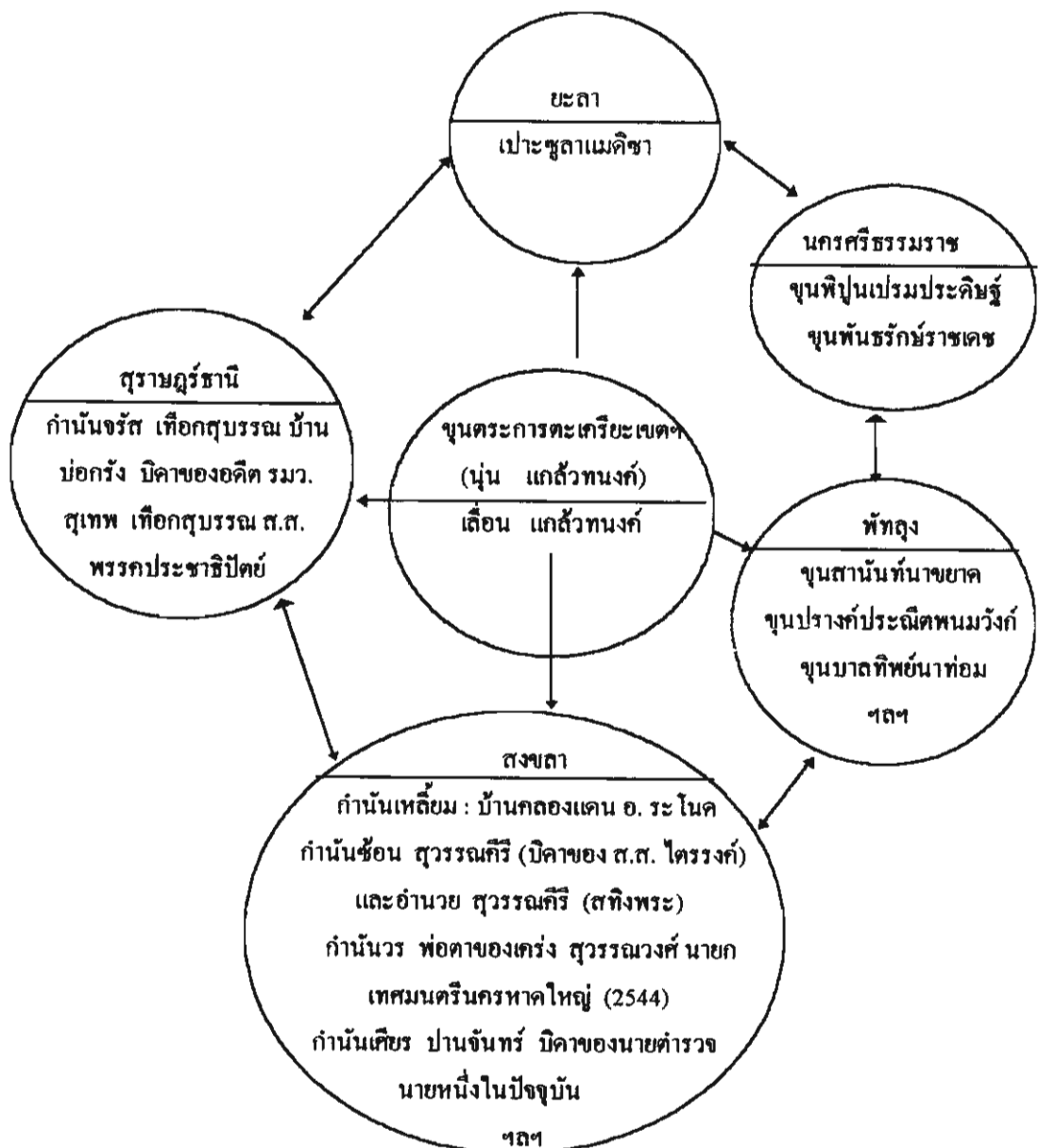
บารมีของท่านขุนฯ ได้ทำให้บรรดาหัวเกลอ ย่าน โยดและโยได้พร้อมใจกันมาบำเพ็ญบุญจากทั่วสารทิศ ณ ที่บ้านของท่านขุนฯ เล่ากันว่ามิ้วควายนับร้อยที่บรรดาหัวเกลอมอบให้เพื่อประกอบอาหาร ในขณะที่มีมโนราห์ หนึ่งตระกูลหลายสิบคณะที่ประสงค์จะแสดงเพื่อสนองคุณท่านขุนฯ จนต้องเข้าคิวรอในงานดังกล่าว ฯลฯ การดักปล้นคณะผู้ไปหาผักและผลไม้ดังกล่าวได้ทำให้กำนันสมปอง แก้วทอง โกรธแค้นเป็นอย่างยิ่งเพราะการกระทำดังกล่าวถูกตีค่าว่า “หัก

เหล็มนักเลง” หลังจากทำงานฉาปนกิจศพท่านขุนตะเคียนตระการเขตฯ เสร็จสิ้นลง กระบวน การล้างแค้นระหว่างสองหัวเกลอกก็เริ่มต้นและค่อย ๆ รุนแรงขึ้นเป็นลำดับจนกระทั่งเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2501 มีชายฉกรรจ์อาวุธปืนครบมือจำนวน 28 คน ใช้ผ้าแดงโพกศีรษะหรือห้อยคอเป็น เครื่องหมาย นุกบ้านนายเอื่อน ปราบด้วง ที่บ้านควนไส อำเภอลำทะเมนชัย แต่ไม่พบนายเอื่อนฯลฯ จึงฆ่านางผึ่งมารดา นายอำฟี่ชาย นางสาวจินหลาน และเด็กเล็กอีก 2 คน ยิงวัวตายไป 2 ตัว แล้วเก็บทรัพย์มีค่าติดตัวไป วันที่ 18 มิถุนายน 2501 คนร้าย 5-6 คนบุกบ้านนายชั้น เขียว เกิด แต่ไม่พบนายชั้น จึงฆ่านางทิงภรรยา นางเอื่อนแม่ยาย กับอีกพวกหนึ่งประมาณ 12-13 คน ได้ฆ่านายสวัสดิ์หรือเคน ชลธารตายที่ถ้ำเกาะร้าง ฆ่านางผอมและนายคำตายที่ตำบลท่าประจะ วันที่ 19 มิถุนายน 2501 ราษฎรบ้านควนไส ควนเถียะ พรุพ้อ ลานนา ลานข่อย ตำบลท่าประจะ ประมาณ 300 ครวเรือนละทิ้งบ้านเรือนอพยพลูกเมียไปอยู่บริเวณที่ว่าการอำเภอและสถานีตำรวจ ภูธรอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครศรี-ธรรมราช โรงเรียนหยุดสอนโดยไม่มีกำหนด 8 โรงเรียน วันที่ 20 มิถุนายน 2501 ชายฉกรรจ์บางส่วนจากตำบลเคียนซา อำเภอระโนด (บ้านเกิดของกำนันเลื่อน แก้วทนต์ บิดาของกำนันสมปอง) จังหวัดสงขลาและชาวอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช (บ้านเกิดของภรรยากำนันสมปอง) จำนวน 158 คน มีอาวุธครบมือ โดยสารเรือยนต์ไปพบเจ้า หน้าที่อำเภอลำทะเมนชัยเพื่ออาสาปราบเสี้ยมเอื่อน ปราบด้วง คนร้ายสำคัญ และจะช่วยคุ้มครองทรัพย์ สินญาติพี่น้อง ซึ่งอยู่ในอำเภอลำทะเมนชัยเพราะกลัวถูกเสี้ยมเอื่อน ปราบด้วงทำร้าย เจ้าหน้าที่รับรองว่า จะปราบให้เอง บุคคลดังกล่าวจึงเดินทางกลับ

ไม่ว่าจะรุนแรงระหว่างสองหัวเกลอกหรือเสี้ยมเอื่อน ปราบด้วงกับกำนันสมปอง แก้วทนต์ จะเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยใดก็ตาม แต่ที่สุดของความขัดแย้งได้จบลงด้วยความตายของทั้งสองฝ่ายที่ อาจจะมีตัวแปรอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ณ เบื้องต้น บั้นกลางและบั้นปลายจนยากเกินกว่างานศึกษา วิจัยครั้งนี้จะชี้ชัดได้ว่าเป็นเพราะเหตุปัจจัยใด แต่ที่ยิ่งไปกว่านั้นงานศึกษาวิจัยครั้งนี้ขอเพียงเพื่อ อธิบายว่า ความหวาดระแวง ระหองระแหงที่เกิดขึ้นในมวลหมู่เกลอกและคองที่เคยเป็นปึกแผ่นมั่นคง ระหว่างผู้คนกลุ่มต่าง ๆ บริเวณชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา ต้องเกิดความแปลกแยกถึงขั้น วิกฤติและได้กลายเป็นโอกาสของรณรงค์ ถังแดง จึงต้องฆ่าแกงกันจาชาดย่านและหมดยอด ดังจะ เห็นได้จากกรณีเสี้ยมเอื่อน ปราบด้วงกับกำนันสมปอง แก้วทนต์ ดังกล่าวแล้วในเบื้องต้นในที่ สุด จะอย่างไรก็ตามท่ามกลางความพรวนผัวอันเมื่องมลังดังกล่าวนั้นทำให้คนนอกเข้าใจและเชื่อว่า นั่นคือ การตัดขาดออกจากกันแบบไร้เยื่อใย แต่ในความเป็นจริงกลับปรากฏตามข้อค้นพบของ อมรา ศรีสุชาติ ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “สายรากภาคใต้” (ภูมิทัศน์ ภูมิทัศน์และจิตทัศน์) ที่ พบว่าคนปักษ์ใต้นิยมดำรงอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของกลุ่มย่อยมากกว่ากลุ่มใหญ่ เมื่อต้องรวม ตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ก็มักจะทะเลาะเบาะแว้งกันเองที่เป็นประหนึ่ง “ลับคม เขียวและเขียวปาก” ไว้

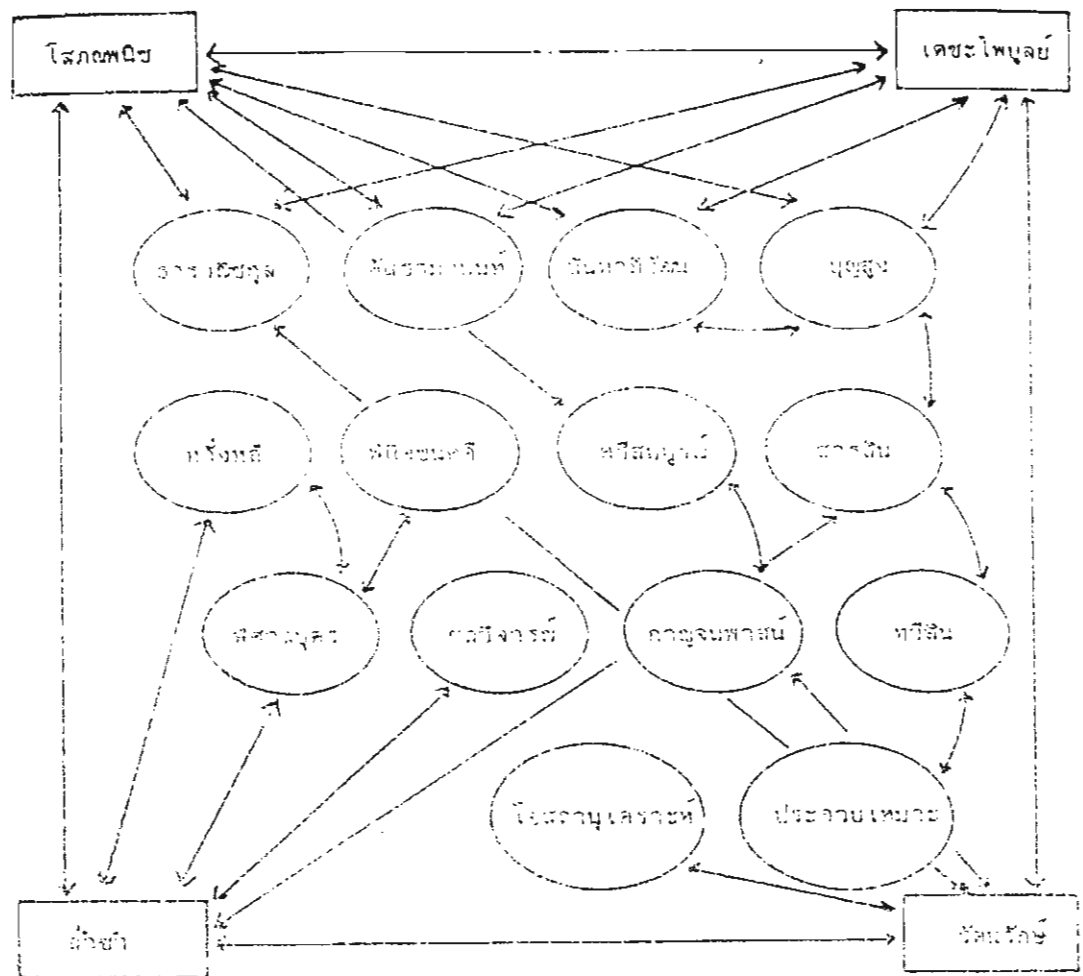
เชือดเฉือนเมื่อต้องเผชิญกับคู่ต่อสู้ที่มาจากภายนอก เพราะเมื่อตรวจสอบสืบค้นลงลึกหัวโศก ต้นตอของผู้คนในอดีตกลับพบว่า ยังคงมีสายใยใฝ่สัมพันธ์กันและกัน ในระดับที่จะหาวัน “แห่งความจีจางไม่เจอ” เลยทีเดียว โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญหน้ากับคู่แข่งชั้นจากภายนอก อธิบายด้วยภาพได้ดังนี้

ภาพแสดงเครือข่ายสายสัมพันธ์ระหว่างหัวโศกสำคัญของผู้คนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา

จากพลังและอำนาจของโยค ย่านและโยในชั้นต้น ทำให้สามารถชี้แนะได้ว่าถ้าเมื่อได้นำเอาพลังทางกลุ่มเครือญาติดังกล่าวไปใช้ในทางสร้างสรรค์ เช่น การสร้างเครดิตยูเนียน สหกรณ์ทุนและร้านค้าในชุมชน ปฏิเสธการซื้อเสียงเพื่อการเลือกตั้งในทุกระดับ ฯลฯ ก็จะนำไปสู่ภาวะการพัฒนาได้อย่างง่ายดาย ในทางกลับกันถ้าพลังและอำนาจของโยค ย่านและโยในเบื้องต้นถูกนำไปใช้ในทางที่ตรงกันข้าม เช่น สมรู้ร่วมคิดกันบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ รู้เห็นเป็นใจกันในการฉ้อราษฎร์และบังหลวงผ่านการก่อสร้างโครงการต่าง ๆ รวมพลังกันลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ประพฤตินิชอบ ฯลฯ ก็ยิ่งจะทำให้สังคมทุกระดับต้องล้มหายตายจากไปในที่สุด

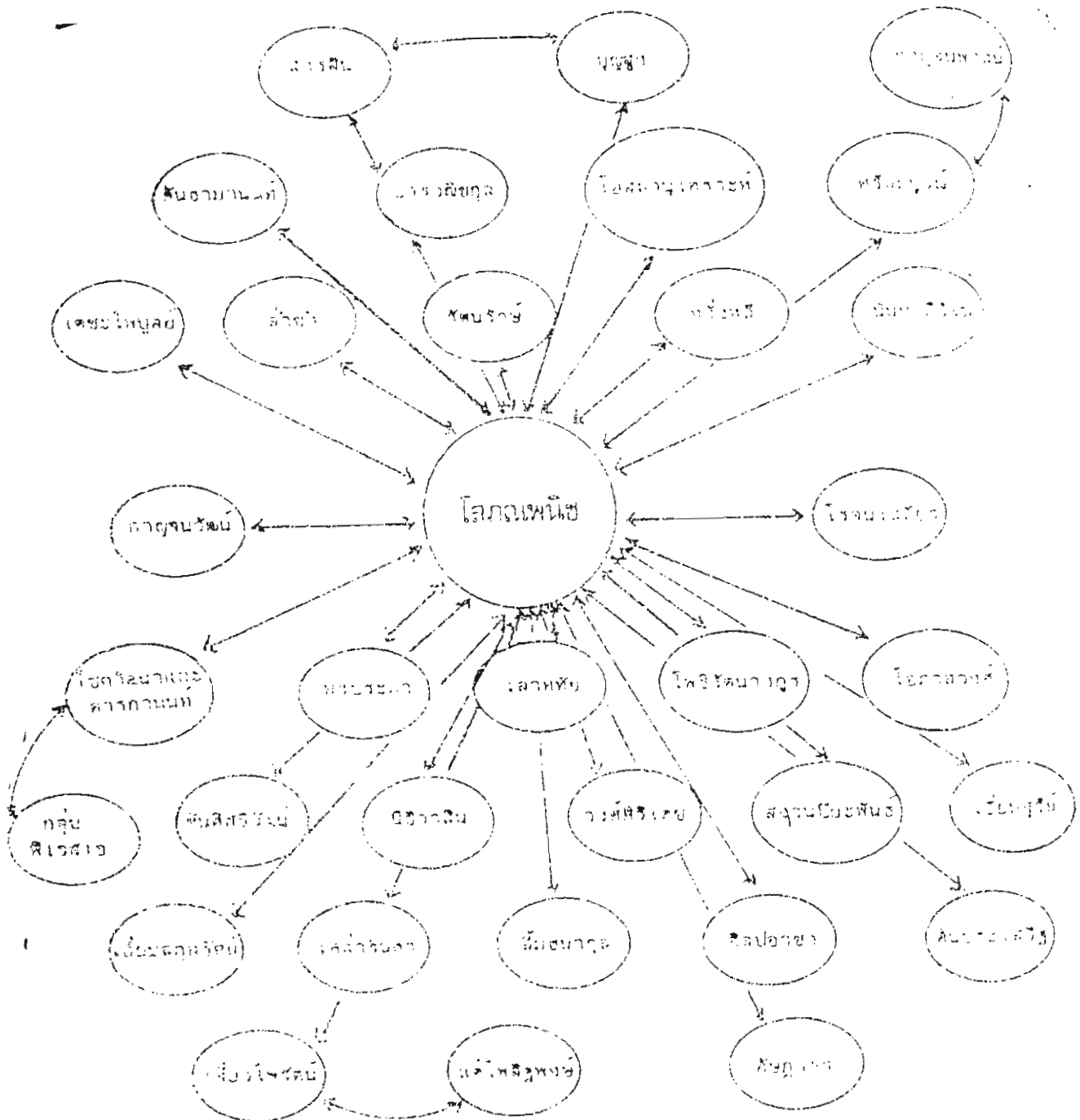
จริงอยู่แม้ว่าข้อค้นพบของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่าการผูกโยคโดยการผูกเกลอ ผูกคอง และขนบนิยมอุปถัมภ์เป็นฐานรองรับมีแนวโน้มที่แน่นอนแล้วว่า จะมลายหายไปมากที่สุด แต่ความจริงที่มีอยู่จริงกลับพบว่า สัมพันธภาพของผู้คนทั้งบริวารชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาและที่อื่น ๆ ได้แปลงเปลี่ยนไปในท่าทีและลีลาเดียวกัน กล่าวคือ รูปแบบความสัมพันธ์แบบทุนเบี้ย (Capital Contract) ได้เข้ามาแทนที่ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์ของคนไทยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งสัญลักษณ์ (ชื่อ) และสาระ (วิธีการ) ที่เมื่อดำเนินเอากรณีของซัซ เตปูน ที่กล่าวไว้ใน “หอย ช่อง บ่อน ขาบ้า ฯลฯ” โดยผาสุก พงศ์ไพจิตรและคณะ ที่ว่าไว้ในประการที่ 12 หน้า 114 ว่า ซัซ เตปูน อาจเป็นนักการพนันและเจ้าของบ่อนในสายตาของบุคคลทั่วไป แต่กับชาวบ้านที่อยู่บริเวณรอบ ๆ บ่อนของเขาแล้ว จะมองเขาในแง่เป็น ผู้อุปถัมภ์ หรือผู้ใหญ่ที่มีความเมตตา เขาเคยสร้างเรือนแถวให้แก่ชาวสลัม 102 ครอบครัว ด้วยเงินลงทุนทั้งที่ดินและค่าปลูกสร้างเป็นเงินเกือบ 20 ล้านบาท นอกจากนี้ เมื่อการรถไฟแห่งประเทศไทย (ร.ฟ.ท.) ไล่ที่ชาวตลาดบางซื่อน เขาก็เช่าที่ ร.ฟ.ท. แล้วลงทุนถมที่ดิน และเทคอนกรีตโดยใช้งบประมาณกว่า 2 ล้านบาท เพื่อสร้างตลาดให้แม่ค้าพ่อค้าขายฟรี ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านจึงกลายเป็นหูเป็นตา ช่วยป้องกันตำรวจมิให้มารบกวนบ่อนของเขา เชื่อกันว่าบ่อนของ ซัซ ทลายยากที่สุด เพราะรายล้อมด้วยสลัมมีคนเฝ้าหลายคนก่อนเข้าถึงบ่อนจะมีกำแพงขนาดใหญ่ปิดล้อมอยู่ ภายในยังมีประตูอีกหลายชั้นและยังมีประตูใหญ่หนา เหมือน “สตอรอม” ของธนาคาร” และยังเมื่อนำข้อค้นพบของกรีกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม ที่กล่าวไว้ในเอกสารการวิจัยหมายเลข 14 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง “การวิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย” ก็ยิ่งแน่ชัดว่า แม้ความสัมพันธ์แบบอ้ายเกลอที่มีทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานจะแผ่วบางไปบ้างก็ตาม แต่ ก็ยังมีสัมพันธภาพแบบทุนเบี้ยเข้ามาทดแทนอย่างเข้มข้น ดังภาพแสดงการเกาะกลุ่มกรรมการร่วมในบริษัทของธนาคารพาณิชย์ และธุรกิจการเงิน (ภาพที่ 8.4 หน้า 359)

จากภาพอธิบายความได้ว่า กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทยต่างก็มีสายใยใส่สัมพันธ์กันและกันที่อาจจะเป็นแบบใดแบบหนึ่งระหว่างการเป็นเกลอเป็นดอง แต่ที่แน่ ๆ ก็คือจะต้องทดแทน (อุปถัมภ์) กันและกันตามฐานานุรูป อำนาจและโอกาสของทุนเบื้อ คำกล่าวอ้างดังกล่าวน่าจะเชื่อได้ว่าจริงมากยิ่งขึ้นเมื่อนำเอาสายสัมพันธ์ของตระกูล “โสภณพานิช” หนึ่งในสี่ตระกูลหลักของการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทยมาแสดงให้เห็นว่าได้แตกหน่อ กกกอ โยคย่านและอุปถัมภ์กันอย่างไร อธิบายได้ด้วยภาพดังนี้

ภาพแสดงการเกาะกลุ่มกรรมการบริษัทระหว่างกลุ่มโศกนาฏิกกับกลุ่มอื่น ๆ

(รูปที่ 8.5 หน้า 360)

และยังเมื่อใส่ใจพิจารณาศึกษาจากรายงานข่าวในหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันจันทร์ที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 หน้า 2 กรณีทักษิณ ชินวัตร “เปิดอกแจงเหตุตั้ง ครม. ยี่” ที่พอจะสรุปจากการตั้งข้อสังเกตของผู้สื่อข่าวบางประเด็นว่า ว่าที่นายกรัฐมนตรีคนที่ 23 ในขณะนั้น (ก่อนโปรดเกล้าแต่งตั้ง) จากความบางตอนว่า 1) ส.ส. กทม. บางส่วนไม่พอใจที่ตั้งนายชูชีพมาเป็นรัฐมนตรี 2) นายสมศักดิ์ เทพสุทิน เคยถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจเรื่องการมทราชนองงูเห่า และโศกต๋าน้ำตาลทราย 3) ทำไมถึงให้โอกาสนายชูชีพ แต่ไม่ให้โอกาสนายเนวิน ชิดชอบ และ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ข้อมูลเหล่านี้ได้รายงานให้ศึกษาวิจัยทราบว่า แม้ว่าสัมพันธภาพแบบการผูกโยดโดยการผูกเกลอ ผูกคองจะแผ้วบางลงแล้วก็ตาม แต่การอุปถัมภ์โดยการตั้ง รมต.ยี่ ในรัฐบาลชุดปัจจุบัน (2544) ยังคงยึดภายใต้หลักการ “บุญคุณต้องทดแทน” แต่ที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือเมื่อพิจารณาจากความจริงที่มีอยู่จริงเกี่ยวกับแวดวงการเมืองไทยปัจจุบัน (2544) พบว่าผู้นำสูงสุดของประเทศลำดับที่ 23 ก็หนีไม่พ้นกรอบข่ายของอุปถัมภ์ด้วยเช่นกันเมื่อพิจารณาจากคอลัมน์ “ชุดสาแหรกนายฯ คนที่ 23 : ทักษิณฯ เหลลนนายอากรสมข ร.4” จึงได้มีคำถามจากหนังสือพิมพ์มติชนฉบับวันจันทร์ที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นจากการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการผูกโยดโดยการผูกเกลอ ผูกคอง เฉพาะที่ (ชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา) ก็ตาม แต่ก็สามารถอธิบายความโดยอนุโลมได้จากกรณีของอดีตเลขาธิการพรรค เลขาธิการพรรคและบางคนที่ตั้งหวังว่าจะเป็นเลขาธิการพรรคการเมืองไทยในอนาคต ที่ต่างก็แสดงให้เห็นถึงลักษณะจำเพาะด้วยมือใหญ่ใจเดิบเพื่อจะได้เป็นผู้ประสานสิบทิศ ผ่านเครือข่ายอำนาจทุกระนาบทั้งในและนอกระนาบ จึงทำให้กลุ่มผลประโยชน์ การยึดตัวบุคคลมากกว่าหลักการ ระบบเส้นสายแต่ใช้ความสามารถปกป้องและปล่อยให้คนชั่วลอยนวลและคอร์รัปชันดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างน่าพิงและน่าฉงน ฉะนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงไม่ลังเลที่จะสรุปว่า “ตราบใดที่สังคมไทยยังคงใช้ระบบอุปถัมภ์นำหลักการ ก็รังแต่จะทำให้สังคมไทยสุกอรอนและอ่อนแอ ที่เปรียบประดุจดังเรือเดินสมุทรที่จะต้องล่มจมลงสักวันเพราะไม่สามารถขับเคลื่อนผ่านปรการหินโสโครกและคลื่นลมโลก” ในที่สุด

อ้างอิง

1. กลไภายในและกลไภายนอก กลไภายในหมายถึง แบบแผน กฎระเบียบและวิถีคิด
จำเพาะของพื้นที่วัฒนธรรมแบบ “อโคจร” ของอำนาจรัฐและวัฒนธรรมอื่นใด
จากภายนอกของประชาคมปักษ์ใต้ชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาในขณะนั้นกับกล
ไภายนอกที่หมายถึงผลสืบเนื่องจากการเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ทั้งสองกลไก
ต่างก็มีผลต่อการก่อเกิดชุมชนโจรสลัดในขณะนั้น จนกระทั่งได้มีบุรุษร่างเดียวแต่
หลายพลังดังกล่าวในที่สุด
2. อันธพาลราษฎร์และอันธพาลหลวง ด้วยภาวะของเหตุการณ์ตามที่กล่าวถึงในข้อ 1. ได้ทำให้
เกิดราษฎร์กลุ่มหนึ่งหาญกล้าที่จะกำหนดค่าและแสดงตนเป็นอันธพาลราษฎร์ ผู้
ซึ่งฉกฉวยโอกาสเบียดเบียนทั้งทรัพยากรธรรมชาติและคนอื่นนอกแควงอย่างไร
มนุษยธรรม ในขณะเดียวกันกลุ่มบุคคลดังกล่าวที่มีโยค ย่านและไข่น้อยก็จะถูก
กระหน่ำซ้ำเติมอันธพาลหลวงอีกต่อหนึ่ง โดยในที่นี้หมายถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐใน
ขณะนั้น
3. เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร. 5 ม. 2 14/22
4. พระวิจิตรวราสารักษ์ ข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลาและพัทลุง ฉบับวันที่ 23
มีนาคม รศ. 144 (พ.ศ. 2438)
5. เอกสารราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ร.ศ. 115 – 125 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิง
ศพหม่อมประยูร โสณกุล ณ อายุ 2520
6. เวทย์ วรวิทย์ (นามแฝง) เขาอ้อตักศิลาทางไสยศาสตร์ น.ป.๑!
7. สฤษฏี พจนกรณ์, พระ รายงานว่าด้วยการตรวจแหลมมลายู ในพระราชอาณาจักร ร.ศ. 113
หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารกระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ 5 ม. 2 14/22
8. วิภาวี พิจิตบันดาล “สถาบันเศรษฐกิจในแง่สังคม” (พิมพ์ครั้งที่ 2) มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช, 2537.
9. พิณ พรหมชูแก้ว อายุ 81 ปี บ้านเลขที่ 277 หมู่ที่ 4 ต. ฝาละมี อ. ปากพูน จ. พัทลุง 28
มกราคม 2544
10. พร้ม ทองมาก อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 1 อ. ป่าพะยอม จ. พัทลุง 30 มกราคม
2544

11 – 13 จริยธรรม ศีลธรรมและมนุษยธรรม เป็นรัตน์ นวะบุศย์ ได้กล่าวไว้ในวารสาร “25 ปี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์” สถาบันราชภัฏนครราชสีมาว่าคือ ความงามของจิตใจ อธิบายความได้ดังนี้

คำว่า “จริยศาสตร์” เป็นคำภาษาสันสกฤต 2 คำ คือ “จริย + ศาสตร์” ซึ่งมีความหมายว่าด้วยการกระทำหรือความประพฤติ เป็นคำที่บัญญัติขึ้นสำหรับการศึกษาวิชา Ethics ซึ่งมาจากภาษากรีกว่า Ethica หรือ Ethikos มีรากศัพท์จากคำว่า Ethos แปลว่าบุคลิก การกระทำ หรือขนบธรรมเนียม

วิชาจริยศาสตร์ อาจเรียกชื่อได้อีกอย่างหนึ่งว่า “ปรัชญาจริยะ” (Moral Philosophy) โดยที่คำว่า Moral นั้นในภาษาไทยแปลว่า “จริยะ” หรือ “จริยธรรม” เช่นเดียวกับคำ Ethics เนื่องจาก Moral มีรากศัพท์จากภาษาละตินว่า Moralis ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำในภาษากรีกว่า Ethos อย่างไรก็ตาม นักปรัชญาปัจจุบันนิยมใช้คำว่า Moral เพื่อหมายถึงจริยธรรม หรือความดีงามในจิตใจ ส่วน Ethics ใช้เรียกชื่อวิชาที่ศึกษาเรื่องของจริยธรรม โดยสรุป จริยศาสตร์หมายถึงวิชาที่ศึกษาเรื่องของคุณค่าและเป้าหมายของชีวิตคุณค่าของการกระทำ ตลอดจนกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจคุณค่าดังกล่าว

นอกจากนี้คำว่า “จริยะ” โดยรากศัพท์หมายถึง “การกระทำ” แต่ในวิชาจริยศาสตร์ หมายถึงสาเหตุ หรือแรงจูงใจแห่งการกระทำนั้นด้วย นั่นก็หมายถึงเจตนาธรรม (Willing) ของการกระทำนั่นเอง ดังนั้น คำว่า “จริยธรรม” ที่กล่าวถึงในวิชาจริยศาสตร์ จึงมิได้ใช้ความหมายตามรากศัพท์ ซึ่งหมายถึงหลักแห่งการกระทำเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงความดีงามที่เกิดขึ้นเองในจิตใจด้วย จากความหมายตามรากศัพท์ที่ถือตามความหมายของคำว่า จริยะ หมายถึงการกระทำ จึงมีผู้เห็นว่าจริยธรรม คือความดีที่มองเห็นจากการกระทำ แต่มีคำที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของจริยธรรมคำอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในภาษาพูดทั่วไปในชีวิตประจำวัน โปรดพิจารณาโดยเทียบกับภาษาอังกฤษ และความหมายทั่วไปดังนี้

มนุษยธรรม (Human Kind) หมายถึง คุณธรรมพื้นฐาน หรือคุณสมบัติพื้นฐานอันจำแนกมนุษย์จากสัตว์ หรือสิ่งอื่น ๆ มนุษยธรรม จึงเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ถ้าท่านถูกเพื่อนตำหนิว่า “ไร้คุณธรรม” กับถูกตำหนิว่า “ไร้มนุษยธรรม” ท่านจะรู้สึกว่ คำว่า “ไร้มนุษยธรรม” เป็นคำตำหนิที่รุนแรงที่สุด เพราะหมายถึง “ปราศจากคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์” โดยทั่วไปสังคมไทย ใช้คำนี้กับผู้กระทำความผิดร้ายแรง เช่น การสังหารทั้งครอบครัว แม่ทั้งลูก

หรือพ้อข่มขืนลูก ฯลฯ กล่าวได้ว่า การไม่มีมนุษยธรรมก็คือ การขาดคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ในขณะที่คำว่า “ศีลธรรม” (Precept) หมายถึง กฎเกณฑ์ทางศาสนาที่มีลักษณะลงโทษหรือมีสภาพบังคับบางประการ เช่น ทำผิดศีล 5 เป็นบาปต้องตกนรก ผิดศีลข้อ 5 ดมน้ำทองแดง ผิดศีลข้อ 3 ปีนต้นจ้าว ผู้ไม่ศรัทธาต่อพระเจ้าหรือทำผิดหลักศาสนาที่นับถือพระเจ้า ต้องตกอยู่ในบึงไฟนรก เป็นต้น ข้อกำหนดของศาสนาทั้งหลายจัดเป็นศีลธรรมในความหมายนี้เช่นกัน การกระทำที่อยู่ในกรอบการกำหนดทางศีลธรรม จึงเป็นการกระทำที่เกิดจากสภาพบังคับภายนอก คือ บทลงโทษ มิใช่ความดีงามที่เกิดขึ้นในจิตใจโดยธรรมชาติของมนุษย์

คุณธรรม (Virtue) หมายถึง เกณฑ์ความดีจากภายนอกเช่นเดียวกับศีลธรรม แต่มิได้มุ่งถึงสภาพลงโทษทางศาสนา หากมุ่งความเหมาะสมทางสังคม เช่น กล่าวว่า “ความสามัคคีเป็นคุณธรรม” “ความอดทนเป็นคุณธรรม” หรือ “ความกตัญญูเป็นคุณธรรม” ผู้ได้รับการยกย่องจากสังคมว่าเป็นผู้มีคุณธรรม อาจเป็นผู้มีเกียรติมีศักดิ์ และประสบความสำเร็จในสังคม แต่ผู้ที่ถูกตัดสินว่าไร้คุณธรรม ก็ไม่มีบทลงโทษโดยตรง แต่อาจมีลักษณะการลงโทษทางอ้อม เช่น ไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร หรือขาดความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน เป็นต้น

มโนธรรม (Conscience) หมายถึง ความระลึกรู้ถึงความถูกต้อง น่าจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าจริยธรรม ความดีงามภายในจิตใจมากที่สุด แต่กล่าวถึงในลักษณะของแรงยับยั้งไม่ให้กระทำผิด ดังนั้นโดยนัยนี้ คำว่า “มโนธรรม” จึงเป็นอีกด้านของจริยธรรม เหมือน 2 ด้านของเหรียญเดียวคือ จริยธรรมเป็นแรงกระตุ้นให้ทำความดี ส่วนมโนธรรมคือแรงต้านทานไม่ให้ทำความดี ซึ่งซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้กับ “หิริโอตตป-ปะ” กล่าวโดยสรุปได้ว่า คำที่หมายถึงความดี และใกล้เคียงกับคำว่าจริย-ธรรมจะแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ความดีที่ได้จากกฎเกณฑ์ภายนอก ได้แก่ คุณธรรมกับศีลธรรม กับความดีที่เกิดจากธรรมชาติภายใน ได้แก่ มนุษยธรรมกับมโนธรรม และคำว่าจริยธรรมหากหมายถึงความงดงามของจิตใจก็ต้องจัดได้อยู่ในประเภทหลัง

- 14 สมัยพีชพานิชย์ เป็นคำที่सारูป ฤทธิช ได้จำแนกยุคสมัยของสังคมไว้ใน “ตามรอยช้างแลได้” ว่ามีอยู่ 3 ระยะ คือ 1) สมัยสังคมบ้านป่า 2) สมัยสร้างป่าเป็นนาและ 3) สมัยพีชพานิชย์ กล่าวเฉพาะสมัยพีชพานิชย์เป็นสังคมระยะที่สามหลังจากที่ชุมชนช้างได้เปลี่ยนผ่านระยะของการเป็นสังคมบ้านป่า และป่าเป็นนา ว่ากันว่า

เป็นสังคมที่เกิดจุดหักเหและเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ตรงที่ สายสัมพันธ์ของผู้คนที่
เชื่อมกันด้วยทุนทางวัฒนธรรม ได้กลับกลายเป็น “ทุนเบี้ย” แบบแยกส่วน จึง
ต้องแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเอาชนะคะคานกันเหมือนกับสังคมอื่นโดยทั่วไปในที่สุด

- 15 พัฒน์-เจ็ม รอดเกลี้ยง เป็นสามี - ภรรยา คู่แรกชาวปากพนังที่ได้เข้าไปบุกเบิกตั้งถิ่น
ฐาน ณ บ้านช่องช้าง ในฐานะญาติของเฟื่อง หนูศรีแก้ว เมื่อประมาณ 50 ปี
ก่อน ซึ่งตรงกับประมาณปี พ.ศ. 2492 และได้เป็นจุดเริ่มต้นของการขยายแวดวง
ให้ญาติคนอื่น ๆ จากปากพนังเข้ามาสมทบในภายหลัง
- 16 การาวานสายเลือด(Caravan Blood) คำว่า Caravan ตามความหมายเดิมหมายถึง ขบวนอูฐ
หรือยานพาหนะ แต่ในที่นี้หมายถึง ขบวนทัศนคติของรัฐที่เริ่มต้นด้วยความโกรธ
เคืองในเบื้องต้น แล้วปรับเปลี่ยนไปเป็นโกรธแค้นสืบทอดอันไม่มีที่สิ้นสุด ภาย
ใต้เงื่อนไขของความรุนแรงมาก - น้อยตามยุคสมัย
- 17 อาชญากรปกขาว (White Collar Criminol) โดยทั่วไปคำว่า “อาชญากร” มักจะหมายถึงชาว
บ้านร้านถิ่นทั่วไปที่เป็นชนชั้นล่างของสังคม (ยากจน ความรู้ต่ำ ไม่มีตำแหน่ง
ทางสังคม) แต่ถ้าเมื่อกล่าวถึงอาชญากรรมปกขาวนั้น หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะ
ตรงกันข้าม (มีความรู้ มีอันจะกินและมีตำแหน่งทางสังคม) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
คนที่เป็นนักธุรกิจ ข้าราชการประจำและข้าราชการการเมืองทั้งในระดับชาติและ
ระดับท้องถิ่น ใช้ตำแหน่งเป็นเกราะกำบังในการ “ฉ้อราษฎร์และบังหลวง”
- 18 สวัสดิ์ แก้วทองคำ เป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในตระกูล แก้วทองคำ ปัจจุบันรับราชการอยู่
ที่สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 67/136 ถ. ประชาชื่น
บางซื่อ กรุงเทพมหานคร
- 19 ดร. ถนอม อินทรกำเนิด ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่บ้านกรูด อ. พุนพิน จ. สุราษฎร์ธานี รับราช
การในตำแหน่งผู้ตรวจราชการระดับ 10 กระทรวงศึกษาธิการ และนายกสภา
สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน (2544)

บทที่ 5

สูญยานเสียโยด

วิธีการผูกโยด ไม่ว่าจะเป็นผู้คอง ผูกเกลอ หรือ ผูกโหยด (ระบบอุปถัมภ์) มีพลังต่อการพิทักษ์รักษาชีวิต ทรัพย์สิน เกียรติภูมิ และศักดิ์ศรี ของชาวใต้อย่างเอกอุ เป็นสายรากที่แตกหน่อแตกสาขาอยู่ในวิถีคิดและพฤติกรรมชุมชนชาวใต้ทั้งในส่วนที่เป็นคุณูปการและโทโสปกครอง แต่ก็ยังอยู่ในกระแสสังขธรรม แห่ง อนิจจังและอนัตตา

การผูกคอง ถูกวิพากษ์จากชุมชนตามคติใหม่เกี่ยวกับเสรีภาพส่วนบุคคลว่าเป็นประเพณีคลุมถุงชน บ้างก็ว่าใช้ลูกหลานสร้างฐานอำนาจ บรรดาคนรุ่นลูกรุ่นหลานส่วนหนึ่งถูกคานยืม การมีการศึกษาผลักดันให้อยู่ไกลหูไกลตาวงศาความญาติ จนผู้เฒ่ามีแก่ “แล้วไม่เห็นทางเลนางไม่เห็นแม่” มากขึ้น บรรดาบุตรหลานมีแว่นตาใหม่จากการได้ใกล้ชิดกับเพื่อนที่เรียนร่วมชั้น ร่วมสถาบันและร่วมหน้าที่การทำงาน มากกว่าได้ใกล้ชิดกับคนในละแวกเดียวกัน จึงหันไปนิยมเลื้อยคู่ครองด้วยตนเอง ประเพณีการผูกคองจึงค่อย ๆ หดหาย ประเพณีท้องถิ่นบางอย่างก็เริ่มหดหายตาม เช่น การให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวตระเวนไปกราบไหว้ คณาญาติจนถึงเรือนชาน เพื่อแนะนำตัวต่อวงญาติ เปลี่ยนเป็นเชิญญาติมิตรมาร่วมในพิธีและในวันแต่งงานแทน ทำให้สายใยสายญาติไม่ฝงลึก ไม่กระชับแน่นเท่า จิตสำนึกผูกพันด้านเครือญาติจึงหละหลวม กระบวนการผูกคองจนกระทั่งถึงประเพณีการแต่งงานแบบดั้งเดิมส่งเสริมให้วงศ์ญาติญาติ กระทบความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องและนานพอ ประเพณีแต่งที่ใช้บ้านคู่ครองจัดงาน ทำให้ญาติมิตรมาร่วมกันผ่าฝืน ปอกมะพร้าว ช่อมสาร ตักน้ำ หุงข้าว ร่วมรับรอง ร่วมกันเป็นเจ้าภาพ ล้วนกระชับสายใยสายญาติให้แน่นแนบยิ่งขึ้น ต่อมาเสริมโยดยิ่งขึ้น ใบหน้าแวตาศของญาติมิตรที่มาร่วมพิธีทำให้คู่ครองมีจิตสำนึกผูกพันต่อกันกระชับแน่นยิ่งขึ้น เมื่อจะหย่าร้างเลิกรากันทำให้องค์ยังขังใจ รักษาหน้า รักษาหน้าใจ มากหน้าหลายตายิ่งขึ้น แต่การประกอบพิธีแบบใหม่ที่ซื้อบริการแทนพึ่งพาญาติมิตรทำให้พิธีการและผลทุกอย่างล้วนหละหลวมยิ่งคู่ครองเป็นคนต่างถิ่น ไกลที่ ต่างฐานะ ต่างกำเนิด และต่างวัฒนธรรมกันมาก เปราะบางต่อการกระทบกระทั่ง ทำให้อันตรายขาดความ

การผูกเกลอและเครือขายเพื่อนเกลอต้องอาศัยความมี “น้ำใจนักเลง” และ “ความเป็นมิตรแท้” เป็นฐานและเป็นทาง ซึ่งทั้งสองฐานต้องอาศัยการกล้าได้ กล้าเสีย การจัดการเพื่อให้ได้ขายและรักษา “ฐานกำลัง” ทั้งกำลังคน และกำลังทรัพย์ เพื่อพิทักษ์รักษาเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของซึ่งกันและกัน ยังมีเกลอมากที่ยังมีฐานกำลัง มีบริวารมาก ความจำเป็นที่จะต้องมีการเพิ่มพูนขึ้นก็จะเป็นเงาตามตัว เหล่านี้มักยากที่จะเดินแยกทางกับกระบวนการแสวงหาฐานอำนาจด้วยวิธีการแข่งขันด้วยวิธีนักเลง เมื่อลงสนามแข่งขันก็ย่อมหวังชัยชนะ การลงสนามแข่งด้วยตนเองไม่ยากที่

จะเคารพกติกาตามวิสัยนักเลง รู้จักแพ้ที่ควรแพ้ รู้จักชนะที่ควรชนะ แต่ถ้าบริวารแอบหรืออาสาลงสนามแทน ถ้าผลอเลี้ยวพล้ำเสียที เมื่อสำคัญว่าถูกเอารัดเอาเปรียบ ย่อมเป็นธรรมดาที่หัวหน้าจะต้องรักษาเหลืมนักเลงโดยวิธีปกป้อง ถือหาหรือออกรับแทน บางครั้งบริวารแอบเล่นนอกกติกาละทิ้งวิสัยนักเลง หัวหน้าก็ยังมีทฐิรักษาเหลืมนักเลง บางครั้งการยืนอยู่ข้างบริวารมองข้ามการถนอมน้ำใจคู่แข่งและพวกคู่แข่ง ถ้าบ่อยครั้งเข้าก็กลายเป็นความหวาดระแวงระหว่างเพื่อนเกลอนจนทวีขึ้นเป็นปฏิกิริยาต่อกัน ดังเช่น กรณีคู่แข่งของกำนันสมปอง แก้วทองงค์ กับเสือเอื่อน ปราบด้วง เป็นอุทาหรณ์ของการเปลี่ยนจากการผูกเกลอ เป็นผูกแค้น จนต้องสูญย่านเสียวโยด หรือแม้แต่ฐานกำลังจะแน่นหนาบนฐานความรักและศรัทธาอย่างขุนตะเคียวระการเขตฯ ซึ่งมีฐานกำลังในฐานะของผู้นำชุมชนก็ดี การมีภรรยาถึง 10 คน เสริมฐานด้วยวงดองถึง 10 สายก็ดี การมีบุตรที่รับช่วงเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้านหลายถิ่นหลายตำบลก็ดี การมีเพื่อนเกลอ ต่างพื้นที่ต่างฐานกำลังกันก็ดี เหล่านี้ทำให้ขุนตะเคียวระการเขตมีบารมี เปรียบได้กับผู้นำการเขตตะเคียว และเนื่องด้วยใช้ฐานน้ำใจอันกว้างขวางเมื่อนำทำให้ทุกคนรักและศรัทธา จนกลายเป็นเป็นไม้ใหญ่ผลคก เป็นที่หวังเกาะอาศัยของบรรดานกกาทั่วสารทิศ ขยายเป็นระบบอุปถัมภ์มากขึ้น ผู้ที่เข้ามาอิงอาศัยและผู้ถูกอิงอาศัยขยายบทบาทจากเพื่อพิทักษ์ชีวิต ทรัพย์สินและวงศ์ญาติ เป็นเพื่อพิทักษ์เกียรติภูมิ ศักดิ์ศรีและผลประโยชน์มากขึ้น จนถึงช่วงลูก คือ กำนันเอื่อน แก้วทองงค์ สืบทายาทกรขยายฐานอำนาจ จนมีเพื่อนเกลอร่วม 50 คน ทำให้สายย่านสายโยดที่สัมพันธ์กันด้วยน้ำแรง และน้ำใจ ค่อยถูกคนต่างกลุ่มต่างวิคิดกังขาน่าจะยืนอยู่ได้ด้วยการใช้เงิน ใช้เพทุบาย ใช้อำนาจและอิทธิพล จนถูกมองว่าเป็นผู้มีอิทธิพลเป็นผู้เลี้ยวโจรเลี้ยวอันธพาลในที่สุดทั้งกำนันเอื่อน แก้วทองงค์ (อดีตกำนันตำบลตะเคียว) และกำนันสมปอง แก้วทองงค์ (อดีตกำนันตำบลป่าพะยอม - บุตรกำนันเอื่อน) ต้องติดคุกอยู่ระยะหนึ่ง ในข้อหาผู้มีอิทธิพลและเป็นนักโทษการเมือง เช่นเดียวกับ เปาะซูลาแมดิชา ซึ่งเป็นเพื่อนเกลอคนหนึ่งของกำนันเอื่อนที่ตกเป็นผู้ก่อการร้ายแบ่งแยกดินแดนในเขตพื้นที่จังหวัดยะลาในยุคที่กระบวนการผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เคลื่อนไหวรุนแรง

การผูกเกลอนิยมกันในกลุ่มของผู้นำท้องถิ่น กลุ่มนักแสดง เช่นหนังตะลุง โนรา เพลงบอที่ที่ต้องเดินทางไปแสดงต่างถิ่น กลุ่มคนชอบเที่ยวชอบเดินทาง คนชอบกว้าง ชอบใหญ่ ชอบคิด ชอบดินรน ตลอดถึงกลุ่มนักพนัน และกลุ่มโจร ดังนั้นการสาวรากหานักเลงอันธพาล หรือสาวรากเพื่อดื่บรัสมิคนเด่นคนดังและคนดีผ่านย่านเกลอจึงมักไม่ผิดหวัง ก่อเป็นยุทธศาสตร์การปราบปรามที่นิยมใช้พอ ๆ กันทั้งในฝ่ายป้องกันปราบปรามของเจ้าที่บ้านเมือง และฝ่ายผู้ก่อการร้ายหรือผู้มุ่งทำลายล้างคู่แข่ง ยุทธวิธีดังกล่าวถูกใช้เพื่อก่อความให้หมู่เกลอหวาดระแวงกันเองเพิ่มขึ้น ทำให้ย่านเกลอเหี่ยวเฉาและสูญย่านเสียวโยดเร็วยิ่งขึ้น แม้ว่าคำว่าเกลอและการผูกเกลอเป็นเกลอยังหลงเหลืออยู่บ้างในชนบทของภาคใต้ในปัจจุบัน แต่จิตสำนึกในความเป็นเกลอ แตกต่างกับสมัย

ของกำนันเลื่อน แก้วทองค์ จนเรียกได้ว่าต่างสาขารากกันเกือบสิ้นเชิง ในทางกลับกันวิถีและพลังความผูกพันอันเนื่องมาจากย่านเกสอที่หลงเหลืออยู่ในจิตสำนึกของทายาทเกสอรุ่นหลานรุ่นเหลนยังเข้มข้นกว่า แต่ก็เปี่ยมมรดกปลายย่านที่กำลังจะสิ้นโยด

ชาวชนบทที่อยู่ห่างไกลชุมชนเมือง ทางสัญจรทุรกันดาร การดำรงชีวิตส่วนใหญ่ต้องอาศัยแรงคนและแรงสัตว์ใช้งาน ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจเพื่อเอาชนะงานหนัก งานที่ต้องทำแข่งกับเวลาหรืองานที่เป็นเหตุการณ์ฉุกเฉิน เหล่านี้ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกและเกิดประเพณีเอื้ออาทรต่อกัน เช่น ประเพณี “ออกปาก-กินวาน” ของชาวภาคใต้ เพื่อร่วมกันประสานแรงงานที่ “หนักเกินกำลังแบกหาม” ให้ออกปากให้เพื่อนบ้านใกล้เคียงระดมกำลังมาช่วย เช่น ออกปากมาช่วยหามหรือลากเรือไปตั้งในที่ใหม่ ออกปากมาช่วยกันซ่อมสารเพื่อให้พอใช้เลี้ยงแขกเมื่อมีการจัดงานบวช งานแต่งงาน ออกปากมาช่วยกันไถนา ดำนา เก็บข้าว หาบข้าว เพื่อให้ทันฤดูกาล การออกปากกินวานต่างกับการ “ลงแขก” ตรงที่ไม่จำเป็นต้องใช้แรงคืนให้เท่าเทียมกัน เพราะต่างฝ่ายต่างไม่มีความรู้สึกว่าได้เปรียบหรือเสียเปรียบ ช่วยแล้วก็แล้วกันไปไม่คิดว่าเป็นหนี้แรงงานแก่กัน ฝ่ายหนึ่งอาจช่วยหลายครั้งหลายหนโดยที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่มีโอกาสช่วยคืนก็ได้ แต่นำไปสู่ความผูกพันและความเอื้ออาทรต่อกันอย่างลึกซึ้ง หรือเช่นประเพณี “ยกข้าวหม้อแกงหม้อ” ไปร่วมกันต้อนรับแขกบ้านงานเมือง หรือร่วมเป็นเจ้าภาพในโอกาสพิเศษ เพื่อไม่ให้ตกเป็นภาระของคนหนึ่งคนใดจนเกินกำลัง วิถีและพลังที่มีคุณค่าต่อชุมชนอย่างมหาศาลที่เกิดจากการกระทำดังกล่าวคือจิตสำนึกผูกพันต่อกันที่ช่วยเสริมย้ำ ความผูกพันรักใคร่ นอกเหนือจากที่ได้จากการผูกเกลอผูกคองซึ่งขยายกว้างจากระดับครอบครัวเป็นระดับชุมชน

เมื่อชุมชนในชนบทได้รับอิทธิพลจากระบบทุนนิยม มีคติการใช้น้ำเงินและเม็ดเงินแทนน้ำแรงและน้ำใจที่เอาหยาดเหงื่อแรงงานเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน การออกปากกินวานเปลี่ยนเป็น “ออกปากจ้าง” (จ้างให้จัดหาคนมาร่วมงานเพื่อรักษาภาพความมีหน้ามีตา มีคนรักคนนิยม โดยเสียค่าจ้างเป็นรายหัว) เช่น ออกปากจ้างไปร่วมงานศพ หรือเช่นการต้อนรับจับคู่แขกหรือและญาติมิตรที่อยู่ต่างบ้านต่างถิ่น ที่เคยถูกใจขอให้ที่พักค้างแรมและเลี้ยงดูจนเต็มขนาด กลายเป็นมีที่ให้เข้าพัก มีที่ซื้อที่ขายไว้บริการ การพึ่งพิงอาศัยเปลี่ยนเป็นจิตสำนึกร่วมว่าเป็นการรบกวน เป็นการเพิ่มภาระให้แก่ญาติมิตรผู้เป็นเจ้าถิ่น ผู้เยี่ยมเยียนหาทางช่วยเหลือตนเอง ความเป็นญาติเป็นมิตรค่อย ๆ ผ่อนคลาย ไม่ก่อให้เกิดความผูกพันแนบแน่น แล้วค่อยกลายเป็นความห่างเหิน ขณะเดียวกันต่างคิดว่าไม่จำเป็นต้องมีเกสอหรือมีชนบทนิยมอุปถัมภ์ เกสอเขาที่อยู่เขา เกสอเลที่อยู่ริมทะเล ที่เคยใช้เรือเหินเรือพาย พายเรือ ถ่อเรือ เพื่อไปขอไปฝากกันระหว่างชุมชนทั้งสองของนครศรีธรรมราช ที่ต้องใช้เวลาไปมาหาสู่กันนานแรมสัปดาห์แรมเดือน เพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งที่ฝ่ายหนึ่งขาดอีกฝ่ายหนึ่งเกิน เพื่อถักเก็บไว้ใช้อุปโภคบริโภคเป็นแรมเดือนแรมปี ก็ต้องหมดความจำเป็น เมื่อตลาดกลางที่

ตลาดหัวขุมมีพืชผักทุกชนิดทั้งที่ปลูกได้ในบริเวณใกล้เคียง หรือบริเวณต่างจังหวัดและต่างภาคมาให้เลือกซื้ออย่างเหลือเฟือ ด้วยการพึ่งพาเงินตราเพียงอย่างเดียว ไม่จำเป็นต้องพึ่งเกลือ พืชดอง ไม่ต้องเสียเวลาเฝ้าเกลือเฝ้าดอง เฝ้ารักษาหรือถนอมน้ำใจต่อกันให้เสียทั้งเวลาทำกินและเสียความรู้สึก หรือเช่นชาวสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร ที่เคยใช้เรือพกบรรทุกหม้อ ไห กระเบื้องดินเผา ไปแลกเปลี่ยนเปลือกถึงทุ่งตะเครียะ อำเภอระโนด หรือไปแลกเปลี่ยนเคี่ยมถึงอำเภอป่าพะยอม และอำเภอควนเนียง ซึ่งต่างก็อยู่คนละฝั่งปากทะเลสาบ ก็ไม่จำเป็นต้องเหนียวกายเพราะแค่ทำขายในพื้นที่ยังหาแรงงานได้ไม่พอ ชาวสารทุกพันธุ์มีมาขายถึงเชิงบันได เครื่องใช้พลาสติก และวัสดุอื่น ๆ หาได้ง่ายกว่าและถูกกว่า คนระโนดจึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้หม้อไหจากสทิงหม้อ ลูกเกลือหลานเกลือของคนจาก 3 ฝั่งปากทะเลสาบ จึงเหลือเฟือเพียง “ได้ยืนว่ามีแต่ไม่เคยมา” หรือ “เคยมาแต่ไม่สนใจ” เมื่อการสัญจรทางรถยนต์รุดไล่ การสัญจรทางเรือต่างก็มีทางเลือกเพิ่มขึ้น ฝ่ายหนึ่งเลี้ยงปลาในกระชัง ฝ่ายหนึ่งทำนากุ้ง ฝ่ายหนึ่งรับจ้างเลี้ยงหมูให้บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ ความต้องการที่ยังเหลือตรงกันคือทุนและตลาด แต่ต่างก็พึ่งต่างแหล่งทุนและต่างตลาด อาจผูกพันกันด้วยโฉนดที่ดินโดยไม่ต้องใช้วัฒนธรรมการเป็นเกลือ และใช้ระบบอุปถัมภ์ ที่ไม่ต้องสืบย่านและสาวโยด

วัดซึ่งเคยมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการอุปถัมภ์คำขวัญและการชักนำชุมชนทุก ๆ ด้าน ทั้งการให้การศึกษาคัดเกล้าความเป็นคน การรักษาพยาบาลทั้งทางกายและทางจิตใจ ทำหน้าที่เป็นสถานสงเคราะห์ชุมชนให้ยืมเข้าของ เครื่องมือ เครื่องใช้ สถานที่ ทำพิธีปลอบขวัญให้กำลังใจให้คำแนะนำและชี้แนะต่าง ๆ นานา บทบาทที่สำคัญยิ่งของวัดคือ “ทำคนดิบให้เป็นคนสุก” พระอุปัชฌาย์ทำหน้าที่เสกคนดิบเป็นคนสุก ชาวใต้จึงเคารพบูชาพระอุปัชฌาย์เสมอด้วยบิดามารดา ที่เคารพอุปัชฌาย์เหนือกว่าบิดามารดาก็มีมาก อย่างน้อยหัวหน้าครอบครัวเป็นคนสุกและมีจิตผูกพันกับวัด มีสายใยในฐานะศิษย์กับอุปัชฌาย์ เพราะชายใดยังไม่ผ่านการบวชเรียนก็ยากที่จะมีครอบครัวได้ เจ้าอาวาส พระอุปัชฌาย์และหัวหน้าครอบครัวทุกครอบครัวจึงเป็นสายรากของขนบนิยมอุปถัมภ์ระหว่างวัดกับบ้าน

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 กรุงรัตนโกสินทร์ วัดมีบทบาทพิเศษเพิ่มขึ้น คือเป็นโรงเรียน เป็นแหล่งผลิตคนป้อนระบบราชการ พระรัตนธัชมุนี (ม่วง) ซึ่งรับหน้าที่จัดการศึกษาในภาคใต้ มีเครือข่ายโยงใยกับบรรดาพระสังฆาธิการทั้งในเมืองหลวง หัวเมืองสำคัญและชนบท เด็กวัดที่อาศัยข้าวกันบาตรพระเลี้ยงชีพและที่มีความทะเยอทะยานสูง เริ่มได้รับการอุปถัมภ์จากวัดทะขอยเข้ารับราชการ ใต้เต้าจากเสมียนสูงขึ้นไปเป็นลำดับ วัดในชนบทมีโอกาสนักคันช้างเผือกในป่าเข้าสู่เมือง เด็กวัดบริเวณลุ่มน้ำปากพนังพลิกผันไปเป็นเด็กวัดราชธาวิหาร และวัดอื่น ๆ เด็กวัดเกษตรชลธิ์ ตำบลตะเครียะ อำเภอระโนดและบริเวณใกล้เคียง ถูกผลักดันไปเป็นเด็กวัดและลูกวัดโสมนัสสมหาวิหาร ตามสายธรรมยุติกนิกาย ในขณะที่สาขมหานิกายถูกผลักดันไปเป็นเด็กวัดระฆังโฆสิตดา

ราม เด็กวัดในชนบททั่วภาคใต้ ถูกผลักดันไปเป็นเด็กวัดเป็นลูกวัดและเป็นเจ้าคณะวัดอื่น ๆ ทั่วทั้งเขตฝั่งกรุงเทพฯและฝั่งธนบุรี เช่น วัดสระเกศฯ, วัดมหาธาตุ, วัดอินบรจ, วัดราชสิทธิาราม, วัดวิเศษการ, วัดใหม่ (ยายแป้น) วัดพิชัยญาติการาม, วัดศรีบุญเรือง, วัดบุญผาราม, วัดทองเพลง, วัดบูรณะสิริฯ, วัดอรุณอมรินทร์ วัดประยูรวงศาวาส ฯลฯ จนไปแออัดกันในบางคณะของแต่ละวัดตามเส้นสายของเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตามขนบนิยมอุปถัมภ์ ทำให้เด็กยากจนในชนบทพากันได้ “เสื่อเน” (จบการศึกษาระดับปริญญาได้สวมเสื้อครู แต่ชาวภาคใต้เรียกว่าเสื่อเน เพราะส่วนใหญ่จะจบสาขาเนติศาสตร์ หรือเนติบัณฑิต) ได้ตำแหน่งหน้าที่สำคัญเป็นหัวหน้ากอง เป็นนายทหาร นายตำรวจ เป็นผู้อำนวย การ เป็นอธิบดี เป็นปลัดกระทรวง บางคนได้เป็นนายกรัฐมนตรี (ชาวจังหวัดตรังที่ได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกคือ นายทวี บุญเกตุ เป็นชาวท่าส้ม อำเภอกันตัง) ทำให้ระบบอุปถัมภ์ขยายตัวและสลับซับซ้อน ทั้งในวงการสงฆ์และวงการฆราวาสทั้งในระบบราชการและระบบการเมือง จนเกิดการบอกกล่าวแนะนำจากปากของข้าราชการอาวุโสที่เป็นชาวใต้ว่าถ้าจะรับราชการในตำแหน่งที่มีอำนาจให้ดีให้ร้ายแก่ตนเองและบริวาร อย่ารับราชการในพื้นที่ที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตน เพราะจะเป็นใหญ่เป็นโตและมั่นคงในอาชีพได้โดยยาก ต้องไปใหญ่ไปโตในต่างถิ่นต่างเมือง มิเช่นนั้นจะต้องเสียญาติเสียมิตร หรือไมก็ต้องเสียหลักการเสียความเป็นธรรม หรือทำให้ระบบราชการอันเนื่องจากระบบการฝากฝัง การเล่นพรรคเล่นพวก แต่ถ้าคนได้รับราชการในท้องถิ่นของตนในตำแหน่งที่มีแต่พระคุณไม่มีพระเดช ก็จะสามารถปรนนิบัติราชการได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ เพราะสามารถบริการประชาชนจนลืมปรนนิบัติครอบครัว

เป็นที่น่าสังเกตว่าในยุคที่บุตรหลานของคนยากคนจนในชนบทอาศัยวัดอุปถัมภ์ค้าผูกผลักดันให้ได้รับการศึกษา ทำตนให้เป็นคนสูงในเมืองใหญ่และเมืองหลวงนั้น บรรดาลูกหลานของพ่อค้าหรือผู้ที่มีฐานะอันพอจะกินในจังหวัดสงขลา นครศรีธรรมราช ตรัง ภูเก็ต พังงา กระบี่ และจังหวัดอื่น ๆ ทางตอนล่างลงไปนิยมส่งบุตรหลานของตนไปศึกษาที่เมืองป็นังของมาเลเซีย คนกลุ่มนี้จึงมีย่านมิโยคอยู่กับวิถีชีวิตที่ต่างไปจากกลุ่มบุตรหลานชาวชนบทที่ไม่ว่าจะเป็นใหญ่เป็นโตหรือประสบชะตากรรมอยู่ ณ ส่วนหนึ่งส่วนใดทั้งในและนอกประเทศต่างก็มีจิตสำนึกผูกพันอยู่กับท้องถิ่นและความเป็นไทยค่อนข้างเข้มข้น อันเป็นผลพลอยได้จากวิถีและพลังของระบบการผูกเกลือ ผูกคอง และขนบนิยมอุปถัมภ์ ที่ยอมรับกันว่าชาวภาคใต้ส่วนใหญ่หนักแน่นและมั่นคงในด้านการเอาญาติเอามิตร เอาพรรค เอาพวกและเอาภาค เมื่อถึงคราวจำเป็น หรือที่เป็นไปโดยไม่รู้สีกตัว

ในยุคที่หน่วยราชการเจริญเติบโตมาทำหน้าที่แทนบทบาทของวัดมากขึ้น ๆ มีคนของรัฐมีงบประมาณจากรัฐสนับสนุนจนมีขีดความสามารถเหนือกว่าวัด ส่งผลให้ชาวบ้านหันไปพึ่งหรือถูกบังคับให้พึ่งรัฐ ชาวบ้านเริ่มห่างวัดไกลวัดจนเกิดจิตสำนึกใหม่ว่า วัดที่เคยเป็นศูนย์กลางการ

อุปถัมภ์พลิกกลับเป็นว่า “วัดเพิ่มภาระให้แก่ชุมชน” บางวัดในช่วงนอกพรรษา เหลือแต่หลวงพ่อหรือหลวงตาทำหน้าที่เฝ้าวัดเพียงรูปเดียว แม้แต่การเทกระโถนก็เรียกหาศิษย์วัดใช้ไม่ได้ ทุกอย่างต้องลงมือทำเอง ลงท้ายเป็นว่าคตดั้งเดิมที่วัดทำหน้าที่นำบ้านพาคนให้พ้นทุกข์และบ้านมีหน้าที่ทำนุบำรุงวัดให้น่าศรัทธา ยิ่ง ๆ ขึ้น ต่างก็ไม่อยู่ในจิตสำนึกระดับต้น ๆ ของซึ่งกันและกัน เป็นการเสื่อมสูญวิถีและพลังที่เคยช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง เป็นการเสียย่านเสียสูญโยคของขนบนิยมอุปถัมภ์ที่ต่างฝ่ายต่างให้และต่างฝ่ายต่างมีกำไร เป็นต่างฝ่ายต่างขาดทุนเพราะส่วนหนึ่งเนื่องมาจากอิทธิพลของระบบทุนนิยม

การผูกโยค ด้วยการผูกเกลอ ผูกคอง และระบบอุปถัมภ์ค้ำจุน ในอดีตล้วนกระทำเพื่อนำพาชัยชนะมาสู่ตน ผู้ครอบครองและญาติมิตร โดยมีฐานจิตสำนึกร่วมกันว่า เพื่อชัยชนะร่วมกันบนวิถีที่ต้องพึ่งพาตนเอง ครั้นถึงปัจจุบันท่าทีการเกื้อกูลกันมักเป็นเพียงเพทุบายให้ได้ชัยชนะบนความพ่ายแพ้ของฝ่ายตรงกันข้าม ทั้งหมดทั้งปวงจึงทำให้ย่านและโยคเหี่ยวเฉา หดหายและตายจากวัฒนธรรมการผูกโยคด้วยระบบผูกเกลอ ผูกคอง และขนบนิยมอุปถัมภ์ จึงเป็นมรณานุสติ ตามหลักอนิจจัง อนัตตา

บรรณานุกรม

กรรณิการ์ สุขเกษม. **สังคมวิทยาการ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524.

กาญจณี ละอองศรี. **อันกานิดของคนไทย ศิลปวัฒนธรรม** (ฉบับพิเศษ)

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรือนแก้วการพิมพ์, 2528.

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. **วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศ**

ไทย เอกสารวิจัยหมายเลข 14 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะเศรษฐศาสตร์ **การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับผลกระทบด้าน**

สังคม การเตรียมความพร้อมจากการเปิดเสรีทางการค้าและบริการทางการศึกษา

(รายงานฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

ชัยวัฒน์ คุประตกุล. **ไอน์สไตน์ ผู้ลึกลับจักรวาล**. กรุงเทพฯ : (พิมพ์ครั้งที่ 2) โรงพิมพ์

กรุงเทพฯ, 2543.

ชมรมพัฒนาสังคม. **ทฤษฎีสังคม**. กรุงเทพฯ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนา

บริหารศาสตร์, 2534.

ชาญชัย มูลนิษฐา. “คนไทยกระอักกระอ่วน 53% จีดีพี, เติบโต (19 ตุลาคม

2543 : หน้า 15.

_____ . “ยอดหนี้ ก.ค. ทะลัก 2.7 ล้านล้าน : แฉเดือนเดียวเพิ่ม 8.6 หมื่นล.”

ไทยรัฐ (19 ตุลาคม 2543) : หน้า 8.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. **เศรษฐกิจหมู่บ้านลาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต.**

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2540.

ฉันทนัทธ์ ชีระสุนท์. **GSP : Generalized System of preference (แผ่นปอ)**,

นครศรีธรรมราช คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2544.

ทวีศักดิ์ นพเกษร. “วิกฤติสังคมไทย 2540” ใน **กรมการปกครอง กอบบ้านกู้เมือง**

กรมการปกครอง. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพัฒนาเอเชีย สำนักงานสถาบันราชภัฏ

คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหรือเผชิญปัญหาวิกฤติ, 2541.

เทวินทร์ สิริโชคชัยกุล. **มาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ : (พิมพ์ครั้งที่ 3)

สโไพศาลการพิมพ์, 2535.

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “สทิงพระ : ชุมชนโบราณ”, ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.**

2529 เล่ม 9. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.

ธีระพล อรุณะกลีกร และคณะ **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 – 2544)** กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2540.

ธีรบุทร บุญมี. “ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย” ใน **สังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1–7 (อารยธรรม)**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “การเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองของนครศรีธรรมราชระหว่างช่วงปลายอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์.” ใน **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 4 : ศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราชกับการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคมนครศรีธรรมราช**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2531.

นิเวศน์ เกตุชาติ. (ผู้แทนคณะศิษยานุศิษย์). **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระพุทธิ- ธารเณร (วัน ยศปาโล)**. (ไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์), 2538.

_____. “ผูกเสี่ยวผูกคอง” ใน **มติชนสุดสัปดาห์** 21, 1061 (18 ธันวาคม 2543):

ณรงค์ นุ่นทอง. **การปฏิรูปการปกครองเมืองนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง ในสมัย พระยาสุโขมนัถยวิติเป็นข้าหลวงเทศาภิบาล (พ.ศ. 2439 – 2449) : อนุสรณ์งาน ฌาปนกิจศพนางทองพูน ทองธวัชร**. ฌาปนที่พิมพ์: ธนศ., 2528.

_____. **การปฏิรูปการปกครองเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยพระยาสุโขมนัถยวิติ เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล (พ.ศ. 2439 – 2449) ฌ มลลเทศาภิบาล : วิเคราะห์ เปรียบเทียบ**. วุฒิชัย มุลศิลป์ และสมโชค อ่องสกุล บรรณาธิการ กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์, 2524.

บรรณาธิการ **การเงินการธนาคาร “ข่าวประกัน” ปีที่ 15** ฉ. 176 (เอ.ไอ.เอ เงินเหลือปีละ หมื่นล้าน จ้างปล่อยตลาดเงินเชื่อเคหะ) ธันวาคม 2539, หน้า 61.

_____. “กองทุนข้ามชาติฟันกำไรท่วมนกระแสน้ำตลาดเอเซีย” **การเงินการ ธนาคาร** ปีที่ 15 ฉ. 176 ธันวาคม 2539, หน้า 59 – 60.

ปก แก้วกาญจน์ **การค้าทางเรือบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา** สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, 2540.

ปกรณ์ ปรีชากร. “การประยุกต์ทฤษฎีพึ่งพาในการวิเคราะห์เศรษฐกิจสังคมไทย : ข้อพิจารณาเกี่ยวกับระเบียบวิธีการศึกษา, ใน **ทฤษฎีการพึ่งพากับสังคมเศรษฐกิจ ไทย**. โดย รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และสมบูรณ์ ศิริประชัย (บรรณาธิการ) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

ประชา ปสนทนสมทโม และคณะ (แปล) **จุดเปลี่ยนแห่งทศวรรษ : ทัศนะแม่บทเพื่อการ
ปฏิวัติวัฒนธรรมใหม่.** กรุงเทพฯ : (พิมพ์ครั้งที่ 4) เม็ดทรายพริ้นติ้ง, 2543.

ประมวล มณีโรจน์. “โจรพัทลุง – กรณีตำนานโจรแห่งตำบลคอนทราย : ความแรงของลม
ฝนย่อมเกี่ยวเนื่องกับเมฆหมอกแห่งฤดูกาล”, ใน **ทักษิณคดี** 4,1. มิถุนายน –
กันยายน 2537, หน้า 56 – 57.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. **หอย ช้อง บ่อนและยาบ้า : เศรษฐกิจนอกกฎหมายกับ
นโยบายสาธารณะในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2543.

ไพรินทร์ รุยแก้ว. “เรือเหนือ : สื่อสัมพันธ์ของชาวเหนือกับชาวนอก” ศึกษาเฉพาะกรณี
บ้านศรีวัง ใน **วิชา** 19, 2 (มิถุนายน 2541).

ภาพร สุททาวาทิน. **การเงินธุรกิจ.** กรุงเทพฯ : ศรีสง่าวิชาการ, 2541.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. “วิวัฒนาการของนายทุนจีนในนครศรีธรรมราช”. ใน รายงานการ
**ธำมณาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่ 4 : ศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราช
กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช.** กรุงเทพฯ :
รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2531.

เมรินทร์ นวะนุศย์. “จริยธรรมคือความงดงามของจิตใจ”. ใน **25 ปี คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์.** สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, 2543.

รมย์ ฉนกร. รายงานการธำมณาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 4 :
**ศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราชกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม
นครศรีธรรมราช ผลการธำมณาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 1 – 3.**
กรุงเทพฯ รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2531.

ล้อม เพ็งแก้ว. “ชุมโจรบ้านคอนทราย : รุ่ง คอนทรายและคำ ห้วเพชร”, **ทักษิณคดีศึกษา**
4,1 : (มิถุนายน – กันยายน), 2537.

วัลย์วิภา นุชรรัตนพันธุ์. “วิวัฒนาการสังคมไทย”. ใน **ไทยคดีศึกษา (อารยธรรมหน่วยที่**
1 – 5) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523.

วินิต ทรงประทุม. “พัฒนาการทางความคิดของทฤษฎีการพึ่งพาทางเศรษฐกิจ”, ใน **ทฤษฎี
การพึ่งพากับสังคมเศรษฐกิจไทย.** รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ และสมบุญ ศรีประชัย
(บรรณาธิการ) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

วิวัฒน์ชัย อัดถากร. **“ทฤษฎีการพึ่งพากับสังคมเศรษฐกิจไทย”.** รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ และ
สมบุญ ศรีประชัย บรรณาธิการ ธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร, 2528.

- วิภาวี วิจิตบันดาล. “สถาบันเศรษฐกิจในแง่สังคม,” ในสังคมไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. **การศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : โอเคชั่นสโตร์, 2539.
- วีระ แสงเพชร. **ภูมิปัญญาการปราบปรามของ พล.ต.ต. ขุนพันรักษ์ราชเดช**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544.
- สฤ์ปหน้า 1 “ชุดสาหร่ายนาบกรัฏฐมนตรีคนที่ 23 : ทักษิณ เหลนนาย อากร ร.4”, ใน **มติชนรายวัน**. วันจันทร์ที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ปีที่ 24 ฉบับที่ 8382.
- สงบ ส่งเมือง. “สูตรนารายณ์.” ใน **ทักษิณคดี** 4, 1 (มิถุนายน – กันยายน, 2537) : 30 – 39, 47.
- สนั่น เมืองวงษ์. **ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์สุโขทัย**. สงขลา : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520.
- สารูป ฤทธิ์ชู. **ตามรอยช้างเผือก**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544.
- สำนักงานสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ, **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.
- สมพุทธ ชูเรน. “เรือเหินือ : เรือชาวเขา” ใน **เขานันทมน : ชีวิตและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : ที.พี. พรินท์, 2541.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. **ศิลปวัฒนธรรม (ฉบับพิเศษ) “สุโขทัยไม่ใช่ราชธานีแห่งแรกของไทย”** เจ้าพระยา กรุงเทพฯ, 2526.
- สุเทพ ชีรศาสตร์. **มาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 1
- สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ. **กะเทาะนิมิตกริณเดววิชีวิตชาวใต้ตอนล่าง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2543.
- . **ทฤษฎีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สุขภาพใจ, 2542.
- . “สทิงพระ, อำเภอ”, ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529**
- เล่ม 9**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.
- สมหญิง สุนทรวงษ์. **ระบบอุปถัมภ์กับการกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนาชนบท : กรณีศึกษาหมู่บ้านในเขตชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยบูรพาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.

สมเจตนา มณีโมโนย. **“วัฒนธรรมโอรที่ปรากฏในท้องอันลาคใต้”** ทักษิณคดี 4,1.

มิถุนายน – กันยายน 2537, หน้า 14 – 29.

อัญชลี ไพรีรัก. **“ผู้ผลิตและดำเนินรายการ Columnist สัมภาษณ์ ดนัย เอกมหาสวัสดิ์”**

ITV 22 สิงหาคม 2543 เวลา 21.30 น.

อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา สุรินทร์พันธุ์ (บรรณาธิการ). **ระบบอุปถัมภ์**. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

อมรา ศรีสุชาติ. **ถายรากลาคใต้: ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ และจิตลักษณะ**. กรุงเทพฯ :

เอมีเทรคดิง, 2544.

อาคม เชนทองคำ. **หัวเชือกวัชน**. กรุงเทพฯ : เกล็ดไทย. 2543.

อุคม นิปริยาบ. **นครศรีธรรมราชกับการปกครองหัวเมืองมลายู ในรัชกาลสมเด็จพระนั่ง**

เกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367 – 2394). ปริณูณานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต

กรุงเทพฯ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปกร, 2521.

บุคลากรกรม

เจ้าอาวาสวัดสวนป่าณ เดิมชื่อนายสมพร ชัยช่วย (ชบา นุเคราะห์) เป็นชาวตำบลเกร็ง อำเภอ
ชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มารดาชื่อนางจิ้น บิดาชื่อนายกลับ ชัยช่วย หลัง
จากที่บวชเณรอยู่ที่วัดโคกข่อยเกลอของโยมพ่อได้รับอุปการะจึงให้ไปอยู่ที่วัดชล
เนนิขณเพื่อศึกษาพระปริยัติธรรม จนสอบได้นักธรรมชั้นเอกและบาลีประโยค 4 ใน
วัดราชาธิวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร จนกระทั่งได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูจิตกรการ
ประสาธ เจ้าอาวาสวัดสวนป่าณ เจ้าคณะอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช และเป็นพระ
ราชาคณะชั้นสามัญว่า “พระภัทรธรรมธาดา” จนถึงปัจจุบัน (2544)

น้วนและเพิ่ม ทองท่าพญา สองพี่น้องชายหญิง ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่ที่ 12 บ้านคลอง
น้อย ตำบลบางกระบือ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช สัมภาษณ์เพิ่มเติม
โดยอาคม เดชทองคำ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2543

ควล ตรีโรจน์ บ้านเลขที่ 189 หมู่ที่ 9 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา
จังหวัดนครศรีธรรมราช สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดยอาคม เดชทองคำ เมื่อวันที่
14 ธันวาคม 2543

ถนอม อินทรกำเนิด ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่บ้านกรูด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์
ธานี รับราชการในตำแหน่งผู้ตรวจราชการระดับ 10 กระทรวงศึกษาธิการ
และนายกสภาสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน (2544)

ทองอินทร์ รัชชกาญจน์ บ้านเลขที่ 122 หมู่ที่ 9 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา
จังหวัดนครศรีธรรมราช สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดยอาคม เดชทองคำ เมื่อวันที่
14 ธันวาคม 2543

นิรันดร์ พรหมจรรย์ อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 74/5 หมู่ที่ 2 ตำบลคลองหอยโข่ง อำเภอ
คลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา สัมภาษณ์โดยอาคม เดชทองคำ เมื่อวันที่ 23
กันยายน 2543

นิเวศน์ เกตุชาติ เป็นบุตรคนที่ 2 ของนายเหมียกับนางเปี่ยม เกตุชาติ ภูม
ิลำเนาเดิมอยู่ที่บ้านราม ตำบลบางนพ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
ภาวะอันไม่ยอมจำนนตามวิสัยของคนชายขอบรอบคอบสมุทรเมื่อเกิดกบฏแมน
ฮัตตัน ได้ส่งผลให้ชีวิตต้องเปลี่ยนเส้นทางไปเป็นนักการเมืองท้องถิ่นในฐานะ
ประธานสมาชิกสภาจังหวัดนครศรีธรรมราชถึง 17 สมัย ในปัจจุบัน (2544)

ท่านก็ยังคงมีบุคคลิกภาพแบบพ่อทั้งสองคือ นายเหมียบ เกตุชาติ ในฐานะผู้ให้กำเนิดกับพระพุทธรังษารเถร ในฐานะผู้ให้แบบอย่างและข้อคิดเกี่ยวกับชีวิตและสังคม

- บรรจง เรื่องลักษณะ บ้านเลขที่ 189 หมู่ที่ 9 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดยอาคม เดชทองคำ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2543
- บารณี ถาวร อดีตอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราชผู้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ 1/42 บ้านหนอง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช สถานที่ดังกล่าวได้เคยเป็นจุดรวมของเรือเหินก่อนจะเดินทางต่อไปยัง อำเภอมืองหรืออำเภอปากพนังในอดีต
- ปัม เวชพิศ อดีตแม่ค้าเรือเหิน บ้านเลขที่ 608/1 หมู่ที่ 4 บ้านปากปาย ตำบลท่าจั่ว อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- พริ้ม ทองมาก อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 1 อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2544
- พัฒน์ - เฒ่า รอดเกลี้ยง เป็นสามี - ภรรยา คู่แรกชาวปากพนังที่ได้เข้าไปบุกเบิกตั้งถิ่นฐาน ณ บ้านช่องช้าง ในฐานะญาติของเฟื่อง หุสรีแก้ว เมื่อประมาณ 50 ปีก่อน ซึ่งตรงกับประมาณปี พ.ศ. 2492 และได้เป็นจุดเริ่มต้นของการขยายแคว้นให้ญาติคนอื่น ๆ จากปากพนังเข้ามาสมทบในภายหลัง
- พิน พรหมชูแก้ว อายุ 81 ปี บ้านเลขที่ 277 หมู่ที่ 4 ตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2544
- ไพรินทร์ รุขแก้ว อาจารย์ 3 ระดับ 8 โรงเรียนวัดควนขลิก สปอ. หัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่บ้านคลองน้อย ตำบลบางกระบือ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งที่มีการค้าเรือเหินหนาแน่นในอดีต
- มณฑา มนต์เลี้ยง บ้านเลขที่ 1/40 ตำบลบางจาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- แม่น หนูมาศ อายุ 78 ปี อยู่บ้านเลขที่ 86/1 หมู่ที่ 3 ตำบลลานสกาในอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช
- สวัสดี แก้วทนต์ เป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในตระกูล แก้วทนต์ ปัจจุบันเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา อำเภอมือง จังหวัดสงขลา

สุทิน เกื้อทิพย์ บ้านเลขที่ 82/1 หมู่ที่ 3 ตำบลदनสงวณ อำเภอรโนด
จังหวัดสงขลา สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดยอาคม เดชทองคำ เมื่อวันที่ 26
มกราคม 2544

อภิธานศัพท์

กริชฉิบเอ็ดคค เป็นศาสตราวุธชนิดหนึ่งที่นิยมใช้กันแพร่หลายในหมู่เกาะชวาและอาณานิคมบริเวณวัฒนธรรมข้างเคียงที่กินแดนมาถึงภาคใต้ตอนล่าง ตอนกลางและตอนบนของประเทศไทย ในเบื้องต้นเชื่อกันว่าเป็นเพราะความเสี่ยงทั้งในชีวิตทรัพย์สินและศักดิ์ศรีของชนกลุ่มนี้ที่อยู่ท่ามกลางภูมิฐานะอันอุดมไปด้วยเกาะแก่ง หุบห้วย และเหวหิน จึงต้องเสี่ยงกับภัยอันตรายนานาชนิด เช่น ชนพื้นเมืองที่ดุร้ายโจรสลัดและคนแปลกหน้า จึงต้องคิดหาอาวุธที่พกพาติดตัวสะดวกและปกปิดได้มิดชิด เช่น กริช มีดบาแคะ (Badek) มีดเค็ง (Pedang) มีดหางไก่ (Lawi ayam) เป็นต้น

เนื่องจากกริชเป็นศาสตราวุธที่มีกำเนิดมาจากวัฒนธรรมฮินดู - ชวา ในสมัยอาณาจักรมัชปาหิตที่เกี่ยวข้องอยู่ในลัทธิไศวนิกาย กริชจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ หรือตัวแทนแห่งพระศิวะ ด้ามกริชแบบชวา - ฮินดูในอดีตจึงมักจะแกะสลักเป็นรูปของเทพเจ้า (พระศิวะ) เพื่อความขลังความศักดิ์สิทธิ์ และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของและผู้ที่นำเอากริชไปใช้ ดังนั้น กริชจึงถูกปรับแต่งรูปแบบในส่วนต่าง ๆ ให้เข้ากับรสนิยมในท้องถิ่นของตนเอง เช่น ดากริช ฝักกริช และด้ามกริช เป็นต้น ทำให้เกิดรูปแบบต่างๆ ขึ้นในแต่ละท้องถิ่น มีรูปลักษณะทางศิลปกรรมปลีกย่อยผิดเพี้ยนแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่โครงสร้างใหญ่ยังคงรักษาไว้ตามแบบแผนดั้งเดิม กล่าวเฉพาะกริชฉิบเอ็ดคคที่ชุดคุ้มครองของคำหัวแพรนำมาใช้เป็นอาวุธประจำตัวที่อ้างอิงถึงในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ อาจารย์พิชัย แก้วขาว หนึ่งในคณะผู้ศึกษาวิจัยเรื่อง กะเทาะสนิมกริชแลวิถีชีวิตชาวใต้ตอนล่าง ให้คำตอบว่าจำนวนคคของกริชไม่ได้เป็นเครื่องแสดงว่ายิ่งใหญ่ มากหรือมีบารมีมากหรือมีอำนาจมาก ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม หากแต่ขึ้นอยู่กับความสวยงามตามแนวคิดของสถาปนิกมากกว่า เป็นที่น่าสังเกตว่าจำนวนคคกริชส่วนใหญ่จะลงท้ายด้วยเลขคี่ เช่น 5, 7, 9, 11 เป็นต้น แต่ทั้งนี้ก็มีได้หมายความว่า เป็นกฎตายตัวเสมอไป เพราะจำนวนคคที่ลงท้ายด้วยเลขคู่ก็มี กล่าวเฉพาะคำถามที่ว่าทำไมต้อง “คคและโค้งงอ” อาจารย์พิชัยฯ ตอบว่า น่าจะเกิดจากความสวยงามมากกว่าศกยภาพในการทำลาย

เพราะถ้ากรีซมีรูปทรงเป็นท่อนก็จะมีความสามารถในการทะลุทะลวงได้มากกว่า

การเกิดจุดอ่อนในระบบเดิม เป็นระบบของการบริหารจัดการกำลังพล ไพร์ ทาส ขุนนาง และบรรดาการเมืองของหัวเมืองประเทศราชภายใต้ระบบกินเมือง ในระยะแรกบรรดาเจ้าเมืองทั้งหลายยังคงให้ความเคารพยำเกรงโดยแสดงออกผ่าน “เครื่องราชบรรณาการ” แต่ครั้งเมื่อเจ้าเมืองประเทศราชมีไพร่พลมากขึ้นจากการเกิดลูกออกหลานของไพร์ทาส และมั่งคั่งขึ้นจากการสั่งสมทรัพย์สินอันเกิดจากแรงงานของไพร์และทาส จึงทำให้เจ้าเมืองบางเมืองแสดงอาการกระด้างกระเดื่องโดยการไม่ส่งกำลังไปสมทบเมื่อทางราชธานีต้องออกสงครามกับการวางแผนแย่งราชบัลลังก์ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ระบบการควบคุมไพร่พลที่ใช้มาก่อนหน้านี้เริ่มเสื่อมและมีจุดอ่อนบางประการ จึงได้นำไปสู่การปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5

การดูดซับทางปัญญา (Brain Drain) เป็นวิธีการอย่างหนึ่งของประเทศที่พัฒนาแล้วที่อาจจะเกิดขึ้นจากความตั้งใจในฐานะนโยบายหรือเป็นความบังเอิญที่สุดจะคาดเดา ที่ได้แสดงให้เห็นโดยผ่านการหยิบยื่นเงื่อนไขพิเศษให้กับกลุ่มคนระดับสมองของประเทศด้อยพัฒนา เช่น เงินเดือน / ค่าตอบแทนที่สูงกว่าความสะดวกสบายและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตที่มากกว่า ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อให้บุคคลกลุ่มดังกล่าวได้พักพิงอาศัยอยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยวาดหวังตั้งว่า กลุ่มบุคคลดังกล่าวจะสามารถประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูงภายใต้ข้อบังคับตามกฎหมายของประเทศ นั้น ๆ ได้

การเปิดเสรีทางการค้าและบริการ เป็นกลยุทธ์การครอบงำโลกของกลุ่มประเทศที่เราเชื่อกันว่าพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น ฯลฯ ดังนั้น จึงได้พยายามผลักดันให้มีการเจรจาเรื่องดังกล่าว ในช่วงท้ายของการเจรจาแกตต์ (GATT) รอบโตเกียวโดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ สัมฤทธิ์ผลในการประชุมแกตต์รอบอุรุกวัย ในปี พ.ศ. 2529 ได้ยังผลให้มีการรับรองปฏิญญาระดับรัฐมนตรี (Ministerial Declaration) ในฐานะตัวแทนของรัฐบาลว่าจะตกลงเปิดเสรีทางการค้าและบริการร่วมกัน กระทั่งถึงการเจรจารอบเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ในปี พ.ศ. 2536 ได้นำไป

สู่ข้อตกลงต่าง ๆ เพื่อเปิดเสรีทางการค้าและบริการ ทรัพย์สินทางปัญญา รวมไปถึงการจัดตั้งองค์การการค้าโลก (WTO : World Trade Organization) ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้หาเป็นอื่นไปไม่ได้ไม่นอกเสียจากประเทศมหาอำนาจ ได้พยายามหาช่องทางโดยการสร้างองค์กร เจื่อนใจและกลไกในการดูแล คุ้มครองบริการจากประเทศด้อยพัฒนา ให้ดูประหนึ่งว่าชอบธรรมเท่านั้น โดยการกำหนดนิยามของคำว่า การค้าบริการระหว่างประเทศว่า หมายถึง การให้บริการ (Supply of Services) ซึ่งแบ่งรูปแบบการให้บริการ (Mode of Delivery) ได้เป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

1. Cross Border Supply หมายถึง การให้บริการจากประเทศของผู้ ให้บริการข้ามพรมแดนมายังประเทศของผู้รับหรือผู้ใช้บริการและผู้ซื้อ บริการต่างก็อยู่ในประเทศของตน แต่สามารถซื้อขายกันได้โดยผ่านสื่อ ต่าง ๆ เช่น บริการทางด้านสื่อสาร บริการโอนเงินข้ามประเทศ

2. Consumption Abroad หมายถึง การค้าบริการที่ผู้ซื้อบริการจาก ประเทศหนึ่งสามารถเข้าไปซื้อบริการในประเทศอื่นได้ เช่น การท่องเที่ยว การศึกษา การแพทย์ เป็นต้น

3. Commercial Presence หมายถึง การให้บริการของผู้ให้บริการจาก ประเทศหนึ่งเข้าไปจัดตั้งหน่วยธุรกิจ ในอาณาเขตของอีกประเทศหนึ่ง เพื่อทำการค้าบริการในประเทศตนได้ เช่น บริการการเงินธนาคาร และบริการประกันภัย

4. Presence of Natural Persons หมายถึง การให้บริการของบุคคล ธรรมดาโดยที่บุคคลธรรมดาของประเทศหนึ่งเข้าไปทำงานในอาชีพใน สาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการค้าบริการในอีกประเทศหนึ่งที่ตนถนัดได้ เช่น บริการวิศวกรที่ปรึกษาและบริการก่อสร้าง (คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542 : 1 – 2)

กุ้งยัม

เป็นอาหารสมทบอีกชนิดหนึ่งของผู้คนชายขอบทะเลสาบสงขลา โดยการนำกุ้งที่มีขนาดใหญ่ไม่เกินนิ้วก้อยหมักด้วยน้ำส้มจวนสุก แล้วจึงนำไปแปรรูปเป็นอาหารที่มีหอม น้ำตาลทราย พริกขี้หนู เป็นส่วนผสม เท่าที่เห็นได้ดูจะเป็นอาหารของคนบริเวณลุ่มน้ำและริมทะเล มากกว่าที่จะเป็นอาหารของคนบริเวณที่ราบสูงเขาในภาคใต้

กลุ่มประเทศ G8 คือกลุ่มประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูง มีจำนวน 7 ประเทศหรือที่เรียกกัน G7 ในขั้นต้นได้ เฮอร์มัน อังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่นและส่วนประเทศ ได้ เป็นสมาชิกหลังสุดจึงนิยมเรียกชื่อกลุ่มประเทศดังกล่าวว่า G8

กำเนิดคนไทยมีอยู่ 5 กลุ่ม ตามข้อค้นพบของกาญจณี ละออศรี เป็นดังนี้

1. กลุ่มที่เชื่อว่าถิ่นเดิมของคนไทยอยู่ในบริเวณมณฑลเสฉวน ในด้านแม่น้ำแยงซีเกียง หรือตอนกลางของประเทศจีนในปัจจุบัน และค่อย ๆ อพยพมาทางตอนใต้ของจีนครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งจึงอพยพลงมาสู่แหลมอินโดจีน

2. กลุ่มที่เชื่อว่าถิ่นกำเนิดของคนไทยอยู่บริเวณเทือกเขาอัลไต ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจีนติดกับพรมแดนรัสเซีย และค่อย ๆ อพยพลดร่นลงมา 3 ครั้งใหญ่ ๆ จากเทือกเขาอัลไตเข้าสู่มณฑลเสฉวน ต่อมาอพยพเข้าสู่มณฑลยูนนานและก่อตั้งอาณาจักรน่านเจ้าขึ้นมาจวบจนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 18 จึงอพยพจากอาณาจักรน่านเจ้าเข้าสู่บริเวณดินแดนประเทศไทยและก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย

3. กลุ่มที่เชื่อว่าคนไทยในประเทศไทยเป็นคนในกลุ่มตระกูลภาษาไต - ไท ซึ่งมีถิ่นเดิมอยู่กระจัดกระจายในบริเวณกว้าง นับตั้งแต่ทางตะวันออกเฉียงใต้และทางตอนใต้ของจีน บริเวณมณฑลไกวเจา กวางตุ้ง กวางสี และยูนนาน ตลอดจนบริเวณตอนเหนือของดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งในบริเวณรัฐอัสสัมของอินเดีย

4. กลุ่มที่เชื่อว่าถิ่นเดิมของคนไทยอยู่ในประเทศไทยปัจจุบันมานานแล้ว

5. กลุ่มที่เชื่อว่าถิ่นเดิมของคนไทยอาจอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยหรือในอินโดจีน หรือในบริเวณคาบสมุทรมาลายูและค่อย ๆ แพร่กระจายไปทางใต้และทางตะวันตกของอินโดจีน และตอนใต้ของจีน

กลไกภายในและกลไกภายนอก กลไกภายในหมายถึง แบบแผน กฎระเบียบและวิถีคิดจำเพาะของพื้นที่วัฒนธรรมแบบ “อโคจร” ของอำนาจรัฐและวัฒนธรรมอื่นใดจากภายนอกของประชาคมปักษ์ใต้ชายขอบรอบทะเลสาบสงขลาในขณะนั้นกับกลไกภายนอกที่หมายถึงผลสืบเนื่องจากการเกิดสงครามโลก

ครั้งที่สอง ทั้งสองกลไกต่างก็มีผลต่อการก่อเกิดชุดใจขึ้นในขณะนั้น จนกระทั่งได้มีบุรุษร่างเดี๋ยวดำหลายพลั้งดังกล่าวในที่สุด

ไก่ทอด KFC เป็นสินค้าที่นิยมบริโภคกันมากในหมู่วัยรุ่นไทยปัจจุบัน (2544) เพราะเป็นตัวบ่งชี้ประการหนึ่งว่าเป็นคนทันสมัยที่ได้รับประทานอาหารราคาแพงในศูนย์การค้าขนาดใหญ่ ไก่ทอด KFC เป็นคำย่อของคำว่า “Kentucky Fry Chicken” ที่คนไทยเชื่อกันว่าเป็นสูตรนำเข้าจากเมืองนอกคือสหรัฐอเมริกา เพราะคำว่า Kentucky เป็นรัฐหนึ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีโลโก้คือ หุ่นของฝรั่งสูงอายุคนหนึ่งยืนร่าอยู่ใต้ไทรหนวดเป็นสัญลักษณ์ชี้ชวนในทุกศูนย์การค้า

ข้อสรุปที่ไม่ตายตัว (Non – Stereotype) เป็นแนวคิดของนักจิตวิทยาทั่วไปเกี่ยวกับการนิยาม ดีความและสรุปความหมายของสิ่งเร้าประเภทต่าง ๆ เช่น บุคคล สถานการณ์ ฯลฯ ที่มากระทบมีอยู่ 4 แบบ คือ 1) Stereotyping เป็นแบบหนึ่งของการสรุปตัดสินโดยการยึดเอาทัศนคติดั้งเดิมมาเป็นบรรทัดฐานร่ำไป เช่น ก.เกลียด ข. เพราะ ข. พุดโกหก ก. ก็จะเกลียด ข. ร่ำไป แม้ว่า ข. จะพูดความจริงในครั้งต่อมา ส่วน Non – Stereotype ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะตรงกันข้าม คือ จะไม่สรุปตัดสินด้วยภาพที่ตายตัวร่ำไป 2) Halo Effect คือ การให้นิยาม ความหมาย และตีค่าสรุปเกี่ยวกับสิ่งเร้าที่มากระทบว่า ต้องเป็นเหมือนที่ตนคิด ซึ่งไม่เป็นความจริงเสมอไป เพราะบางครั้งก็เป็นไปในทางตรงกันข้าม 3) Perceptual Defense คือ ความรู้สึกต่อต้านคนอื่น เพื่อปกป้องตัวเอง ให้รอดพ้นจากผลกระทบที่เกิดจากสถานการณ์หรือบุคคลภายนอก ซึ่งอาจจะกระทำโดยการปฏิเสธการรับรู้ในลักษณะต่าง ๆ 4) Projective เป็นทัศนคติที่มีต่อตัวเองว่าเก่ง สำคัญเลอค่ากว่าใครอื่น จึงมักจะยืนยันสนับสนุนว่าความคิดของตนถูกต้อง

คลองสุทุม เป็นคลองสายหลักเส้นหนึ่งที่ถูกขุดขึ้นมาเพื่อเชื่อมต่อระหว่างคลองบางจากกับปากน้ำ โดยพระยาสุทุมนัชนิเวศ (ปั้น สุทุม) ในฐานะข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรกของมณฑลนครศรีธรรมราช เมื่อประมาณ 100 ปีเศษ (นับย้อนหลังจากปี พ.ศ. 2544) จึงได้ตั้งชื่อคลองดังกล่าวว่า “คลองสุทุม” และแน่นอนว่า ทำให้ชาวบ้านร้านถิ่นในละแวกดังกล่าวเรียกขานกันว่า คลองสุทุมสืบมา หลักฐานทางประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชได้ชี้ชัดว่า

คลองสุโขทัยเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างเอกชนกับรัฐในขณะนั้น อธิบายความได้ว่าพระยาสุโขทัย ได้แสดงบทบาทในฐานะตัวแทนรัฐผู้ดูแล ความทุกข์ – สุขของราษฎรในท้องถิ่น จึงได้ดำเนินการขุดคลองเพื่อสนองตอบ แต่เนื่องจากภาครัฐมีงบประมาณจำกัด จึงได้เชิญชวนให้เอกชนเข้าร่วมดำเนินการ เอกชนผู้เข้าร่วมดำเนินการ คือ คนจีนตระกูล “ตันยิดเส็ง” หนึ่งในสามนายทุนจีน นครศรีธรรมราชในขณะนั้น (ตันยิดเส็ง ล้มขุนหงวน หลีกิมล้วย ปัจจุบันคือ บวรรัตนรักษ์ ลิ้มปิจาติ และลิละพันธ์ ตามลำดับ) ผลที่ตามมาก็คือ พ่อค้าชาวจีนสามารถทำการค้าขายได้โดยสะดวก ในขณะที่รัฐก็เก็บภาษีได้มากขึ้นในระดับที่ว่าได้ว่า เก็บภาษีได้มากกว่าที่ใด ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน แต่ที่ยังไปกว่านั้นก็คือชาวบ้านร้านถิ่นชาวเหนือ (ศิริวง ลานสกา พรหมศิริ) สามารถเดินเรือไปทำมาค้าขายกับชาวนอก คือ ปากพนัง ด้วยความปลอดภัย เนื่องจากเพราะนอกจากปลายคลองบางจากจะเรือเล็กและตื้นเขินแล้ว ยังต้องเสี่ยงภัยกับคลื่นลมเนื่องจากเรือมีขนาดเล็กและไม่มั่นคงในการเดินเรือเพราะเป็นชาวเหนืออีกด้วย

การรวานสายเลือด (Caravan Blood) คำว่า Caravan ตามความหมายเดิมหมายถึง ขบวนอูฐหรือยานพาหนะ แต่ในที่นี้หมายถึง ขบวนทัศนศาสตร์รัฐที่เริ่มต้นด้วยความโกรธเคืองในเบื้องต้น แล้วปรับเปลี่ยนไปเป็นโกรธเคืองสืบทอดอันไม่มีที่สิ้นสุด ภายใต้เงื่อนไขของความรุนแรงมาก – น้อยตามยุคสมัย

คาบสมุทรตังพระ เป็นพื้นที่บริเวณฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลาติดกับอ่าวไทย มีลักษณะเป็นสันทรายทอดตัวไปตามแนวยาวจากเหนือจรดใต้ คือ ตั้งแต่อำเภอระโนดถึงบ้านหัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน เรียกกันว่า คาบสมุทรตังพระบ้าง แหลมตังพระบ้าง แผ่นดินบัก้าง เพราะถูกขนาบล้อมด้วยอ่าวไทยทางทิศตะวันออกและทะเลสาบสงขลาทางฝั่งตะวันตก ตามหลักฐานด้านโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าเป็นชุมชนแรกเริ่มสมัยประวัติศาสตร์ ร่วมสมัยกับสุโขทัยอยู่ 4 กลุ่มใหญ่ คือ 1) ชุมชนโบราณเขาควหา – ชะแม ตำบลชุมพล อำเภอตังพระ 2) ชุมชนโบราณตังพระ ใกล้ที่ว่าการอำเภอตังพระปัจจุบัน 3) ชุมชนโบราณบ้านสีหยัง ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด และ 4) ชุมชน

โบราณริมคลองปะโอ บ้านหนองหอย ตำบลวัดขนุน ตำบลม่วงงาม
อำเภอสิงหนครในปัจจุบัน

ความทันสมัย (Modernization) เป็นการพัฒนาแนวทางที่มุ่งเน้นพัฒนาวัตถุเพื่ออำนวยความสะดวกสบายในชีวิต เช่น ถนน ศูนย์การค้า โทรทัศน์ พัดลม เป็นต้น ในขณะที่มองข้าม ละเลยที่จะพัฒนาคนด้านคุณธรรม จริยธรรม และมนุษยธรรม แนวคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีกระแสหลัก (Conventional Theory) จากกลุ่มประเทศตะวันตกที่เชื่อว่าคนต้องทำงานหนักแบบแยกส่วนเฉพาะด้านเพื่อให้ได้เงินมาตอบสนองความต้องการในเบื้องต้น สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่ถูกครอบงำโดยวิถีคิดดังกล่าวจนมีปัญหาดังกล่าวตามมามากมายในปัจจุบันทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวจึงเรียกได้ว่าเป็นความทันสมัยแต่ไม่พัฒนา เพราะเมื่อการพัฒนา (Development) หมายถึงการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กัน

คำชวนและบัตรเชิญ เป็นวัฒนธรรมสัมพันธ์ของผู้คนชาวปักษ์ใต้ที่มีแบบแผนแตกต่างกันไปตามระดับความสัมพันธ์สมถะกล่าวคือ ถ้ามีความสนิทสนมกันมากพอที่จะชักชวนกันด้วยวาจาเพื่อไปร่วมงานบุญหรืองานประเพณีของกันและกันก็เพียงพอแล้ว แต่ถ้ารู้จักแต่ไม่มักคุ้นกันมากนักก็จะนิยมใช้บัตรเชิญอย่างเป็นทางการ ยกเว้นงานศพที่คนปักษ์ใต้นิยมไปร่วมที่แน่นอนว่าจะไม่มีคำชวนและบัตรเชิญเพราะถือว่าเป็นงานบุญที่แสดงถึงความกตัญญู ผู้วิจัยได้รับทั้งคำชวนและบัตรเชิญในช่วงเวลาที่ออกภาคสนาม

เขยนกกรง คำว่า “เขย” ภาษาถิ่นปักษ์ใต้หมายถึง “กะปิ” ในภาษาไทยกลาง สิ่งที่ชวนให้น่าสงสัยจึงต้องอธิบายไว้ในอ้างอิงก็คือ ไม่ว่าจะเรียกว่า “เขยหรือกะปิ” ส่วนใหญ่แล้วจะใช้กุ้งหรือปลาเป็นองค์ประกอบหลัก แต่เหตุที่คนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา ณ กาลครั้งนั้น โดยเฉพาะพัทลุงต้องกินเขยนกกรงก็เพราะเป็นถื่นทุรกันดารจนกุ้งและปลาจากทะเลไปไม่ถึง ประกอบกับสภาพนิเวศน์วิทยาที่เป็นป่าอันอุดม จึงทำให้นกกรงที่มีมากเป็นพิเศษ ผู้คนในพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องหาทางออกโดยการจับนกกรงมาทำ “เขยหรือกะปิ” แทนกุ้งและ/หรือปลา เพราะเขยเป็นอาหารพื้นฐานของชาวบ้านปักษ์ใต้โดยทั่วไป ฉะนั้นหากบ้านใดขาดเขยหรือเขยบกพร่องก็แสดงว่าบ้าน (ครอบครัว) นั้นถูกครอบงำโดยความทันสมัยไปเรียบร้อยแล้ว

เครือข่ายทางสังคม (Social Network) เป็นลีลาท่าทีและวัตถุประสงค์จำเพาะของคนกลุ่มที่จำต้องขยายแวงวงและเครือข่ายไปสู่คน / กลุ่มคน เพื่อการสร้างความรู้จักกันคุ้น ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้พุดจาปรึกษาหารืออันจะนำไปสู่การอยู่ได้ อยู่รอดและอยู่ดีภายใต้ข้อจำกัดทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองชายขอบแห่งคาบสมุทรไทยในอดีต กล่าวโดยสรุปได้ว่าชนกลุ่มใดมีโชค ยานและโยมากก็ย่อมมีโอกาสในการอยู่ได้ อยู่รอดและอยู่ดีมากกว่าคนที่มิมีลักษณะตรงกันข้าม ภายใต้ข้อจำกัดของอำนาจรัฐไทยในขณะนั้นที่เข้าไปทั้งไม่ทั่วและไม่ถึง

เครือข่ายของความอยู่รอดปลอดภัย (Safety Network) เป็นเครือข่ายและผลสืบเนื่องจากเครือข่ายทางสังคมที่กล่าวแล้วในข้อ 6 กล่าวคือ ถ้าคน / กลุ่มคนใดมีเครือข่ายทางสังคม (โชค ยานและโย) มากก็就会有ความปลอดภัยสูงภายใต้ข้อจำกัดของอำนาจรัฐไทยในขณะนั้น พุดให้เข้าใจง่ายก็คือว่า ถ้ามีวัวชาวบ้านร้านถิ่นก็จะไม่กลัลลักขโมย เมื่อเขารู้ว่าเจ้าของวัวมีโชค ยานและโยเยอะแยะ ฝืนลักขโมยไปก็ต้องส่งกลับคืนเขา

จริยธรรม ศีลธรรมและมนุษยธรรม เป็นรัตน์ นวะบุศย์ ได้กล่าวไว้ในวารสาร “25 ปี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์” สถาบันราชภัฏนครราชสีมาว่าคือ ความงามของจิตใจ อธิบายความได้ดังนี้

คำว่า “จริยศาสตร์” เป็นคำภาษาสันสกฤต 2 คำ คือ “จริย + ศาสตร์” ซึ่งมีความหมายว่าด้วยการกระทำหรือความประพฤติ เป็นคำที่บัญญัติขึ้นสำหรับการศึกษาวิชา Ethics ซึ่งมาจากภาษากรีกว่า Ethica หรือ Ethikos มีรากศัพท์จากคำว่า Ethos แปลว่าบุคลิก การกระทำ หรือขนบธรรมเนียม

วิชาจริยศาสตร์ อาจเรียกชื่อได้อีกอย่างหนึ่งว่า “ปรัชญาจริยะ” (Moral Philosophy) โดยที่คำว่า Moral นั้นในภาษาไทยแปลว่า “จริยะ” หรือ “จริยธรรม” เช่นเดียวกับคำ Ethics เนื่องจาก Moral มีรากศัพท์จากภาษาละตินว่า Moralis ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำในภาษากรีกว่า Ethos อย่างไรก็ตาม นักปรัชญาปัจจุบันนิยมใช้คำว่า Moral เพื่อหมายถึงจริยธรรม หรือความดีงามในจิตใจ ส่วน Ethics ใช้เรียกชื่อวิชาที่ศึกษาเรื่องของจริยธรรม โดยสรุป จริยศาสตร์หมายถึงวิชาที่ศึกษาเรื่องของคุณ

ค่าและเป้าหมายของชีวิตคุณค่าของการกระทำ ตลอดจนกฎเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าดังกล่าว

นอกจากนี้คำว่า “จริยะ” โดยรากศัพท์หมายถึง “การกระทำ” แต่ในวิชาจริยศาสตร์ หมายถึงสาเหตุ หรือแรงจูงใจแห่งการกระทำนั้นด้วย นั่นก็หมายถึงเจตนาธรรม (Willing) ของการกระทำนั่นเอง ดังนั้น คำว่า “จริยธรรม” ที่กล่าวถึงในวิชาจริยศาสตร์ จึงมิได้ใช้ความหมายตามรากศัพท์ ซึ่งหมายถึงหลักแห่งการกระทำเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงความดีงามที่เกิดขึ้นเองในจิตใจด้วย จากความหมายตามรากศัพท์ที่ถือตามความหมายของคำว่า จริยะ หมายถึงการกระทำ จึงมีผู้เห็นว่าจริยธรรม คือความดีที่มองเห็นจากการกระทำ แต่มีคำที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของจริยธรรม คำอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในภาษาพูดทั่วไปในชีวิตประจำวัน โปรดพิจารณาโดยเทียบกับภาษาอังกฤษ และความหมายทั่วไปดังนี้

มนุษยธรรม (Human Kind) หมายถึง คุณธรรมพื้นฐาน หรือคุณสมบัติพื้นฐานอันจำแนกมนุษย์จากสัตว์ หรือสิ่งอื่น ๆ มนุษยธรรม จึงเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ถ้าท่านถูกเพื่อนตำหนิว่า “ไร้คุณธรรม” กับถูกตำหนิว่า “ไร้มนุษยธรรม” ท่านจะรู้สึกว่ คำว่า “ไร้มนุษยธรรม” เป็นคำตำหนิที่รุนแรงที่สุด เพราะหมายถึง “ปราศจากคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์” โดยทั่วไปสังคมไทย ใช้คำนี้กับผู้กระทำ ความผิดร้ายแรง เช่น การสังหารทั้งครอบครัว แม่ทั้งลูก หรือพ่อข่มขืนลูก ฯลฯ กล่าวได้ว่า การไม่มีมนุษยธรรมก็คือ การขาดคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ในขณะที่คำว่า “ศีลธรรม” (Precept) หมายถึงกฎเกณฑ์ทางศาสนาที่มีลักษณะลงโทษหรือมีสภาพบังคับบางประการ เช่น ทำผิดศีล 5 เป็นบาปต้องตกนรก ผิดศีลข้อ 5 ดื่มน้ำทองแดง ผิดศีลข้อ 3 ปีนต้นไม้ ผู้ไม่ศรัทธาต่อพระเจ้าหรือทำผิดหลักศาสนาที่นับถือพระเจ้า ต้องตกอยู่ในบึงไฟนรก เป็นต้น ข้อกำหนดของศาสนาทั้งหลายจัดเป็นศีลธรรมในความหมายนี้เช่นกัน การกระทำที่อยู่ในกรอบการกำหนดทางศีลธรรม จึงเป็นการกระทำที่เกิดจากสภาพบังคับภายนอก คือ บทลงโทษ มิใช่ความดีงามที่เกิดขึ้นในจิตใจโดยธรรมชาติของมนุษย์

คุณธรรม (Virtue) หมายถึง เกณฑ์ความดีจากภายนอกเช่นเดียวกับศีลธรรม แต่มิได้มุ่งถึงสภาพลงโทษทางศาสนา หากมุ่งความเหมาะสม

ทางสังคม เช่น กล่าวว่า “ความสามัคคีเป็นคุณธรรม” “ความอดทนเป็นคุณธรรม” หรือ “ความกตัญญูเป็นคุณธรรม” ผู้ได้รับการยกย่องจากสังคมว่าเป็นผู้มีคุณธรรม อาจเป็นผู้มีเกียรติมีศักดิ์ และประสบความสำเร็จในสังคม แต่ผู้ที่ถูกตัดสินว่าไร้คุณธรรม ก็ไม่มีบทบาทโดยตรง แต่อาจมีลักษณะการลงโทษทางอ้อม เช่น ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร หรือขาดความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน เป็นต้น

มโนธรรม (Conscience) หมายถึง ความระลึกถึงความถูกต้อง น่าจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าจริยธรรม ความดีงามภายในจิตใจมากที่สุด แต่กล่าวถึงในลักษณะของแรงขับซึ่งไม่ให้กระทำผิด ดังนั้นโดยนัยนี้คำว่า “มโนธรรม” จึงเป็นอีกด้านของจริยธรรม เหมือน 2 ด้านของเหรียญเดียวกันคือ จริยธรรมเป็นแรงกระตุ้นให้ทำความดี ส่วนมโนธรรมคือแรงต้านทานไม่ให้ทำความดี ซึ่งซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้กับ “หิริโอตฺตป-ปะ” กล่าวโดยสรุปได้ว่า คำที่หมายถึงความดี และใกล้เคียงกับคำว่า จริย-ธรรมจะแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ความดีที่ได้จากกฎเกณฑ์ภายนอก ได้แก่ คุณธรรมกับศีลธรรม กับความดีที่เกิดจากธรรมชาติภายใน ได้แก่ มนุษยธรรมกับมโนธรรม และคำว่าจริยธรรมหากหมายถึงความมั่งคั่งของจิตใจก็ต้องจัดได้อยู่ในประเภทหลัง

จิตสำนึกตะวันตก (Western Relevance) เป็นพฤติกรรมชุดหนึ่งของกลุ่มประเทศตะวันตกที่ได้มีอิทธิพลและทำให้ออกกลุ่มประเทศตะวันออกผ่านกรรมวิธีต่าง ๆ เช่น การให้เงินกู้ปลอดดอกเบี้ยหรือการให้ทุนไปศึกษาดูงาน ฯลฯ ทั้งนี้งานศึกษาวิจัยเรื่องการผูกขาดไม่สามารถยืนยันได้ว่าเป็น “นโยบาย” หรือบังเอิญที่บรรดาประเทศด้อยพัฒนากำลังขาดแคลนในเรื่องดังกล่าวจึงมักจะสนองด้วยดีเสมอเมื่อได้มีการ “เสนอ” จากกลุ่มประเทศตะวันตกที่ดีที่ “พินิจ” แต่ถ้าเมื่อได้ตรวจสอบสืบค้นให้ถ่วงถี่แล้วก็จะพบว่าเขาเหล่านั้นคือ กลุ่มประเทศตะวันตกต้องการให้ชาวตะวันออกเกิดจิตสำนึกตะวันตก ที่ต้องการครอบงำในทุกส่วนเสี้ยวของ “วิถีไทย” (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน “จดหมายถึงนาย” : มีชัย ไทยแลนด์ คอตคอม”) ลงวันที่ 27 กรกฎาคม

จุดดวงใต้

คำว่า “ใต้” ในที่นี้หมายถึง เชื้อเพลิงชนิดหนึ่งที่ชาวพื้นเมืองปักข์ได้ใช้จุดเพื่อให้เกิดแสงสว่างในอดีตก่อนหน้าที่กระแสไฟฟ้าจะมาถึง ดวงใต้ทำ

จากน้ำมันยางที่สกัดจากต้นยางผสมคลุกเคล้ากับเปลือกไม้แห้ง แล้วมัดด้วยเปลือกไม้ที่เป็นกาบอีกทีหนึ่ง จนมีสรรพนามเรียกว่า “ลำ” การจุดดวงได้ทีกล่าวดังในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ การบุกปล้นบ้านของกลีบออกวัด โดยคำ หัวแพรและพวก และเมื่อเฟื่อง บ้านภู ข้อยบ ท่ามค จุดดวงได้ขนาดใหญ่โชติช่วงขึ้น การปล้นก็ปรากฏ...บ้านพังยับลงทันที

เจ้าเข้าครอง – แรงดันสะท้อนย้อนหลัง เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า ผลสืบเนื่องจากการที่ประเทศไทยต้องกู้ยืมเงินจาก IMF นั้นทำให้รัฐบาลไทยต้องสูญเสียอิสรภาพในการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ ตามมา เช่น ต้องขึ้นภาษีมูลค่าเพิ่มจากร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 10 ต้องจัดทำงบประมาณแบบขาดดุลย์ ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับเจ้าหนี้ว่ารัฐบาลไทยสามารถจ่ายหนี้คืนตามเวลาที่กำหนด ดังนั้น รัฐบาลต้องมีวินัยทางการเงินและการคลังอย่างเคร่งครัด จึงเปรียบได้กับเจ้าคือ ผู้ยิ่งใหญ่หรือมีอำนาจเหนือกว่าที่เข้าครองเมืองใดแล้วย่อมต้องบังคับและขับไล่ให้เป็นไปตามความประสงค์ของเขา ผลสืบเนื่องในฐานะที่เป็นแรงดันสะท้อนย้อนหลังก็คือ การขาดสภาพคล่องจนธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กต้องปิดกิจการ ต้องชลอโครงการขนาดใหญ่ (บางโครงการ) คนว่างงานและปัญหาสังคมประเภทอื่น ๆ ตามมามากมายชนิดที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ชาวเหนือห้วนอน – ชาวเหนือตื่น คำว่า “ชาวเหนือ” คงไม่ต้องขยายความอีกเพราะได้ขยายความแล้วในเรื่องาน ยังคงเหลือแต่เพียงคำว่า “ห้วนอนกับตื่น” ทั้งคำว่า “ห้วนอนและตื่น” เป็นภาษาถิ่นใต้ที่คำว่า “ห้วนอน” หมายถึง “ทึบได้” ในขณะที่ “ตื่น” หมายถึงทึบเหนือ ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงชาวเหนือห้วนอนกับชาวเหนือตื่นย่อมหมายถึง ผู้คนที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ทางทิศใต้และทางทิศเหนือของเทือกเขาหลวง เมื่อกำหนดให้ชุมชนคีรีวงเป็นศูนย์กลาง

ชุดคุ้มครอง เป็นมาตรการหนึ่งของชาวบ้านร้านถิ่นที่ดำรงชีพอยู่ในถิ่นทุรกันดาร มีเส้นทางคมนาคมเพียงการใช้ช้าง ม้า วัว ควาย และการเดินเท้าจึงไม่มีหลักประกันทั้งในชีวิตและทรัพย์สินจากอำนาจรัฐ จึงได้มีคณะบุคคลขึ้นมาขึ้นอาสาจะปกป้องดูแลญาติพี่น้องในชุมชนให้ปลอดภัยจากทั้งโรคภัยไข้เจ็บ สัตว์ป่าและการรุกรานจากนักเลงต่างชุมชน คณะบุคคลดังกล่าวในงานศึกษาวิจัยครั้งนี้เรียกว่า “ชุดคุ้มครอง” ที่มักจะหลอมรวมขึ้นด้วยผู้

ขบ้น้ำ

คนที่มินิสัยนักเลงอย่างเป็นด้านหลัก เพราะนักเลงจะต้องกล้าได้ – กล้าเสีย เขียนขาดเค็ดเค็ดขวทั้งในเชิงรุกและเชิงรับที่ซับซ้อนและหลากหลาย หมายถึง ปริมาณและระดับน้ำที่พอเหมาะกับการเดินเรือของชาวเหนือทั้งขาไปและกลับระหว่างบ้านชวนอกกับชาวเหนือ กล่าวคือ ถ้าน้ำแห้งขอดต่างระดับจากทำนบที่ขวางกันจำนวนมากก็จะทำให้เข็นเรือข้ามผ่านไป – กลับด้วยความลำบาก ในบางครั้งชาวเหนือจะต้องใช้เวลานานในการพักรอเพื่อให้ น้ำขึ้นสูงไล่เลียบกับทำนบเพื่อจะให้เข็นเรือผ่านไป – กลับได้สะดวก

ตระกูลแก้วพลับ

เป็นตระกูลหนึ่งของบ้านบางปอ หมู่ที่ 8 ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีหัวโศคเพียง 2 คนพี่น้องคือ นายหนูดำ กับนายปาน แก้วพลับ นายหนูดำ มีภรรยาชื่อนางพุ่ม แก้วพลับ มีบุตร – ธิดาจำนวน 7 คน ในขณะที่นายปาน มีภรรยาชื่อนางนา แก้วพลับ มีบุตรธิดาจำนวน 4 คน คือ 1) นางมิตร เดชทองคำ (แก้วพลับ) ผู้ซึ่งเป็นมารดาของผู้วิจัย 2) นายเพิ่ม แก้วพลับ 3) นางกาญจนา (เคล้า) นิลรัตน์ (แก้วพลับ) และ 4) นางลาภ คงตุก (แก้วพลับ) กล่าวเฉพาะนายเพิ่ม แก้วพลับ บุตรชายคนเดียวของนายปาน แก้วพลับ เป็นคนที่ชาวบ้านร้านถิ่นนับถือในคำพูดสูง เพราะเป็นคนมีนิสัย “ขอมหักไม่ขอมงอ” และมีการคิดเฉพาะตัวว่า “ใครรังแกพี่น้อง – ภูไม่ขอม”

ตามพรลิงค์

เป็นชื่อหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราชในอดีตเนื่องจากนครศรีธรรมราชเป็นเมืองที่มีความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา และการค้าแต่โบราณ เป็นศูนย์กลางการติดต่อระหว่างอินเดีย ตะวันออกกลางกับอินโดจีน ตลอดไปถึงประเทศจีน จากความเป็นหลายศูนย์กลางเช่นนี้ ได้ทำให้ชนชาติต่างๆ เรียกชื่อเมืองนครศรีธรรมราช ต่างกัน ดังนี้ ได้แก่ ตามพรลิงค์ ดังมาหลัง กรุงศรีธรรมโศก ศรีธรรมราช สิริขัณมณเฑียร โลกกั ปาณธิบุตร ลิกอร์ ละคร ลคร หรือละคอน และนครศรีธรรมราช

คันพริ้ง

คำว่า “คัน” ในภาษาถิ่นใต้หมายถึง ผู้เป็นพี่เพราะอย่างน้อยก็ได้บวช – เรียนมาก่อนแล้ว ในอดีตผู้ที่ได้บวชเรียนแล้วว่าได้เป็นผู้มีวุฒิภาวะน่าเชื่อถือได้มากกว่า เนื่องจากโรงเรียนที่นอกเหนือจากวัดมีจำกัด ฉะนั้นเมื่อผู้คนต้องการจะรู้หนังสือ (อ่านออกเขียนได้) ก็ต้องบวชเพราะการ

บวชหมายถึงการได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน 2 อย่างควบคู่กันคือ นอกจากจะได้รู้หนังสือแล้ว ยังได้รับการขัดเสลา อบรมบ่มนิสัยจากวัดอีกด้วย ในขณะที่ “เณร” มีความหมายเป็น “น้อง” เพราะมีอายุน้อยกว่าจึงไม่สามารถจะบรรพชาได้ จึงนิยมเรียกกันว่า “น้องเณรหรือพี่เณร” ตามแต่กรณี ส่วนคำว่า “ด้นพริ้ง” ที่กล่าวถึงในงานศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ นายพริ้ง ในฐานะผู้เป็นพี่เพราะอาวุโสกว่าจึงได้บวชเรียนก่อน ชาวบ้านร้านถิ่นจึงนิยมเรียกกันว่า “ด้นพริ้ง” หนึ่งในชาวเหนือที่ได้มีสัมพันธอันแนบแน่นกับชาวนอก

ต่อนกเขา

เป็นพฤติกรรมของชาวปักษ์ใต้ชุดหนึ่งที่ชมชอบในการเลี้ยงนกเขานกเขามี 2 ประเภท คือ นกเขาพื้นบ้านภาคใต้ที่เรียกกันว่า “นกเขาใหญ่” กับอีกประเภทหนึ่งคือนกเขาชาวที่เรียกกันว่า “นกเขาเหล็ก” คนที่ชื่นชอบในการเลี้ยงนกเขาก็จะมีวิธีการหานกเขาเพิ่มเติมโดยการหานกเขาที่มีเสียงขันดังตีมากไว้ในฐานะที่เป็น “นกต่อ” เพื่อล่อให้นกที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติได้ติดกรงที่เตรียมไว้ แล้วจะได้นกเขาเพิ่มอีกหนึ่งตัว ต่อนกเขาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้มีอยู่ว่า แสง จันนา ได้ถูกสมาชิกชุมโจรจับตัวได้ขณะที่ต่อนกเขาอยู่ในบริเวณป่าใกล้บ้านในฐานะผู้ฝ่าฝืนบัญญัติเหล็ก

ทฤษฎีกระแสหลัก

เป็นแนวคิดและทฤษฎีของกลุ่มประเทศตะวันตกที่ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยในช่วงสามสิบปีที่ผ่านมา เป็นทฤษฎีที่ใช้วัตถุและเงินตราเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ กล่าวคือถ้าใครมีเงินมากก็จะมีอำนาจและโอกาสในการจัดซื้อจัดหา เครื่องอำนวยความสะดวกสบายในชีวิตมาก คนจึงต้องทำงานหนัก ทำงานแบบแยกส่วนตามความสามารถเฉพาะทาง เน้นการส่งออกเพื่อการได้มาซึ่งเงินตราต่างประเทศให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีมากกว่าคุณค่าของความเป็น “คน” และเชื่อว่าประเพณีเป็น “อุปสรรค” ในการสนองตอบเจตนารมณ์ดังกล่าว

ทฤษฎีแบบอิงรากถึงโคน

(Radical Theory) เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิดตรงกันข้ามกับทฤษฎีกระแสหลัก (ดูอ้างอิงหมายเลข 1) ตรงที่ว่าได้ให้ความสำคัญกับกลไกเชิงโครงสร้างของสังคมท้องถิ่น ฉะนั้นระบบคิด คตินิยม ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่ก่อเกิด สังคมสืบทอดของผู้คนระดับรากหญ้าของสังคมเป็นสิ่งที่ต้องใส่ใจในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้น

ของการพัฒนา ในขณะที่ทฤษฎีกระแสหลักเชื่อว่าการพัฒนาต้องมุ่งเน้นที่วัตถุ แสดงให้เห็นถึงความทันสมัย ล้นเกินด้วยเครื่องอำนวยความสะดวกสบายในชีวิต จึงได้นิยามว่าคติชนในท้องถิ่นทุกประเภทไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ขาดเหตุผลและเป็นอุปสรรคในการพัฒนา

เทิร์น คี (Turn Key) เป็นแนวคิดตะวันตกโดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่ประสบความสำเร็จในด้านเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเชื่อว่า การนำเทคโนโลยีขั้นสูงไปใช้ทั้งในลักษณะเชิงเดียวและร่วมทุนในประเทศด้อยพัฒนา คู่ออกจะทำให้ประเทศด้อยพัฒนาเสียเปรียบในระยะเริ่มแรก แต่กลุ่มประเทศดังกล่าวก็สามารถเรียนรู้ร่วมกันและจะยังประโยชน์ให้กับทั้งสองฝ่ายอย่างมีคุณภาพในภายหลัง แต่จากประสบการณ์ที่ผ่านมาได้ทำให้นักพัฒนาจากทั้งเอเชียและแอฟริกาหาญกล้าที่จะทักท้วงว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะเกิด Turn Key ขึ้น คราบท่าที่เทคโนโลยีได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่ประเทศด้อยพัฒนาจะตามทัน

เทศาภิบาล เป็นระบบการปกครอง ที่รัชกาลที่ 5 ได้ทรงนำมาใช้ปรับปรุงระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคสำหรับความเหมาะสมของระบบเทศบาลนั้น มีความหมายรวมว่า “เป็นระบบการปกครองส่วนภูมิภาคชนิดหนึ่ง” ส่วน “มณฑลเทศาภิบาล” คือส่วนหนึ่งของระบบการปกครองชนิดนี้ ระบบเทศาภิบาลจะเป็นระบบที่รัฐบาลกลางจัดข้าราชการส่วนกลางออกไปบริหารราชการในส่วนภูมิภาคแทนที่จะให้ส่วนภูมิภาคจัดข้าราชการเข้าบริหารงานในบ้านเมืองของตนเองเหมือนสมัยก่อน ด้วยเหตุนี้ระบบเทศาภิบาลจึงเป็นระบบการปกครองที่รวมอำนาจเข้าไว้ในส่วนกลางได้อย่างเป็นระบบ และสามารถเปลี่ยนประเพณีการปกครองแบบเก่าของไทยที่เจ้าเมืองปกครองบ้านเมืองแบบ “กินเมือง” มาเป็นแบบสมัยใหม่

ทุนข้ามชาติ (Transnational Capital) เป็นทุนขนาดใหญ่ที่เดินทางผ่านพรมแดนระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่ด้อยพัฒนา โดยที่เมืองแม่หรือประเทศเจ้าของทุนใช้อำนาจและโอกาสในการต่อรองที่สูงกว่าให้ประเทศเล็กประเทศน้อยต้องยกเลิกกฎระเบียบอันเป็นอุปสรรคต่อการลงทุนดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้ดูดซับกำไรกลับเมืองแม่ให้มากที่สุดตามปกติวิสัยของการค้าเสรี ที่กลุ่มประเทศตะวันตกได้พยายามสร้างกลไกและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ร่วมกันผ่านการประชุมระดับนานาชาติอยู่เนื่อง ๆ

ทุนอิสระเชิงสัมพันธ์กับเชิงสมบูรณ์ (Relation and Absoluty Capital) เป็นทุนประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มทุนกลุ่มหนึ่งที่มีแนวนโยบายว่า ให้บริหารจัดการทุนโดยอิสระ การบริหารจัดการทุนในท่วงทำนองดังกล่าวจึงต้องตกอยู่ในฐานะที่เป็นทุนอิสระเชิงสัมพันธ์มากกว่าที่จะเป็นทุนอิสระโดยแท้จริง เพราะอย่างไรเสียเจ้าของทุนและทุกส่วนเลี้ยวที่เกี่ยวข้องมักจะมีเงื่อนไขก่อนการให้เพื่อเป็นหลักประกันทุนไว้รองรับด้วยเสมอ ฉะนั้นกระบวนการทุนในประเทศด้อยพัฒนาจึงมีความโน้มเอียงไปในทุนอิสระสัมพันธ์มากกว่าที่จะเป็นทุนอิสระเชิงสมบูรณ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่เจ้าของทุน (ต่างชาติ) จะยินยอมให้ทุนเปล่าโดยไม่มีเงื่อนไข

นักเลง

อนุวัติตามข้อสรุปของสุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ หน้า 1728 – 1730 ว่าไว้ว่า นักเลง หรือ ลักเลง ในวัฒนธรรมภาคใต้ มีความหมายหลายนัยแต่ละนัยยังแตกต่างกันไปตามค่านิยมและโลกทรรศน์ของสังคมแต่ละสมัย พอจะจำแนกได้เป็น 4 ประเภทคือ

1. ใช้เรียกผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นนักแสดง เช่น โนรา หนังตะลุง ลิเก ความรู้ลึกของคนทั่วไปในบางยุคบางสมัยที่เรียกคนกลุ่มนี้ว่านักเลงหรือลักเลงมักค่อนข้างไปทางรังเกียจ ถือว่าเป็นพวกเดินกินรำกิน รักสนุก เลี้ยงงานหนัก ส่ำรวบและมักเข้าสู้ คนส่วนมากจึงไม่สนับสนุนให้บุตรหลานของตนเป็นนักเลงตามนัยนี้รวมทั้งไม่ปรารถนาจะให้บุตรหลานของตนแต่งงานด้วย

แต่ก็มีบ้างบางรายที่มีความสามารถพิเศษหรือมีคุณสมบัติเฉพาะตัวด้านอื่น ๆ ประกอบจนเป็นที่ยกย่องของสังคมและมีบางท้องถิ่นในบางสมัยกลับยกย่องนักเลง “โนรา” ดังเช่นที่ปรากฏในจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ. 128 ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “เจ้าคุณรัชฎาเล่าว่าเมื่อแรก ๆ ท่านมาเป็นเจ้าเมืองครั้งนี้ เป็นธรรมเนียมผู้ชายไปขอลูกสาว ฝ่ายบิดามารดาถามก่อน 2 ข้อ คือ รำโนราเป็นหรือไม่ กับขโมยควายเป็นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นทั้ง 2 อย่าง ไม่ยอมขอลูกสาวให้ เพราะบิดามารดาของผู้หญิงเลไม่เห็นว่าเลี้ยวเมียได้อย่างไร”

2. ใช้เรียกผู้ที่ฝึกฝนสิ่งที่ถือกันว่าเป็นทางแห่งอบายมุข เช่น นักเลงผู้หญิง นักเลงเหล้า หรือเป็นอันธพาล มักเรียกกันว่านักเลงหัวไม้ หรือ “คนหัวไม้” หรือ “หัวไม้”

3. ใช้เรียกผู้ที่มีความประพฤติไม่ดี ทำตัวเป็นนักเลงโต เป็นผู้กระกระราน หรือเป็นอันธพาล มักเรียกกันว่านักเลงหัวไม้ หรือ “คนหัวไม้” หรือ “หัวไม้”

4. ใช้เรียกผู้ที่มีบุคลิกลักษณะพิเศษมีน้ำใจและการวางตัวเป็นคนใจกว้าง กล้าได้กล้าเสีย มีความเหินขาด รักหาคำพูดและศักดิ์ศรี รักที่จะต่อสู้กันอย่างองอาจหาญ รักและปกป้องพรรคพวกตนจนสุดกำลัง คำว่า “นักเลง” ตามนัยนี้อาจใช้เรียกยกย่องกันเฉพาะคราวแก่บุคคลที่แสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะด้านเฉพาะครั้งก็มี แต่สำหรับผู้ที่จะได้รับสมญานามว่าเป็นนักเลงอย่างแท้จริงจะต้องมีบุคลิกลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้อย่างครบถ้วนและเป็นนิสัย ผู้เป็นนักเลงประเภทนี้มักได้เป็นผู้นำของท้องถิ่นคือ เป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน มักมีอิทธิพลและบริวารมากมาย และจะมีวัฒนธรรมการสร้างและการปกป้องรักษาความเป็นนักเลงของตนอย่างเหินขาดและพิสดาร และเป็นที่ยกย่องของสังคม

อนึ่งนักเลงตามนัยนี้จะมีลักษณะแตกต่างกับ “เจ้าพ่อ” (ตามความหมายที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน) ตรงที่นักเลงเหล่านี้ไม่ทำตัวเป็นอันธพาล ฉะนั้น การก้าวไปสู่ความเป็นนักเลง (ประเภทที่ 4) ผู้ที่เป็นนักเลงคนสำคัญในประเภทที่ 4 มักมีตำแหน่งเป็นกำนัน และมีกิตติศัพท์โด่งดังส่วนใหญ่จะมีการสืบทอดกันเป็นตระกูล คือ ปู่ทวดเป็นกำนัน พ่อก็เป็นกำนัน แล้วลูกก็เป็นกำนันสืบทอดไป ลูก ๆ หลาน ๆ ได้รับการฝึกหัดมีน้ำใจเป็นนักเลง และได้เรียนรู้วิธีการเป็นนักเลงอยู่ตลอดเวลาทั้งทางตรงและทางอ้อมตั้งแต่วัยเยาว์ มีเทือกเถาเหล่ากอและบริวารมีเดิมของตระกูลเป็นพื้นฐาน ผู้ที่ได้เป็นนักเลงใหญ่ในท้องถิ่นหนึ่งแล้วมักขยายบริวารไปยังถิ่นอื่นด้วยการผูกสัมพันธ์กับนักเลงใหญ่ในถิ่นอื่นด้วยวิธีเป็น “อ้ายเกลอ” (เพื่อนเกลอ) กัน คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คอยเสริมบริวารมิให้แก่กัน และมักจะให้นุตรหลายแต่งงานเกี่ยวดองกัน มีอยู่ไม่น้อยที่พ่อเป็นกำนันแล้วสนับสนุนให้ลูก ๆ ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือไม่กี่ให้ได้เป็นกำนัน อีกตำบลหนึ่งเพื่อขยายอิทธิพลและบริวารให้กว้างขวางมั่นคงยิ่งขึ้น

สำหรับบุคคลที่เทือกเถาเหล่ากอไม่เคยเป็นนักเลงใหญ่มาก่อนก็มีทางที่จะก้าวไปสู่ความเป็นนักเลงใหม่ได้บ้าง แต่ต้องบำเพ็ญบริวารอย่างหนักเป็นหลายเท่าทวีคูณ อาจต้องเริ่มต้นด้วยการเป็นบริวารของนักเลงเก่าให้

เป็นที่ไว้วางใจจนกลายเป็นคนใกล้ชิดและเป็นกำลังสำคัญ พร้อมกันนั้น ต้องแสดงความเป็นนักเลงให้ปรากฏชัดเพื่อให้ผู้อื่นศรัทธาขึ้นเป็นลำดับ ถ้าจะสร้างความเป็นนักเลงขึ้นด้วยลำแข้งลำขาของตนเอง ต้องหมั่นผูกมิตรกับคนใกล้ชิดและไกลต้องแสวงหามิตรแท้ประเภทที่ตายแทนกันได้ให้ได้มากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าแม้ถึงคราวจำเป็นต้องเลือกเอาระหว่างพวกพ้องกับญาติหรือลูกเมียก็จะต้องเลือกข้างพวกพ้อง นอกจากนี้จะต้องกระตือรือร้นเป็นธุระให้กับเพื่อนฝูง เมื่อตกลงจะช่วยเหลือแก่ใครจะต้องช่วยจนสุดกำลัง ไม่ทอดทิ้ง ต้องรักษาคำพูด ต้องต่อสู้เพื่อปกป้องคุ้มครองพวกพ้องของตนด้วยความจริงใจ เมื่อญาติมิตรเพื่อนฝูงมีงานมีการน้อยใหญ่ต้องไปร่วมงานและคอยให้ความช่วยเหลือจนสุดความสามารถ ที่สำคัญที่สุดคือ จะต้องเป็นคนเฉียบขาดและใจดำ คือ กล้าซึ่ผัดชู้ถูก ควรวดก็ตี ควรวดบดก็ตีบดตี ควรวดตัดขาดก็ตัดขาด ควรรอภัยก็ภัย และควรวนาก็ต้องวน

การผจญศึกศึกรี้ของความเป็นนักเลง นักเลงที่แท้จริงจะมีจรรยาของนักเลงมากมายและต้องรักษาจรรยาอย่างเคร่งครัดเพื่อไม่เป็นคนล่วงละเมิดผู้อื่นให้เสื่อมเสียและเพื่อปกป้องรักษาศักดิ์ศรีความเป็น นักเลงของตน เท่าที่ผู้เขียนได้เคยรู้เห็นและได้ฟังจากคำบอกเล่าของผู้รู้บางคนพบว่าจรรยาของนักเลงส่วนใหญ่มีตรงกันในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. นักเลงที่แท้จริงต้องเป็นคนหนักแน่น พุดน้อย ระวังถ้อยคำ คำพูดแต่ละคำเป็นเสมือนคำสั่งหรือข้อสัญญาที่จะต้องถือปฏิบัติให้ได้ตลอดไป และให้บรรดาลูกน้อง (สมุน) สืบทอดเจตนาอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุนี้ผู้ที่เมื่อเมามายแล้วพูดจาเลอะเทอะหรือผู้ที่ชอบคุยโวจึงมักเป็นนักเลงได้ไม่นาน

2. นักเลงที่แท้จริงแม้มีผู้มาบอกเล่ากล่าวโทษแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด จะไม่เป็นคนหูเบาด่วนเชื่อ หรือแม้จะมีหลาย ๆ คนมาบอกเล่ากล่าวโทษตรงกันจนเป็นที่เชื่อถือได้ก็ตาม ก่อนที่จะเอาโทษ หรือแอบคุม कै้น หรือเป็นอริต่อกัน จะต้องสอบถามเอาความจริงจากเจ้าตัวอย่างตรงไปตรงมาเสียก่อน เมื่อได้ความจริงชัดแจ้งแล้ว (วิสัยนักเลงด้วยกันย่อมกล้าสู้ความจริง) จึงจะเผยทำที่หรือประกาศเอาโทษหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อกันทั้งนี้เพื่อให้ฝ่ายตรงกันข้ามและคนทั่วไปรู้มูลเหตุที่จำต้องกระทำเช่นนั้น

3. นักเลงที่แท้จริง จะต้องวางตัวเป็นคนมีชั้นเชิงสูง ไม่พูดหรือกระทำการใด ๆ อันแสดงถึงความอ่อนแอหรือเสียเปรียบแก่ผู้อื่นเป็นอันขาด แต่หากพลังพลาคเสียเชิงให้แก่ใครแล้ว แม้จะต้องเสียทรัพย์สินหรือชีวิต ก็ต้องยอมเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของนักเลงไว้ แต่ทั้งนี้จะต้องไม่ใช่เล่ห์เหลี่ยมชั้นเชิงกับพรรคพวกของตนเอง

4. นักเลงที่แท้จริงจะไม่ยอมลดตนลงมาสู้รบปรบมือกับผู้ที่ด้อยศักดิ์ศรีกว่าตน เช่น ถ้าลูกน้องของอีกฝ่ายหนึ่งบังอาจมาลงเหลี่ยมความเป็นนักเลงของตนก็จะสั่งการให้ลูกน้องของตนเป็นผู้จัดการแทน ในทำนองเดียวกันถ้าลูกน้องของตนอาจเอื้อมไปล่วงเกินนักเลงอื่นที่มีศักดิ์ศรีเหนือกว่าก็ถือว่าลูกน้องคนนั้นปฏิบัติข้ามหน้าข้ามตาทำให้พลอยเสื่อมเสียต้องได้รับโทษตามควรแก่กรณี และนักเลงที่แท้จริงย่อมไม่กระทำการใด ๆ แบบตีวัวกระทบคราด หรือทำกันลับหลัง

5. นักเลงที่แท้จริงจะต้องมีความกตัญญูสูง ไม่ล่วงละเมิดลบหลู่หรือนินทาต่อผู้มีพระคุณ ไม่กระทำการใด ๆ ที่ชาวบ้านทั่วไปถือว่าเป็นการก่อกวนหรือผิดใจ เช่น ไม่รบราฆ่าฟันกันในเขตวัด ไม่ล่วงละเมิดแก่ตัวประกัน ไม่กล่าวหรือแสดงอาการดูหมิ่นเครื่องรางของขลังของฝ่ายศัตรู ไม่กระทำการดูหมิ่นแก่ศาสนาของศัตรู เช่น ข้ามศพ ใช้เท้าเหยียบศพหรือสับศพเป็นชิ้น ๆ ไม่ร่วมประเพณีกลางคืนกลางทราย เป็นต้น จรรยาที่สำคัญอีกอันหนึ่งของนักเลง (หรือแม้แต่ผู้ที่ป็นโจร) คือจะไม่ลักขโมยของจากบ้านที่ตนเองได้พักพิงอาศัยแม้แต่ข้าวเพียงมือเดียวหรือน้ำเพียงหยดหนึ่ง

6. นักเลงที่แท้จริงจะไม่ฆ่าฟันหรือทำอันตรายแก่บุคคลที่กำลังนอนหลับ กำลังอาบน้ำ (อุจจาระหรือปัสสาวะ) กำลังรับประทานอาหาร กำลังล้มป่วยหรือหมดหนทางต่อสู้ รวมทั้งหญิงกำลังมีครรภ์ หญิงที่ไม่มีความคิด และเด็ก และจะไม่ฉวยโอกาสเอาเปรียบศัตรู

พฤติกรรมและกิจกรรมอันเป็นที่ยกย่องกันในวงนักเลงของภาคใต้ ในวงนักเลงด้วยกันถือว่าพฤติกรรมและกิจกรรบบางลักษณะเป็นเครื่องประกาศความเป็นนักเลงที่สมบูรณ์ เช่น

1. นักเลงจะต้องรอบรู้เรื่องการเป็นโจร ต้องลักขโมยเป็นแต่จะไม่ลักขโมยน้อย จะทำเพียงเพื่อพิสูจน์หรือเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของตนให้เป็นที่ยอมรับของนักเลงอื่น ๆ

2. นักเลงต้องไม่นำความที่ฝ่ายตรงกันข้ามลักหรือปล้นทรัพย์สินหรือทำอันตรายแก่พวกตนไปฟ้องร้องต่อเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง หากแต่จะต้องแก้ลำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายไม่น้อยกว่าฝ่ายตนหรืออาจให้หนักกว่านั้น

3. ในโอกาสที่นักเลงจัดให้มีงานมีการขึ้น มักถือเป็นเรื่องวัดฐานะความเป็นนักเลงของตน ถือว่ายังมีแขกเหรื่อมาร่วมงานมากเท่าใดยิ่งแสดงถึงความเป็นศักดิ์ศรี มีพวกห้อมบริวารมากเท่านั้น จะต้องจัดการเลี้ยงดูแขกให้ทั่วถึงและเหลือเฟือ ผักปลาอาหารทั้งมวลจะต้องได้มาโดยเจ้าภาพไม่ต้องซื้อ ก็จะต้องมีเพื่อนฝูงและบริวารอาสาจัดหามาให้ นักแสดงก็อาสาแสดงโดยไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น ยิ่งมีบรรดานักเลงชั้นนำมาร่วมงานมากเท่าใดยิ่งแสดงถึงความเป็นนักเลงใหญ่ได้มากเท่านั้น และในโอกาสนี้ถ้าใครก่อความไม่สงบขึ้นในงานแม้แต่น้อยจะถือเป็นการหมิ่นศักดิ์ศรีกันอย่างรุนแรง

4. เมื่อนักเลงเป็นเจ้าภาพจัดงานใด ๆ แล้วจัดหานักแสดงมาแสดงเพื่อเก็บเงินหารายได้ จะต้องไม่กันเขตให้มิดชิดแข็งแรงให้สิ้นเปลือง ยิ่งเพียงแต่ใช้เชือกเส้นเล็ก ๆ กำหนดเขตอย่างง่าย ๆ ได้เท่าใดก็ยิ่งแสดงถึงความมีอิทธิพลได้มากเท่านั้น แม้แต่เด็กเล็ก ๆ หรือคนขี่มาถ้าไล่ตลอดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษอย่างเด็ดขาดไม่ละเว้น

5. นักแสดงหรือศิลปินพื้นเมืองคณะใดได้รับปากต่อนักเลงเป็นมั่นเหมาะแล้วว่าจะไปแสดงให้ตามกำหนด ถ้าเกิดไม่ไปแสดงให้โดยไม่มีเหตุผลพอ นักเลงจะประกาศหานักแสดงคณะนั้นไปแสดงในเขตพื้นที่ของตนโดยเด็ดขาด จนกว่าจะได้ยกโทษให้ถ้าฝ่าฝืนนักเลงจะเอาโทษทั้งแก่หัวหน้าคณะและแก่ผู้ที่ติดต่อไปแสดง ทั้งนี้เพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์กันทั่วไปว่า เจื่อนใจและประกาศิตของนักเลงใครจะละเมิดไม่ได้

6. นักเลงภาคใต้นิยมนัดฟันหรือนัดแทงกันอย่างเปิดเผย เพื่อพิสูจน์ความกล้าหาญซึ่งกันและกัน การนัดฟันหรือนัดแทงกันจะกำหนดวันเวลาที่แน่นอน กำหนดชนิดของอาวุธที่จะใช้ต่อสู้กันและกำหนดจำนวนคน

ของแต่ละฝ่ายให้ได้จำนวนเท่ากัน และบางที่มีการแบ่งออกเป็นชุดๆ โดย
จำแนกตามระดับความสามารถหรือตามประเภทของอาวุธ

บทบาทของนักเลง เมื่อใดที่ท้องถิ่นใดเจ้าหน้าที่ปกครองของบ้าน
เมืองไม่อาจปกครองดูแลได้อย่างใกล้ชิดและทั่วถึง นักเลงจะทำหน้าที่
ดูแลและจัดการเพื่อให้ท้องถิ่นเกิดความสงบพร้อมกัน ปกป้องรักษาผล
ประโยชน์และศักดิ์ศรีของตนและของบริวาร คอยปกป้องไม่ให้นักเลง
หรือคนร้ายถิ่นอื่นเข้ามารังแกหรือก่อความไม่สงบขึ้นในถิ่นที่ตนทำหน้าที่
อารักขาอยู่อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้จะทำหน้าที่ประหนึ่งตุลาการหาทาง
ปรองดองหรือชี้ขาดให้แก่กรณีพิพาทที่อยู่ในความคุ้มครองของตน โดย
อาศัยข้อเท็จจริงที่คู่กรณีจำเป็นต้องให้ปากคำแต่เฉพาะความจริงด้วยความยำ
เกรง (หากปกป้องบิดเบือนถ้าสืบทราบภายหลังจะได้รับโทษทัณฑ์อย่าง
รุนแรง) หรือไม่ก็ไต่ถามการสืบสาวไต่ถามจากบริวารคำชี้ขาดที่ได้จาก
กรณีหลังจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของบริวารมีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย แต่ถึง
กระนั้นก็ถือว่าคำชี้ขาดย่อมถือเป็นการสิ้นสุดและเด็ดขาด แม้ภายหลังจะรู้
ว่าผิดพลาดนักเลงก็มักจะบิ่กรงานเพื่อรักษาประกาศิตของตนไว้ นักเลงจึง
มักมีบทบาททำให้บุคคลบางคนตกอยู่ในภาวะจำยอม ก่อให้เกิดอำนาจอัน
ไม่ชอบธรรมและเกิดอิทธิฤทธิ์ขึ้นในสังคมทั้งโดยไม่เจตนาและเจตนา
บริวารที่ไม่รอบคอบพอและมุ่งแต่จะรักษาศักดิ์ศรีให้แก่ลูกพี่ของตนเป็น
เหตุให้นักเลงจำเป็นต้องปกป้องพรรคพวกจนก่อให้เกิดการถือหางกันขึ้นก็มี
ยิ่งนักเลงคนไหนมีอิทธิพลมากขึ้น มีบริวารมากขึ้น จำเป็นที่จะต้องหา
ทางหาผลประโยชน์เพื่อนำรายได้มาผูกฐานะและเลี้ยงดูบริวาร การขัด
ผลประโยชน์และตัดผลประโยชน์ผู้อื่นก็เกิดขึ้น เมื่อมีกรณีเช่นนี้มากขึ้น
นักเลงก็จะกลายเป็น “เจ้าพ่อ” อันเป็นแหล่งซบเลี้ยงส่งเสริมและปกป้อง
“คนหัวไม้” ไว้โดยปริยาย ท้องถิ่นใดมีช่องทางให้สามารถแสวงหาผล
ประโยชน์ได้มากบริวารส่วนใหญ่จะมุ่งด้านผลประโยชน์มากกว่ามุ่งผูก
ศักดิ์ศรีของนักเลงให้แก่ลูกพี่ท้องถิ่นนั้น นักเลงมักจำเป็นต้องหันไปใช้วิธี
การของเจ้าพ่อมากขึ้น ในที่สุดนักเลงก็กลายเป็นเจ้าพ่อเต็มตัว (สข.พ.)

น้ำซุบ

เป็นภาษาถิ่นใต้ที่เปรียบเทียบกับน้ำพริกในภาษาไทยกลาง ที่มาของคำ
ว่า “น้ำซุบ” สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากลักษณะของน้ำซุบในฐานะที่เป็น
องค์ประกอบของอาหารหลักชาวปักษ์ใต้ที่นิยมรับประทานในแต่ละมื้อ

กล่าวคือ น้ำซุบมีส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ พริกขี้หนู กระเทียม หอม กระเทียม น้ำตาลและน้ำมันงา หลังจากที่ถูกเคี้ยวแล้ว น้ำหนักจะตกอยู่ที่รสและกลิ่นของมะนาวที่สามารถดับกลิ่นคาวและรสเลี่ยนของอาหารหลักในมือนั้น ๆ ลักษณะเด่นของน้ำซุบปักข์ได้ ก็คือ มีความเหลวสูง รสค่อนข้างเผ็ดจัด (มากน้อยตามแต่ความชอบของบุคคล) จึงเหมาะควรกับการนำผักจิ้มมาชนิดไปซุบลงในน้ำซุบเพื่อรับประทานจนดูประหนึ่งว่าเป็นอาหารพื้นฐานระดับชาวบ้านภาคใต้ที่เปรียบได้กับ “ส้มตำ” ของผู้คนชาวไทยอีสานนั่นเอง ด้วยความเรียบง่ายและรวดเร็ว เพราะใช้ส่วนผสมที่เป็นพืชพรรณในท้องถิ่นนั่นเองจึงทำให้ชาวบ้านเรียกขานกันอีกชื่อหนึ่งว่า “น้ำซุบโจร” ที่หมายถึง ทำง่าย กินได้กินเร็วและอร่อย

น้ำตาลเมา

เป็นเมรัยชนิดหนึ่งที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์อันเนื่องจากการหมักน้ำตาลโตนด หรือน้ำตาลจากต้นจากหรือจากต้นมะพร้าวให้มีเชื้อยีสต์ก่อนในชั้นต้น แต่ที่นิยมใช้กันมากที่สุดคือน้ำตาลโตนด หลังจากที่ได้หมักน้ำตาลสดจนมีเชื้อยีสต์ไว้ในกระบอกจำนวนหนึ่งแล้ว ก็ใช้น้ำตาลสดที่เกิดจากผลผลิตของแต่ละวันเติมแช่ลงในกระบอกเดิมภายในเวลาประมาณ 3 – 5 ชั่วโมง น้ำตาลสดก็จะแปรสภาพไปเป็นน้ำตาลเมาหรือ “หวาน” ในภาษาถิ่นปักข์ได้และ “กระแช่” ในภาษาถิ่นภาคเหนือ - อีสาน

น้ำตาลเมาหรือหวานนิยมนิยม (หลบ) ดื่มกันในระดับชาวบ้านเพราะผิดกฎหมายแต่ราคาถูกหรือทำได้เอง ดังนั้นไม่ว่าในยามปกติหรือคราวจำเป็นที่ต้องสมาคมกับเพื่อนบ้านหวานหรือน้ำตาลเมาจะถูกนำมาใช้ในฐานะที่เป็นตัวประสานและกระตุ้นเสมอ

นม คำว่า “นม” เป็นคำสรรพนามในภาษาถิ่นใต้ที่หมายถึง ผู้ให้บังเกิดเกล้า ตรงกับคำในภาษาไทยกลางว่า “แม่” เป็นที่น่าสังเกตว่า คนในเขตลุ่มน้ำปากพนัง (หัวไทร เขียวใหญ่ ระหวัด และปากพนัง) ในอดีตนิยมเรียกแม่ว่า นม ยิ่งไปกว่านั้นบางท้องถิ่นยังใส่คำว่า “อี” เข้าไปด้วยจึงกลายเป็น “อีนม” ทั้งนี้ น่าจะเนื่องมาจากการเลี้ยงดูทารกในยุคนั้นผู้เป็นแม่จะต้องเลี้ยงลูกด้วย “นํ้านม” ของแม่เท่านั้นเพราะยังไม่มีอาหารประเภทอื่นมาทดแทนเหมือนเช่นปัจจุบัน (2544) ด้วยท่วงทำนองของภาษาที่ใช้ดูออกจะหยาบ

กาย แต่โดยเนื้อหาสาระแห่งสายใยสัมพันธ์ระหว่างแม่ – ลูกแล้วต้องกล่าวว่ามีความแนบแน่นกว่าการเรียก “แม่” ของคนบางคนในปัจจุบันเป็นไหน ๆ ฉะนั้นแม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไป แต่คนจากกลุ่มน้ำร่วมสมัยบางคนก็ยังคงเรียกแม่ว่า “แม่” รั้าไป เมื่อถ้าจับความจากแวดวงสนทนาที่สามารถจะเปรียบเทียบความแนบแน่นในสายสัมพันธ์ ระหว่างคำว่า “ครู” ในอดีตกับการเปลี่ยนไปเป็น “อาจารย์” ในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญ

บัญญัติหลัก

เป็นบทบัญญัติของการดำรงอยู่ของชุมชนใจ หลังจากที่ถูกกลั่นแกล้งหนึ่งได้ประกาศตนตั้งตัวเป็น “ชุมชนใจ” ดังนั้นบรรดาสมาชิกของชุมชนใจทุกคนจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด สรุปได้ 2 ประเด็นสำคัญคือ 1) บัญญัติแห่งวินัย ว่าด้วยกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน 2) บัญญัติแห่งวิถีธรรม โดยมีรายละเอียดของแต่ละบัญญัติดังนี้

1. บทบัญญัติแห่งวินัย 1) ให้ยอมรับนับถือกันตามระบบอาวุโส 2) ให้แบ่งงานรับผิดชอบกันตามความสามารถของแต่ละคน (โดยเฉพาะในเขตคุ้มครอง) 3) ให้แบ่งทรัพย์สินที่ได้มาด้วยความเป็นธรรม (แต่ไหนอย่างใดไม่ปรากฏในรายละเอียด) 4) ให้ใช้พราลิมงอเป็นอาวุธประจำตัว และพรางแบบ “แบกบังหู่” 5) ให้ใช้ปันปลอกเงินเป็นเสมือนคำสั่งของหัวหน้าในกรณีที่มอบหมายให้คนอื่นปฏิบัติภาระกิจแทน และ 6) ห้ามติดต่อสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองโดยเด็ดขาด

2. บทบัญญัติแห่งวิถีธรรม 1) ห้ามทำร้ายเจ้าทรัพย์ที่ไม่คิดต่อสู้ 2) ห้ามทำร้ายหรือฆ่าผู้หญิงและเด็ก 3) บ้านเรือนใดที่เคยให้ที่พักพิงหลบแดดฝนนอกจากจะไม่ประพฤตินิรคุณแล้วยังต้องปกป้องคุ้มครองแก่บ้านเรือนนั้นอีกด้วย และ 4) ห้ามถือเอาทรัพย์ซึ่งคิดตัวเจ้าของทรัพย์โดยเด็ดขาด จะเอาได้ก็เฉพาะแต่ทรัพย์สินที่สะสมไว้เท่านั้น

บรรษัทข้ามชาติ เป็นคำศัพท์กลางเก่ากลางใหม่ที่มีรากศัพท์มาจากคำว่า “บริ” ที่แปลว่า “รอบ ๆ” และ “ษัท” แปลว่า “หมู่พวก” โดยมีคำว่า “บริหารและบรรหาร” ในภาษาบาลีและสันสกฤตมีความหมายเหมือนกัน ฉะนั้นเมื่อนำคำดังกล่าวมาใช้ในความหมายของคำว่า “บรรษัทข้ามชาติ” จึงต้องหมายถึง การรวมทุนขนาดใหญ่เพื่อแสวงหากำไรไปทั่วโลก ดังเช่นกรณีของร่วมทุนในนามบริษัท “Amway และ AIA” ในทุกภูมิภาคของโลก รวมถึงประเทศไทยด้วย ฯลฯ

บาเตอร์ซิสเตม (Barter System) เป็นระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ขาดและเกินระหว่างกันและกัน กล่าวเฉพาะการศึกษาวิจัยเรื่องผูกขาดในครั้งนี้หมายถึง การแลกเปลี่ยนข้าวกับของหรือของกับของระหว่างผู้คนในพื้นที่สามระนาบ คือ ที่ราบสูงเชิงเขา กับที่ราบลุ่มหลังสันทรายชายทะเลกับบนสันทรายชายทะเลในเขตพื้นที่ชายขอบทะเลสาบสงขลา

แบ่งแยกแล้วปกครอง (Divided and Rule) เป็นกลยุทธ์ของนักปกครองที่มองเห็นว่า ผู้อยู่ในปกครองมีพลังและอำนาจในการต่อรองสูงกว่าหรือมีแนวโน้มที่จะสูงกว่าจนน่าจะหรือได้นำไปสู่การสำแดงให้เห็นว่าได้ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการปกครอง ก็จะหาอุบายในการแบ่งส่วนกำลังดังกล่าวออกเป็น ส่วนเล็กส่วนน้อย เพราะเชื่อและมีความเป็นไปได้ในทางรัฐศาสตร์ว่าจะจัดการปกครองได้ง่ายกว่าดังเช่น กรณีของการเมืองการปกครองไทย บางยุคบางสมัยในอดีต

ปฎิวัติ 2475 เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชไปเป็นระบบประชาธิปไตยที่ดำเนินการโดยบุคคลกลุ่มหนึ่งที่รู้จักกันในนาม “คณะราษฎร” ด้วยสาเหตุสำคัญโดยสรุปดังนี้

1. คนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากยุโรปเชื่อว่า ถ้าได้นำรูปแบบการปกครองของตะวันตกมาใช้แล้วจะทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศ
2. รัชกาลที่ 7 ทรงมอบอำนาจและความไว้วางใจให้กับเชื้อพระวงศ์และคณะอภิชนตรีนามากเกินไปจนคนทั่วไปมองเห็นว่าอ่อนแอและยอมอยู่ใต้อำนาจของอำมาตย์ทั้งปวง
3. มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมมาก จากการที่บุคคลในเชื้อพระวงศ์ได้มีโอกาสเลื่อนตำแหน่งฐานะในทางราชการมากกว่าประชาชนทั่วไป จึงทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้น
4. ฐานะทางการเงินและการคลังของประเทศเสื่อมโทรมลงอย่างหนักตามภาวะเศรษฐกิจโลก พระมหากษัตริย์ทรงแก้ไขโดยการเพิ่มอัตราภาษีให้สูงขึ้น ปลดคนออกจากตำแหน่ง ซึ่งโดยมากมักจะเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยแต่จะไม่เกิดขึ้นกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
5. การใช้ข่าวยุุ่มเพื่อยของคนในกลุ่มเชื้อพระวงศ์และขุนนางจึงก่อให้เกิดการเปรียบเทียบกับขึ้นจนเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน กลุ่มคนหัว

ก้าวหน้าเชื่อว่าไม่มีทางอื่นที่จะทำให้เกิดความเสมอภาคขึ้นได้ นอกจาก
โค่นระบบเจ้าเท่านั้น

“คณะราษฎร” ชุดก่อการประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ คือ นายปรีดี
พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) หลวงพิบูลสงคราม (แปลก
ชิตะสังกะ) นายประยูร ภมรมนตรี พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา
พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ พ.ท.พระประศาสน์
พิทยายุทธ พ.ต.หลวงสินธุสงครามชัย พ.ต.หลวงสุภชัยอาศัย ร.อ.หลวง
ธำรงนาวาสวัสดิ์ และนายควง อภัยวงศ์

หลังจากที่บุคคลคณะหนึ่งได้รวมตัวกันเข้าที่เรียกว่า “คณะราษฎร”
มีจำนวนมากพอสมควร การปฏิวัติก็เริ่มขึ้นในตอนเช้าตรู่ของวันที่ 24
มิถุนายน 2475 งานทุกส่วนได้ดำเนินไปตามความคาดหมายของคณะ
ปฏิวัติทุกประการ ไม่มีผู้ใดถึงกับเสียชีวิตได้ใช้เงินไปเพื่อการนี้เพียง
5000 บาทเท่านั้น และในที่สุดคณะรัฐบาลและรัฐธรรมนูญฉบับถาวรก็
เสร็จลงในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2475 ได้มีการพระราชทานรัฐ
ธรรมนูญกันในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2476 กล่าวโดยสรุปได้ว่าเมื่อมี
การพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเกิดขึ้น รัฐบาลชุดถาวรในขณะนั้น
ก็ได้เกิดขึ้นตามมาด้วย ซึ่งก็ได้แก่คณะรัฐบาลชุดรักษาการชั่วคราวเดิมนั้น
เอง โดยมีการแต่งตั้งให้พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีคน
แรก และมีคณะผู้ก่อการทั้งหมดร่วมรัฐบาล

ปึกคำอุก

คำว่า “ปึกคำ” เป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่
ไม่มีกฎหมายรองรับของชาวบ้านปักษ์ใต้ เช่น การปึกคำในที่ดิน
สาธารณะหรือป่าสงวนแห่งชาติ โดยการใช้หญ้า ฟางข้าว หรือเศษ
กระดาษมามัดให้เป็นก้นแล้วเสียบไม้ไปปักไว้ในส่วนทรัพย์สินที่ต้องการ
เป็นเจ้าของ อนุวัติตามวัฒนธรรมของคนปักษ์ใต้ให้เกียรติกันว่าถ้าผู้ใด
ปึกคำก่อนย่อมเป็นความชอบธรรมของผู้นั้น ฉะนั้นถ้าผู้ใดมิได้ปึกคำหรือ
ปึกคำทับที่หลังจะถูกตีความว่าถูกรานและหลบลู่ ส่วนคำว่า “อุก” นั้นมี
ความหมายว่า “ปล้น” เมื่อตีความรวมคำว่า “ปึกคำอุก” ก็หมายถึง บ้าน
นี้สวนนี้ข้าฯ ขอปล้นคนอื่นห้ามยุ่ง ดังเช่นกรณีของเขากลาง นักเลงจาก
อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่เข้าไปปึกคำอุกนางหนูแฉ บ้าน
แหลมโดนด เขตคุ้มครองของคำ หัวแพร ในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นต้น

- ป่าบองดำ** เป็นชุมชนหนึ่งของจังหวัดพัทลุงในอดีตและเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพัทลุงในปัจจุบัน เนื่องด้วยอำเภอบำบอนมีภูมิเขตเป็นพื้นที่สองระนาบคือที่ราบสูงเชิงเขา กับที่ราบลุ่ม จึงทำให้ชาวบ้านทั่วไปเรียกขานพื้นที่ราบสูงเชิงเขาว่า “ป่าบองเหนือ” ในขณะที่เรียกพื้นที่ที่เป็นที่ราบต่ำว่า “ป่าบองดำ”
- ปากสระ** เป็นภาษาถิ่นใต้ที่ตรงกับภาษาไทยกลาง คือ “ขอบสระ” อธิบายความได้ว่า สระคือ สถานบริเวณเก็บน้ำของชุมชน สระชุมชนในอดีตมักจะอยู่ในวัด แต่ปัจจุบันชุมชนส่วนใหญ่จะได้รับการงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้ขุดสระในฐานะที่เป็น “แหล่งน้ำชุมชน” คำว่า “สระ” ในชุมชนชายขอบรอบทะเลสาบสงขลา มีความสำคัญและเกี่ยวเนื่องกันอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในหน้าแล้ง (มีนาคม - พฤษภาคม) ของแต่ละปี เพราะพื้นที่ดังกล่าวมีความเป็นดินเหนียวที่ผู้คนไปขุดมาทำเป็นคันน้ำด้วยความยาว - ลึก เฉลี่ย 1 - 10 กิโลเมตร ขุดขึ้นแล้วจะขุดและวางขายตามท้องตลาดทั่วไปได้ อธิบายความอีกนัยหนึ่งได้ว่า ถ้าผู้คนในแถบลุ่มน้ำปากแม่น้ำจะมีน้ำใช้ได้ตลอดปีจะต้องลงทุนเจาะบ่อน้ำบาดาลที่มีความลึกตั้งแต่ 100 เมตรขึ้นไปจึงต้องเสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่ 200,000 ขึ้นไปเหมือนกัน ดังนั้นปากสระหรือขอบสระจึงต้องเป็นศูนย์รวมของชุมชนเกษตรและผูกพันในกรรมสิทธิ์ที่ดินที่หมยถาวรมาจนถึง ผู้หญิง ผู้ชาย ผู้สูง ผู้ต่ำ ผู้แก่ ผู้เล็ก ผู้ใหญ่ รวมคนออกไปถึงหนู แมลง แมงป่องและวัชระรอกต่างก็ต้องพึ่งพิงสระน้ำชุมชนดังกล่าวทั้งสิ้น ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ มนนิคชากรไปขุดปากสระจนหมู่บ้าน “โล้นหิน”
- ปิ่นปลอกเงิน** เป็นปิ่นที่จัดทำขึ้นเป็นการจำเพาะหลังจากที่รุ่ง คอนทรายได้ประกาศตัวเป็นหัวหน้าโจรแล้ว ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นปิ่นประจำตัวของหัวหน้า ปิ่นดังกล่าวมีค่าเป็นอาญาสิทธิ์ในกรณีที่หัวหน้าได้มอบให้ผู้ใดไปปฏิบัติภารกิจแทนแล้ว หากมีผู้อื่นมาเปลี่ยนแปลงคำสั่งโดยไม่มีปิ่นมาแสดงก็เป็นอันไม่ต้องเชื่อ ให้ปฏิบัติไปตามคำสั่งเดิมเป็นที่สุด
- ปูเค็ม** หมายถึง ปูเปี้ยว อาศัยอยู่ในน้ำเค็มบริเวณป่าชายเลนของฝั่งทะเล ผู้คนนิยมจับมาหมักดองโดยการแช่เกลือ แล้วจึงแปรรูปเป็นอาหารสมทบ (มะนาว + พริกขี้หนู + หอม + น้ำตาล) ของชาวปักษ์ใต้ ในขณะที่ถูกใช้เป็นส่วนผสมเพื่อเติมรสส้มตำของชาวไทยอีสานที่เรียกกันว่า “ส้มตำปู”

พราลิมงอ เป็นอาวชนชนิดหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษไปจากพราที่ชาวบ้านใช้กันโดยทั่วไป กล่าวคือเป็นอาวชนที่ถูกกำหนดค่าให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนโจรที่มีรุ่งคองทราย เป็นหัวหน้าและดำ ห้วแพรเป็นรองหัวหน้าโดยระบุไว้ในบทบัญญัติแห่งวิธธรรมว่า สมาชิกทุกคนต้องใช้ “พราลิมงอ” เป็นอาวชนประจำตัว และต้องพกพาในลักษณะแบกบังหุ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในหมู่พวกเดียวกัน ตามตำนานเกี่ยวกับพราที่นั่นว่ากันว่า พราที่นิยมใช้กันในหมู่นักเลงนั้นมีพราโอที่เทียบมาจากคำว่า “โอ้อ่า” หรือพรากราย เทียบมาจากคำว่า กรีดกราย โดยทั่วไปนั้นพราจะมี 2 ชนิดคือ พรากัน (เลียบกันเข้าไปในค้ำกับพราคอหรือพราบ้อง (เลียบส่วนค้ำเข้าไปในบ้องไม้ที่ทำค้ำ) ส่วนที่หัวพราหากมีจะงอบงอโค้งก็เรียกว่า “พราหัวงอ” แต่ถ้าส่วนหัวไม่มีงอโค้งก็เรียกว่า “พราลิมงอ” (อ้างในประมวล มณีโรจน์ “โจรพัทลุง – กรณีตำนานโจรแห่งตำบลคองทราย : ความแรงแห่งลมฝน ข่อมเกี่ยวเนื่องกับเมฆหมอกแห่งฤดู-กาล ทักษิณคดี 4 (1) มิถุนายน – กันยายน, 2537 : 66)

พื้นที่อโคจร ศาสตราจารย์สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงพื้นที่วัฒนธรรมไว้ว่ามี 3 เขตหลักคือ 1) เขตการปกครอง 2) เขตวัฒนธรรม และ 3) เขตกำหนดภายใต้พื้นที่วัฒนธรรมดังกล่าว จำแนกออกเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะตรงกันข้าม ดังนี้คือ พื้นที่เอื้ออาทรกับพื้นที่แข่งขันช่วงชิง พื้นที่เกษตรกรรมกับอุตสาหกรรม อาณาเขตกับเสรีเขต ชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท สาธารณะกับกรรมสิทธิ์ และโคจรกับ อโคจร กล่าวเฉพาะพื้นที่ “อโคจร” นั้นเป็นพื้นที่ที่ตรงกันข้ามกับพื้นที่ “โคจร” กล่าวคือ พื้นที่โคจรหมายถึงพื้นที่ที่มีทั้งคน อำนาจรัฐไหลผ่านได้ตลอดเวลา ในขณะที่พื้นที่อโคจรเป็นพื้นที่ปิด เส้นทางคมนาคมเป็นไปด้วยความลำบาก ทुरกันดาร จึงเป็นการยากที่ทั้งคนภายนอกและอำนาจรัฐจะเข้าถึง ผู้คนในพื้นที่อโคจรดังกล่าวจึงต้องมีวัฒนธรรมจำเพาะของตัวเอง จนอาจจะถูกตีความว่าผิดจากคนต่างวัฒนธรรม

ไฟแนนซ์ (Finance) เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารเงินของทั้งระดับบุคคลและองค์กรที่ต้องจัดหาหรือบริหารเพื่อให้ได้เงินมาใช้จ่ายหรือลงทุน ดังนั้นคำว่า “ไฟแนนซ์” หรือการเงินจึงต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการตลาด เครื่องมือและสถาบันต่าง ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อจะส่งเม็ดเงินผ่านไปยัง

บุคคล กลุ่มบุคคล กลุ่มธุรกิจและภาครัฐ เพื่อให้เกิดผลกำไรตอบแทนที่มีความมั่นคงและปลอดภัย การเงินจึงแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ การบริหารการเงิน (Financial Service) กับการจัดการการเงิน (Managerial Finance) (ภาพร สุทกวาทีน, 2541 : 1 – 2)

ภูมิเขต

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง เขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ ธรณีสัณฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มีตามธรรมชาติ เหล่านี้ทั้งหมดล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญต่อการก่อเกิด ดำรงอยู่และเป็นไปต่อวัฒนธรรมชุมชนทั้งสิ้น

มาตรฐาน ISO

คำว่า ISO มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า ISO₉ ที่มีได้หมายถึงคำย่อของหน่วยงาน หากแต่หมายถึงความเท่าเทียมกันในขั้นต้น เช่น Isometric – Isomonmy จากความหมายนี้หมายถึงความเท่าเทียมกันในขั้นต้น จึงเป็นการง่ายที่จะเรียกขานหน่วยงานนี้ทั่วโลกว่า ISO ซึ่งแต่เดิมนั้นองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐานใช้ชื่อย่อว่า “IOS” แต่ในระยะต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ISO” ซึ่งสอดคล้องกับคำในภาษากรีกที่เป็นความหมายว่า “เท่ากันหรือเสมอกัน” เพราะฉะนั้นวัตถุประสงค์ขององค์การจึงทำหน้าที่เกี่ยวกับการกำหนดหรือปรับมาตรฐานนานาชาติเกือบทุกประเทศ (ยกเว้นมาตรฐานทางการไฟฟ้าซึ่งเป็นหน้าที่ของ IEC) ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ในโลกสามารถใช้มาตรฐานเดียวกัน สาเหตุสำคัญสืบเนื่องมาจากแต่ละประเทศมีมาตรฐานกำหนดคุณภาพของตนเอง เช่น สหรัฐอเมริกาเป็น ANSI ญี่ปุ่นเป็น JIS เยอรมันใช้ระบบ DIN อังกฤษเป็น BS และประเทศไทยมาเป็น มอก. เป็นต้น ดังนั้นองค์การ ISO จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการด้านเทคนิคเกี่ยวกับการประกันคุณภาพสากล คณะที่ 176 ขึ้นมาทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานประกันคุณภาพให้กับสากลนิยมซึ่งก็คือ ISO 9000 โดยจัดทำฉบับแรกในปี ค.ศ. 1978 (สำหรับการแก้ไขปรับปรุงรายละเอียดจะทำในทุก ๆ ระยะ 5 ปี ถ้าปฏิบัติได้) ในขณะนี้ได้มีการแก้ไขปรับปรุงเป็นครั้งแรกแล้วคือ ฉบับปี ค.ศ. 1994 (โดยการอนุมัติของ ISO Technical Committee 176) ภายใต้รหัส “9000” ที่มีมาตรฐานเดียวกันคือ ISO 9000 9001 9002 9003 9004 และ 14000 เพราะเมื่อกล่าวถึงที่สุดแล้วก็หาเป็นอื่นไปไม่ได้ไม่ นอกเสียจากการแข่งขันกันสูง จึงได้มีการรวมตัวกันทางการค้าระหว่างกลุ่มประเทศเพื่อความได้เปรียบใน

ทางการค้าระหว่างประเทศ เพราะนอกจากจะได้รับการคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มแล้ว ยังเป็นการกีดกันทางการค้าของกลุ่มต่างกลุ่มได้อีกด้วย โดยวิธีการกำหนดมาตรฐานของกลุ่มคนให้แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ เหล่านี้ได้ถูกสถานการณ์ของโลกบังคับให้ต้องมีการรวมกลุ่มกันต่อสู้เพื่อป้องกันผลประโยชน์ที่กลุ่มประเทศของตนจะได้รับ ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ กลุ่มตลาดร่วมยุโรป หรือ EC สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ASEAN เขตการค้าเสรีอาเซียน หรือ AFTA กลุ่มประเทศการค้าเสรีอเมริกาเหนือ หรือ NAFTA กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชียแปซิฟิก หรือ APEC (เทวินทร์ สิริโชคชัยกุล, 2539 : 9 – 11)

ในขณะที่มาตรฐาน ISO 14000 เป็นมาตรฐานที่ถูกพัฒนาขึ้นมาโดยคณะกรรมการด้านเทคนิค 207 (Technical Committee, TC 207) แห่งองค์การระหว่างประเทศเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการจัดการธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นระบบ ที่มุ่งเน้นให้องค์กรมีระบบในการควบคุม และปรับปรุงผลการปฏิบัติงานของกระบวนการผลิตภัณฑ์ และบริการ เพื่อลดหรือมิให้มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ผลกระทบต่อสุขภาพมนุษย์ และผลกระทบต่อนิเวศวิทยา นับตั้งแต่ขั้นตอนของการออกแบบ การวิจัย และการพัฒนาการผลิต การส่งมอบการนำไปใช้งาน การนำกลับมาใช้ใหม่ และการกำจัดขั้นสุดท้ายโดยเรียกมาตรฐานนี้ว่า อนุกรมมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000 (ISO 14000 Series of Environmental Management Standards) ซึ่งแบ่งชนิดของมาตรฐานในเชิงการประเมินผลเป็น 2 ส่วนคือ การประเมินผลขององค์กรหรือกระบวนการ และการประเมินผลของผลิตภัณฑ์ โดยครอบคลุมส่วนต่าง ๆ ดังนี้ ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม การตรวจติดตามสิ่งแวดล้อม การประเมินผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม การตัดสินใจสิ่งแวดล้อม การประเมินวงจรชีวิต ลักษณะปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ คำศัพท์และนิยาม (สุเทพ ชีรศาสตร์, 2532 : 8 – 10)

เมือง 12 นักขัต เป็นสัญลักษณ์ของความเกรียงไกรของนครศรีธรรมราชในราวปีพุทธศตวรรษที่ 18 – 19 มีอำนาจกว้างใหญ่ไพศาลจนสามารถปกครองทั้งรัฐ

ไทยและมลายูบางรัฐ แบบรอบทิศทางจนมีคำกล่าวว่า...จึงพญาศรีธรรม
โศกราชตรึงกันแล้วก็ให้สร้างเมืองขึ้น 12 นคร

ปืชวคเมืองสาบถือตราหนู	1
พลูเมืองตานีถือตราวัว	1
ขาลเมืองกะลันตันถือตราเสือ	1
เกาะเมืองปะหังถือตรากระต่าย	1
มะโรงเมืองไทร (บุรี) ถือตรางูใหญ่	1
มะเส็งเมืองพัทลุงถือตรางูเล็ก	1
มะเมีญเมืองตรังถือตราม้า	1
มะเเมเมืองชุมพรถือตราแพะ	1
วอกเมืองบันไทยสมอถือตราวานร	1
ระกาเมืองสตูลถือตราไก่	1
จอเมืองตะกั่วถือตราสุนัข	1
กุนเมืองกระถือตราสุกร	1

เหล่านี้คือเมือง 12 นครหัวเมืองแก่นครศรีธรรมราชมหานคร

โยนิโสมนสิการ เป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สอนว่าพึงพิจารณาสภาพ-การณ์
ทั้งปวงที่ต้องการศึกษาให้ถ่องแท้เพื่อให้รู้ดี – ชั่วด้วยอุบายที่ชอบ

รหัสลับหรือผู้รู้แจ้ง (Mystics) เป็นวิถีคิดของคนในซีกโลกตะวันออก (เอเชีย) ที่เชื่อว่า
ร่างกายกับจิตใจเป็นสัมพันธ์ภาพที่แยกออกจากกันไม่ได้ ในขณะที่
เคสาคาส์ ซึ่งเป็นตัวแทนทางความคิดแบบตะวันตกเชื่อว่า ร่างกายนั้นไม่
มีเรื่องจิตใจเจือปนอยู่ด้วย และจิตใจก็ไม่มีร่างกายเข้ามาเกี่ยวข้อง ผลพวง
ของแนวคิดดังกล่าวจึงได้ประเมินค่ากันว่า ผลงานที่เกิดจากสมองจะต้อง
มีคุณค่ามากกว่าการงานใด ๆ ก็ตามที่เกิดจากร่างกาย คำว่า “รหัสลับ”
หมายถึง นัยของสัญลักษณ์ประการหนึ่งที่มีอยู่จริงแต่ยากต่อการเข้าถึง
เพราะเป็นเรื่องความเชื่อ จิตใจและนามธรรม ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่
รหัสลับทั้งหลายจะถูกตีความว่า ไม่แจ่มชัด ลึกลับ และไม่เป็นวิทยา-
ศาสตร์ ตามแนวคิดของเคสาคาส์ในอดีต แต่ก็น่าดีใจตรงที่ว่าทัศนการ
มองชีวิตและโลกกำลังเปลี่ยนแปลงไป รหัสลับวิทยากำลังได้รับความ
สนใจอย่างจริงจังและมากขึ้น เพราะได้มีนักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ต่างก็
ตระหนักว่าความคิดแบบรหัสลับได้เสนอสถานะอันลึกซึ้งลึกลับ และไม่

เป็นวิทยาศาสตร์อย่างคงเส้นคงวา จึงทำให้เชื่อกันว่าแนวทางของวิธีวิทยากับความเชื่อทางศาสนาและเป้าหมายทางจิตวิญญาณของมนุษย์นั้นสามารถบรรสานสอดคล้องสัมพันธ์กันได้อย่างกลมกลืน (พระประชาและคณะ, 2542 : 87 – 88 เล่ม 1)

ลุงแซม เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า “Unclesam” มีประวัติความเป็นมาโดยสังเขปว่า ลุงแซมเป็นชาวอังกฤษรุ่นแรก ๆ ที่เดินทางโดยเรือเพื่อไปตั้งรกรากในสหรัฐอเมริกาหลังจากที่มีผู้ค้นพบแผ่นดินใหม่ โดยเรือเข้าเทียบท่าที่บริเวณปากน้ำ River Potomac มลรัฐวอชิงตัน ว่ากันว่าในบรรดาผู้อพยพทางเรือในครั้งนั้น “ลุงแซม” เป็นผู้มั่งคั่งที่สุด ลุงแซมจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้คนชาวอเมริกาที่โหยหาในฐานะ “ตำรวจโลก” ในแทบทุกด้านในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ลูกประคอง เป็นผลไม้พื้นเมืองปักษ์ใต้ชนิดหนึ่ง เป็นพืชยืนต้นสูงใหญ่ใบเรียวยาว ชอบขึ้นตามพื้นที่แถบเชิงเขาจะออกดอกประมาณเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน ในแต่ละปี ๆ ละ 1 ครั้ง ผลมีลักษณะเรียวยาวเมื่อสุกเปลือกจะแข็งและมีสีน้ำตาล ชาวบ้านนิยมนำกินเป็นอาหารเสริม ดื่มน้ำพริก ส่วนที่เหลือก็จะคองเอาไว้กินนอกฤดูกาล

เลียง เป็นภาษาถิ่นใต้ในฐานะที่เป็นคำ “สรรพนาม” มีชื่อเต็มว่า “เลียงข้าว” เพราะชาวบ้านปักษ์ใต้ในอดีตนิยมเก็บข้าวด้วย “กะ” หนีบเข้าที่ระหว่างนิ้วมือแล้วเก็บข้าว โดยการกระดกนิ้วกลางเข้าหาตัวเพื่อให้รวงข้าวขาดเฉพาะที่คอรวงข้าว เก็บสะสมจนกระทั่งเต็มกำมือ แล้วใช้คันซังข้าวประมาณ 2 กอ รีดด้วยค้ำมแกะพร้อมกับหมุนให้เป็นเกลียวเพื่อใช้มัดคอกข้าวเรียกว่า 1 เลียง

แ่ง หมายถึง ภาชนะชนิดหนึ่งทำด้วยไม้มีลักษณะเป็นรูปทรงกลมกลวง ใช้สำหรับตวงข้าวสารในเขตลุ่มน้ำปากพนัง (ปากพนัง หัวไทร เขียวใหญ่ชะอวด ฯลฯ) ก่อนที่จะนิยมนตวงวัดเป็นกิโลกรัมในปัจจุบัน เมื่อ 1 แ่ง มีค่าเท่ากับ 4 กิโลกรัม ถ้า 4 แ่งก็จะมีค่าเท่ากับ 16 กิโลกรัม หรือ 1 ถัง ฉะนั้น 1 แ่ง ในอดีตมีค่าเท่ากับ 1/4 ถังในปัจจุบัน แต่ทั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยไม่แน่ใจว่าชุมชนอื่นจะใช้แ่งเป็นหน่วยในการตวงวัดหรือไม่

เศรษฐกิจแบบพอเพียง (Self – Sufficient Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจไทยที่ดำรงอยู่ก่อนที่รัฐบาลไทยจำยอมต้องเซ็นสัญญาเบาว์ริงกับประเทศอังกฤษในปี

พ.ศ. 2398 เป็นระบบเศรษฐกิจที่ผลิตเพื่อพอกินและพอใช้ในครัวเรือนเท่านั้น หากมีส่วนเกินจากการผลิตอยู่บ้างก็จะแบ่งปันให้กับญาติพี่น้องในชุมชน ดังนั้นการผลิตดังกล่าวจึงต้องเป็นไปในทำนองที่เรียกกันตามภาษาถิ่นปักษ์ใต้ว่า “สวนสมรม” ที่หมายถึง การปลูกพืชหลายพันธุ์ พันธุ์และชนิดพันธุ์ละหน่อยในพื้นที่เดียวกันตามแต่ความจริงของชีวิตจะเป็นตัวกำหนด ฉะนั้นภายใต้ระบบเศรษฐกิจดังกล่าวจึงไม่จำเป็นต้องมีพลังทางการผลิตคือ เครื่องจักรกลในฐานะเทคโนโลยี เงินตราในฐานะสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนและกลไกการตลาดในฐานะตัวกำหนด “ราคา” จะไม่มีโอกาสให้ผู้คนก่อนปี พ.ศ. 2398 ต้องทุกข์ทรมานอยู่กับวังวนของหนี้สินเหมือนกันผู้คน (บางกลุ่ม) หลังปี พ.ศ. 2398

เศรษฐกิจเพื่อการตลาด (Marketing Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่ได้เกิดขึ้นหลังจากที่ประเทศไทยต้องเซ็นสัญญาเบาว์ริงกับประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 เกษตรกรไทยจึงต้องทำการผลิตเพื่อสนองตอบความต้องการของตลาดภายนอกและจึงต้องพึ่งพาทุน เทคโนโลยีและกลไกราคาที่ไม่แน่นอนจึงมีหนี้สินเรื้อรังท่วมแผ่นดินมาจนถึงปัจจุบัน

สถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ ในที่นี้หมายถึงวัดไทยในอดีตที่มีบทบาทต่อชุมชนมากมายหลายสถานะ เช่น 1) เป็นศาลยุติธรรม เมื่อท่านสมภารสามารถประนีประนอมให้คู่ขัดแย้งยอมความกันได้ 2) เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนเมื่อพระมีฐานะเป็นครู 3) เป็นที่พักพิงของคนเดินทาง 4) เป็นโรงพยาบาลเมื่อพระสามารถเชี่ยวชาญรักษาผู้ป่วยทั้งร่างกายและจิตใจ 5) เป็นสถานสงเคราะห์ทั้งเด็กและคนชรา 6) เป็นแหล่งสวัสดิการชุมชนเมื่อผู้คนต้องมาขืมเสื่อสาด เครื่องใช้และถ้วยชาม 7) เป็นแหล่งสันตทานการเมื่อผู้คนในชุมชนต้องมาดูหนังดูละครกันที่ลานวัดในโอกาสและเทศกาลต่าง ๆ ในแต่ละปี ฯลฯ

ภาวะ หมายถึง สภาพการณ์ของการเกิดขึ้น ดำรงอยู่และเป็นไปของปรากฏการณ์ หรือสรรพสิ่งที่ เป็นไปตามธรรมชาติ ในขณะที่คำว่า “ภาวะ” มีความหมายตรงกันข้าม เนื่องจากถูกดัดแปลง ปรับแต่ง โดยมนุษย์เพื่อสนองตอบวัตถุประสงค์บางประการ

ตะตอทอง เป็นพืชตระกูลถั่วขึ้นต้นพื้นเมืองปักข์ได้ ขอบขึ้นตามบริเวณที่ราบสูงเชิงเขา ออกดอกและผลปีละครั้ง ผลมีลักษณะเป็นฝักยาวประมาณ 1 ฟุต ในแต่ละฝักจะมีปริมาณเมล็ดขนาดใหญ่ - เล็ก มาก - น้อยขึ้นอยู่กับสภาพดิน ภูมิอากาศตามฤดูกาลและการบำรุงรักษา เท่าที่เห็นมีมากในภาคใต้ของประเทศไทยเพราะเป็นภูมิภาคที่มีที่ราบสูงเชิงเขาและอากาศแบบร้อนชื้น สะตอในภาคใต้มีปริมาณมากกว่าภาคใด ๆ ในประเทศไทย ได้ทำให้สื่อมวลชนตั้งสมญานามให้กับนักการเมืองภาคใต้ว่า “สะตอสามักชี” ที่หมายถึง รักพวกพ้องเด่นชัด เม็ดสะตอมักลื่นออกจะฉุนรุนแรงที่สามารถบริโภคได้ทั้งสด เช่น จิ้มน้ำพริกและแปรรูป เช่น ผัดเผ็ดกุ้งกับสะตอ ผัดเปรี้ยวหวานสะตอๆ แต่ที่ขี้ขลาดกว่านั้นคือสะตอทอง อธิบายความได้ว่า ถ้าผลของสะตอมีมากจนไม่อยากจะขาย (ราคาถูก) และเกินกิน สะตอก็จะถูกดองที่เรียกกันว่า “สะตอดอง” ไว้กินนอกฤดูกาลที่มีทั้งเปรี้ยวและฉุนรุนแรงขึ้นไปกว่าเดิม

สมัยพิชพานิชย์ เป็นคำที่สารูป ฤทธิรัฐ ได้จำแนกยุคสมัยของสังคมไว้ใน “ตามรอยช้างแลได้” ว่ามีอยู่ 3 ระยะ คือ 1) สมัยสังคมบ้านป่า 2) สมัยสร้างป่าเป็นนาและ 3) สมัยพิชพานิชย์ กล่าวเฉพาะสมัยพิชพานิชย์เป็นสังคมระยะที่สามหลังจากที่ชุมชนช้างได้เปลี่ยนผ่านระยะของการเป็นสังคมบ้านป่า และป่าเป็นนา ว่ากันว่าเป็นสังคมที่เกิดจุดหักเหและเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ตรงที่ สายสัมพันธ์ของผู้คนที่เปี่ยมล้นด้วยทุนทางวัฒนธรรม ได้กลับกลายไปเป็น “ทุนเบี้ย” แบบแยกส่วน จึงต้องแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเอาชนะคะคานกันเหมือนกับสังคมอื่นโดยทั่วไปในที่สุด

สัญญาเบาว์ริง (Bowring Treaty) เป็นสัญญาแห่งภาวะจำยอมของรัฐบาลไทยที่ต้อง “จำยอม” เซ็นสัญญากับประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 โดยมีทูตสันทวนไมตรีมาขอเจรจาทำสัญญาทางการค้า พร้อมด้วยเรือรบติดอาวุธหนักมารองรับอยู่ปากอ่าว ภายใต้อาณัติการณอันคับขันดังกล่าว่า รัฐบาลไทยในขณะนั้นไม่มีโอกาสจะพูดคำว่า “No หรือ ๆ May be” แม้แต่ครั้งเดียว หากแต่ต้องพูดคำว่า “Yes” เท่านั้น สารสำคัญของสัญญาดังกล่าวสรุปได้ว่ารัฐบาลไทยในขณะนั้น (2398) ต้องปฏิบัติตามบัญญัติ 5 ประการดังนี้ คือ

1. ยกเลิกกรมพระคลังสินค้า ซึ่งเคยเป็นหน่วยงานที่ผูกขาดการค้าทั้งในและต่างประเทศมาก่อน
2. ให้พ่อค้าต่างชาติมีเสรีภาพในการเดินทางไปทำการค้า และลงทุนได้ทุกแห่งในราชอาณาจักร
3. ยกเลิกการห้ามส่งข้าวออกนอกประเทศ
4. ให้คิดภาษีศุลกากรได้ไม่เกินร้อยละ 3 ของราคาสินค้าทั้งเข้าและออก
5. ให้มีการนำโลหะของมีค่า และเงินตราเข้าและออกนอกประเทศอย่างเสรี (ทั้งนี้เพื่อให้บริษัทต่างประเทศสามารถนำเงินเข้ามาลงทุน และเอาเงินผลกำไรออกไปได้โดยไม่ถูกจำกัด)

สารหั่วไทร

ในที่นี้หมายถึง “ข้าวสารหั่วไทร” มีตำนานเดิมที่สามารถอธิบายได้ ฟังได้และเข้าใจได้ว่า หั่วไทรเป็นอำเภอหนึ่งของลุ่มน้ำปากพนัง (หั่วไทรเข็ญใหญ่ ปากพนังและชะอวด) ที่ผู้คนทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่คำว่า “สารหั่วไทร” ได้เป็นที่รู้จักกันในนามข้าวสารที่มีรสชาตินุ่มและเหนียวแน่น ในมวลหมู่ผู้ซื้อและผู้ขายข้าวสาร ในขณะที่บางคนรู้จักความโด่งดังของข้าวสารตามชื่อของท้องถิ่นอื่น เช่น ข้าวสารปากพนัง เป็นต้น ไม่ว่าใครจะรู้จักข้าวสารหั่วไทรด้วยเหตุผลอันใด แต่สารหั่วไทรในระยะหลังได้ถูกลืมและเลือนหายไปพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีมาถู้งมาแทนนาข้าวที่นับวันจะขยายวงจนเต็มพื้นที่

สิทธิพิเศษทางการค้า (GSP) คำว่า “สิทธิพิเศษทางการค้า” หรือ GSP เป็นคำย่อของคำเต็มที่ว่า Generalized System of Preferences โดยนัยนี้หมายถึงมาตรการทางการค้าระหว่างประเทศชนิดหนึ่งที่ประเทศพัฒนาแล้วร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีศุลกากรเป็นการทั่วไป ในการส่งสินค้าออกให้กับประเทศด้อยพัฒนาในฐานะประเทศคู่ค้า ทั้งนี้ก็เพื่อการส่งเสริมอุตสาหกรรม เร่งอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และเพิ่มรายได้จากการส่งออกให้กับประเทศด้อยพัฒนา (ฉันทนัทธ์ ชีระสุนท์ (แผ่นปลิว), 2544.)

สินค้าขั้นปฐม (Primary Products) หมายถึง สินค้าที่ยังไม่ได้ผ่านการแปรรูปใด ๆ ซึ่งมักจะเป็นผลผลิตทางการเกษตรในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา เนื่องจากขาดแคลนใน 3 องค์ประกอบหลักคือ ทุน เทคโนโลยี และการบริหาร

จัดการแนวใหม่ ดังนั้นสินค้าดังกล่าวจึงมีอำนาจในการต่อรองต่ำ เพราะมีอายุการใช้งานและคงรูประยะสั้น ดังนั้นจึงมักจะถูกกดราคาโดยประเทศคู่ค้า และยิ่งถ้ามีประเทศที่มีสินค้าขึ้นปริมาณมากก็จะยังมีการทำหน้าราคากันเองภายในกลุ่มดังกล่าวอีกด้วย

สินค้าประเภททุน (Capital Goods) ในบรรดาสินค้าที่ปรากฏในท้องตลาดนั้นจำแนกได้หลายประเภท หนึ่งในนั้นคือ สินค้าประเภททุนที่หมายถึง วัสดุอุปกรณ์เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีทั้งที่เป็น Solf - ware Hard ware

เสดสา เป็นภาษาถิ่นใต้ หมายถึง ภาวะของความอับจนข้นแค้น จะมีก็แต่เพียงอาหารมื้อที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพในแต่ละวันเท่านั้น จากกรณีศึกษาเกี่ยวกับ “เรือเหินือ....” ในงานวิจัยเรื่อง “ผูกโซด” หมายถึง ภาวะความยากจนของชาวเหินือในอดีตที่ออกจากคมเขี้ยวและเรียวปากของชาวนอกคนหนึ่งในปัจจุบันว่า เมื่อก่อนนั้นเสดสาแต่ต่อมาเป็นเศรษฐกิจที่หมายถึงคนยากจนในอดีต กระทั่งเมื่อได้ปลูกพืชพาณิชย์ (ยางพาราและผลไม้ประเภทต่าง ๆ) และถนนตัดผ่านจึงมีฐานะดีขึ้นกว่าชาวนอกส่วนใน (ห่างจากสันทรายชายทะเลประมาณ 30 กิโลเมตร) ในปัจจุบัน

สงครามเย็น (Cool War) เป็นสงครามรูปแบบหนึ่งที่พัฒนามาจากสงครามร้อน (Hot War) ที่หมายถึงการใช้อาวุธหนัก มีศักยภาพและแสนยานุภาพในการทำลายล้างสูง เช่น ระเบิดนิวเคลียร์ ฯลฯ เข้าเผชิญหน้ากันครั้งที่ปรากฏในสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ได้ยังผลให้เกิดหายนะทั้งผู้ชนะและผู้แพ้ ประสบการณ์อันเจ็บปวดจากยุทธวิธีดังกล่าว ได้ทำให้อำนาจปรับเปลี่ยนท่าทีไปสู่การรบแบบใหม่ที่เรียกกันว่า “สงครามเย็น” ที่หมายถึง การทำสงครามจิตวิทยาระหว่างคู่สงครามโดยการปล่อยข่าวเป็นระยะ ๆ ว่า แต่ละฝ่ายต่างก็ได้คิดค้นและสะสมอาวุธนิวเคลียร์ประเภทต่าง ๆ ไว้มากมายแต่ก็จะไม่กดปุ่มโดยไม่จำเป็นอีกต่อไป นอกจากความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าด้วยอาวุธหนักดังกล่าวแล้ว สงครามเย็นยังกินความรวมไปถึงสงครามทางการค้าโดยการกำหนดมาตรฐานสินค้า (ISO) ทั้งในการนำเข้าและส่งออกไปยังประเทศมหาอำนาจในฐานะประเทศคู่ค้า อีกด้วยและที่ล้าลึกไปกว่านั้นก็คือสงครามทางวัฒนธรรมที่หมายจะครอบงำวิถีชีวิตของผู้คนในประเทศด้อยพัฒนาให้เบ็ดเสร็จถ้วนทั่ว

หัวเมืองมลายู 7 หัวเมือง คือ ปัตตานี หนองจิก ยะหริ่ง ยะลา รามันห์ ระแงะ และสาขบุรี หัวเมืองปักษ์ใต้ ที่มีความสำคัญมากตั้งแต่สมัยสุโขทัย ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทั้งสองเมืองทำหน้าที่ควบคุม บังคับบัญชาเมืองประเทศราชมลายู เดิมหัวเมืองประเทศราชมลายูเหล่านี้รวมอยู่เป็นเมืองเดียวกัน คือปัตตานี ต่อมา พ.ศ. 2334 ปัตตานีเป็นขบถ จึงถูกแยกออกเป็น 7 เมือง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2449 ได้รวมใหม่เป็น 3 เมือง คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ตั้งเป็นมณฑลปัตตานีทั้ง 7 หัวเมือง จึงกลายเป็น 3 จังหวัดภาคใต้มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

หลักกาลามสูตร หมายถึง หลักการที่ควรแก่การนำไปสอบสืบสิ่งที่ชวนให้น่าสงสัย 10 ประการ คือ 1) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา 2) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบต่อกันมา 3) อย่าปลงใจเชื่อด้วยคำเล่าลือ 4) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำรา 5) อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรก 6) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান 7) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการไตร่ตรองตามแนวเหตุผล 8) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว 9) อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะว่าน่าจะเป็นไปได้ 10) อย่างปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณนี้เป็นครูของเรา

หลักอภัยปัจจัยตา เป็นหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่ได้ย้อนข้าให้เห็นว่า สรรพปรากฏการณ์ทั้งมวลที่เกิดขึ้นบนพื้นพิภพนั้น ไม่ใช่ “อุบัติเหตุ” หากแต่ต้องมี “สาเหตุ” ดังนั้นการแก้ปัญหาให้บรรลุผลในทุกกระบวนการทำบรรดา มีจึงพึงล่วงรู้แก่เหตุเป็นปฐม

หนี้เสีย (NPL) เป็นภาษาของชาวบ้านร้านถิ่นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า เป็นหนี้ที่ไม่มีโอกาสเรียกคืนได้หรือเรียกคืนได้น้อยมาก ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Non – Performance Loans อธิบายความได้ว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2537 – 2539 เป็นปีที่เศรษฐกิจไทยขยายตัวสูงสุด ทำให้ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ก่อหนี้ไว้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชนได้ก่อหนี้ต่างประเทศไว้ในอัตราสูงกว่าภาครัฐหลายเท่าตัวเพื่อบริหารการลงทุนในภาคธุรกิจฟุ่มเฟือย เช่น สนามกอล์ฟ รีสอร์ท และการเก็งกำไรในที่ดิน ฯลฯ ที่เรียกกันว่า “เศรษฐกิจฟองสบู่” ครั้นเมื่อฟองสบู่แตก หนี้ของภาคเอกชนดังกล่าวต้องตกเป็นภาระของภาครัฐในฐานะผู้ค้ำประกันที่มีความมียกมัดอยู่ไม่น้อย

ในการที่จะเรียกกลับคืนจึงน่าจะ ไม่ผิดเลยที่เดิยที่จะเรียกหนึ่งดังกล่าวว่า “หนี้เสีย” ในที่สุด

แหล่งข้อมูลคนสำคัญ (Key Informance) หมายถึง แหล่งข้อมูลที่มีความยากลำบากอยู่ อย่างน้อย 2 ประการคือ 1) หายากเพราะส่วนใหญ่เสียชีวิตเมื่อต้อง ศึกษาวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับอดีต และ 2) เข้าถึงยากเพราะการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับเรื่องราวของผู้คนในพื้นที่ที่เป็น “อโคจร” มักจะถูกตีตราว่าเป็นผู้ คน “นอกกฎหมาย” จึงไม่ค่อยจะได้พบเจอ หรือแม้ว่าจะพบเจอแต่ก็ มักจะไม่เปิดเผยตัวและปิดบังความจริงแท้ไว้บางส่วนเสมอ

เหมือนอสรพิษถูกกระชากขนดหาง เป็นคำอุปมาให้เห็นว่า อันว่าอสรพิษนั้นมีลำตัวยาว โอกาสในการเผ่าระวังภัยนั้นอยู่ที่ส่วนหัว ฉะนั้นโอกาสที่จะถูกกระชาก ขนดหางที่เปรียบได้กับถูกบุกรุก คุกคามและย่ำยีทั้ง ๆ ที่มีพิษร้ายพร้อมที่ จะทำลายชีวิตคนหรือสัตว์อื่นที่มารังแกได้ทุกเมื่อ

อันธพาลราษฎรและอันธพาลหลวง ด้วยภาวะของเหตุการณ์ตามที่กล่าวถึงในข้อ 1. ได้ทำ ให้เกิดราษฎรกลุ่มหนึ่งหาญกล้าที่จะกำหนดค่าและแสดงตนเป็นอันธพาล ราษฎร ผู้ซึ่งฉกฉวยโอกาสเบียดเบียนทั้งทรัพยากรธรรมชาติและคนอื่น นอกแควดวงอย่างไร้มนุษยธรรม ในขณะที่เดียวกันกลุ่มบุคคลดังกล่าวที่มี โขด ข่านและไข่น้อยก็ถูกกระหน่ำซ้ำเติมอันธพาลหลวงอีกต่อหนึ่ง โดยในที่นี้หมายถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐในขณะนั้น

อวธัย (Means) – อวธาน (Ends) เป็นคำที่สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวไว้ในทฤษฎีการ วิจัยทางสังคมศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ว่า อวธัย (Means) คือ การหา ถูทางหรือวิธีการหรือมรรคในทางพุทธศาสนาเพื่อเข้าถึงแหล่งข้อมูล คือ “คน” ผู้มีวัฒนธรรมปรุงแต่งเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุป หรือเรียกว่า “อวธาน” ในเรื่องที่ศึกษาให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด หรือผิดพลาดน้อยที่สุด

อย่าเพลง เป็นภาษาถิ่นใต้ที่มีความหมายตรงกับภาษาไทยกลางว่า “อย่าพูด” เพราะ คำว่า “เพลง” หมายถึงพูดในภาษาไทยกลาง เมื่อหลักการทั่วไปมีอยู่ว่า เพลงมากหรือพูดมากย่อมมี โอกาสผิดมากหรือโกหกมากและจะเปิด โอกาสให้คนอื่นรู้ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับตัวเรามาก ฉะนั้นคนที่จะเป็นผู้ ปกครองคนจะต้องพูดหรือเพลงให้น้อยและถ้าพูดหรือเพลงแล้วต้องเป็น ความจริงและเป็นไปได้ ในทางกลับกันถ้าพูดหรือเพลงแล้วไม่จริงหรือ

ทำไมได้ก็ไม่ควรหลง เพราะพฤติกรรมดังกล่าวชาวใต้ถือว่าไม่ใช่วิถี
ของนักเลง

ออกปากกินวาน เป็นภาษาและธรรมเนียมท้องถิ่นปักษ์ใต้ประการหนึ่ง ซึ่งตรงกับภาษา
ไทยกลางว่า “ลงแขก” แต่ที่จริงคำว่าออกปากกินวานมีอยู่ 2 ประเภท
ใหญ่ คือ 1) ออกปากกินวานกันแล้วก็แล้วกันไปกับ 2) การออกปากกิน
วานทดแทน ในประชาคมปักษ์ใต้มีทั้งสองลักษณะ กล่าวเฉพาะกรณีที่ 2
นั้นว่าได้ว่าเมื่อแดงไปช่วยทำช่วยกินค่าแล้ว ค่าจะต้องไปช่วยทำช่วยกิน
แดงเป็นการตอบแทนในกิจกรรมที่ต้องใช้ทั้ง “แรงและใจ” ตอบแทนกัน
เช่น การไถหว่าน ดำนา เกี่ยวข้าว หามเรือน เป็นต้น

อา ซี เอ เป็นคำย่อในภาษาอังกฤษว่า RCA ที่ย่อมาจากคำเต็มภาษาอังกฤษอีกชั้น
หนึ่งว่า Royal City Avenue โดยที่แปลแบบเอาความได้ว่า เป็นสถาน
เจริญชามราตรีของผู้มีอันจะกินหรือตัวแทนหรือทายาท ฯลฯ ตามถนน
สายหลักในเมืองหลวงกลุ่มคนกลุ่มนี้คือ ผลพวงของการพัฒนาแบบ
กระจุกแต่ไม่กระจาย จึงมีโอกาสเสพสุขแบบกระจุกโดยไม่กระจายด้วย
เช่นกัน

อาณาเขต หมายถึง เขตที่อยู่ในอำนาจ (อาณา เป็นภาษาบาลี หมายถึง อำนาจ ตรง
กับคำว่า อาณา ในภาษาสันสกฤต เขตที่มีการบิครครองหรือถือครอง
ซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมการถือสิทธิ์ การมีกรรมสิทธิ์ของผู้คน กลุ่มคน
ตามแต่ละยุคสมัย (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์, 2542 : 27 – 29)

อาชญากรปกขาว (White Collar Criminol) โดยทั่วไปคำว่า “อาชญากร” มักจะหมายถึง
ชาวบ้านร้านถิ่นทั่วไปที่เป็นชนชั้นล่างของสังคม (ยากจน ความรู้น้อย
ไม่มีตำแหน่งทางสังคม) แต่ถ้าเมื่อกล่าวถึงอาชญากรปกขาวนั้น หมายถึง
ถึง บุคคลที่มีลักษณะตรงกันข้าม (มีความรู้ มีอันจะกินและมีตำแหน่ง
ทางสังคม) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ป็นนักธุรกิจ ข้าราชการประจำและข้าราชการ
การเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ใช้ตำแหน่งเป็นเกราะ
กำบังในการ “ฉ้อราษฎร์และบังหลวง”

อุบายและเพทุบาย เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ นักบริหารและนัก
ปกครองจะต้องนำไปใช้ให้ถูกต้อง ถูกที่และถูกทาง กล่าวคือจะต้องใช้
ความดีงามอันแบบคาบ สุจริตกัมภีรภาพ มีเหตุผลและวุฒิภาวะ เพราะการ
ดำเนินการด้วยวิธีดังกล่าวจะทำให้เกิดกุศโลบายไปในทางที่ไม่ถูกต้องดี

งามก็จะกลายเป็นเพทุบาย ซึ่งหมายถึง การใช้เล่ห์กลจนเกิดความเสียหาย เพราะไม่เข้าใจกัน เข้าใจผิดกัน แยกแยกกันกระทั่งถึงการฆ่าฟันกัน (สุริวงษ์ พงศ์ไพบูลย์, 2542 : 56 – 57)

อำนาจแบบรวมศูนย์ (Centralization) เป็นระบบการบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จไว้ที่ส่วนกลางคือ ราชธานี ด้วยเหตุแห่งกรณีดังกล่าวจะไม่พักเสียเวลาให้นั้นยาวกับการที่ต้องสรุปว่า การบริหารจัดการในท้องถิ่นทุกประการต้อง “ขึ้นต่อ” การตัดสินใจของส่วนกลางเป็นสำคัญ แต่หลังจากนั้นการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์ดังกล่าว ก็ได้ถูกทักท้วงทวงถามจนกระทั่งได้นำไปสู่การปฏิรูปการเมืองการปกครองในปี พ.ศ. 2540 อำนาจรัฐที่เคยเป็นไปแบบรวมศูนย์ ได้ค่อย ๆ คลี่คลายไปสู่การกระจายอำนาจมากขึ้น

ไอ เอ็ม เอฟ (IMF) เป็นกองทุนของการเงินระหว่างประเทศที่เกิดจากการรวมทุนของประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกลุ่ม G8 มีชื่อเต็มว่า International Monetary Fund โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประเทศสมาชิกที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจได้กู้ยืมไปเพื่อฟื้นฟูประเทศในระยะแรก แต่คู่ออกจะเป็นการค้ำไถ่จากการปล่อยกู้ในระยะหลัง ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจอย่างรุนแรงจนต้องกู้ยืมเงินจาก IMF มาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2539

One Night Stop เป็นคำที่แปลเอาความได้ว่า บรรดาผู้คนที่เข้าไปเสพสุขใน RCA ยามราตรีส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมไปในทาง One Night Stop หรือที่ผู้วิจัยแปลความเอาเองว่า “เจอปั๊บปั๊บบ๊” อธิบายความได้ว่า เจอคนถูกใจ คนใดและคืนไหนก็สามารถที่จะสำเร็จกิจได้ทันทีที่แต่ละฝ่ายพึงประสงค์ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วบรรดาหาดังกล่าวมักจะจงใจปรุงแต่งให้มีแสง สี เสียง และวัตถุข่มใจจนให้เกิดอารมณ์ที่ไม่ปกติ

$E = mc^2$ เป็นทฤษฎีสัมพันธภาพพิเศษของไอน์สไตน์ที่แสดงให้เห็นว่าสสารและพลังงานเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ปรากฏตัวคนละรูปแบบ โดยทั้งสสารและพลังงานต่างก็เปลี่ยนไปพลังงานและพลังงานก็สามารถเปลี่ยนไปเป็นสสารตามสมการนี้ถ้าการสูญหายของสสารเปลี่ยนไปเป็นพลังงาน สสารจะมีมวล m เมื่อเปลี่ยนเป็นพลังงาน พลังงานจะมีขนาด E โดยที่ C เป็นความเร็วของแสงในสุญญากาศ มีค่าประมาณ 300000 กม. ต่อวินาที สมการ $E = mc^2$ นี้เองที่ได้นำไปสู่ปรากฏการณ์นิวเคลียร์และอาวุธนิวเคลียร์ตั้งแต่

สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ชัยวัฒน์ คุประตกุล,
2543 : 40 – 41)